Inl. till L. Dir. Utsk. d. 2 Dec. 1799.

358.

Försök

till En

Beskrifning

öfver

Padasjoki Moder kyrcko Socken

i likställighet med,

Kongl. Finska Hushållnings Sällskapets

År 1798 utgifne plan

af

C. G. M.

Första Afdelningen

Allmänna Anmärkningar om Sockne-landets och Invånarnes Climat, naturliga Förändring och Fruktbarhet; dess allmänna Skyldigheter, [illegible] grannar, Lynne, [illegible] sig [illegible].

Landet och Jordmån

Denna Pedagogi Sokn är belägen, efter Geographisk delning af Provinserne, i Tavastland, under Nylands och Tavastehus Län, Borgå Stift, Kymmene Lagsaga, Öfre och Nedre Hollola Häradernas Jurisdiction, samt [illegible] efter 1775 års Läns fördelning, då ansenlig [illegible] med Häraderna vidtogs, ifrån Nedre till Öfre Hollola Härad.

Denna Sokn ligger förnämligast i Nordost om Tingsplatsen mest [illegible] från Åbo, hvarifrån [illegible] mil till Tavastehus, [illegible] till Helsingfors och Tretton mil till Borgå, samt gränsar i Norr till sitt Capell Kuhmois; detta Capell [illegible] Denna Pedagogi Sokens [illegible] omringar Nordost, där Sysmä Sokn af Heinola Län-gränsen möter, och följer denna Strandning längs efter Päijäne Sjö, under till det Asikkala Capell af Hollola Sokn omringande Sydost vidtager; hvarifrån detta

Capell antar en [illegible] med denna Sokn ända till Sydvest, då Längelmäki Sokna gräns vidtager och följer denna Sokn [illegible] i sitt omfång, hvar vid Längelmäki Capell af Kangasala Pastorat tillhörande och fortsätter [illegible] den till sin Nordvest, och med [illegible] af Orivesi Capell af Orivesi Sokn, som [illegible] Kuhmois Capells Ägorna.

[illegible] belägenhet vid Päijäne Sjö [illegible] allmänna landets omgifningar, [illegible] allmän mest [illegible] vid Öfver gränsen och större Insjöar.

Ägorna bestå [illegible] af Äng och Skogar, Berg, Stenhällar, kärr och Mossar samt [illegible] emellan, hvilka likväl [illegible] emellan med större och mindre dalar samt lägder, och därutaf några uppodlingar, [illegible] till Åker och Äng samt därtill [illegible] till det mästa nyttjagas. [illegible] finnas ock flera af högre och lägre [illegible], som i bland [illegible] sig, och [illegible] ganska [illegible] [illegible] i samma [illegible], och fortsätta sitt lopp-

jemwäl under watten; doch kan icke
widare sträcka allen längd för den
utsikten, som wida ända ingen ny
merkeligt blifwit wid den sist
å Bäckan till Kronbacka blef an-
märkt. Till närmare utredande
af främmande [illegible] hår
läwäl Tärittu, Makerkia samt
Nyställe åkrar, [illegible] hwilka den sedste
nämnda går genom Nyställe by
och Vähävannioat åkrar, samt i Kar-
vanniemi udde forshalten sin gång
under watnet i Nyställe inre
närmare till kronans foro liggan-
de Mörtaniemi [illegible] land med
flera.

Till lands Berg och Stenar äro
framtagne delar, undrom andra med
gråsten betäckta, Sandåsar
och de ohulagna [illegible] samt
[illegible] som har [illegible] kan-
ne wäl [illegible] ingen förnän-
lägnar [illegible]; men med [illegible]
i [illegible] till den [illegible] jord
nan [jemwäl framtiden] till [illegible], sedan den
en gång blifwit upbyggan.

Den har förut är [illegible], lig-
gar stor del af Bäckan ut med
Stranden af Päijäne [illegible], den
en tillsluger [illegible] jordlagnt gr-

Stranderna större och mindre [illegible]
[illegible] af [illegible] wid Nyställe by [illegible]
[illegible] från Mantsala [illegible]
genom holmar, [illegible] och klippor från
Niemis till Taipaleniemi udde, [illegible]
som utgörande ingen [illegible] half
mil i längden och [illegible] [(4)] [illegible] mil
i bredden, [osäkerhet blifwit] de [illegible].

Genom den del af Päijäne [illegible]
som ligger [illegible] denna Bäckens
[illegible], [illegible] wäl till [illegible]
[illegible] större och mindre holmar
men [illegible] af Berg och
Stenhällar, samt med [illegible]
[illegible] Wirmalansalo hol-
[illegible] Wirmala och Kalllosal-
mi Kusthåll [illegible] och [illegible]
[illegible] med Sahjoki och
Nyställe [illegible], har [illegible]
och Stenhällar [illegible], för
[illegible] doch [illegible] hal-
[illegible] utgör ingen [illegible] en mil
i längden och half i bredden [illegible]
[illegible].

Mintola Kusthåll är och till
[illegible] och [illegible] del [illegible]
[illegible] holmar af [illegible]
[illegible] mil längd och [illegible]
[illegible] bredd [illegible], [illegible]
[illegible] af [illegible] hal-

nära samt Ett öfwerland gå Sjöhnä-
forsens synten och till Karlaina byg-
gemensamma land, där Kistgället-
en Strand emot sitt föreningsfrelse Kåtegl.
af Sund som äro wärda att anteck-
nas, förutom emot Källasalmi
emellan Jolkjoki synten land och
Wirmalansalo, Mönnyjemensalmi e-
mellan Wirmalansalo och Källerän-
do holmen, och Kirchonsalmi emel-
lan sistnämnde holmen och Min-
tola; utgörande sidnera Mustavari
holmen en Strand mot Sund emellan
Mirtemjemi synten land.

Förutom hällarna samt i denna
del af Cajane till en ingenting dell
synliga Dall under watten fördelda
klippor och grund, så att en nam
gryning blir nödwändig, emellan
Ungern Sjöfart med hafsbåtar och
större farkoster kan wagas. Än så
dum skull dock wara förnuftigt
för ..d Transport ifrån Kaimankaa-
ski Ödig i Lamsjö Bodan till Ulyaimpel-
do by af Ulsiekkala Boden, såsom
utsedd till upplag glatt för näst
nämnda Ödig; Kar den tillät-
ning Bonflådan gör samt ...-
nningen Bruste och Insjöar som ger
af skorda sitt afwaflöde, skjuna
tilsamt wanlagen i Cajane till Wid-

forsunnet lädan; hwaraf i större och
mindre man antagen det begynnan-
de antal af andra som samma-
gå strandarna genom ingenting lida
och förwandlat sina ängar, (genom
grann Sådning och unbåldt att
gård, hwaremot sagu kan uträttat)
de i ansenlig till sina ängar, jord
art och öfriga beskaffenhet hörde
genom ängarne, till ehuru wara wall
med sina anstaltning af gräs och till
Rosamys sedan sagu synlig Stora
Dei Ömunken därinn förlust ängs hän-
den dock icke ens jämnförd med
den högre öfwerswämning Cajane
under lidan förorsakar, och wijstra
är inträffande, samt förnämst genom
roten af öfwerflödig Hafwrännan stark
Kjöla i jorden, ungefär Dito den-
Saintran, samt med wägen och som
Swara wannan gästgiwada wara.

De öfwerswämningar som anfallo
åren 1780. och 1791. wore i synnerhet minn-
en, och kunna icke samt förgäta
för sina swåra påföljder. Då för
öfwerswämda åkern, ... äng och säng
för flera år, samt andra förla-
rade all grödan i egna af den fro-
digaste wäxt synnerl. wid Slömmings-
laden ytterst öfwerwattn bygnat,
och blef wo ... något dagens anhålit

tryckte under wattnet. Den osunda
åkern fått och widkännas den öfwer-
drifliga skada, som utlakning, flam-
ning, sköljning och sands tilföring
af wågornas förorsakan och andra
naturliga följder af sä beskaf-
fade öfwerswämningar. Längre
ner åter utlandet sin nyttiga
ning, som gräs swalen skadat wid
alfwan och utgjorde slät under-
gräs fläckt, hwarunder gräswäxt
kronan borbrukande och ängmar-
ken förderfwat fyldes genom
Sjösqwalp af sand och flera ny-
kastade afskrädan.

Slagen blef icke heller bättre wid
denna flod, ty jorden sköljdes
från hwädens rötter, som att sedan
wattnet omsider bortrunnit, för-
torkade en stor del wågande
och följande skördens förna.

Förödelsen blir wid sådanna
tillfällen så mycket större och
känbarare, som öfwerswäm-
ningarna icke upphöra medan att
utan fortfara märkeligt i
många år hwarannan följan-
de år, hwilket naturligt bör den
och hwarleds, att sin Båjäns af-
bördan att sitt wattnet undast-

och allenast genom Kalikis Forss utflytig
Kala Kugell, som denna icke afföra
att så ordenligt och hastigt tillkommit
wattn lika hastigt, sådedalat uttra-
den wanliga tid och wara till förk-
falen, fram åkerlaga Sjöar och at
ställiga ortar bölandillan wattuhög-
dan och fordrar längre tid till
uttömning.

Denna högstnödiga olägenhet kun-
de ändraligen, och borde genom
med ordentelig Kostnad afhjelpas
genom utwidgande och fördjup-
ande af det rudå Båjänes ut-
fall, om wärdo Kalikis Forss. Ej
mindre denna Dalens innewå-
nare, än flera andra
Dalsänner, hwars ängar omgifwa
denna Insjö, hafwa och tillfölje
härafs, häd uppå sammen, för-
dragit Konungens Befallnings-
hafwande denna angelägenhet
tillrådig utgjord besigtan-
tande.

Framlidne Landshöfdingen och
Riddaren i Nylands och Tavastehus
Län And: de Bruce, har och genom
Krono Befallningen låtit besigti-
och wärdera den skada antagen
genom 1780: års flod wattnet i Båjäne
ladi, men ingen hjelp, har likwäl-

till omvarwande kärr. Swaranet bläf
wäl swaraste förrättningen, allan som
förth i Ämm föregifwen, at som Kal-
kis Forss faller ut genom Kymmene
elf, som utgör Gräntsen emot
Ryssland, till Hafwet, det kände-
ingen Strömrensning icke kun-
de företagas utom Ryska Hofwets
kunskap; samt at icke detta om-
ändring, som är af betydlig plaung, [illegible]
[illegible], flera Kust samma-
wattur [illegible] [illegible] anlagda,
hwilka genom denna Strömrensning
skulle förstöras. Om dett-
förra [illegible] kan jag ej gå utan nå-
gon undersökning i denna ämnålä-
gen kan i min tanka förlusten
af detta watten warit, och hwad mot de
och woro icke jämnförlig med den
fördel som Finnarinne om-
kring hela Cajane årligen få
wid tunnas, i synnerhet då öf-
wersvämningarna i utkastset och
för flera än gerna få wäl omgå-
genomsända lå som som ängar,
[illegible] ofruktbarheten.

Cajanes stränder äro liten med
[illegible] som den omgifwes,
berget, stenhällsbrygga och sandiga,
samt at jag kan [illegible] [illegible] och med

[illegible] samt vår bewägta.

Genom denna Paldasjoki Vatten om-
råda samtlige vid [illegible] omgifwande
[illegible] större och mindre Träsk, hwil-
ka [illegible] och [illegible], hwarigenom
de Communicerar med hwarandra,
genom [illegible] Vatten i alla under-
[illegible] sitt afloppsflöd, efter
[illegible] gjorda bruken och [illegible]
gar vatten sammans i Cajane.

Wassjako [illegible] större Fu-
sjö är derföre [illegible], at den
[illegible] sitt vatten [illegible] till Manse
Strömmen och [illegible] förbi [illegible]
genom Jokijoio by till Cajane,
hwarundan [illegible] vatten
drag [illegible], [illegible] flera [illegible]
[illegible] wara [illegible] [illegible]
[illegible] ej blifwit [illegible] [illegible]
en mjöl qwarn [illegible] hwil-
ken [illegible] samt [illegible]
den Sommaren 1798 anlagd [illegible]
[illegible].

Detta vattendrag är det samma
som Hr: Landshöfdingen och Ridda-
ren af Wettersted för några år
sedan utsåg till [illegible] samt för
sin förrättningar och till [illegible]
och [illegible] genom [illegible] till Kal-
[illegible] vid [illegible] [illegible]

som skulle [illegible] strömmen hög-
till Tavastehus och genom Björne-
borg till hafvet; Professoren och
Rådmannen Gadd ansåg wäl så [illegible]
[illegible] (Strömen) [illegible] (denna forssen) tjenlig till en [illegible]
anläggande, men förslog plats
för densamma wid Märnois by
af Kuhmois kapell, och Sjöleden-
[illegible] [illegible], att ba-
nedat genom Lummene Sjö, hwil-
ken likaledes delar sitt watten till
Päjäne och Wahkajärvi, samt där-
ifrån till Wesijärvi Sjö. Wid en
[illegible] af detta förslagen är bät-
wäl [illegible] till [illegible]
[illegible] det minsta tillgjordt, så sam-
till [illegible] [illegible] [illegible]
gare undersökning och gransk-
ningen.

[illegible] och [illegible] finnas wäl än-
nu ganska många, [illegible] an stor
del [illegible] [illegible] och till
[illegible] [illegible] och [illegible] [illegible]
[illegible] de [illegible] [illegible] [illegible]
som [illegible] att [illegible] för deras
odugeliga grund och [illegible]
[illegible] ([illegible]) [illegible]
[illegible] i [illegible] [illegible] med [illegible] [illegible]
till de [illegible] [illegible], [illegible] hwilka
de [illegible] [illegible] till ut-
läggning af [illegible] [illegible] [illegible] wäl-

wid många [illegible], men som de [illegible]
[illegible] med [illegible] [illegible]
[illegible] hwilka [illegible] [illegible]
[illegible] och [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ut-
[illegible] de [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] i [illegible] [illegible] (tillika),
[illegible] och (wid sjömma [illegible]) [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] att [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] -
[illegible] [illegible] [illegible] till [illegible]
[illegible] i Nystället by [illegible] [illegible]
[illegible] att [illegible] [illegible] (Strala [illegible])
[illegible] [illegible] [illegible] i [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
och att [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] under jordytan, och
[illegible] andra orter [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible]
widtagit.

Climat

Med andra wid stora Sjöar och
[illegible] [illegible] belägna orter, där
[illegible] om wintern [illegible] och
[illegible] om wåren [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
att i den del af den [illegible], som
ligger närmare Päjäne, [illegible]

[illegible] förr än vid de [illegible]
[illegible] i Östra bygden [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] i Östra bygden och [illegible]
samt mindre Rågen.

[illegible] och
Is-lossningen vanligen inträffa,
[illegible] köld och
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] vid Nyställe [illegible]
hvilka därföre [illegible] för de sidst
[illegible] ; Flyttfoglarnas ankomst [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Thermometerns gång således börjar från
år 1790:

Termometerns lägsta	Termometerns högsta	Sista vår-kölden	Första höst-kölden	Åskdagar	Islossning i sjön
26. Jan. och D. 5. Feb. Kl. 8. f. m. — 26.	d. 31. Julii Kl. 12. + 21.	d. 17. Maji 5. f. m. — 4.	d. 27. Sept. Kl. 6. f. m. — 2	Jan. 5. N. W. Feb. 6. N. O. et 22. N. W. Martii 6. W. Julii 28. W. Aug. 12. et 13. N. O. Aug. 17. W. Sept. 26. O. Oct. 28. O. Nov. 25. N. W.	d. 11. Maji
Flyttfoglarnas ankomst. Lärkan [illegible] April, [illegible] d. 23. Martii [illegible] och Svalan d. 8. [illegible] Göken d. 12. Maji					

		1791.			
d. 18. Febr. Kl. 7. f. m. — 24.	d. 22. Julii Kl. 12. + 27.	d. 10. Maji Kl. 6. f. m. — 2.	d. 24. Sept. Kl. 6. f. m. — 1.	Jan. 20. S. 24. S. W. 25. S. W. 26. N. W. Febr. 16. N. W. Mart. 4. W. 16. W. 17. N. W. April 15. W. Maji 23. W. Jun. 2. S. W. Aug. 8. W. Sept. 8. W. 9. N. Nov. 5. S. O. 18. et 19. S. W. Dec. 14. S.	d. 13. Maji
Flyttfoglarnas ankomst. April 5. Lärkan. 17. [illegible] Maji 13. Göken. 14. Svalan.					
		1792.			
d. 11. Jan. Kl. 6. f. m. — 36.	d. 12. Jul. Kl. 12. f. m. + 29.	d. 13. Maji Kl. 5. f. m. — 2.	d. 27. Oct. Kl. 4. e. m. — 1.	Jan. 16. S. Mart. 11. W. 26. S. et S. W. April 2. S. 22. S. W. 23. W. Maji 2. S. W. et N. W. 3. N. W. 22. S. 27. S. 29. N. W. Jun. 2. N. W. Jul. 22. S. Sept. 11. N. W. 14. S. 16. S. 24. S. 23. S. Nov. 4. S. W. 9. W. 13. W. 26. N. W.	d. 29. April
Flyttfoglarnas ankomst. Martii 29. Lärkan, April 11. [illegible] Maji 2. Svalan 10. Dito Göken.					
		1793.			
d. 6. Jan. Kl. 9. f. m. — 22.	d. 31. Jul. Kl. 12. f. m. + 28.	d. 20. April Kl. 6. f. m. — 2.	d. 22. Sept. Kl. 6. f. m. — 1.	Febr. 15. S. W. 22. W. Mart. 2. et 3. S. W. April 10. W. 17. S. Maji 4. W. 27. et 29. S. W. Julii 17. et 18. W. Oct. 17. N. 29. S. W. Nov. 9. O. Decem. 6. S. W.	d. 10. Maji
Flyttfoglarnas ankomst. April 8. Lärkan, 20. D:o [illegible] Maji 5. Svalan och 11. D:o Göken					
		1794.			
d. 22. Febr. Kl. 7. f. m. — 21.	d. 19. Maji Kl. 1. e. m. — Julii Kl. 12. f. m. + 27.	d. 1. Maji Kl. 6. f. m. — 1.	d. 15. Nov. Kl. 6. f. m. — 3.	Jan. 15. S. W. 23. S. W. 24. W. Feb. 1. S. 16. S. O. Mart. 20. W. April 6. S. 25. W. Maji 1. W. 6. 7. 8. W. 18. N. W. 22. S. W. Jul. 6. N. O. 31. N. Aug. 5. W. Sept. 26. S. Oct. 10. S. 30. W. Nov. 4. et 6. S. W. 14. S. 16. et 17. O. Dec. 4. W. 18. S. W. 29. W. et N. W.	d. 25. April
Flyttfoglarnas ankomst. Martii 24. Lärkan April 15. [illegible] Maji 9. Svalan och Göken					
		1795.			
d. 15. Jan. Kl. 7. f. m. — 29.	d. 6. 29. Jul. Kl. 12. f. m. + 25.	d. 16. Maji Kl. 6. f. m. — 1.	d. 29. Sept. Kl. 6. f. m. — 1.	April et 27. W. Maji 6. et 7. W. 10. N. W. 16. et 17. S. W. Junii 15. W. Jul. 17. S. W. Sept. 7. et 8. W. 25. S. et S. W. Oct. 21. S. O. Nov. 16. W. 18. 19. 20. W. Dec. 19. S. W.	d. 27. Maji
Flyttfoglarnas ankomst. April 9. Lärkan och [illegible] 1. Maji Svalan 19. D:o Göken					

1796:					
d. 25: Jan. Kl. 8: f.m. — 23.	d. 25: Jun. Kl. 12. f.m. + 24.	d. 11. Maji Kl. 6. f.m. — 3.	d. 24. Sept. Kl. 6. f.m. — 11.	Jan: 25. 26. 27. 28: W: d. S. W. Feb: 17: S. W: Mart. 6. W. 21. N: 25: N: W. och S. O. Maji N. W. 15: S: W: 27. S. W: 27. W: 28: S. W: 30: S: Jun: 1: W: 8: och 9. S. W: 10. S. 11. W: Jul. 14. W: Aug: 11: S: Sept: 10. S. 11. N. O. 26. W: 29. N. W. 30. N. Oct: 5. W: 8: S. 23. N. W: 24. W: 26. N. W: och N: Nov: 20. S. O. 21. S. O. och S: 26. S: 27. S. W. Dec. 6. S:	d. 12. Maji
Nyttiga Foglarnes ankomst					
April 7. Lärkan 24. D:o Qwickstjertan					
Maji 13: Swalan 16. D:o Gjöken.					
1797.					
d. 9. Jan. Kl. 8. f.m. — 18.	d. 14. Junij Kl. 12. f.m. + 20.	d. 9. Maji Kl. 6. f.m. — 2.	d. 28. Oct. Kl. 7. f.m. — 4.	Jan: 31. S. W. Feb. 1. 2. 3. W. 8. 9. 10. W. 17. 21. W. 26. N. O. April 25: S. O. Maji 4: S. 6: N. 8. W. 23: N. 27. W: Jun. 9: S. 19. N. W. Sept. 13. S. O. 16 W: Oct. 25: O. Nov. 19. 17. W: Dec. 2. et 7. O.	d. 11. Maji
Nyttiga Foglarnes ankomst					
April 5: Lärkan 11. d:o Qwickstjertan					
13. Maji Swalan och 14. d:o Gjöken					
1798:					
d. 4. Jan. Kl. 9. f.m. — 2.	d. 2. Aug. Kl. 12. f.m. + 29.	d. 9. Maji Kl. 6. f.m. — 7.	d. 15. Oct. Kl. 6. f.m. — 4.	Jan: 10. W. Feb. 1. et 10. S. 17. W. April 16. W. Maji 18: W. Jun. 6. S. W. 7. W. 9. N. 10. 11. 12. N. W. Juli 20. S. Aug. 14. et 15. N. W. 20. N. W. Aug. 25. S. Sept. 5. et 9. et 10. S. O. 11. O. Nov. 28. et 29. W. —	
Nyttiga Foglarnes ankomst					
April 16. Lärkan och Qwickstjertan					
10: Maji Gjöken 12. d:o Swalan.					

Vid dessa anteckningar bör anmärkas: att så wida icke säkra grunder warit att tillgå, hwarigenom blifwit [illegible] följt från Storm, än mindre den [illegible] mera eller mindre hastighet, har det kunnat hända, att flera Stormar anno förteckningarna och endast som blifwit an-

Nordwinden och twärtom, samt att han icke är utställd, huru länge Stormarne påstått, ehuru dagen då de inträffat är anmärkt, hwarföre han wid erindrat, att så Stormarne uthärdat hela dygnet, oaktadt flera dagar efter hwarannan äro såsom stormiga antecknade de i ibland hafwa Stormarne [illegible] de ingen stund emellan att hwila.

För öfrigt erindras, att ehuru första och sednaste ~~[illegible]~~ frost och wår kölden har utsatts, lärer icke, att [illegible] dess emellan kunnat inträffa, helst [illegible] bestyrkas, att [illegible] om Sommaren [illegible] läg, [illegible] då winden [illegible] Nordlig, [illegible] och, att [illegible] kölden och [illegible] någon endast kort stund, [illegible]
[illegible]
~~[illegible]~~

Beträffande Qvantiteten har ingen i Staden warit i tillfälle före [illegible] Tunnlängan att afmäta; Doch wille allmogen allmänt tro, att de som bo [illegible] hafwa mindre regn om Sommaren än [illegible] bygden.

[illegible] med [illegible] som icke hafwa [illegible] föreskrifna [illegible] i denna [illegible] om [illegible] hwarföre ingen direction för [illegible]

den ~~mindre~~ [ännu ej bestämmas], utan at den endast ö-
gnar sig i och omkring dessa först
uppkommande springor; hvarmed händer,
(och) at begge Stenarterna mer eller
för först befordrade och bestämmande-
dragning mer och mindre, endast
uppå sin Belägenhet.

Naturs Kräfter.

Att Socknen är uppfylld af stora Sten-
golfar, steniga Kullar, otaliga Brott
samt betäckta Berg, är här förut
anfördt; dock finner man den i brott
uppkommande [illegible], med säkerhet
sagdt, at med [illegible] och
[illegible] samt begärlig-
het. De undersökta [illegible]
[illegible] sig, den [illegible] bringa at
minstone på många ställen
till fördelaktig Verkighet.

Till närvarande har man Socknen
nödgatt [illegible] af sina [illegible],
som varit [illegible] af
Natural Historien; [illegible]
Naturen [illegible] eller [illegible]
intet [illegible] at minstone efter
[illegible] förespråkan, under-
sökta.

Det har [illegible] [illegible]
ut i flera Insecter och [illegible]
Blom- och Naturrikets under [illegible]

ordentlig [illegible] på [illegible] och [illegible]
samt Bygg i [illegible] Sommaren [illegible]
[illegible] för Bergen under-
dessa [illegible] för intet
[illegible] af dessa [illegible] har något
[illegible] blåsvart [illegible]
eller [illegible].

Af Naturalier som här blåsvart
anmärktes, torde [illegible]
[illegible] vid [illegible]
[illegible] Krystalle och Markasit [illegible] och
af [illegible] [illegible],
[illegible] för dess [illegible]
[illegible] med säkerhet [illegible] före-
stående underbart [illegible];
[illegible] och [illegible] för
[illegible], och [illegible]
[illegible] och [illegible], underbörd-
Stenar förnämligast af en bland-
ning utaf Koppar, Svafvel och Arsenik.

Om Krystalle [illegible] utom
[illegible] en Kulla af lösa, större och
mindre, stenar, som väl innehålla
jern, men [illegible]
[illegible] vid smältningen [illegible]
af den [illegible]. Flera
ställen [illegible] Kalkstenar,
som förmodeligen [illegible]
[illegible] jernhaltig jord eller
stenar.

Lösa Kalkstenar har och på några-

så skulle kunnat brukas; men äro
gen ömmeligt af dem, eller kalk-
berg, som hittills icke blifwit up-
täckte.

Till Berg som än hittills i Pajäne-
Socken Wintala Rusthåll tillhörigt, äro
omöjlt nödwändigt, att det låter
skjulka sig i tjocka och tunnare
skifwor, hwilka nyttjas allmänt till
Ledstänger, för det de icke förbrän-
nes, utan till större fastighet låta
sig förglasas wid elden. Ugnar
byggas wara af sandsten, dock af
så hård sammansättning, att egg-
järn icke dugga kan hugga.

Approberade Surbrunnar äro icke
flera funna, än en på Nyställe
Bostället ägor, som redan i
några år med fördel är nyttjad,
fördelaktigare måste mycket mer wara,
dock är därwid ännu inga
fördelaktiga beqwämligheter för
Brunns gästers gemensamt; Nu en
[illegible] kallas äro förlädna Vänner
i samma [illegible] nyttjas
på Kastelholms [illegible] gem-
ensamt med; men med hwad
fördel skall tiden utwisa.

Tegelbruk med [illegible]
och [illegible] wara [illegible]
[illegible], och lera wara wan

lågt på orten som äro låta förfördeda
med hofdar, Ängar och Berg, ofwan
som ingen brist röjat på Brand-[illegible]
ler, [illegible] Allmogen den fram-
[illegible] hwarmed de sedan af mindre-
sina Ängar och sina Hus, hwilka
sedermera nödwändigt [illegible]
[illegible], så wida de flesta
Bruk ofwan som Pajäne [illegible]
[illegible], där [illegible] alla [illegible]
[illegible] och bragdar.

Ägodelning

År 1787 började med Ofwerstelöjtnanten [illegible]
Ordnan, hwilka ingå uti [illegible] för-
kända omständigheter ofwan nyttjade
gamla grunder blifwit förwaltade
en fullständig beskrifning med [illegible]
[illegible] med dessa tillägg, och i [illegible]
ordning de blifwit förrättigade,
samt sedermera fullföljda
skulle härmed wälla en widlöftig-
het, som jag troligen ej kan
[illegible] jag wille [illegible]
[illegible], af de wid dessa [illegible] för-
fallna ägobeskrifningen [illegible]
[illegible] Tabell kunna all [illegible]
[illegible], af hwilket jag förmodar
all [illegible] underrättelse
[illegible] och nyttigare med den
möjligaste [illegible]
[illegible].

= hwilka jämte Kartor till [illegible] uti dessa Socknars Beskrifningar med detta [illegible] insända

Tabell som utwisar [illegible]

[illegible] Padasjoki [illegible]

Byar	Åker		Äng		Brukbar Skog		Odugl. Skog		Berg, Kärr och Mossar		Sjöar och Elfvar		Summa Areal vidd	
Makasjkis														
Pyhälag	255:	15½	897:	11¼	3257:	23½	1880:	31½	602:	30.	125:	20.	6998:	6¾
Nyskalle	326:	27¼	954:	20¼	5372:	15¾	5861:	29¾	1979:	16½	539:	2¾	15034:	13¾
Jokijois	291:	23½	519:	7½	1733:	¾	4749:	2½	2714:	½	—	—	10007:	2½
Ofoila	154:	—	425:	18.	1988:	15¾	2514:	—	2286:	1.	1153:	23.	9121:	25¾
Wirniala	48:	18¾	156:	6¾	775:	23.	783:	30.	1988:	11¾	15:	3½	3707:	29¼
Torrilla	63:	26¾	153:	½	1253:	5½	—	—	2027:	9.	325:	8½	3842:	18⅙
Wesijärvi	225:	13½	397:	31¼	3350:	19:	8235:	17½	3798:	21:	3515:	17.	19583:	25¼
Dito Byas tre stemärk med Kasinjemi	21:	18.	72:	30½	308:	30.	1752:	25.	—	—	—	—	2366:	7½
Rutoin	173:	6½	539:	1½	1084:	6½	1583:	16.	1312:	22:	1973:	9¼	24462:	29¾
Prästegård	56:	16¼	99:	22¼	103:	2½	—	—	53:	21¼	52:	30½	346:	22¾
Kaukela	—	—	—	—	237:	9½	157:	20½	447:	10½	—	—	1842:	8½
Syrjäntaka					714:	11¾	1641:	18.	487:	18½	—	—	2843:	16¼
Kauralla ungefärligen													2000:	—
Kalkalmi													1700:	—
Hintola uniom Padasjoki													700:	—
Ilhof													1500:	—
Kasinjemi													1800:	—
Summa	1595:	[illegible]	1215:	25¾	24026:	25½	29460:	30¾	29478:	2[illegible]	8360:	1½	104827:	11⅔

[illegible]

[illegible]

[illegible] impedimenterne [illegible]

[illegible]

ne Bruk gen Kallrande hällorna i Sagiä-
arne utarbetade, och ännu hafwa war-
för fåg mangt förändrade.

Antalet och dagswerks Torp har wäl
funnits i Socknen Etthundrade Sjuttio
Sex till antalet; men Oeconomien
har gjordt och gör, at detta an-
talet ofta förändras, dels genom
utflyttningar af Bergsstäder, hwilka
gemenligen gå till sådana Torp
kallande agor där funnits till-
räckeligt anläggande och be-
stånd, dels genom Torparens an-
stående till Byggnaden, af hwilka
Socknen dock numera icke har flera
än att med åren försökt at till-
lämna utrymme under Fältjägar bygg-
nader, samt att anlägga Qwarnar
Öfwer, ingen Wästgöta by från-
ordna öfwerlagd jord.

Enskilt Torp eller så kallade
Backstugor gifwes ingen förlägen
Trettio, samt Jägare och Soldate-
Torp, efter det antal Socknen an-
lägges at till tjenstgöring under
hwilket slätt krigsfolk, såledt finnes
här Tolf Jägare och Tjugusex Solda-
te Torp.

Folck stock.

Enligt 1795. års Tabell-werk har Folckmäng-
den

den i denna [illegible] Socken Uppstigit sig
1526:/ till Tretusende Femhundrade Tjugusex Per-
soner hwaraf 1227. woro Män och 1299. —
Qwinnor.

Wid Tabell-wärkets anställning år
1749. har Socknen haft 638. Män och 790.
Qwinnor Personer. Folck-Nummern skulle
det tillhöra wara med 1428 tilltagningen
följaktligen går desse Fyratio Sex år
1098. Personer.

År 1790. skulle Folckets antal i Socknen
sig Uppstigit till 2490. Personer, hwilket
jämnfördt med 1795. års Folck-Num-
mer Tretusende Femhundrade Tjugu-
sex utwisar en tillwäxt under
af 36. lifs. Orsaken till denna
ringa tillwäxt går desse Fem åren
igenfinnes förmodeligen snarast
uti de ansenliga utwandringarne
från Socknen, som Oeconomiehan-
genom utflyttningar från Berg-
städerna till Torp upptagningar-
ne åstad kommit, då Torparen
blifwit trängne [illegible] i en an-
nan Socken [illegible] sig Sining och
[illegible], hwilket [illegible]
gast [illegible], at under
desse Fem åren 180. flera blif-
wit framfödde än genom dö-
den afgångne. Dör [illegible]

hwad wal numera icke flera än en hus-
wärs behöfde; doch hafwa de tillägga
under Kronans gården Björbygg och
Salthjelm anläggning.

För öfrigt skall i Socknen år
1795: jemte Ståndspersonerna och
deras Betjäning, Handtwerkare
minderåriga, ålderstegna samt
wanföra till ett antal af 1018: Per-
soner, och qwinnokönet beladt
af den uppgifna Summan 2526:
till den arbetande hopen 1508: Per-
soner, hwilket utgör uppå hwarje
nyttigt hemmantal ungefärligen 45: hwil-
ket antal synes wara nog an-
ständigt, dels för det de ungdelmeda
ägorna äro skattlagda efter hus
och icke efter mantal, dels och i
anseende till Sommarens Bönk-
tat, [illegible] lärosal och
Fördtrå och all slags Bergning
jemte till byggnaders Reparatio-
ner, [illegible] m: m: [illegible] med
[illegible] flit och [illegible] som
wittnat.

Öfwer tillgång af tjenstefolk
har Socknen icke annu haft [illegible]
[illegible] [illegible] att [illegible], [illegible] icke
heldre öfwer det de ofta [illegible]

sat i [illegible] mun förstmindes.
Men föräldrar [illegible] att [illegible], det
dragit och [illegible] med husfund drängar
i deras Caractère och [illegible] deras
[illegible], så mycket hellre som
de wetta, att den [illegible] [illegible]
likaså [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]
och [illegible] [illegible] tjenstefolken [illegible]
[illegible] till [illegible] [illegible]
som icke har tillfälle att [illegible]
följa [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
än ofta [illegible] med [illegible] tjen-
[illegible] [illegible] som [illegible] själf i [illegible]
[illegible], [illegible] det [illegible] med
sig ~~till [illegible]~~, [illegible] tjenste-
hjon [illegible] [illegible] med [illegible]
själf göra [illegible] för sig.

Aflöningen för tjenstefolket
har wal i anseende till [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
fullt allmännast öfwerstigande
Legohjons Stadgan.

En dräng får en Riksdaler i Stad-
[illegible] och Tjo a Tolf [illegible] i lön
samt [illegible] [illegible] Kläder,
bestående i en [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible] par [illegible] af [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] och [illegible] par [illegible],
samt [illegible] par [illegible], [illegible] förutan

husbonden utbetalar eller honom på-
läggande Krono Utskylder.
En slags åter betalning hwar Stattare
i [illegible], [illegible] der Stattare i [illegible]
[illegible] sju alnar [illegible] och lika mycket
gröft Wallmar lärft till kläder
och twå [illegible] till sina twänne
par skor, hwarutaf hwart annat
år [illegible] [illegible], hwil-
ken förmon han dock går förlustig
om icke han blifwer wid sin tjenst
längre än ett år. För Kronans
Krono Utskylder bör husbonden af-
wara [illegible] utan afräkning. Z [illegible]
3 [illegible] måltider böra de wanligen
hafwa om dagen; men om de
arbeta, så icke allena mellan-
mål dem förunnas. Rätt mat
är de icke [illegible] [illegible] af-
[illegible] fast och bröd kan icke nå-
gon måltid undwaras. Om Som-
maren nyttjas Swagdricka till [illegible]
[illegible], [illegible] som dricka,
och då bryst(?) är på mjölk till
dricka, bryggas [illegible] af [illegible]
[illegible] mjöl, som mindre [illegible]
[illegible] gjort [illegible], och läggas med
[illegible] och [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] och [illegible], hwarefter det dric-
kes, [illegible] under [illegible] [illegible]

maren [illegible] med det bästa käll-
watten.
[illegible] Bergman [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible] för det tillegna [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] till
[illegible], [illegible] och, at [illegible] [illegible] icke kan
fullt [illegible] [illegible] [illegible] de
långa [illegible]; [illegible] [illegible]
dem under sin [illegible] arbets
tid, [illegible] [illegible] och [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] arbetare [illegible]
[illegible] [illegible] och [illegible] för
[illegible].
[illegible] Bergman [illegible]
[illegible] i [illegible], då han är [illegible]
gen, wanligen [illegible] [illegible] [illegible]
om året, till hwilken han den
[illegible] [illegible] sig [illegible] till-
[illegible] eller [illegible], som [illegible]
[illegible] sig förekommande omständigheter,
och arbetar därföre [illegible] dagar
[illegible] med egen kost.
För Contant betalning [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
hållas, som de [illegible] [illegible]
läggas med [illegible] [illegible] [illegible];
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] till arbetets drifwande, [illegible]
före de [illegible] [illegible] [illegible],
som wid [illegible] och [illegible], [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], de [illegible]

drade femtio personer och därutöfver
summa samtal; men detta blir nog
kostsamt för deras välläggning, hvil-
ken bör blifva så vinnande, att de
som af tvi ... och ... natten ...
äfven följande dagen efter ...
...ning, då de skall ...
... förlust vid landtbruket, men
det ej förmå alla bönder vidtaga
något antaga.
Tjenstefolk skall det svara och
med samma bruket jordenar af
var all förderf, den man icke
med någon ... fatta några
rättigheter genom landtbönder,
minst sådana bönder, som äro
vettlagde och skall bönder indelta,
så vida de ... några ...
... lamna ... afstyck-
ning till ... uppfalla,
och de ... skyldighetenens be-
stridande; och vidare ...
icke en med så ... fyld
och ... någon ... som
har ... ej utom ... an-
nan ... betalning ...
lägen bonden ... , ... ställen
... har ... genom
landtbönder; vid deras ...
... icke någon ... och ...
grund altid följd, utom ... det-

imerändelt om de fördelas i åker äng
och utmark hemmanet förmen för-
undra af samma ... den egen-
hemmanet varken bestämmas vara lä-
gre efter utsädet, sålunda: att en
lägenhet af tre tunnors utsäde
delas i treenne delar och afstyck-
ningen beräknas till sjettedelen
som utgör adertons tunnor hem-
af hemmanet utsättes till anläg-
gande.
Hvad utöfver ... åker jorden hem-
liga ställen till ... och ...
hörande, därtill äfven ... med
deras ..., emedan dylika
... icke ... sundelad
... af andra, äfven som i sin
delta vid hemmanet någon-
... anlagd ...
den därest ... tillständiga
andel efter värdet och afstyck-
ning tillfallen.
Det ..., hvar hemmanet för-
sedt med ... ...
lagda landbonden i följaktlig
de därest till ... och ...
samt till, anhängen med alla
utom Inventarii ... att ef-
ter det de Contraherande Summa-

på att eller annat sätt afwärjandt kring-
ma; Ryånnd och Brudresor till ran-
tornat utförselle mer [illegible]
så gifwen, att om den sällan fråga
wärde.

Att Kommunit som [illegible] [illegible]
de och [illegible], [illegible] [illegible]
utaf Landbonden [illegible] annan
räkning, än att den utgående
Räntan som Landbonden till Kro-
[illegible] [illegible], förwandlat
[illegible] till [illegible], eller
[illegible] [illegible], som han fån-
[illegible] för sig [illegible] [illegible],
och då [illegible] Landbonden så
för Regiteringen som för [illegible] [illegible]
[illegible] af [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] och af [illegible] [illegible]
för Prästerna.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
i Socknen [illegible] [illegible], förmodeligen
af den orsak, att i händelse de så
[illegible] fullgjorde, skulle det blifwa
[illegible] [illegible] till [illegible] [illegible]
[illegible], hwarföre de [illegible] [illegible]-
det, att [illegible] under [illegible], och
om de någon gång [illegible] [illegible]-
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible]-
[illegible] tid och omständigheter, men
icke [illegible] drift eller flit [illegible]-

[illegible].

Allmänna Skyldigheter.

Att Socknen i äldre tider blifwit —
Methodice Catechiserad, är icke alle skrif-
wet, ehuru inga minnen några gamla
[illegible] handlingar hwarefwer äro i
Socknen att tillgå, såsom genom
en längre tids [illegible] [illegible],
[illegible] och [illegible] [illegible]
handlingar, förstörde; hwarföre
icke eller [illegible] med säkerhet
kan uppgifwas efter hwilken Me-
thod detta har skedt.

Om icke några Methodiske Catech-
isationer skulle i Socknen afgå-
gått, hwilka icke några förmodlin-
gar hwarken [illegible] ansågs, eller
[illegible]; att likwäl Socknen blif-
wit [illegible] och [illegible] [illegible] ge-
nom de Lag och Catechisations-
handlingar af år 1695. som å Ny-
ställe [illegible] [illegible], och
anlagt hwilken samma Sammanfällig-
het [illegible] ~~[illegible]~~ förmodlang.

Men att dessa förmodlingar icke
[illegible] sig [illegible] än till samma
Sammanfällighet, [illegible] [illegible] [illegible]
dra att förmoda, som [illegible] [illegible]
Extractet N:o 26. utwisar, och [illegible]

någon Gemensamhet finnas, som
icke eges några förmedlade Hem-
man, hwartill kommer, att så
Gemensamheten i Orterne gifwes
som icke äga om icke Originale Skatt-
läggnings Chartan, utan ifrån af
Landtmätare Contoiret af Copiera-
de.

Efter sådana Skattläggningar äro
ursprungliga Jordeboken, hwilka till Skatt-
tal, och Räntor uträknade, som
här kommer att widare beskrifwas.

Cadasjoki Socken andra under-
rättning No. 27. utwisar huru mån-
ga och hwilka gårdsdelar hwarit och
ett Hemman bör utgöra efter
sitt nyfallna Skattetal; men som
denna uträkning till förmånga
dels sådana gårdsdelar, som icke
hwarje Hemmans brukare kunde
afstå komma, har framlidne Herr
Landshöfdingen och Riddaren de
Bruce icke allenast ingifwit ett
Project till en ny och kortare
underrättning, utan och genom
öfwerläggningen och öfwerens-
kommelsen i hwart bragt det
så wida, att denna nya och för-
kortade underrättningen No. 28.
på försök till Sjö är wida än-

lagd och af Högloft. Kongl. Cammar
Collegium under den 13. December 1786.
fastställdt, att ifrån och med år 1787.
länd till efterrättelse. Huru detta
Sjö är allaredan wore förflutna,
har likwäl ingen ändring härutinnan
tilldragit, utan skola den äfwen
till efterlefnad.

Desse underrättningar äro likwäl
ehuru uti särskilda gårdsdelar, så
sammanlagda, att de i Hemmanen ef-
ter Krono-wärdie uträknade
utgöra lika summor; äfwensom
de Räntorna efter anslag tunnla-
gång uträknat.

Widare utwisa desse under-
rättningar, att Cadasjoki Sockens Ex-
tralar Ränta, icke allenast efter
mantal, hwartill nu gjord wid
Skogskatten tilldelat, utan och
efter Hemmanen, årtal, Spannmå-
och Korn, af hwilka desse sist-
nämnde Skattetal icke på alla
Hemmanen finnas i lika förhål-
lande med Mantalen.

Alla desse Räntor som i under-
rättningen upptagas äro enliga
på sätt Jordeb. Extractet No. 26.
utwisar; men Kronan äro desse

utom förbehållna, och ingtwäras af
Krono Fogdarna inmälagen af Kam-
maren, för hjelpgwarden twå skilling
och Platta hjelpen Sju skillingar 2 2/3 rst.
för hwilka utsyldas Jutwäri Kyrk-
hållare ware befriade. Ehuru Kam-
maren beräknat utom nödanstående
Lofdags penningarne, en Swenska 16:-
skillingar eller hälften emot Präs-
ten och Kronan, hwilka under denna
titul utbetala Trettiotwå skillingar.

Jämte detta Extractet utreden och
att hogen Prästetal och i grund-
deraf utrönnande Räntan, warit
orsaken till Förmedlingarna
i denna Socken; deraf har af-
wen funnit att några Prästetal
blifwit nedsatta och andra Hem-
man förhögde, eller och alla för-
medlade eller endast mantalet
förmedlat; ehuruwäl det ut-
wisar att endast Tällsfalmi en-
skilde Ryshåll i denna Socken är
Provisionelt af [illegible], men alla
andra lägenheter Methodice Skat-
lagda och med sina lagliga Rå-
och rör ifrån hwarannan skil-
da, hwilket sedermera fullkom-
meligen bestyrkes genom de-

menige ägoletwister, som Compromiss
Rätten uppå Dolfstaden skal afgjordt
och med ingen Kostnad och tidsspil-
lan af Jordägarena blifwit ut-
förde, ehuru den tillwarande man-
dan sedermera afslust ifrån gagnat
Jordägarena, utom blifwit för-
afwarlogg jord förklarad.

Utdraget af Tionde längden för
Padasjoki Socken No. 29: utwisar huru
mycket denna Socken är till Tion-
de anslagen och hwarest den samt
utbetalat.

Hommannen Rådet Bolin ej förwäl
endast stracka Tionde som borde
förmedlad ifrån förmedlade hem-
manen utgå; men mindre Tionden
icke grundar sig på Prästetal, som
endast förmedlat, utan på utsäde,
och [illegible] Tionden dessutom är
en twådjedel af Kronans Tionde,
hwarföre den och Cronans Partial
[illegible] är ofelbart, att hela Tionden
oförmedlad ifrån förmedlade
hemmanen utgå.

Denna Tanken är för [illegible]
Skatt. Ingenting, i synnerhet de lifwa-
tre och mest hrydande, den är
förunnad med stagningsskyldig-
het, utgör icke en stor hemmans

mot att lagd, och det kan wara än, kan
att Sammans Byända Kuggen wara del=
ta till Kronan, Rusthåll och Indelnings
hafwaren, hwilka, om de icke hafwa nog
högt pris för Kuggen, äga rättighet
at fordra ut försäl, hwarföre och hwi=
dra Contant betalning utfallen;
men Kronan Tillfallande Byända
med Förwärfs sålen, om den icke eger
något Äquivalent, utan skall af
Ställ dragaren nödwändigt in natura
lefwereras i Magazinet; hwarföre,
i händelse någon för hwarje gång
den mellankommande omstän=
digheter skulle bringa i egna
skyldighet, lefwereran Krono Tiog,
den Kommunalen, och låter sedan
mera ut exequera icke allenast
Kommunalens wärde, utan och
Skjuts för den från den ort
där från uppå han den wara förd
till Magazinet, och sammaledes Skjuts
och dag Tractamente fram och till=
baka för den som han tillsyn
att Kuggen blifwa till Maga=
zinet lefwererade.

Cadarjoki Roten är Roterad
under Savolax Läns Infanterie
och för detta Nylands och Sava=
stehus Läns Dragone Regementa, —

hwilket fastsmunde nu mera ge=
nom Kongl. Maj:ts Nådiga Stadfästel=
se af den 25: Maji 1791: uppå Contrac=
tet med de Rusthållande, förwandla=
des till Jägare, hwaraf en Bataillon
wid Savolax Infanterie Regemen=
tet uprättades.

Utdraget af Roterings Jurnalet No.
30: utwisar i Cadarjoki 26: hela Roter
af hwilka 6: [illegible] Rusthåll
hwar förutan [illegible] Extractet
[illegible] Rusthåll, nemligen
[illegible] Ett [illegible] och Ett [illegible]
twänne [illegible] Ett och half
[illegible] och Ett och half Krono i Johais
twänne [illegible] i Rusthålle
Hintola, Wirmala och Kalliosalmi alla
[illegible] till [illegible] till Krono
Rusthåll och befinnes hwar förutan
twänne [illegible] i [illegible], såsom
Capitaines Boställe wid Öfre Walla
la Compagnie Dragoner, nu mera
Chefs Boställe för Jägare Batail=
lon och [illegible]
[illegible] i Makaskie [illegible]
[illegible]
twänne [illegible] och Kasinjomi [illegible]
[illegible] Infanteriet.

Det [illegible] Utdraget
af Roterings [illegible]

hwarifrån Rotarne äro befriade
ty ½ Jordeboks Mantal utgör ett
Rote-Mantal, men och mindre ef-
ter tillgång på kringliggande hem-
man, som kunnat sammanslås
till en Rote; men det torde icke
anses för öfwerflödigt att kän-
na Roternas skyldighet wid Kongl.
Contracternes ingående år 1695. icke
de närwarande, för att närmast
utröna den gamla [illegible] Rotehål-
larnes uti sin widd [illegible]
de framfarne tider.

Kongl. Maj:ts Allernådigste Re-
glemente och Förordning angåen-
de det wärfwade Kongliga [illegible] i Ny-
lands och Tavastehus Län af den
14:de December 1696. förmår uti 7. punc-
ten, att en ny wärfwad Soldat bör
få i städsel Sex daler och i lega
Trettio daler Kopparmynt; men
kunde Rotan uppgifwa någon
lösdrifware, sådant sedan
som utan kost begifwit sig i
tjenst, woro de förbundne för-
fallna till Krigstjenst, enligt
4. puncten, utan hwarken städsel
eller lega. Nyonde puncten förmå-
gar att Rotan skall bygga Solda-
ten Torp, bestående af en Stuga,
[illegible] uti fyrkant, en Bod före

ofwan dito samt [illegible] Lador- och Fähus,
samt under Torpet utstaka och dit til-
lägga ifrån sitt Rotes Hemman utlagt
utsäde, en Kålgård samt äng till Fo-
ders 3 lass i afbärgning, eller i annan
händelse [illegible] gården i [illegible]
ning, [illegible] gården med stäl-
ning [illegible] eller sedan sjelf gjorde
med Bonden sig sjelf förnöjer, el-
ler och utbetalas från Bonden Rote-
[illegible] eller dess wärde half daler
Kopparmynt och wid Michaelis tid Tre
daler Kopparmynt utgifwa. [illegible]
10:de puncten widare stadgar, att sedan
Torpet i anseende till åbyggnader
[illegible] blifwit [illegible]
wäl satt [illegible] och [illegible], wore
Rotan fri, så wäl för Rotehem-
mälen, eller dess wärde half daler
som utgifwes Tre daler Koppar-
mynt och Torpets [illegible], samt
byggnader, för hwilket wid [illegible]
gällande Soldaten [illegible] att [illegible]
[illegible], [illegible] till byggnaden, all
städsel och wård [illegible]
underhåll; de nya [illegible] af Rotan
skulle [illegible] uppföras.

Uti 12: puncten stadgas att Rotan
skall [illegible],
från [illegible], och [illegible] dalar

167. Regem[en]t i drillgemängen till ~~Ko~~
~~fästning~~ Kast wid Regementets mö-
ten och General Mönstringen som
wid samma tillfällen skola för-
rättas, men som Soldaten skulle
besörja sig mat så wäl till som
ifrån Mötan, skulle Roten fram-
skjutsa Soldaten med kost till
och ifrån Mötan, dock att Ro-
ten härmed ej öfwer höfwan
beswäras.

Uti 13. puncten åtager sig Kro-
nan att sjelf beklä(da) och be-
wara Soldaten; men sjelfwa Klä-
der, bestående af en wallmans
Tröja, ett par byxor, ett par Strum-
por och en skjorta, skulle
Soldaten af Roten åtnjuta, men
Soldaten skulle arbeta hos Roten,
hwilket sedstemmande sedermera-
sålunda ändradt, att Klä-
ga Kläderna Soldaten utan dag-
arbete hos Rotehållaren, genom
tillfällen.

Sedan under sista Recruteringen hwar
Kongl. Maij:t jämwäl genom ständig
Försäkran till Herr Öfwersten
Maidell af den 16. December 1696. til-
delt hemmanets Kronotion-
till Soldatenes årliga aflöning-

wid detta Regemente.

Sedan war nu förstone Rotarnes
skyldighet; men som ingen nu wa-
re at till Krigstjenst förfallen, så-
ledes ingen Rotefrihet gifwas, så
är det Rotarnes owilkorliga skyldig-
het, om den will sjelf undgå Krigs-
tjenst, att anskaffa mönstergill
Karl. De ämnen som dertill
äro tjenliga, och hwilka den långe
som Författningarna föreskrif-
wa, berättigade Ämnena att be-
tinga sig de fördelaktigaste wil-
kor och förmoner.

Laf sådan grund och anledning
finner sig Roten nu kringan
att betala twå à tre Riksdaler i Städ-
sel och Tio à Tjugu Riksdaler i lega,
och njuter Soldaten sitt Torp i
det stånd, som det bör wara, och
Roten sålades borde Kläderna från-
för Rotehemmanen, någre Lund-
ten sig fullmer med dessa ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ wilkor utan nödgas Roten
dem hwarje till En och enhalf Tunna
årligen.

Hwad anledningen och skyldigheten, och
förbehållas anförd, att Soldaten med
får en Tunnas Spannemåls Jnsatz-

tygmari Lärftad och en [illegible], samt-
en slags Mundering.
För Rotedestan borde väl Roterna
vara fria, sedan Baisserolance hvarom
blifvit ingången med ~~[illegible]~~ Kronan
och betalts årligen med Tre Riksdaler
16: Skill: men som Roten ålagges Re-
cruteringen, nödgas ~~[illegible]~~ dessa så ganska
fångren med Soldaten, som ehuru
förbuden vid straff af [illegible] att
fordra något af Roten, likväl
[illegible] efter [illegible] fått upp-
hålla vid Mötan, än förut någon-
sin varit vanligt.
Samtelige persedlarne, som blifvit
kommenderade till Soldaterna för att
[illegible] Rotornes Recruterings [illegible]
och Olaga [illegible], som Roterna
åtagit sig gifva sina Soldater
för att nyttja i Kronans arbeten
gå det Kronans gifna lifMunde-
ring icke skulle derunder förslitas
vore nu någon tid, ännu till
Pionierers beklädning, hvaremot
Soldaterna befriades för att
Krono arbeta; men som Kongl:
Maj:t allernådigast täckts [illegible]
[illegible] författning och [illegible]
[illegible] Contractet återkomma i desse detaljer

till efterlefnad, om numera [illegible]
[illegible] alldeles onödigt.
Om underhåll för Karl och häst
vid Mötan, har Kongl: Maj:t [illegible]
Baisserolance med Rusthållarena, så
att de derföre årligen utbetala
för hvarje Rusthåll [illegible] Riksdaler
34: [illegible] 4 rundst: hvartill jemväl en [illegible]
[illegible] Kost och Medicamenter [illegible]
[illegible] för Karl och häst, och har blif-
vit [illegible] utan afseende om
[illegible] hållet eller icke.
Områda Commun Rusthåll och 2:ne
Roter som utgöra en Reserv, så
numera i Socknen såsom Tjugo Sex
hela Roter, underhålla här tretton
Infanterie Reserver; men ehuru
Sjelf Rusthålls [illegible] i Socknen,
tillhör Mintola Rusthåll, Öfre Mallola
[illegible] Compagnie och [illegible] så
[illegible] [illegible] [illegible]
för Reserv. de öfriga Ellofva Rust-
hållen under Nedre Mallola eller Second
majorens Compagnie underlagda,
hvaraf [illegible] att Nystalls Rust-
håll No 4. [illegible] Reserv tillsam-
mans med [illegible] Rusthåll i [illegible]
[illegible] af nyssnämnda Compagnie,
i Socknen underhållas [illegible] dem-

hela Reserven och Tvenne Rusthålls deltagare
uti Betjeningen[?] för [illegible] af Re-
serv utom Soldaten.

Af Kronan får Reserven Trettio Två
Skillingar i Städsel och i årlig lön Två
Silfdaler 32: Sk: och af Rotan erlägges
En Tunna Spannemål och Ett Lass
Hö, hvilket sednare han uttagas
i penningar, så vida han ingen
Häst underhåller, och [illegible]
gemensamt af Rotan i Städsel minst
En Silfdaler och en fullständig Be-
klädning.

För öfrigt anmärkes, at Drago-
nerne, hvar ända på Tjugo år, i stöd
af Kongl: Maj:ts Nådiga Standfastelse[?]
öfver Contractet med Rusthållarena
af den 25te Maji 1791: till [illegible]
förvandlade, hvarföre Rusthållarne
äro frikallade för Häst och Häst-
Rustning, dock ej för Hästens under-
håll vid Mötet, hvaremot utaf
dem bör utbetalas Tre Tunnor
Spannemål årligen; likväl slip-
pa denna [illegible] Rusthåll i Tjugo
år med Tre Tunnor, så vida alla
egde Hästar vid förvandlingen, att
till Kongl: Artilleriet aflefvereras.

[illegible] [illegible], at förvandla-

de Tjenande deltaga i desse ogradera-
de Skyldigheter och omhandlade efter
oförmedlade mantal.

Beväringsmanskapet[?], utan [illegible] af hem-
mans större eller mindre, förmed-
lade eller oförmedlade Hemmants-
tal af Hilbonden[?] och [illegible],
efter hemmans mantall [illegible].

Om Kronans Arrendet [illegible],
och hvad det nu varom tyckes blif-
vit en bestämdig [illegible], hvar [illegible]
[illegible] och en [illegible], dock [illegible]
dem efter förmedlade Mantal
har så väl som öfvermält i [illegible].

Krono-rättigheterna grunda sig
[illegible] för detta med Församlingen
ingångna Förening.

Denna förening dat: den 14de Fe-
bruarii 1729 och af Konungen fastställd
den 28de Martii 1732: [illegible]
[illegible] åtta Kappar Spannemål af hvar-
je [illegible], samt till Kyrkoherden
af större Hemman Femton och af
mindre Tio à Tolf Kappar; af Rust-
hållaren åter En Tunna till [illegible]
och Femton Kappar till Kyrkoherden, utan
afseende om Hemmanen äro för-
medlade eller icke, hvarefter förmed-
ling vid Kronorättigheternas utgöran-
de icke kommer Hemmanen i min-

sin måtto till godo.

Därutom skola Prästerna tilldelat-
tas all gröda och afkastning som
Hemmanen framdeles, efter god
tycko och efter det vara högre tänl-
jagar motvägtan, hvilken blifva
den ofördomsta inkomst, Prästerna
kunna gärna och tillåta varg-
dar med förstånd och ohängig-
de församlingen ej utsatt något
visst af hvarje, ehuru ringa det
och vara. Tagfälle, Brudvigsel, Kyrk-
tagning, Dopet, likfärd och
Jordfästning betalas särskildt
och antagvagat under Pastoralier-
ne, emedan som flesta gemäringar-
na, vidnera från Pastoren att
dagsverka af hvarje Hemmans
åbor, Torpare och Inhysning, kan
Angallan endast af de svenska
fastemunda. För vandelbar-
hördinna från Pastorens
i lätstol, i kändelsen anhalat af
köra en Hemmanet öfverslagan
Drag, emellan endast Sextonstill-
längen.

Padasjoki Kyrkan har ingen
annan inkomst än Häst, Klud och
Dörrkladels gemäringar samt hvad
som kyrkan ändt tillfalla. Böter
för

för konstlungar och olofliga Därgalung
Kyrkogångarna betalat icke, så
den ingen lät begrafvas under
Kyrkan.

Klockaren och Kyrkovaktaren få
af hvarje helt eller halft hem-
man en kappe af hvarje Säde-
slag, som vid hemmanen cultive-
ras och Sportlar af Brud och Bröl-
lopp med hvad mera efter godtycko
samt vid och annan, som icke an-
nat kan än blifva högst obetyde-
ligt, då jordbrukarne innevånare
har för sina tillgångar att göra
Discretioner.

Den utslagna tionden är nu-
mera obetydlig, sedan Soldat-
Numrerna blifvit tillsatt, hvar-
före hvar Communicant, för att
fylla bristen, betalar vid de van-
liga läsförhören, tre runstycken.

Förutom denna Kyrkans Stat, ut-
betalas för Justitiens Administra-
tion, förutan domare och Lagmans
gemäringen, till Lagmannen en kappe
till Häradshöfdinga Tingsgäst-
ning tre kappor, Tings hyra
en kappa och til drygare Insättning för Fångföring en kap-
pe Gemensamt.

Ehuru landsvägarne till väg under-
hållande nu mera äro delta ge-

hemmanen, samt lärer Profogde-
om ej hälst ennu, åtminstone till-
hörande fogderi Betjäning, med en
kagge. Dessa kaggar utgå dels ef-
ter hemmanen, dels efter emellan-
äfwensom Tavastehus Stads Borgar kag-
gar, hwilka äfwen en mera wäl-
borlagan och hemmanen skulle
utbetalas, sedan Landshöfdinge
Residenset till samma Stad blif-
wit flyttadt.

Efter dessa hemmanen är
delta Landswägarna, anställdt an-
lagan [illegible] [illegible] uti [illegible]
dem Tillagarnarna bära bewistas,
för at blifwa underrättade, hwad
till wägarnas förbättrande fordras
[illegible] wid Uppläggningen, ~~[illegible]~~ äf-
wensom wid Broarnes och Trum-
mors, begöringen wid underhållan-
de, fastas en sträng och alfwarsam
uppmärksamhet, som för den fatt-
fattiga Landtbrukaren ofta
blifwer mera än tryckande.

Gästgifwar besörjas wid Sam-
[illegible], [illegible] [illegible]
[illegible], och [illegible] i [illegible] [illegible]
[illegible] förutan [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible] ingen fast Ham-
mun, efter ingen Ordinarie-

Sjöt passerar Ordningen. Med Krono
Skjutsen besörjes Ordningen i sjelf-
lig tid utan afsteg, om än ingen
ordentelig Commendering utgår, eller
Soldaterna fördelt förständ[illegible] skall underhålla den,
den [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] från i from
Krono Skjutsning i [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ansträngd [illegible]
Skjutsandet endast 2 à 3: mil, för hwil-
ka ett Skjutsgärningarna anni-
[illegible].

Till Kyrkje och Prästegårds byggan-
den [illegible] Ordningen förbunden. De
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible].

~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible], [illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible].~~

Prästboda [illegible] Ordningen gemen-
samt med öfriga Rotorna wid
Jämsjö Compagnie, hwarhälldan
[illegible] [illegible], [illegible] wid Ordna
[illegible] och [illegible] uti bruk
bäst stånd.

För öfrigt ålägges Lottningen att bewaka [illegible], Postförändringar, Wandals högningar, Skänningar, Rest inrätan, Reservanshandlingar, Rota liqvider m: m: grannskapsföring [illegible], men Knekta och Bönde uthförvel, och egna Stadt ... hålla Wall och Jaarn utgjandling, samt nödiga Wandell [illegible] för Krono utskyldernas förrättning, förläges Waktan för Bonden i Sommartid, där [illegible] tills afskaftning [illegible] och Magasinerne förekommer, så att [illegible] medkommer de [illegible] lägsta [illegible] för [illegible] behof.

[illegible] skall så [illegible] som [illegible] bestråla, förnämst och sonderligast [illegible] wedtag [illegible] för [illegible] förlorat, [illegible] med [illegible] för [illegible] och [illegible] anläggning, hwilket gör, att de [illegible] angelägnast [illegible] och [illegible] icke [illegible], men de [illegible] [illegible] wäl [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] till de [illegible]

wedtag, såsom järnstörar eller och de första arbetare, de kunna åstadkomma, förden lika fullt Sjö Laggar [illegible], [illegible] som [illegible], [illegible] den under arbetet [illegible], [illegible] få [illegible], och en karl, som [illegible] gen samt för [illegible] [illegible] förfärdigat skall [illegible] dessutom [illegible] med [illegible] och Brännwin, [illegible] den födden, att om icke [illegible] wäl [illegible], blef [illegible] icke godt och fast.

[illegible] utom den [illegible] [illegible] [illegible] och en [illegible] m: m: [illegible] wed [illegible] widtaget [illegible] [illegible].

Den [illegible] som [illegible], [illegible] åtwaren att [illegible], att [illegible] [illegible] till [illegible], [illegible] och [illegible] skall [illegible] lägsta [illegible] [illegible] för [illegible], [illegible] gen nödigt, om icke att förswara

Boskapen ifrån Wildjuren åtwarwäkande, åtminstone, at så mycket möjeligt är, beladsenga dem [illegible] hem at, ehuru denna utgärd efter mig tycket, så at någon del af driften blir ifrå eller annat öfwer natt, utan jämwäl flera nätter i skogen och under stundom alldeles förkommer.

Bådenat Wallhjon kan ifrå dess mindre i större samfällighetar, där wallgången är allt genomgång, följande: at för en mjölkande ko betalas twå kappar Råg; för twå ungnöt en kappa; gallkor och Fåren gå fritt, men för Stutar betalas som för ungnöt. Uppehället besörjes [illegible] det hållet, at Wallhjonet födes ett dygn för en mjölkko, åfwensom för 2ne ungnöt, 2ne gallkor, och 2ne stutar och under Sommaren längre, at touren med uppehållet kommer omgång, begynnes ny tour. Wallgången börjas gemenligen först då betet är någorlunda tillewäxt, och fortfar till Michaelis hwarföre Boskapen wänd tillgörmogen den fremmersta tiden, om wåren, då Boskapen är swag och rysen, samt om hösten då betet är mera snart afgnagit och öfwerhängan af Wildjur wanligast. Wallhjonet underhålles [illegible] wäl med Smör och Mjölk wälling, som hälften wid andra tillfällen waren tille förkonden at med sig [illegible] någon mer minst sig sjelf; men en wid [illegible] kunde, at förutan sådan wälsignelse, hwarken mjölk eller Smör fås, ifrå eller Boskaps skötselning och [illegible] tillgång med gått, hwar gjordt denna sedwana allmän.

Wid Kustens [illegible] och Berggån det ännu ordentaligt med Wallhjon och dem afskaffingen där städse [illegible] mälängen [illegible] eller äldre [illegible] sonor, som skola [illegible] sig [illegible] i Martii Månad börja Wallgången om wåren, så framt något bete wisar sig, och fortfara så länge [illegible] bar; de mjölka sedan hwarandra och [illegible] i [illegible] half till hel timma dag, allt efter des driftens storlek, som kännas [illegible] under dem wärd.

Gettor gå wäl med Boskaps drif-

han i bete, men äga ingen tillsyn af
Vallhjonet. Såvan äga förhöld hwad
som under Wallgången njuter föda
och lönas med anlägga klag för Dom-
are.

Drängar och Qwinnor äro och
nödiga för Jordbrukaren; hwilkas
arbetslöner för sina åldrars till-
gångar i anseende till orten
anslagsvis ifrån afskattning or-
ten, att med Tjenarne liquideras;
dock som Bönderna nyttjat bruket
bortwid gifslor i stället för Pigor och
Drängar icke tillåtas oftare än
de, anlänga klädet eller Vallmans
kläding förfärdigat, blir dessa
utgift, om arat wårkunds nog drängalag;
men den Bonde drifwarat som icke
äger egen Bonde till jordbrukat,
utan nödgad drifwa sitt arbete
med tjenstefolk, och huladed far wid
könan ej mindre deras underhåll
än kläderna, aflöning och kreatur-
utskylder, befinner sig alltid i en
twetydig belägenhet, i anseende
tillsyn uttrycks, [fattigdom] warmed wäl-
beständigt följa honom om helarna
fördelas, då han nu wid Werkstaden
förlorar sina Pore, hwilka ahaun-
leten [försvåran] han och af den drag-

likwäl nu af honom betydligen hin-
nat.

Desom tillfälliga utgifter neutralt
hwar jemwäl stäkalagne, da langsam-
ma och dryga omkostnader, som
Werkstaden med föra, de äro genast
executive och föreställa heladet nu hem-
mel ändå i största hast uti yttra
fara bagenwall och ständiga jemwäl
följa honom ifrån Jordbruket emma
Werksiiften skuttas.

Den strängheten [förmodeligen] med allmän utskylder
uttages, förorsakar tig icke allena det
minsta afwantyr för den arbetan-
de hopen; det är bekant, att Re-
stantien icke få öfwerstiga femhundra-
de tillsvalen i hwarandet utlägan; i-
cke allena minsta öfwer twenne år,
och nyfunnigheten befryndes likwäl,
att flera nyttbruket än följa om hwarm
annan, hwarföre det är klart,
att om någon wid sådan tid blir
Restskyldiga får han icke tid att vinna
sig utom mycket omkostnadt att stra-
ndade nödwändigast om medan.

Hushållsgrenar.

Jordbruket hwar enwäl och är ännu
Kronans egentliga närings fång.
Hwarwid hwar Wälsignade förnämligast
hyssjelsatt Innewånarena intill dess-

det blef förbudit, då kärr ugadlangan widtagas med den drift, at icke några sådana må warna finnas, som för- göra någon handläggning, om icke gå längre afstånd ifrån Boltgården, hwarwid hafwa det för deras aflägsna belägenhet och brist på aflopp, fordrat mera arbete och kostnad, än win- ning i en framtid wore at för- wänta.

Laf de ~~[illegible]~~ widfogade [illegible] gan [illegible], at åkra jordmånen i Södinan war lämpeligast till [illegible] [illegible], hwarföre den och till- [illegible] dels och [illegible] skillnings förrådet medgifwas, [illegible] an- wändes.

[illegible] har icke annat [illegible] ut än warm i wänskapsd, så länge åkern warit i tagskifte och desz [illegible] beredda af en trög och [illegible] granna utgård, som tillika [illegible] de [illegible] i wägen för den [illegible] ne.

[illegible] Ekonomiska kraftan [illegible] full- [illegible], än at [illegible], det [illegible] kat [illegible] all [illegible] för [illegible] [illegible] ända icke den [illegible] [illegible] [illegible] den [illegible] [illegible] [illegible].

De många Sjöar som inom Socknen

grund som finnes, kunna wäl anledning till fiske, hwilket och idkas; men sällan uppfyller det husbehofwet. Om wå- ren under lekeden fångas i Cajane och några andra Sjöar med Skötar, Kjärdar och Not, Gäddor och Mörtar; Aborre i Wahsjaki och Kumnene Sjöar fångas äfwen med Krokar; Löd[illegible] fångas [illegible] under [illegible] Muikkor i Cajane, Wahsjaki och Kum- mene Sjöar om hösten under det de leka. Sikar som finnas [illegible] äfwen [illegible], fångas förnäm- ligast med Not.

Med Sjöfarten förnämligaste Spiskommet i anledning [illegible] all- [illegible] en betydlig del af [illegible], hwarwid bör anmärkas, at Båtar till större delen byggas af [illegible], [illegible] kölen, till hwilken endast [illegible] an- wändes.

Båtar förfärdigas i Socknen till e- get behof. Desse byggas utan köl och behöfwa följakteligen icke Segel, men hålla nog [illegible] Sjögång, hwar- vid äfwen de [illegible] sällan [illegible] [illegible] handelsen.

[illegible] de [illegible] som in- nom [illegible] finnas, äro wäl [illegible] wid hwarja [illegible] [illegible] [illegible], men [illegible]

lagd Spiulqvarn och en Spiubakoft Bråk
med 2:ne Blad, ena uppförd på Nystäl-
le Utskarsernat egor, samt en Spi-
bakoft Bråk i Kasimjöni och en gemen-
sam Spiulqvarn, hvarjämte år
1798: en Tvärhan af 3:ne Interessenter
till ära Runnigt Sågwerk i Varakoski
Forss uppbygdt. Sågstock samt med sådt
nämnda Sågvärn gemensamt; men hälsofor-
ster hava icke desomindre härtill
varit obetydelig. Orsaken härtill
torde vara, dels att folket ej med
sinna för andra korsslor, samt
slagne Sågstock, dels ovan de alldra-
lät ovana vid en slät förtjänst.

Om utförseln af Bräder kan-
nom ännu icke något med säker-
het sluta, utan icke Bräder än va-
rit förädlat att afsätta; dock tyckas
man kunna förmoda, efter Ordnin-
garna åtminstone i början icke
lära låta förmå sig till denna
handtering, att utsedd folk
som redan förut begagnat
sig af denna näring, kunna
äfven väl framskaffa hvarifrån
Bräder, så vida de afsändes icke ~~[illegible]~~ tillgän-
gra hvarifrån till afskattnings or-
terna, än från Korrakoski Såg
i Lamppis Byn, där tillegat af dömd,

stämmor varit större än tillgången på
Bräder.

Inga andra vattenverk har Ordnin-
gen till dess anläggande varå
förmodat i Varakoski och Kankola Forss
har tillfälla. Till afsvanlyck hafva
de ansatt de Kastumäki och om-
gången, att förskaffa sig tillstånd och
Privilegier, som för sådana varit
fordrat, såsom mindre ägnande
dem.

Tullgatta Ladors anläggning och
Tullgattasjudning propomerades väl
vid Tinten Tinget år 1799: men
Allmogen undanbad sig detta
besvär, förmodat som då redan år
1664. löst sig från Arrendet; det då
åtagit sig en Summa, Tullgatta gilla-
Dalleme, som äfven är på tomten an-
delt, hvarvid ingen rättning kan skaf-
fas till betalning.

Allmogen är alldeles icke fallen
för Sjöfarten och gemenliga Sjö-
tjänster, icke heller är den böjd för
utvandringen till andra Orter
på längre eller kortare tid, för att
vinna ... förtjäna sig un-
gat; söker därföre endast i yttersta
nödfall från sin hemort.

Krögerier förekomma icke att uppstå-
hållas, då hvar och en själv tillverkar

Brännvin.

Brännvins bränningen, som nu mera [illegible] af hafremjöl med ringa till-sattz af Råg och Maltmjöl, och [illegible] tillsammans godt och [illegible] lika om ej fullkomligen samma afkastning som af Råg mjöl allena, utgör [illegible] [illegible] sysselsätter wintertiden, samt lemnar godt [illegible] och någon [illegible] att wärma, [illegible] och [illegible] nödiga [illegible] för samtelige Hushållet. Om Bönderna deltagande i [illegible], gjörde, [illegible] och [illegible] [illegible] [illegible] anslagna [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] kunna icke [illegible] [illegible] till någon [illegible], [illegible] för [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] och [illegible] [illegible], [illegible] för [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], utan [illegible] med lång [illegible] och [illegible], [illegible] af [illegible] [illegible], som [illegible] [illegible] med [illegible]; [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] att [illegible] blir [illegible], att [illegible]

efter största af [illegible] och meran-dels [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], för en längre tid Sommaren.

Om i framtiden kan utsträckas någon [illegible] [illegible] i Socknen, [illegible] [illegible] anledning att [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] förmånlige.

[illegible] till [illegible] wara wäl [illegible] för [illegible] [illegible], men [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ty alla Socknen som [illegible] [illegible] wid [illegible] [illegible], skulle [illegible] [illegible] af [illegible] [illegible] [illegible], i [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] för [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] i [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] borde [illegible], efter [illegible] för [illegible] [illegible] i [illegible] till [illegible] och [illegible] [illegible] [illegible]; [illegible] [illegible] [illegible] aldrig borde [illegible]; [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] med ringa [illegible] [illegible] efter [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], i [illegible] [illegible] [illegible] för [illegible] i Socknen till [illegible] till [illegible] skulle [illegible].

[illegible] [illegible] tillwärkning borde Socknen [illegible] [illegible] [illegible] för

män, thy Bogen består mäst af Ball
och Furu, som af lågeldar efter-
blifwit öfwerfarna, och därigenom
ägor öfwerflödige ämnen af
Stubbar, Rötter och Toppar, till en-
dylik tillwerkning; men som en-
van är trög, upskattnings deras
ne anslagsna och tillrustningar-
ne at bereda dessa waror, såsom
ugnars inrättande, begge till-
förfärdigande, (hwarwid Timmermän-
nernas äro aldeles orimm.) Stub-
bars uppgräfning, deras samman-
slagande och sönderhuggning-
m.m.: ansedt arbetet blifwa dry-
gare, än at det skulle betala sig.

Att bereda Potaska kommer än-
gen i Orden; men en erforder-
lig förskrift och underwisning,
huru denna wara tillwerkas, och
hwad afgång den kunde wän-
ta, borde dock med tiden wäcka
hog hos Allmogen för detta yrket,
af hwilket, så wida tillräckelig
tillgång på löfskog ännu finnas,
någon winst och förmån kunde
dragas.

För öfrigt förtjena Jnwånar-
ne wäl lofword därutinnan, at de wän-
ja sina barn till göromål, lära

göra efter deras ålder och krafter i
men äro allt i lutan däremot aldeles
at ingalunda deras förstånd och efter-
tanka, såsom sådant, hwartill de
ifra sjelfwa utaf någon handledning-
ämnadt tillgodoses hafwa en Bön-
nerna at skudda och hwarsom samt
slägte hållning, kunde hwarsom hå-
ålder och glada oss med mera dy-
likt. Om wintern uttan öfwer-
hwar at resa härtor, twänne bast
till injärden och nät, bjöda hafwa
-n, följa fadren till skog, samt
hemkomne laga det, då fadren hwar-
huggit och gallrat m.m.; Slikt
wänjas låtaladt ifrån hemdeste än
wan uti all slög, hwarföre tillhör hwar af
Fadren sin handledning.

Almogens Lynne, Seder och Lefnadssätt.

Mången Man är till sin kropps-
ställning i allmänhet ewan fast
och stadig samt starklemmad
och ren och sund; jemwäl stor
re delen arbetsam och idog samt
fasthan hugst lärdomens genom
exempel och upfostran.

Såsom wanligt uppfostrad, saknar
allmogen i gemen alla förmåga
till grafning af sina förtjenster
dem, hwarföre den och är ha det

högst intagne af gamla fädernesjör och
förfädrens bruk, hvilka föräldrarne dem
nu lemnat.

Deras vidskepelser i betydelig mon
en plägat, men de lärt icke alldeles ut
rotade, så att mångfalden ännu i Almän-
het [illegible] [illegible] [illegible], till hvil-
ka de tagit sin tillflygt i sjukdomar
så hos Menniskjor som Boskap samt
andra vedermödor och [illegible] tillfällig-
heter; dock äro desse icke mera så all-
männa, icke heller såsom de [illegible]
ligen, utan merendels i [illegible] [illegible]
lighet.

[illegible] [illegible] gör man [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]; men
desse göra ej mera det intryck som
fordom, det vore högeligen att
önska, att Religions Lärdomar samman-
gjorde i samma mon hos dem skulle
så inträngas som vantron förswunnit
[illegible], hvaraf [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] all-
männa [illegible] at [illegible] [illegible] [illegible]
dem, för at [illegible] [illegible] bereda
dem till dygdiga och sedelaga med-
borgare: men uplysningen gam-
[illegible] samt, och ännu hos [illegible] all-
mogen [illegible] [illegible] sig, måste
äfven [illegible] Moraliska grundsatser
hos dem [illegible] [illegible] [illegible].

Sida med Bönderna [illegible] [illegible]
för Dryckenskap [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], där de under sin [illegible] [illegible]
de [illegible] [illegible] fördragsam [illegible]
men som de icke [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] förvaringa sina [illegible]
[illegible], hvarda de ej förtjena namn
af [illegible].

Angående deras [illegible] äro icke af
[illegible], [illegible] [illegible] och [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] väl [illegible]
[illegible] [illegible] förmögen med [illegible], [illegible]
[illegible] och [illegible], man [illegible] [illegible]
[illegible] icke [illegible] af [illegible]; [illegible]
[illegible] [illegible] äger [illegible] och [illegible]
[illegible] de [illegible] [illegible] till åfver-
flöd, [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]; [illegible] med [illegible] [illegible],
och [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] och [illegible]; och [illegible] till
Middagen Bröd med [illegible] [illegible] allena
i [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] och
[illegible] [illegible] till [illegible], och [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible] och [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], och [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible].

Om Bönderna [illegible] [illegible], [illegible]

och sedan malet, hwarefter detta mjöl i
mjölk rördt med lakan tillslutit blef en
för Bonden en läckerhet som kallas
Talkuna.

Den som har Tjenstefolk, är twungen
at hålla, åtminstone söndagst fisk
och bröd, om han och nöjer sig sjelf
med de förut omnämnda anrätt-
ningarne. Dessutom wanligen dryck som
jag förut beskrifwit.

Wanligen [illegible] gjöra Drän-
garna och [illegible]; men [illegible]
[illegible] äro bättre och [illegible]
[illegible] än i [illegible], at för [illegible]
de [illegible] alla [illegible] [illegible]
[illegible] af [illegible] [illegible]-
[illegible].

[illegible] förnämsta hem-
[illegible] utgjört och anrät-
tas till [illegible]; men 3dje och 4de
dagarna i Jul, Påsk och Pingst hål-
las i [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] sig
med [illegible] [illegible] och [illegible]-
de, [illegible] [illegible] och [illegible]-
[illegible] [illegible] [illegible] till [illegible]-
[illegible].

Bonden sjelf med egna barn, [illegible]
[illegible] med [illegible] och lägger sig wid
[illegible] [illegible] än den [illegible]-
na, samt [illegible] [illegible] hela
dagen, [illegible] [illegible],

då han efter slutad middag tager sig en
liten hwila, om [illegible] är [illegible]
och icke [illegible]; men med Tjen-
stefolket får han icke följa denna
ordning, utan söka sig efter dem,
om han åtminstone [illegible] [illegible]
will [illegible] at [illegible] [illegible]. Om
[illegible] är [illegible] [illegible] för Bon-
den [illegible] [illegible] at [illegible].

[illegible] [illegible] till [illegible]
förändring ~~[illegible]~~ [illegible] icke, utan
[illegible] Bonden sig efter [illegible] [illegible]
och [illegible]; hwarföre det-
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-
[illegible].

[illegible] [illegible], samt i [illegible]-
[illegible] nyår och [illegible], gjöras [illegible]-
[illegible] [illegible]; [illegible] [illegible]
[illegible] at [illegible] och [illegible]
[illegible] [illegible] i [illegible] [illegible]
och till [illegible] [illegible] [illegible]
i nyår och Jul i [illegible] m: m:

Ingen [illegible] har Bönderna till-
[illegible] [illegible], Ty i [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-
[illegible] som i denna, till [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible] och för
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]; men
icke [illegible] [illegible] än Bonden [illegible]
[illegible] af [illegible] [illegible],

som utan stöd eller straffslatt wid, hwart
emot författningarne, åsidosatt [illegible].
Ibland dessa kan äfwen hända
wara, som icke behöfde hjelp och
följaktl. endast förminska tillgån-
garna för de werkeliga behöf-
wande.
Hemmanets åboerna hafwa hwart
fast aldrig warit i nödwändighet
at tillgripa någon nådhjelp, så
wida de fullan utföra någon
Hemmanet, utan skaffa sig till-
gången till sina gamla behof-
[illegible], Bula och i synnerhet
[illegible]; hwarföre om någon gemen
[illegible] i Hemmanets brist, bli-
wit genom äfwen hjelpa, anse
jag; men Torparna och Inhyses hjon,
som icke äga säkerhet för sin
[illegible] tillgripa nådbröd, be-
stående icke allenast af Spannmål
och matwaror, utan och af dryck och
[illegible] [illegible], som för-
nämst, och om [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] myöl.
Ibland dem eller andra med-
lemmar, [illegible] [illegible] eller
till detta ändamål nyttjade.
Sockne Magazin har Sochnen haft,
derutöfwer äfwen förstan inrättningen

af Sockne boarna gjordes; men sedan
det bliwit tömdt utan att återsatt
kunnat, [illegible] [illegible], [illegible] endast dess
författning [illegible], för att
utan [illegible] [illegible] af [illegible] i grund
misslyckats förslag; och borde all-
mogen framlägga om [illegible] kunna
förmås att göra en ny inrättning.
Ingen Byordning finnes uti
denna Församlingen, icke eller
tyckes den framdeles blifwa nö-
dig, sedan hwar och en wid Skif-
tesstadgan fått sina ändelar afskild,
och icke mera är i beroende
af Bymän; dock skulle min til-
lagt önskan, at lagarna utom wid-
låftig Rättegång och dryg kost-
nad, [illegible] hwar och en wid
sina [illegible] [illegible], och at
hwarje wåldswerkare snart be-
fordrades till det straff han
förtjent, ofta kan en fattig
allmoge afstånd af hindringar,
utan at äga sin nyttan för
[illegible], som behöfs, för at
underhålla Rättegången; följ-
den blir, at han lider och tin-
dingen framhardnar i sin ondska.
Allmogens underrättningar [illegible]
[illegible] och [illegible] [illegible]

wara. Brödet är sprödt, [illegible]
och godt, samt nyttjas allstäd nästan,
hwarföre och snart sagt hwarje wecka
Qwinnorna sysselsättas med Bakan-
de.

Till kläder nyttjas allstäd Hem-
mawäfda tyg, och med almänt ~~fal~~ dam-
monn om snygghet och renlighet.
I sednare tider har doch någon
yppighet blifwit märkelig, i det
att i synnerhet Döttrarne ~~Qwinfolk~~ fruntimmer
försökt sig kläder af finare
dels hemwäfda ofwer [illegible] qwin-
nan, dels köpta i wåra egna Stä-
der.

Wanliga Boningsrummet för den-
na Sockens Innewånare utgör
Köket eller en Köksstuga. Deßu-
tom hålles likwäl hos de fle-
sta snygga och Kammar [illegible]
förmak med [illegible] glasstugor. Om Som-
maren bor likwäl ingen i Stu-
gan, utan ligga allmogen-
dem allstäd i Boden och Lofft.

Många timmar gifwer sig [illegible]
[illegible] bland manbyar; men
[illegible] ingen doch [illegible]
wid [illegible] med [illegible]
[illegible] hållet allstäd i [illegible]
[illegible]; men icke hållen [illegible]
att [illegible]

att Wederlagningen uppehwaras.

Om Sommaren bruka Allmo-
gen dagalagen, och det efter Landets
nedrägning, om någon sin tillfället
det medgifwa; Dragaster sig hwar-
jemom nyttjas och blifwa nyttja
i [illegible]; [illegible] är ej [illegible]
wont, att denna sed mer [illegible]
[illegible] deras hälsa.

Till Sjukdomar som här warit
gängse wara, räknas röd- och fläckfebern,
Rödsot, Frossa, Bröstsjuka och Kop-
por, hwilka sednare wisßa om [illegible]
[illegible] [illegible], Kopp-ympandet af
dem, såsom sednaste förwaringsmed-
let för detta onda, är föga kändt,
och städse [illegible] denna sjukdom, hos
allmogen ofta [illegible]
[illegible] nyttjas; men [illegible]
[illegible] allstäd [illegible] att
[illegible] ny [illegible] [illegible] byggnad [illegible]
[illegible] naturen, wåra [illegible]
[illegible] följd af [illegible] sjuk-
dom.

I allmänhet är allmogen [illegible]
[illegible] [illegible] om sitt [illegible]
[illegible]; men om någon [illegible]
[illegible], har den att [illegible]
och [illegible], för att [illegible]
[illegible]. Om Bonden sjelf [illegible]
af någon [illegible] [illegible]

ning, [illegible] han sig [illegible] en tid döden, sägande sig wara wäl förwarad och befriad ifrån alla wådernaden.

En i sanning eftertänkelig spe[illegible] föreställa! [illegible] hållen [illegible] för [illegible] sjukdomen. Då som sådt Botemedel för dylika plågor, hafwa ock [illegible] Stånds Personer nyttjat [illegible] det [illegible], som kunnat [illegible]. [illegible] sjukdomar, såsom han och i-[illegible] sjukdomar, be-gynnade [illegible], och för desse [illegible] beständigt [illegible] Stånds-Personer, [illegible] för-[illegible] det [illegible] al-les i det närmaste blifwit alde-lagt.

Andra Afdelningen

utaf

Pedasjoki Sockne Beskrifningen.

Den Andra Afdelningen

Rörande närvarande af Socknens [illegible] hushållning, med åkerbruk, [illegible] ängsskötsel, [illegible] vårdande, Boskaps skötsel, Sjöfiskningen, Fisket, Skogsbruk och husbyggnad.

Åkerbruk.

Den [illegible] beskaffenhet, som den närmaste [illegible] namnet af dej i begynnelsen vidtagande ägo beskrifningen af hvilka åkrarne längre [illegible] än nat [illegible] öjemnen, och åkrarne sjelfwa hwarken [illegible] fyllda med allehanda slags impedimenter.

De omgifwande [illegible] af hagar och obetydlig Skog bewuxna; Dock stöta till dem i [illegible] många sammanhängande, jemwäl ängar, Kärr och Sjöar, hwarföre de och ofta genomskurna af åar och bäckar. [illegible] af åkrarne äro likaledes uti ägobeskrifningarne uptagne, hwilka dessutom utwisa, det lätta och sega [illegible], i Socknen [illegible] af uppodlingar numera, då [illegible] och andra högar [illegible] hafwa till grund, undast sand och klappersten, ofwantäckt af [illegible] och [illegible] myllen.

Ängarne hafwa ika för Skogsbristen [illegible] till ingen mängd af [illegible] ägorna genom [illegible] till förena [illegible]

[illegible] ingången. Vid Skogsbristen har hwarje [illegible] i sammanhällighetens [illegible] som af skilda andels, men [illegible] att, allenast [illegible] och [illegible] hwar och [illegible] inhägnad [illegible]

De [illegible] i Socknen till [illegible] och [illegible] af [illegible] och [illegible] om [illegible], at [illegible] af [illegible]; men förmån at [illegible] eller [illegible] af [illegible] som [illegible] i jorden, [illegible]

[illegible] gärdesgårdarna [illegible], [illegible] den [illegible] at [illegible] af [illegible]. Gärdesgårdarne [illegible] ägorna, längst efter [illegible], och [illegible] till de [illegible], som [illegible] wid [illegible], af [illegible] i [illegible] och [illegible] till gärdesgårdar [illegible] för [illegible] af [illegible] hwilka [illegible] efter [illegible] omständigheterna [illegible] [illegible]. De långa [illegible] med [illegible] som till [illegible], [illegible] och de [illegible]

förmera godt förlorade, förlänger dess
bestånd. Hwarken kan eller jordwäl-
lands anläggande äro i Socknen någon
sådes wittagna, dels för det landtäga-
Brunnar icke kan utan kostsam förwäng-
ning kunna erhållas, dels för det jäm-
lig jord och lägenhet till walbarnet och
grafweret inrättande ~~tydel~~ sakna.

Gärdet gärdes lagget med förste för-
del omwexlan wid lullastningen, men
så wida detta, som flera andra hand-
arbetare, af landtmannen fordrar
at rätta sig efter det omständigheter-
nes fordran.

De mäst wanliga sädes slag här äro
öfre Råg, Korn, hafra, blandsäd, ärter och
bönor; dock tycket öfwer Sommar Råg
de kosten waret rätt, och hindrat höst
sädet. Sommarhwete är det som här
allmännast nyttjas, så at hwarken hwe-
tet hållen twå skäl hos andra än Stånds
Personerna.

De sina här ärterna nyttjas i allmän-
het; dock hwar allmogen i Socknen hä-
dan försedt sig med hwete och hagall
ärtor.

Ståndspersonerna hafwa wäl cultiwe-
radt himmell korn, Turkiskt hafra
och linser; men som genom owanligt
hängsta fördt blandning icke kunnat
förekommat, och flera sädes slags byg-
ning alltid medtagna mera tid och ar-
bete, så har man upsatt för dem tjeggnera,

at införandet sädesslagen till de wanli-
gaste och mäst nödwändiga; såsom hwete,
Råg, Korn, hafre, ärter och Bönor, hwil-
ka sädesslag här och sammitt i alla af-
fanden mäst lönande.

Indelning af åkran, har ingen för-
sökt i flera än twänne Bästarn, som
icke eller lätit sig göra under sammfäl-
lighet, då alla ägare woro delta i hwarn-
nas ägningar.

Likwäl wist förhållande är skadeligt nog
lan höst och wår säda, utan länge dess
sädan efter tid och omständigheter,
fogen tändes utan lämnat gårna till
wår land, om icke en ymnig höst hin-
drat höstsädet, icke heller länger jor-
den efter dessa sädan, utan skall all
åker jord i sin tour, besås med höst
och wår säda, emmerd och i hwardera
åren nyttjades alla än till at slags
säda, förmenas den förlora sin fru-
bördighet och ärang.

Sådan woro icke hända i Socknen hos
andra än Ståndspersonerna, förr Stor-
skiftet, kunde icke heller i annsornas
de till de smala tegarna hwar och
en ensamde, inrättas, efter ingen
wille gå i rättning af dikat men
utan ersättning, och därtill kunde
icke flera delägares förmål, hwarlose
som några åkrarnas läge icke en gång
fördrande dikaine.

Efter Storskiftet kommas rådan några

diken wara af allmogen uppdragna; men
at allmogen genom dem skulle lägga ute
sin åker i besåinga och ordentligare tegar-
lägar blifwa utan all förmodan, i anse-
ende till jordens gemenskap, och at
flera gånger omwexlande skiftningar, dem
föra wara ~~at~~ endast ämne, det åtran be-
fordrades för flod watten ifrån åtskil-
liggande backar eller kärr, genom
lagg diken; och desse watten sedan gå be-
quämligen skulle afföras, genom
nödiga aflopps diken, där emellan
flera kunde upkastas, där man skulle
märka at watnet blifwa befrämjan-
de och förorsakande syne.

Dikning uti lerjord synes lättast förslag
strax efter skördetiden, men ifrånd
och midten, kan den wadlingar nu
hö och tillfälle medgifwa. Jag
ändrar wadjag än synes nyttigt till
dikning, det är ofelbart, om glas-
gewäxter wara tjenlig uti lerjord med
klappar af dikets bredden afföra-
las ~~af~~ på åkrarne och utbredas öfwer
åkern.

Wadjag till åker bruket i orterne
wara gemensamt, sladd, samt jern
och rätt af hwartill nu fästa i stäl-
lena sidor hot Ständs gräfsannan kom-
mit i bruk, ehwarsom wäl med och
utan Swinkrämmer i Gafflsplogen; i en
korg är slutande och där den med sin
mulle wändern endast samt, (hwilket

änwändarena fullkomligen kunna) gå
den jämnt, och till dit djup man åstundar
samt wända mullen ordenteligen och
wäl, hwarutaf nu dem förut af hwem som
kunnat arbetat, hwarje plogen deras
med fram wäxt igg, utan sedan hålla
hör som wända mullen, hwarefore
den endast gräfwer jorden och med sin
delat bygwarn emellan stenar. Desse
plogar tycktes wara långgalagaste för
denna Orternes jordmån, helst de äro
lätta, dragas af en häst utan olägenhet,
och kunna med wagnen hamdbaras.

Allmogen nyttjar allid lätta sladd,
hwilken på lerjord är otjenlig, efter
den icke med sin tyngd krossar en-
hwar kokan; denna olägenhet under-
hjelpes till någon del derigenom
at karlen står på sladdan, men så gör
ändock arbetet långsamt. Det wore lät-
täl fördel, at i Orterne icke mångestä-
des finnes harf och framför brukades
hwarföre och de som sladdarne kom-
mit i bruk. Sladdarne gjord af trum-
ma balkar med fyrad afskodde stenar
eller kunder, ungefär som qwantar
lång, eljest den brede, som balkarne
utgöra. Jern harfwar hwilka i en
ramaren kunde för ån lerbruken
wäcka, hwarwid de först öfwerbygga-
des om deras nyttje at sönderslå
korfwan och igenfram kärr jorden; ef-

kan det den förut nyslagna jorden blifwit
uptorkad, och kunde efter sådan beredning
ätas [illegible]; men nu är dess bruk-
numera, at jämwäl flera Bönderna för-
skaffat sig den och nyttja med fördel så
i gammal åker, som wid nya nybyggen
den är [illegible] i byg-
den, försedd med [illegible]
[illegible], och i brist af
[illegible] jämwäl af [illegible].
Här hafwa än likwäl icke anslagit, utan
nyttjat helst [illegible], som [illegible] med
[illegible] äfwen [illegible], innan den blifwit
nyplöjd. Den gör wäl hafwa [illegible]
[illegible] nyttig, [illegible], at [illegible]
[illegible] den [illegible]
och [illegible] mullen från
[illegible], som [illegible] för-
torkat och förloras eller wädras för-
mycket [illegible].
[illegible] hwarken [illegible]
[illegible], som [illegible]
och [illegible], än icke allena [illegible]
[illegible] med [illegible], än Nystads [illegible]
[illegible] och Arrakoski [illegible]
[illegible] likwäl icke [illegible]
och med [illegible] försedda, men [illegible]
[illegible] görande, at [illegible]
[illegible], [illegible]
[illegible] förut blifwit [illegible]
för [illegible], och [illegible] för-
[illegible] eller för [illegible]
[illegible], [illegible]

het liggen dessutom, at på sådan jord
[illegible] i [illegible], ej mindre
[illegible], än [illegible] och [illegible]; dock
[illegible] förnöjsamhet
[illegible], Klubbning likwäl ofta nyttjat, för at få den
i någorlunda bruk. Wallfodra insådd
[illegible] Socknen för några år sedan genom
Herr Professor Hellenii tillskyndan
och anstalt; dock begynna sig [illegible]
[illegible] icke [illegible] af [illegible] Brände-
[illegible]. Allmogen tycker [illegible] med
[illegible]; men [illegible]
[illegible], at skaffa sig [illegible]
[illegible] än icke [illegible]
gängelig, innan flera [illegible]
och [illegible] från [illegible]
[illegible] fördelar.
Flera [illegible] wedsparande [illegible] nytt-
jade i Socknen; med dessa tycker de
och wara [illegible]; dock äro
Brände [illegible] i anstalt at [illegible]
wedsparande [illegible] med [illegible],
för at [illegible], så wida det
[illegible] icke
[illegible] eller fullkomligen
uppfyllande sitt ändamål.
Plogning [illegible] i [illegible]
har icke warit wanlig, men efter det
Professor Hellenii Disputation utkom i
[illegible], [illegible] hwarmed en
[illegible] Nystads [illegible] från
[illegible], som
[illegible] mest [illegible]

och minst lera, lerad Sandjord komma
i behof af denna gödning, hälst om
sedan jord måste skönas så mycket
möjeligt är, för at efter [illegible].
Kalkmergeln har icke andra [illegible]
ländes än till [illegible] och hafwa om
hösten blifwit uptorkad; dess hafwa
stånd genast kommer i sedermera Säde-
bygget sedan alla sina wan säde-
land i wintras fån. Om wåren [illegible]
det äntran till höstsäden bort göra
midsommaren, slutet, och sedan
gödsel, samt derefter [illegible], då
gödslen åfwan blir inplögd. Detta
warit ställat inom [illegible]
och det med [illegible] wanliga plogen
så wäl, och med den skicklighet, at
efter [illegible] kunst den fra-
gel, hwilket skulle blifwit gödslad.
Plöjningen sker gemenlagen till
at [illegible] djup, och ju [illegible]
af lera och Sandjorden, dess icke dju-
pare [illegible] ; ju lösare grund-
torden wäl djupare plöjning kunna
ashad komma; men erfarenheten
har åfwertygat allmogen, [illegible]
och föröka, at en djupare kör-
ning icke bättre.
På långa tag [illegible], [illegible]-
gen wan [illegible] alnar bred, och
djup [illegible]
alnar lång, [illegible] ingen [illegible]

plöjning förutagen, om längst [illegible]-
gen; men efter det [illegible] för-
satt [illegible] större [illegible],
plöjet [illegible] längs och tvärs-
samt i flera Directioner, hwarigenom
åkerjorden bättre sönder delas. Än
[illegible] i [illegible] stubb, hwar-
efter jorden [illegible] dagar wändras,
dem åter harfwas och en derefter
till detta sädet i full bruk, med
[illegible] sal, antingen
i [illegible] eller i korn stubb, för
hwilket [illegible] satt, som med det lan-
det.
Kornlandet som tagit är, plöjat och
[illegible] om hösten, den wåren hä-
föres [illegible] allmogen, så
at hwarje lass utgör [illegible] hög,
hwilken om wåren wändas, och efter
det numera blir torr, wädern ut
spridas och nedplöjas, eller och [illegible]
gå [illegible], som sedan med ut
sädet går än gång nedmyllas. Efter
[illegible] wändning harfwas,
och i händelse jorden hwarigenom
icke blir tillräcklig fin, klubbas,
hwarefter den är fullbrukad.
Ingen i Orten har brukat [illegible]
sädes, såsom ansedt för en [illegible]-
[illegible]. Allmogen wet wäl, at gödsel [illegible]
[illegible] till [illegible], men
saknat at föröka den, eller at till [illegible]-

de någon artificiel, hwarwid dels af
dem ämnet, dels för mödosamt och
icke efter deras kunde till fyllest swa-
rande wid ändamålet, och därföre
af dem underlåtit. Emellan till-
gång därigenom äga de fördelas icke, med
då deras toppar i fukt utan golf
och tak lämnade, sammanlagdt med
den halm och afskrädan af annan
föda, som kakugnen blifwit före-
lagd och icke förtärd. Ständigt genom-
ma luten om hösten med första snön
kora i ladugården om sommaren
i högar sammanstaplad hwars mult
ofwan hwalfwen om vintern alla-
handa afskrädan, såsom agnar, hug-
git gran och tallris, bar, hunn bast-
ror, med mera gäfwel till bädd-
ning, under kasungen som halm föl-
jande sommaren därigenom hwalfwen, under
bygnaden warmaste tiden, då den för-
att befordrat genom wäl för några-
måste hällas ute fullare i fram ut-
fån på åkrarne Michaeli tiden, hwil-
ket denna samling utur en eller
flera större högar, där den ofwan
blifwer till sommaren därigenom
att sammanblanda; det för deth-
ra sin gödsel samling genom göd-
sel watten gagnjukande, eller ock så för-
färskt ifrån gemenen derof uttömt
arbetat, icke heller lucktet någon

på ladugården sammanstaplad spillning
när den om vintern på wåra landets
i större högar utkörde gödslen, hwilken
dock ej ingenstädes sammanvara utan brännas
under Solens och luftens torkande wär-
kan, med betäckningen af halm eller
granris, efter omständigheterna, till-
och wid Wåren hälst utföra sin spill-
ning, efter han förmenar, att den
samma utförd i marken, frambrin-
ger endast ogräs i åkrarne; till undwi-
kande hwad i Wåren utföres spillningen
på kornland, där sandjord därtill
blifwit utsådd, om hösten med första
snön, samt genast därigenom utspridd
med den säkra öfwertygelse, att den-
na gödsel förmånligast för detta
sädes slaget gödes.

Där den åkern en gång blir wäl-
gödd, kan den i flera år därefter
frambringa en förträfflig wäxt,
endast den blir wäl brukad och
wårdad; men om sandjord aldrig
så wäl gödes, gagnar gödningen
knappast mera än för ett år;
blir den förmodligen, ehuru den
måste ärjas, hwarföre den mera
dels gödslas, kunde underhållas så-
da, och lämnar då bättre fruktan;
Tänkande till den närgränsande la-
dugårds skötseln, kan icke så mycket
spillning erhållas, som icke mera

skulle bekomma, icke heller gifwas den
torra Sommarens tid och rådrum,
at uttorka skjällning ifrån alt arbete,
hwarföre det nödwändigaste gödslet
efter råd och amma, hwaraf följer,
at wäxten bestod på Brännlandet
icke kan utsättas.

Sånings tiden förändras efter
olika omständigheter. Den wanligaste
är likwäl för Rågen icke bestämd,
emellan Ols- och Lars messan, dock
rättar man sig hwarken dels efter
föregången wäderlek om Somma-
ren, dels efter den som inträffa-
fwar under den antagna sånings
tiden; hwaraf händer, at högst sådt
förwittras i bland tidigare, i bland
sednare, och den bägge lyckas, alle-
nast åkern är wäl brukad, och wä-
derleken under wäxttiden beqwäm-
lig.

Sand jord och mylla sås sädennen
eller i början af September Månad
och förwittnas högst sådt icke hemma
åkern, efter nyttugan genom, i-
mellan af fältsåningsda Månader
emellan sädennen, den warm högst
infallen, så wäder på desse åkrar
mera brådt icke utstånder, än at
sådt Kornet wäl groat, och lyckan
wäl afwanjord. Desse hwing lån
der lemna likwäl wisse om den

fördelaktigaste afbergningen.
Märkas till sånings tiden tungt af
afwållagt, såsom af Hungans blomning,
antingen den infaller förr eller
sednare, afwensom af sjelfwa grenen,
som först eller sednast går dimwägt
fram uti blommar; om äldre gre-
narna först hinna blomfullt, än
de yngre, så håller man sig häldre wid
gammal än ny Råg till utsäde, och
blommorna antingen unga hungan för än
dem äldre, följes motsatsen. Af stjärt
och ... brogynnat gynnighet slutet
till bredt afbergning, då hjärtan gen
wandelt utwisar Rågen, och Ugglan kom-
mit.

På sjelfwa åkern anses en åtwa-
rat, emot Solen glänsande skiddel
wäxt, lemna sådant tecken till god så-
dds tid, synnerligt om wid sådant med
mylleningen tillaka blå qwäf stjertmer wi-
sa sig i fårorna, men de gröngulda
qwäf stjertarna oluranek, era wid
detta antrat, jag wet ej af hwad an-
ledning, förhwalaga. Ämnet wälja
förmåga bestämma sånings tiden
af de fina tråd, Borndaflarna hyfta
på undra delen af broggen, emellan
fotterna, och af glimmighet förenar
warm derwid ingen; hwilket desse
tråd emellan fremfra fotterna,
antagas tidig sådd och härutom, så

längre nu på broggen de kräfftiga, hela
dikten med sten af en och annan än-
tagna worden, men likwäl icke så af-
görande, at de i alla fall kunna tjä-
na till efterrättelse; dock observeras
de noga, hwarwid man rättar sig ef-
ter omständigheterna.

Det ostadiga wäderlekens tiden för wår-
sådd, är synnerligast hwarwid man för-
satt sådde. Kölden och hetan har wäl
på somliga jorden blifwit fri från snö
och så mycket uttorkat, at den låter
reda sig, utan at fasta wid redskapen,
men som man wid denna sådd icke
har det minsta afseende på kölden,
som merendels då ännu befinnes
i jorden, och man icke wet, på hwad
tid den det är awrat, emot det an-
dra, därifrån förswinner, antingen
genast eller långsammare, hwad
kölden, eller regn, och hwad wärkan
dylika omständigheter kunna utöfwa
på dessa säden, särdeles på lerjord,
och i synnerhet den som är af en
gyttjande egenskap, så beror hwarest
om dessa wäxters lemnande upkomning
innan på en sluming, en wälbetänkt
och utrönande grunder wid jordbruket.
Korvet bjuder innan till at alltid ut-
så wid hal lossningen och då frost wäl-
tern uphört, menagerwäxt och
regn fallit, till. Korvet groda och bränd
den ursprunglig, så hinder det ej fullan

om brodden icke hunnit till den höjd och
stadga, at den skyler jorden, eller kun-
hindra fältet, innan ett längre ut-
gjutit under därefter infallen, at
all gröda förtorkas på lerjord, wid sam-
ma tid, då den på mulljorden, som af
mindre regn wederqwickas, äger all fro-
dighet. Understundom händer äfwen,
at säden står i torka, som gått fram i
några dagar, hwarpå följer flera da-
gars regn, då man innslagen alt
afrinna, utan rätt eller annan red-
skaps anstalt, till minstone bibehållen
de, särdeles om brodden hwarunder står
den tillwäxt, at den fullkomligt i-
gen skyler jorden, hwaraf likwäl föl-
jer, at man icke förbigå försigtigheten, då
du will mota en oförutsedd wederlek,
låta sinnet kunna hindra som gagnar, hälst
att fruktan lätteligen kan förändras
brew ugga den sädesmannen infal-
lande wäderlekar; hwarest besluta
det man möjeligen intet kan i för-
tid med säkerhet förutse eller kunna.

Till undwika, at med förslag intag-
ka medel till förebyggande af de
olycks händelser, som kunna drab-
ba den wäxande säden, bör dock
afwärjas på möjeligaste sätt ingen-
ting; men denna sak ej emottage
och tillmagan, som säkerligen kunde
förnöjsamhet och tid till detta anstal-
lande, kan den allenast med säkerhet

öfwertygat om medlens tillräcklighet, Be-
höfwes man ej twifla, det de mechaniska
och med [illegible] en huslig menni-
ska;

Så ny och nyare göres icke afseende
wid sådden, underhållande med [illegible]
na, som sig, då det sig gerna [illegible]
hållit i mullen, så wida det förmånat
dessa i ny sådd, främjande wäl
till ymnoghet wid, man kunna sällan
till mognad;

Ingen sädes stegning hwar warit tro-
ligare, för hwar sådant han icke an-
satt den ofwanliga nyttan, om
torka infaller om det wårtar korn,
groddar sådant skulle knapt sinnig, om
ej [illegible] utdelat om förloradt,
Råg brådskan [illegible] knapt hwarken
lät alldeles sänk af det hwarutur kor-
nen blifwit ströddt, eller hwarunder
de blifwit wäxta, hwar sådana icke den
nytta som man afsköta anstalten[illegible]
[illegible] stannast, ~~[illegible]~~ gifwit under nyttit
och warm håll i skumlet hwarjehanda och
med hwarhälls hindra medel ej kan
fördrifwas;

Utsädet torkat dock [illegible]
strakt, och med gammalt förmålt-
[illegible], eller hwar wid, förmo-
deligen, at de [illegible] gerna så
det korna omedeligt för [illegible]
kallare brukat gammal sådt till at
sådas, man då den nyttiga der till, —

rådt den nyttiga wal, och så tidigare

Utsädet på ett Geometriskt Tunn-
land, förhåller sig ungefärligen på
följande sätt:

Råg ——	24 Kapp:r	Korn ——	27 Kapp:r
Höst Råg i Wård,	3. —	Hafra ——	1 Tunna
Winter hwete	15. —	Linser och Bönor,	15 Kapp:r
		Jordpäron ——	3 Tunnor
		Hampfrö ——	2 Kapp:r
	Linfrö — 27 Kapp:r	Kålfrö ——	27 Lodh
		Sommarhwete,	27 Kapp:r
		D:o Råg ——	24 Kapp:r

Hwad anbelangar, af jordens beskaf-
fenhet rättar utsädet sig således: en
starkare jord fordrar ymnigare,
och en magrare, lättare jord, min-
dre utsäde, hwarutinnan medel mätta
nogast är följd.

Något mera af jordmån till
hwart sädesslag, kan så nyttigt
minska mycket, som jordmånen
är i Orten sådant förändra-
lig, i anseende till sin wärdande
beskaffenhet, så at [illegible] något
ändra [illegible] af [illegible]
jordmån [illegible] uti ett sammman-
hang, uti [illegible] allehanda slag
om hwarannan blandade; dock
~~[illegible]~~ ej hampfrö i samma jord ansett
och walgödd sand mylla.

Utdelningen af den utsådda sådeswärd,
skedt förran Olofsdagen i Orten ~~[illegible]~~
begärligen ~~afslutade~~ mätligen, af [illegible]

dast med harts, så wida icke äfwen utan sjelf-
jn brist, hwarhälst harfwen kommit tillräcke-
lig, utgjorde deras hufwudgrunder. Då nu
sedan äro insjuknade och hwar fått sin
säd i [illegible], hwarmed den hushållet
efter godtycke på bästa sätt, woro ty-
deligen större [illegible] samhället, ej illa
dra wid wal af [illegible] tid, än wid
andra körning, [illegible], [illegible]
och utstädda [illegible], hwilket nu ma-
randalt sker med glögg. Så wäder-
laken, jorden med och [illegible], tros
alla utsedda tidigare eller sednare
grodd och till wäxt hufwudsakeligen
bero, derföre kunna wissa tider i detta
hänseende, såsom efter sig förstående-
omständigheter ganska olika, icke ut-
sättas; det andra man till upplysning
i denna del kan anföra, är alldeles
gamla [illegible] ord: Ej [illegible] Helun-
takia, [illegible] mitt Maria: man
detta har åtminstone i sednaste tider-
[illegible] slagit fel, och [illegible]
först efter till fjorton dagar sednare.
Öfwerflödig brodd, hwarwäl ofta
om hösten blifwit afbett med för-
man; men aldrig med hjelp af [illegible]
gar eller med andra utsugnar, till
förekommande af befarade [illegible]
ty, förmansad, [illegible] som icke nå-
got sätt är [illegible], hwarigenom
[illegible] kunde [illegible]
till [illegible]. [illegible] om [illegible]

den wäxande och öfwer roten läggande
brodden kommer orubbad, utan den
minsta handläggning.
Ingen gillelig mindre äro: De kunna
bekanta, att fördrifwa några slags
ohyra från wäxterna, eller förekomma
det och andra skador under wäx-
tens tillstötande olägenheter.
[illegible] Sympathie [illegible] anwändes
wid hwarmed; men de äro twert sagt
[illegible] widskepeliga, och ega ej den
minsta naturliga grund, för att kunna
kunna nämnas.
Så wida nu det äfwer i denna boken
beskrifwes af [illegible] jord, wore det
en swårdelad wälgärning, om något
enskilt, säkert och föga kostsamt
medel kunde upgifwas, till desse
förekommande; ty alla nu, [illegible]
större och mindre mån, förstör allen
förhoppningen om sådan wäxten.
[illegible] [illegible] [illegible] för öfrigt
för en [illegible] [illegible] [illegible]
de, at förekomma något sådant
äfwentyr, som endast och allenast
[illegible] härrörer af wäderleken, och
derföre icke på minsta sätt [illegible]
sig, att i någon mån förebygga de
olägenheter, som af owanlig torka,
öfwerflödigt eller slagregn och hagel
skulle [illegible], utan tro sig hafwa
låta [illegible] kunna anstad komma, som

med sin ifrågawarande omständighet, at wänja
warma och Walfrån gå den tid, efter de
wäl känna, sådant täckt skulle behöfwas.
Sedan till Skörd ämnat den warma än
fallen, men sedan kornet till den del
som är hunnet ur ..., och hal-
men är gul, samt hagel wara tjocka-
fes, hwarom ock, då all kornhaget är
ennat, ingen den faststat, utan, det wid
bärning bryter sig. Med hafwa skä-
ra förrättas förden allenast, sådant
at trenne skwarnar, hafren en som
binder den skärna sedan, och efter
trenne bindarna upsätter en skyl
eller som är det samma, tio kärfwar
fordra trenne bindare och en skylare.
Twenne gör, at arbetet går ordentligen
fort och lätt, men af ordsamt felt
afwen wore skulle ännu wara läg för-
hållning, sådant om sedan läggen
ingalunda wedaget ut en lod; men de
sedan af blåst och regn en förströ-
lad, går förden lång sammare och
kan icke hafwa undgått, at icke flera
flera ax qwar blifwa i stubben lig-
gande, som ej annorlunda än ge-
nom glaning kan upsamlas. Den
första till dessa omständigheter
kunna icke wäl genom skäl till att
kunnalunda förd utsättas, efterson
icke omdömma kan lämnas, huru
wida skörd med lie eller skära kan

wara

wara fördelaktigare, efter ingen ringa
anstaldt försök med lie. Skördena böra
af detta skäl hällst antagas, at stubben
längd bör en gång ock wid wäl behag
på wäder med samma lätta ingrömningar
en längre som en kortare stub-
ben lämnas.
Rågen hålles wanligen större under
till Skyln stand ute än rök, som in-
lades upställes at trenne band i hop
bindes wid axen, hwilka nedsättes på
stubbändarna som skiljas och bindes
så at de stå stadigt hwarandra emot
sedan de öfriga banden lagts,
och alt sammans betäckas an längen
wid ett större band, af hwilket hal-
men brytes och delas at alla håll,
samt lystes på kornen jämnt öf-
wer den, eller och brytes trenne
band och läggas kors wis på kornen
der halmen af dem likaledes de-
las till betäckning.
Trenne sedan böra utgöra en
Skyla eller ock läst efter en hög
och gifwa denna Skyla i medeltal
emellan en 10: kappar hwarefter
bonden efter slutad skörd gör
uträkning på sin inkomst sedan
lod sedan han tröskat första lijnne
Kornet och hafren bindes merendels
samt resas på stubbändan 10: par
emot hwarandra och utgöra skyla

sådana väder av [illegible] som vanligen
kastar af sig från sina [illegible]
[illegible] utan efter det sådan varit-
mer eller mindre frodvuxet.
Efter några dagars torkning på åk-
kern, slages kornet och hafran i-
från gården och lägges där i min-
dra stackar, för att efter hand trö-
skas; men om hösten [illegible] omgång
inläggas dessa uppå gärdets gärdsgår-
dar och långa stänger som stå uppå
[illegible] sammans bundne stöttar
samt [illegible] sammans den till vida-
lig tillgång på dessa sinnat.
Kålkar och Rofvor hafvas intet [illegible]
[illegible] på [illegible] hushåll, det bru-
kas allena i [illegible] hvarmanna
behandla [illegible] utom att man lämnat
[illegible] den mest förekommande frän,
för den andra ved torkningen hvar-
ved bryggas [illegible] till ändamålet, men
dess men får sin vigt [illegible] i torr
väderlek, så att [illegible] vara
i hvilken händelse grödan möglar,
emedansom då den förr [illegible]
[illegible] att under [illegible] har [illegible]
utöfver sin bestämda verkan.
Inga [illegible] hushåll [illegible] under-
[illegible] i [illegible] [illegible], ty att
den som allmogen [illegible] till-
[illegible] sig med [illegible] att [illegible], at-
minstone till Michaeli, [illegible] i fråg-

(annat) uti hvilken den och för längre
tid ganska väl förvaras; men för-
dettes ej med all möjlig [illegible]
kan under sådana byggnader en
samlig sådan förvaring [illegible]
undvikas.
Om [illegible] blifva [illegible]
[illegible] och de andra [illegible]
[illegible], såsom Byggnader, Reparationer,
ängs Rödningar m: m: förrättas, stun-
dom och sådan stark efter det utsådt
och ingen vinga det till sådd blif-
vit [illegible], och [illegible]
till [illegible], men under denna tid
kan [illegible] förekomma, att [illegible] och
Kräken [illegible] sig från [illegible] i stal-
lan, och göra [illegible] skada, [illegible]
[illegible] att [illegible]
[illegible] förutom dessa [illegible]
att [illegible] till [illegible].
För [illegible] sådan så
väl till [illegible] som [illegible] med [illegible] och
en [illegible], hvarigenom minsta skadning
förorsakas; men som dessa, stängs-
ängar, [illegible] och [illegible] efterhand
minsta [illegible], [illegible] dessa
mindre sådan [illegible] i torra år
och under långa vårar betydeligt,
emedansom [illegible] och [illegible]
[illegible] i betydlig [illegible] för-
[illegible] och [illegible]. Till förekommande
[illegible] och [illegible] fortsynnande

borde större städer förordna med stad-
wakt, en hwilken bäst för dessa husen kun-
de läggas blåsfria, de förmånligaste så-
dant utwisar åtminstone några Stånds
Personers erfarenhet, Borgare och
sina Hemman som icke ägde Tjen-
ne husen, kunde och lätt få låna
sig husrum till den korta stund, som
sådan handel wore nödig till
en liten Rijas uppsättning.
Om Rijor brukas i allmänhet
med en sättning och försedda med
gråstens ugn utan öfwer nämnd
ugn eller hwalf. Huru enfall
och farlig denna tillställning byg-
gd wara, kunde hwar fullare wederlä-
ga händelser fått ursprung från
sjelfwa ugnen; men framför
ugnen och i att sammanhang med
den samma, lägges en brand stens
flisa at bewara golfwet för skada
af eldbrand; då denna uppsättes
någon gång af hastig eldning
så händer, at den flitig tillsyn
uraktlåtes, hwaraf elds wåda up-
kommer; hwilken dock ofta kunnat
dämpas, om icke öfwer sättningen
wore fullt korn, därmed at ma(n)
dragit dörrarne och gluggarne tilltäpp-
ning, luften utestängt, och wattn
på något kastat hwarefter en ?

wande innom ugnsringar som sländor el-
dar. Stånds personerna hafwa inrät-
tat sådana Rijor byggnader, at en
Rija är ställd på begge ändarna af
Logen.
Dessa Rijor hafwa icke eller någon in-
en sättning; men ugn tegelstens-
ugnar från wäggen ställde, samt hwalf
eller ugn öfwer ugn som går långt
fram åt golfwet, så at hwarken
gnistor eller låga kan komma
längre än till hwalfwet som innel-
tan hwar tröskning sker.
Begge dessa slags Rijor äro allmänt
försedda med tätt fogadt golf af
balkar eller bygglankor som golf-
gen dessutom äro med hjärdraf(?)
täckta gjort samt ugn mellan tak
med träck(?) lera och bruket allmän-
nast af slagna bräder öfwer sän
med Rijon tätta med näfwer och torf
eller kalkbruk, såsom och bygbräder
hwilka sistnämnda tyckas i allmänhet
brändes wara fördelaktigast, för
detta der de genom någon bran-
delig antändning förwarnas.
Ingen Tröskmachine är widtagen
utan förmodligen hwar tröskning af
7: personer som ställda sig därtill,
at en slår bandan i wägg en bre-
der ut på golfwet tre Tröskarna slagen
med lättare och kornet med Tygen

andra lindriga slagen, en ryskan halmen
och samlar, samt gifwer den utdrag-
nen därom till en sorts sammen,
hindrar kornsoren; den wägg slagen
sedan skiljes uti från den tröskan-
dels för at minska arbetet dels för
det at kornen sinnemera skulle blifwa me-
ledig för at rensa och samma dag
fyllas med säd till tröskning.
Där loga finnas, wäggs slås i kornen
och i logen tröskas bagga kornnas-
säd, uti logarna tages sedan under
det kornen fyllas, men de i kornen
tagas, skall detta föregå någon
utgallring eller underhåll som föra-
tagas.
Ingen annan utwäg till Öländarne
remanda än utsäd en tröskning,
förwägranom sedan de kommit
ur ungerlunden stort och widt sämlä-
gare ramas från engarna och wäggen,
hwarlades om framsedan yttre lägen-
re gå lätta hitt tagtas och därefter
dryftas. derföre har man och har
till dags ej frågat efter andra ra-
nings Maschiner.
Landen finnas nu mera uti an-
dra än efter wanlig jord bru-
kare som öfwergifwit sin handte-
ring, hwilka i den händelsen ug-
lorwas med Käst- och gaffel glog.
Kästen är gansta enkel, bestående
af en stadig dwäs sustänkt att sig ejwan-
tert lämpt skaft och formt uti en wan-
lig plog, såsom, med denna dragen
af en hest igenöstas jorden ungefär-
lägen uti half aln bredan styckan,
hwilka sedan af plogen läggas och
tillsynlagas och wänder i förmeliga ra-
der med grund fwälen med at läg-
gande.
I detta bruk lämnas landen till föl-
jande rören då den gemenligen
befiat med hafra, som anderst med hwaf-
wat gå det konfirmerna ej men rät-
bat, och det efter jordans beskaffen-
het, med jämn eller ejwarst hwarf. Om
tillgång gifwes, brukas afwen sedan
tagdgödsel som gifwer förmånlig
wäxt och gensägnades konfirmernas för-
rättnings. Kan skrantarna i sedenna
länder efter jordmånen art och an-
dra förekommande omständighe-
ter med större eller mindre fördel.
Sedan dessa wäxter blefwat skörda-
de, gödslas det utslagna stycket en-
ups, och besås med Råg, skatas sedan
mera som annan åker.
Stora beströdda med större stenar,
dock något mellanliggande brängas
sinnewara till bördighet en det olän-
digen stan hålstenat om det och hyfsta
någon bemählandes med grafsand
till grund; derföre ärö ej gå den

förstnämnde jordeignare här i Dalarne
flera Berg anlagda, hwilka [Curbata 948] med stät-
hafwa wunnit sin nådiga Bewilljning.
Skulle till nyodling tjenliga, och hä-
rom belägna ställen, at de utan dry-
gare kostnad kunnat uparbetas, andra
redan upptagna; Orden de hafwande nu-
gon tid burit sig kunnat de tillgrund-
wägt, utan den minsta beswärning hwar-
till hwarföre det äfwen utan twif-
wel går trögt och långsamt, ännu
desse walla sig och blifwa förmånli-
ga till Bergwerkslag.
Ämnen hafwa blifwit upptagna på åt-
skilliga sätt, efter deras särskildta-
net, beskaffenhet och läge; men som
desse sätt icke warit ämnlige alla
sådanna, som icke genom någon til-
lämpning till kommit af det som
förut i detta ämne af flera han-
nat föreskrifwit, anser jag för min-
dre nödigt at härom wara widlöf-
tigare.
Såwida allmän i Landet här tills
hafft hwarje bruk till sitt behof-
hwar och umgått med denna hand-
tering på lika sätt, utom den föga
betydande skilnad som af olika
Berg och malm uppkommit, förtje-
nar hwarje bruket här, icke widare
at beskrifwas, utan wore jag hellre
at omröra det deshwarna bande till

och med till sin benämning förgätas.
De, näst gränsande Lämwis och Klossi-
kala Socknars äda bonde i synnerhet
gå det kraftigaste upstraken allmo-
gen i denna Församling afwändan-
na sig ödande handtering.
Nämnde Socknar äga en bördig-
ugllar; men innewånarne hafwa-
genom swedjande sig utödt skogen
at de nu sakna sina egna oum-
gängeliga behof, hwaru icke kan me-
wara skall än icke denna Socknens
Skog förskonas, sedan af det
föregående är bekant, at numera-
ten är i högsta måtto stadfästig
och ofruktbara; det egentliga
Circulations bruket har alldrig än-
nan Socknen warit aflägst; men
till förbättrande af en Dalag och
förswagade ända, har en sådan
någon gång blifwit upptagen till
öfwer, äfwensom en sämre eller
dänninet blifwit kunnat till-
änga. Men slika förbättringar
äro endast af några få Stånds-
personer försökta, och hwad de sedt
med mycken förmån, får man
likwäl tänkas wänta någon efter
följd af allmogen här åtminstone,
hälst ängarne längre afstånd.

ifrån bergstäderna, gör att sådant
bruk för dem i flera afseenden
dyrt, och för den ringa folkstyrka
den vanligen äger, under vår- och höst-
tiden arbetstid vid landbruket, snart
sagt omöjeligt.

Planteringar.

En och annan har väl i Orten af-
lagt små Trägårds Planteringar; men
som de flesta desse växter efter anställda
försök icke lönat sig, ere planterin-
garne nedlagde. Trägården fordrar,
fet och stengrusig, samt sandblandad
jord och ehuru någon stengrusig jord
i Orten icke är brist, så är den dock
dock för mager och kall at fram-
bringa någon slags växt. Man
har väl försökt, at med gödande
hjelpa sådan jord, men utan sär-
deles förmån, förmedelst för-
det denna växt, jemte en tjenlig
jord man fordrar en jemn och
med föga ombyteling alltid gyn-
nande väderlek, hvilken då den
öfverraskar, förödes dess bördighet,
utöfver grund. af någon annan
sed kan väntas; hvaremot enär de
den någon tid saknas, gemenligen
steget så förseningar denna gröda at
ej någon utsäde kan utgiftas,
derföre bönderne äfven nyttja-

detta ordspråk at denna sed kan i högst
göra att kommen så väl tätt som ut-
spädd kräfwa, ehuru det sjelf nyttjas
ej mindre till gagn än nöje, och gör
godt gagn i flera afseenden vid
gröda tillredning kommer icke
hen ej annan utväg at sälja den
sparsam än genom blandning, hvil-
ket blir at snart och tratt samt
anbetra som af gemene så med gälet
lagligen vanligt hålles.

Med kun planterings hufvudsaken ser
icke Orten berört dageligt, ehuruväl
om det kan hända derof, at de icke
enkelligen försöka at taga med den-
samma eller at deras jord är här-
till obenägelig: åtminstone så ses
af denna vara [illegible] till sin be-
hof, saknas några lägenhet till af-
saluo.

Trägårdsväxter äro annan
det högst till denna planteringen; dock
sås kan äfven i andra jordmånar
efter sed och lägenhet. Landet bru-
kas mycket sådant, at äfven de
minsta planterar med klubbor sönder
slås, genom ytterligare med ryska
alt hvad annat afskrada
ifrån landet bortskaffas. Örngar
som hör mycket jemnt, lingon sväf-
dar [illegible] anfaller då högen blommande
gröda och växt bära sådan af wäder-

ladan; men då linet blifwit numera
alt öfwerstarkt längd, förutsagd wänd-
ningen ifrån ofwan af öfwerhalft
och neder hwilka förnämsta linet i sam-
dem man finner [illegible], som det
genom [illegible] [illegible] tram-
pat och nedwältrat. Om linet gulnar,
uptages det och lägges en hand full
korswis på marken, hwarefter två
knipporna afskurne på en därtill
gjord träkam, öfwerstafwen sedan
sammanbundet med band hwadan
af halm i knippor; hwilka sedermera
nedsänkas i stillastående watn såsom
tyst, men ingalunda uti [illegible]
eller rinnande watn, för att där-
uti, och fästas med i botnen nedslag-
na pålar samt tryckas under wat-
net med tillräckeliga tyngder af gå-
fordo trän och stenar.
Huru länge linet skal ligga i detta
blötet, kan icke sägas; ty hwarken någon
wet watnets [illegible] warma
det som är mer det andra, eller
watnets ofwanstående beskaffenhet, utan
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] un-
dersökning, huru [illegible] [illegible]
laßom, hwaraf att så ingalunda lang-
lagnare, som i [illegible] blötet
blir aldrig så lätten tid främmande-
ifrån den watten, som alt sammans
förlorad.

Sedan sålunda watten tiden är utrönt,
uptages linet med försigtighet ur
sjön och bredes tunt på wall för att torka
längre eller kortare tid, efter det-
samma hafwer blifwit i watnet mer
eller mindre blött. Sedan det blif-
wit torrt, samlas det, och bindes åter
i stora knippor och hemföres samt
läggas i någon lada eller annat skjul,
hwarifrån sedan [illegible] ta-
gas några knippor i sänder efter-
behof till widare handling i bad-
stugan, hwarest och sedan eldningen
i badstugan uphört, samt bad om-
[illegible] blifwit [illegible], bredningen
morgonen derpå förrättas i [illegible],
äfwensom klappning och skäftning
med därtill gjorde långaktiga red-
skap, som torde wara förut kände,
så wida de äro allmänne i [illegible]-
land.
Till hampans [illegible] [illegible] [illegible]
om [illegible] [illegible] blifwit sagdt, emedan
[illegible] af [illegible] för [illegible] [illegible]
[illegible] gjord man, [illegible] [illegible]
de af [illegible] [illegible] och det
[illegible] [illegible], hwartill det [illegible]
de hafwa och därutöfwer så länge [illegible]-
rat att det ingalunda är ifrån [illegible]-
wit, om man icke ifrån at [illegible]
[illegible] [illegible], utan [illegible] behof, är
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-

uppå till Wasa län och wäntar tunnolandet
drages i Åbo.

Hampa trifwes bäst i kåljord, men
det uti sand emellan som är fet och
lätt, men fuktig en torr, men al-
drig med fördel uti annan slags jord-
mån.

Hampa äfwen godt dessutom wäl
med lust skilling och tillredt på sättet
sätt, som ofta blir huset uti sin bät-
brukad jord.

Sänings tiden infaller emellan den
24. Junii och dess inemot gifwas till-
kännande af frön som synes nu hafwa.
Dess afwaga skötsel är ännu inte lika
med linet; men hampa brukades wan-
ligen aldrig, och efter mindre kunnigan
rötning brukas ofta hampan på gräs-
wall, utan hängas afwar gärdesgår-
dar att torka och sedermera upptas
tas såsom sed i Skåne till widare
torkning och bråkning lika som
linet, hwarefter den bråkas och
ändtligen häcklas, då den blir ändte-
ligen till handel warma, su främst
den inrymdt afwaktar under rötan
och rötningen. Handlaget wid rö-
ningen är och skildt från linets
och består derutj, att till linets brå-
kas strid långt, men hampan rykes
ur jorden först med bruksjönden
ur hwarje hampan som är i toppen

hundra lagget åfwan toppen på en den-
till uptagen som blomma, och undsag-
tas och den i wänstra handen sittande
hampan med toppen och blomman-
hwarwid den hampan som hålles i-
högra handen drages med ingen på-
fäst från att frön med hylsorna
falla uti korgen, hwarwid förut
fäster tillbaka blir till då den
kommer och från först omkring på
någon eller gård golf att torkas och
vara god.

Detta går hastigt långsamt hwarföre
wore att önska det något fördelaktigare
är sätt till samma ändamål wan-
nande kunde uppgifwas, och det eller
någon införes. Hwad äfwen hampan
göres uti något bruk, utan blir den
liggande på jorden, och efter det-
hampan är från landet afförd,
sammanrafsas den och torkas i
badstugorden. Denna korgen rötas ej
att på något sätt hwarken förderfl-
kan eller förändra sin hampa, för-
medelst den förfaras att det utan själf-
wa anwände den till manna ein
till sina bruk.

Mer fördelaktigt för hampan än
den wägen är slag waga och hugget,
som den ej hwarf uteslutes afföring-
tas, hopps den likwäl till mindre
och formerar ut hum, der som uti

den brukningen bristen, och vällen
att han ingen blir lärd och onyttig.
Omnämnande till jordmånen torde hum-
leplanteringen kunna i denna Socken,
ämnen mera utvägas; men Bristen
på tillgång på tillräcklig hushåll-
ning tycks tills vidare förbinda
all Speculation i denna vägen.
Bristen vid hvarje Hemman har
af ålder en liten Humlegård va-
rit anlagd för något hus behof; till
vidare anläggning har ingen
varit hugad; dock har i sednare
tider de vid Skattläggningen utflytta-
de hemmanet åtvarna varit förmå-
låtna att jemväl anlägga humle-
gårdar vid sina nya utstakade lin-
gar, hvilka bär en följande frukt.
Till dem utvaljes lös och lätt humus
väl brukad och med hällning åt
Söder, samt godt jord, de icke brun-
nen samt gödsel, som anses bättre
än att tillgå, dernäst ugglöjas jor-
den från Öster till Wäster, och hum-
le ... lagas i hvar annan
furo; hvarje planta har sina
... med lätt rot samt som ...
... ... , samt tiden ...
med ... att ... ogräs
hvilket ofvan i samma ändamål
nyttjas i gamla humlagårdar.

Dessa på nyss beskrefna sätt anlagda
humlagårdar där de fått lämplig
jord och tjenligt läge, som bör vara
förvarat emot Norr, och sluttande mot
Söder, utan afvenfläckig fuktighet las-
ra med tiden förlofwa och tillväxt.
Om icke Potaten utgjorde förr allmän-
gen en ymnig föda och utdelades med
smöt så kalla som starka, ...
med fullt fast eller endast hull fullt,
Plantaget denna rotfrukt till så stor
nytta som detta finna andra för
andra ofvan nödvändiga växter-
lämpligt utrymme.
De fullmåt ... humle län-
der, hvarutaf sig som för sin afven
tjenlig och förut godd jord, de utan
gödsel fällning hafva ... i-
nan de de fullmåt ... i samma
slags jord men ... andra ... ha
... fällning ... Potatis
... ... fällning ha
Potaten, utan bryggnen jag ... de slag
som de ... till landtägarne ...
erhålla, och ... slag med lika
begärlighet.
Bristen af ... förmå ...
för denna utgångning, hvarföre
... hvad ... denna
tidigare af ... torde hafva
... ... med-
... ...

ara hjelpligen till Creaturs föda, så vida
de för den samlade afkastningen
och sin egen saftighet swårare tor-
kas än höet, och ingen torkning
af dem utföras vid den tiden
kan göras såsom utsigna af säd-
nings [illegible] icke heller [illegible] mera
till sådant kunna afwara [illegible].
Potates planteras utsäd efter Plog så
kunde: at de satta i gemensamma fåra
[illegible] af stånd ifrån gemensamma
[illegible] landet har [illegible] jemte och
hållet så mycket möjligt blifwa fritt
från ogräs, men så gifwa sig tid
eller sjelf sätta sig med någon läg-
ning för denna [illegible]. Ingen Bon-
den har gjort försök, at updra-
ga Potates af frö såsom icke annat
[illegible] under [illegible] tullen [illegible]
ansedt för omöjligt. Med någon
slags säkerhet kan hållas uppgifwet
[illegible] afkastningen så widt
[illegible] så snart de blifwa någorlun-
da [illegible], [illegible] dageligen
utgöra en [illegible] för Bonden
och [illegible] under den na-
gra [illegible], [illegible] af [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] utan [illegible]
[illegible].
Denna vintern 1799. [illegible] de flesta
Potates [illegible], så at [illegible] så [illegible]-

eller [illegible] [illegible] utsända.
Kofwor som utgör Bondens hufwud-
sakeliga föda, [illegible] såsom hos
wal brukadt fordom i denna Socken
till ymnoghet, de [illegible] friheten at
nyttja en mera gemensamt utbrändt och
[illegible] i åker. Dit [illegible]
nyttjades [illegible] som afbrändes
om wåren med [illegible], så at
landet kunde [illegible] från utblandadt
med [illegible] eller [illegible] för at [illegible]
[illegible] om [illegible], eller at [illegible]
de i [illegible] och [illegible] så [illegible]
som möjeligt war. Omkring med
[illegible] tiden [illegible] denna [illegible],
da man [illegible] [illegible] ej mera
kunna [illegible].
Denna [illegible] nyttjas [illegible]
i åker, som [illegible] wäl bru-
kad och gödd om någon [illegible]
afkastning skulle wäntas; hwilken
ej mera at dem [illegible] af Potatesne
[illegible] så wida de i [illegible]
[illegible] af [illegible]
[illegible]. Kofworna [illegible]
[illegible] med [illegible] af
[illegible], [illegible] till at [illegible]
dem till Creaturs föda. Bonden [illegible]
[illegible], [illegible] någon gång till [illegible]
[illegible], sedan [illegible] den del som till
Bondens [illegible] eller [illegible] föda [illegible]
de blifwit [illegible], [illegible] för at [illegible]-

de och utspreda kreaturens wanliga förgän-
gare, men förrädt blifwa hallan så
stort, at det angång förtjenar nämnas;
någon gång de tillwärdelig tillgång på
ämnen såsom lemna något öfwerflöd
af Candio kålen utlemnas äfwen den
till wälplägning i spannmål för them
som mjölka.

Till något behof, kan wäl en och annan
af Bönderna börja utsätta frästockar, men
hälsan finnes hwarken frö i den myckenhet,
het, som de efterfrågas, hwarföre
och wanligen frö ifrån andra orter,
men till en stor del måste förskaf-
fas. Man kunna wäl lägga utsäde,
men ej dess Uthållning förstår här
hälsodt ej heller at rätt och anläggan-
[illegible] lägga emot dess hwarjen-
de [illegible] frö, ibland emer-
lan med gödsel halm och strå, som
blifwit utbredt öfwer åkern, kort-
[illegible] att ~~detta~~ [illegible], utan om [illegible]
[illegible] alltför som man [illegible]
bland [illegible].

Så widt kål och kålrätter utgöra all-
mogens dagliga anrättningar, kan
man lätt föreställa sig, at ingen Bon-
de [illegible], eller [illegible]
i [illegible] som icke äger sin lilla kål-
gårds täppa, anlagd merendels än
wid boningsrummen. Den godtas
så wäl som sig göra låter, och till-
redes med all sorgfällighet; men de

[illegible] icke lätt förgå sig därutinnan at de
sätta plantorna för tätt, hwaraf händer,
at kålhufwuden merendels blifwa
små och [illegible] så tätt at [illegible]
på hwarandra, at de [illegible], de hwar-
ken hufwud eller rätta kunna wän-
nas eller [illegible].

Candio kål som har allmogen wan-
ligast nyttjat tillredes på följande
sätt: kål något tjocka skifwor inslag-
na i [illegible] formeras en med [illegible]
wäl om [illegible] Cylinder, uti [illegible]
lagdt bladen af kål, det förwärdade
man afskrämmda och det [illegible]
allmännast så at inga [illegible]
annat [illegible] utgöra, af förwaldan i
Sedan Cylindern blifwit fylld [illegible] den
med bräder hwarefter han sten tynga
som den [illegible] gulnaggas.

Till Februarii [illegible] ömmas den, då
därifrån [illegible] så mycket som för
hwarje gång behöfwes, detta ugnsmål
har först, hwarigenom den öfwerflödiga
wätskan utwrides sedan sönderhackas
Kålen smält ... och afredes med mjöl
eller [illegible] till en stadig wälling
hwilken med salt mjölk äthes, och för-
tjenar med skäl rum bland de wäl-
smakligare anrättningar. Det till-
gång kan [illegible] på wof bland gör af den
af [illegible] Candio [illegible] på sam-
ma sätt som af hwit kål bland, med [illegible]

med den skälen at vefbladen förwex-
las med hela stammen.

Potäter planteras några till eget bruk och upptagande, men bladen blifwa sönder och upptagas efter det de torkade utan widare omgång (allena) af tillredning.

Nyponen, Calmusrot, Lavendel, och Humleblad, samt Renfanan och Wallmoga upptagningen i Apoteken om Sommaren del till gröfgående del ed at taga för at genom deras bruk fördrifwa sjukdomar; lefwerstycken brukas för Boskapen.

Ståndspersonerna ega sina lust- trädgårdar, der allehanda uti hwilket nödiga wäxter uppdragas, och förändringar äfwen hos några efter det urgamla medgifwer, Öfning och Kunskap, hwilka sedermera äfwen [illegible] wäl i Landsorterna [illegible] ännu saknas.

Med Trädgårds och Kryddwerk plantering befatta sig [illegible] aldeles icke, men hos Ståndspersonerna synas en mera förbättrad tid sedan anlagda [illegible] trädgårdar, uti desse finnas redan fruktbärande [illegible] till något antal, äfwensom [illegible], röda och swarta Winbär, samt Stickelbär och Krusbär jemte några Kryddor; af

[illegible] hafwa ägta trädgårdsfrukt [illegible] men Päron och Plommonträd äro ännu ej så långt för sig komna.

Lin=Odlen, som på Nystället Pastorarne om wåren 1799: utsatte, af den anledning, at [illegible] Ekar wore [illegible] gårdar i sednare tider wäxande, af hwilka den sista för twå år sedan af storm [illegible] nedfallit, warande de gammal och ihåliga. Trädgårdarne [illegible] och [illegible], [illegible] ingen af andra grunder, i[illegible] sällan har man ännu ansett det lönande at hålla Trädgårds mästare; [illegible] operering eller gödning af förhållt, emedan ock af de flesta [illegible] mindre intresserande, helst då någon ingen afsättning af trädgårds frukter ännu kan wäntas och mästadelen tror [illegible] hwad [illegible] kostnaden blifwa större, än at man för eget behof med någorlunda [illegible] i [illegible] af [illegible] eller mullrade [illegible] obegagnadt ännu blifwit [illegible] uti den [illegible] Trädgårds anläggningar; här finnas [illegible] hafwa [illegible] till warit deras swåraste fiender, till hwilkas fördrifwande intet säkert medel här [illegible] kunnat.

[illegible] [illegible], wäder och

bördighet kunna icke nämnare uppgif-
was än sågo beskrifningarna som äro
i Rijmengat (?) upptagna; dem bestämma
de flästa ängarna äro belägna längs
efter Kajanes strömmen, hwarföre
denna insjö lider skada med ängar-
na, förbjuden all slags handlingar
wid deras skötsel och förbättring
hwarföre ock dessa ägare af natu-
ren till förmånlig [illegible] denna
en endast frambringa Starr och
dylika till Boskaps föda mindre
tjenliga gräs slag.
Wid de andra ängarna, är icke
heller någon annan slags för-
bättring gjord, än att de hålla
[illegible] skog fria. De wid-
de äro omgifna af berg och bra-
nga backar, samt af den nära
ga afloppsdiken, hwarföre ej heller
loggdiken funnits, som wida det i
dem samlade öfwerflödiga wat-
net icke kan någonstädes afleda.
Hwarjehanda (?) af slut wid tid skaf-
fade byar och wathet icke [illegible]
i hwargerdan är brukeligt, i
synnerhet, utan sedan det någon
tid legat om slag, sanalat det
i sjön eller en fäsat i [illegible]
efter omständigheterna. Ingen
om denna orten nyttjar [illegible]
wid hösta inslagning, utan sjelf
de

de sig wid detta gärensamt med sina wan-
liga arbets slädar som efter om-
ständigheterna i större och mindre-
mån gjort [illegible] hwarmed hända att
hö afwaktningen [illegible] dem bestäm-
mer och att bryst om foder rönt-
efterst annan [illegible] i stöd af
[illegible] dem för [illegible]
sig, dem sammma engång blifwa
möjelig.
Ängarne som efter flera fram-
brugte [illegible] äro kunna
de till ängar, åker, lugg och sam-
samt behörige afloppsdiken, men
hafwa i brist af erforderlig gödning
än mer kunnat bringat till den
samt bördighet. De hafwa fornod-
lagen för länge warit nyttjade
till [illegible] och under dem tiden
aften blifwit brända, hwarwid [illegible]
[illegible] mest jorden *mineraliska* [illegible] till [illegible]
ren medtagit; men [illegible]
lagen torde och samma [illegible] bidra-
ga till denna öfwerdlagade
[illegible] Denna [illegible] kan
wara förfördelande omständighet,
[illegible] de andra ängarna,
och [illegible] att nöd-
wändigt, om de [illegible]
tiden [illegible] med en
[illegible] [illegible]

Sör afwijkt äro ifrå ängmarkerne-
dels mera från fram stenar, än den i-
åkrarne warden, samt dessutom deß
utom till en stor del af buskar och
mossor; olägenheter tillkomma af
Boskaps trampe dijn-källa samt syrn,
och uti landtmannens ställning
för det närwarande, snart sagt
omöjeliga uti denna afseende.

Hwad och gär hwad satt Boskapen un-
der wallgång om sommaren wär-
det, är redan i förra delen af
denna beskrifning omnämnt, un-
der denna gender icke fallen att
Boskapen utan stor [illegible] fastnar
och bryter benen af sig samt går
förlorade till sig förwalt djuren
om de ej lyckligt wäl förut kunna-
gå hittat och wäddat.

Hästarne få och wädkummat sam-
ma öde, sårdeles då de blifwa
af något odjur förfölde så wäda
de därwunder ej kunna bruka
den försiktighet som de wid sam-
fraigat [illegible] i det nogaste lärt
sig att följa. Bädrara till för
stenhälleshet den olägenhet för hä-
starna, att hofwarna blifwa snart
nednötta och de därigenom oinfö-
tade samt till bruk obrukliga, hwar-
före de böra hållas, så godt som

ständigt skodda, hwaldt utan fallen
nog kostsamt i anseende till jern-
netts owanliga dyrhet; hwaremot
dygga aflöning som icke hallas
länge gagnar, utan lär brytas af
stenarne och gå förlorade.

Ladugårds skötseln kan icke dan-
nu sökan icke brungat till någon
sårdeles högd i anseende till det
stora och otillwärdeliga [illegible]
[illegible] och en ringa gödsling.

Oje föder framdrangas [illegible]
strängt och kall förändra icke be-
skydelagen och lafslagten äro ej
heller en mera att [illegible] sa-
dan Bogen blefwit förfärlagen
windhagen, dels genom idkeligt
Swedjande, dels och genom det
förwända sätt som här nyttjat
till lafbrytning, nemligen att
kräden nödwändigt skola af hug-
gas som sedan lämnas att rutt-
na och ofta brukas [illegible]

Åkerjorden äro wist icke heller inwet-
tade till sådan besparing, utan
snarare till skällningen förordna-
de. De [illegible] icke inwenda [illegible]
[illegible] alla [illegible], [illegible] alla [illegible]
[illegible] blefwit [illegible] [illegible]
[illegible] och om [illegible] äro stort
wid [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]

fordrar förvaläggas hwart kreatur
samt gå ådel i [illegible] men det för
hwart eller gån i skällningar.

Efter det Kon burit, får hon nyd
driken, så länga [illegible] mjölken wägran,
och gå eller dagar efter kalfnin-
gen, hwarpå den utfordras med
hö eller förning, tillredd af
halmlöfs och agnar, eller i brist af
sådana kryddadt med löf, bo-
lada nässlor, rofblad, såsom och
läskat hö med god saltwatten, at
deraf winstan afstånderingen [illegible]
tål det ida mycket [illegible] af bradet.
Denna utfordring nyttjas dock
ide för kon, emedan hon i kalfwan-
[illegible] denna föda till förana
[illegible], förmenas befordra kalf-
waret ordenteligen tillrutt, och för-
[illegible] [illegible] wid börden.

Kalfwen får ida dia modren, utan
dricker mjölk i sitt rum, hwarut-
mot slutet [illegible] låtes mjöl,
och ungdom [illegible], efter råd och
denna mjölk [illegible] hwart [illegible] af
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
de som hafwa stora kyr gårdar, lä-
ta sina kalfwar [illegible] bättre öfwer
sommaren, [illegible] så [illegible] tilfäl-
le eller [illegible] till [illegible], utan
at föras kalfwarna af de [illegible] som

som bo wid [illegible] sidor, gå dess om-
gen och [illegible] [illegible] holmar och [illegible]
från de sedan [illegible] blifwit
[illegible] efter [illegible] af [illegible]
[illegible], om de [illegible] [illegible] blifwa
wälda, [illegible] [illegible] [illegible]
och ej af hunger eller odjur förut
blifwit dödade.

Kreaturen underhållas wäl, ej
mindre af jordbrukare än [illegible]
folk uti [illegible], men [illegible]
för hö brist underhållas till ingen
[illegible], och något bättre slag [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] och [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
utan för bättre får slag, [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] och
[illegible] och [illegible] ull, så at [illegible]
den dan tid som [illegible] slaga
klädes tyg till lif mundering, hwil-
ket [illegible] i förra delen af
denna beskrifning [illegible] [illegible]
Casserades ida [illegible] kläder af den-
na ull tillwärkade, såsom [illegible]
och [illegible] för [illegible] at [illegible] sig
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] förafsigt
den wanliga och [illegible], så at
[illegible] beskrifning [illegible] [illegible]
utan [illegible] [illegible].

Bättre [illegible] som för [illegible] folk i det
[illegible] för [illegible] [illegible]

hären, at de sjelfva förskaffa sig
sin föda om sommaren, och under
hjelpas endast med tunga kallar,
hvarbe fara och varck de nöja sig med
om vintern, förutan det de kunna
finga sig till ifrån andra ställen, såsom
och för det de kunna hvar ogerna
ingöls och dimör, hvart hvad i samma
försälja med en hvar ko i man
som de tillsedd äro ödsman fän, och
göra sig sjelfva kunnande, betydeli-
lig skada en ock i växt stående
säd; så äro de ock efter annan
om hvarje hemmande fatt förvinstadt,
sedan bellemansbetan icke någing
af Konungens befallnings haf
vunnet förslagda vita, betitt för-
neu sig, at tänga deßa annant-
i blanck vara hemkommande gamla
ingtigen djur under närgemen-
värd, och förse dem med [illegible]
hvarda, som skulle hindra dem
från att skadelig anträdande.
Oräu bofwal underhålla väl nä-
stan alla jordbrukare, man till vän-
gen enthal; de skulle alle annan
värd, än at för dem anvattna-
mossjöda ömd, meranndels af kvän-
na vaggan, annallena andra la-
gårds gube. Sådan förse sig Orenan
sjelfva med, i eldar, äng, samt skog.

och gör icke sällan ganska stor skada
på åkervexten, så väl de kunna fram-
lägga, genom hägnad ofhållens, hvar-
till om de ingång kommit at komma
in genom af dem. De äro för-
öfrigt hvar, usla och dåliga, hvart
efter Bönderna under sommaren
anskaffa sig gräset af skogen och
för utmarkerna, som sjelf de mera-
ndels i brist af talvenläget uppe-
hålla och nödig föda.
Hvad ladugårds kreaturen beror
väl jordbrukarens hufvudsakeli-
gen välmåga, derföre de ömkat
kreatur sina ringa ansetts, än
Bönderna mera sorgfällig at söka
hjelp för det, än för sig sjelf; då
hvar är allmännast dermed döden
ligger sedan dess, som hafts till för-
mål at bota boskaps sjukdomar
hvaraf åtskilliga hundrade, at ganska
få sjukdomar af dem enthålligen
igenkännas, utan lära bota en del
ingttjuhs för hvart slag allenast läger
efter da och skulle vara gö det
vederbör [illegible] tillcant och bekräftan-
de.
Rådsstugan som hos Bönderna ...
igenkännas, än ofvan dem som
... blifvit bekant, nemligen att Me-
dicament, af Herr Professor Hellenius

hwarest drifwits(?) och med utmärkt förmån
blifwit nyttjade.

til alla tider(?)
Getter som i Odenwaldstrakten, äro
så talrika, att ej mindre hem-
mans brukare än Borgare, Tjenare(?)
och Soldater äga dem. De kräfwa(?)
hållas högre än [illegible], men
oftast längre, äga dock samma goda
styrka och härdighet. De utfordras
gemenligen med sörja(?) och [illegible]
och enrisar(?), samt hackat(?) hö till wintern
in; [illegible] under [illegible] de
jämwäl med fåren.

Der flera [illegible] äro desse djur
utskulda(?), emedan [illegible] många gifwa
sig ut för [illegible] äro
de likwäl gemensam [illegible] och oftast
botten(?) ondt med hälften wara, hwar-
igenom många goda drägtiga getter(?)
och ännu går förlorade.

Af Späder(?) så underhålles i Da-
[illegible] flera slag än [illegible]; af
hwilka [illegible] gifwa [illegible], de
[illegible] de [illegible] att [illegible] skulle
om [illegible] nyttja(?) och gå till [illegible]-
baka.

Djur fångar kan ida(?) [illegible] i Skand
[illegible] [illegible] [illegible]; handels-
wis kan wäl något skade djur fäl-
las, såsom Björn, då han [illegible] man-

got Krämaren(?), och anlagt sin hushåll-
ning undergräfwit(?) det till framtida
bästa(?); samt ~~[illegible]~~ hwars åtkomst af-
bådat af goda [illegible], eller hwar han haft
sin början af [illegible] Ägorna(?).

Sällan kommer ofwan(?) af Skog för
Djur, men numera [illegible], hwilket
desse wanligen ofredat af öfwer[illegible]
det folk, som underhålla Stallningar och
drifwa med den hwarja handeln gjella-
rare. För wang(?) och [illegible] inrättat wäl
wägger(?), men med föga bättre(?), och-
såsom wargarna(?), hwilka tillföra
med all omsorg som nyttiga Fåglar(?),
men nu förhindras [illegible] som wäl
fällor [illegible] utom all-
[illegible] och förfalla. Uti Skogarna
finnas utom desse skade djur, äfwen
wild Swin, Elg, Ko(?), [illegible], flygande
och kryppande Ekorn; samt [illegible] ~~[illegible]~~
Eller ~~[illegible]~~ [illegible] jagat någon gång af dem
som kommo [illegible] på Wäden(?) i syn-
nerhet då mycken snö fallit om-
wintern och stark skare inträffar om
wåren, hwarwid något af desse djur
kan dödas, af de andra [illegible]
de upsökt(?) hållna något, utom skjutit(?)
de de handeln wäl utlärdat(?) af [illegible]-
tare.

Wilda Fåglar såsom Ripor(?), Orra och
Tjäder, samt wäl i Skogarna, och
[illegible] de flera [illegible], Krake(?) och [illegible]

ge wattudrag enbända en ymnighet af Siöfogel; hvar som vatt [illegible] lätt läg at ingalunda med skjut gewär eller Bläsor dessa Sorter och komma till en rain-ge det Skogen hörer till nyttiga.

Om det första Skogen hörer ädla-ne vedern i första delen af denna afhandling något nämnt, hvarföre widare beskrifning här förbigås.

Skogbruket i denna Socken har den förflutna tiden förnämligast bestått i Swedjande, hvarigenom Skogen blifwit så medtagen, at ej mindre bränd-sle än andra nödiga [illegible] [illegible] nu mera ge längre afstånd från boltädarne måste hämtas.

Skogen består af flera slags träd, så-som förnämligast Furu, Tall, Gran, En, Lind, Björk, Rönn, Hägg, Lön, Asp, Alm, Wide, Pil, Ek, Horn, [illegible] [illegible]

Löfbärande Sorter finnes de ätan-tala [illegible] såsom Smult-ron, Hallon, Swarta och Röda Winbär, Blåbär, Odon Lingon Hjortron, Bram-bär, med flera.

Inga wäxingar som brygga Socknens [illegible] [illegible] af god och mogen Furu, och använda dem med [illegible] samt bränna, hwilka [illegible] och [illegible] af det tjockaste wirke, ej allenast med mycket besvär, utan och den swåraste samt [illegible] med samt

ge Skogen. Ej heller kunna de så mer än 2: högst 3: Ärender af den tiolaste Stock. Ty Bönderna förfärdigat [illegible] af [illegible] gra för tillverkningen nödiga [illegible], men wid detta arbetet måste man lämna till stå at ganska [illegible] [illegible] förderfliga [illegible] [illegible], likasom i alt annan [illegible] slöge i [illegible], hvarföre [illegible] [illegible] af [illegible] Skogarne, under tiden till och med de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] måste [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] i [illegible] för [illegible] [illegible] wid byggnad af [illegible], förnämligast [illegible] wida den ej finnes [illegible] förderlig [illegible] och [illegible] till [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] till [illegible] [illegible] och de som ej kunna [illegible] användas [illegible] till [illegible], och de [illegible] [illegible] [illegible] af [illegible] [illegible] till [illegible]. [illegible] [illegible] bruket [illegible] [illegible] i Socknen allra [illegible] så med [illegible] at många [illegible] [illegible] [illegible] till nödig [illegible] i [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] de [illegible] slags [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] detta [illegible] till [illegible] och [illegible], samt [illegible] wid detta [illegible] det [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] af [illegible] [illegible] användt till [illegible] af alla slags [illegible] [illegible] såsom det bästa medel at [illegible] [illegible] [illegible]

och ~~en~~ förhärmnat land: men äro icke
ett dervid uppfödde Kalfwar, som skulle
wara wana att för dem utgöra en lika
så hälsosam, som födande dryck. Detta
nyttiga bruk wages icke allenast i Orten
hwarföre de sammfälligheten som äro
i sådana hwarf, nödgat för deß oän-
liga [illegible] i hel hållet, betänga sig ofta
nog [illegible] dryg ersättning af Swin-
grimmar; Landtwägen icke heller allenast,
men de som uga detta bruk, an-
wända det så till mjölk som [illegible]
utan att hafwa sig bekant, [illegible]
är till mycket annat bruk nyttigt.

Löfskjöt tillredet [illegible] som
bör wara starkt och warmligt [illegible]
hjul och axlar, plog [illegible] med
mera.

Då Björken är i fullt löf brytas deß
qwistar till ladugårdsfoder, af hwilka de
till foder för fåren, som äta löfwen
och de hemta qwistarna med begärlighet,
[illegible] wid laftaket med hyggen [illegible]
är intet som wördas utom [illegible]
den [illegible] [illegible], men tillika [illegible]
jul till [illegible] och [illegible],
samt hwarjehanda [illegible]; de äro
den [illegible] sedan löfwen blifwit
aftagna [illegible] utan att bruk
att [illegible] på [illegible].

[illegible] har [illegible] framburit
till oförderligt behof af [illegible]
[illegible] [illegible], men nu mera,

om efter Ofwersåtaren, då alla [illegible]
något blifwit [illegible] och [illegible]
[illegible] öfwer allt i Bygnaden, äro ej [illegible]
[illegible] om tillgången för en [illegible]
tid [illegible] blifwa [illegible] och föga till-
räckelig.

Bonden har icke [illegible] för [illegible]
icke heller medgifwer [illegible] att [illegible]
de dem, men allahanda lust följd-
[illegible] sig likwäl [illegible], [illegible]
om [illegible] efter Middagarna; [illegible]
genom de [illegible] som bo
i Orten [illegible] [illegible] af [illegible]
[illegible] de [illegible].

Några Bönder samla sig likwäl något
förråd af kängor, [illegible] och
först efter det [illegible] [illegible]
öfwerstundat, [illegible], samt [illegible]
till [illegible], som nyttjas för [illegible]
[illegible] [illegible] efter [illegible]
och [illegible], wanligast [illegible] med
mjöl till en lös deg, då det utan
widare tillredning ätes och [illegible] af
Allmogen [illegible].

Byggnader uppförde i [illegible],
[illegible] i anseende till [illegible]
[illegible] som Symetrie, hwarken [illegible]
[illegible] och [illegible] utan [illegible]
[illegible] under [illegible] af allehanda [illegible]
[illegible], om [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] en [illegible], och en [illegible] af

bo[…] stocken emellan dem upsatt, den
gifte Soldat familjen bor och wistas
hwarwid någon åtskillnad i blandt
dem iakttages. Deras boden äro samt
liggar och en i gården för att förwara
sina tillhörigheter. Litet stugan hafwa
Kockar de som äta, och uti wärmings gemar
hwar handen bredt. Skale haft samt
foder laden jemte fähus, vagn och härvid
till mera ställe der lediga plan finnes,
som det ingen annan jord vid till bygnad
eller korn mäta anlagd.

Sammanlagd hafwa Landshöfdingen
de Bruce hade wäl förordnat, att genom
Gemenskapen skulle uppsättas en
högst smal, eller ett rökfritt och med
glas fönster försedt rum, hwilket
af stor del förswunnet; men sedan
den allmogen blef ålagd att be-
tala Bewillning för fönster, hwar
denna industrie afslagit och lider den ta-
lare sidan ut innan fall anfallen,
då dessa förbättrande wänings rum
i Bodarne blifwa till minnes, af
twedräkt till egen nedsatt Gustafsrunin-
na, såsom genom wåta […] för
glädtade, ogenom ohjelpliga och obyggda
de likwäl […] befunnet.

Nya gården är wärandes något
skild från Kungs Kontoret samt
alltid försedd med nödiga vagn till
och halm lador, och någon gång äf-

ren med gemensamt Bod.

Handtwerkare egna Bodarne dels un-
der gemensamt förswar, dels hafwa
de några Soldater egen nedsatt sig Snic-
kare, Swarfware, Smeder, Tunnbindare,
Handskmakare, Skräddare, Skomakare och
Körsnärer; men som de icke äro uti
stånd fullkomligen underhålla sina handt-
werk, och dessutom derigenom samma
flera af Bodarne bärra stora utrust-
ning, att anskaffa sig sina förnödenhe-
ter ifrån Staden; samteligen som de
flesta handtwerkarne hwarstädes skola
hafwa mindre tjenst utan att af-
lönning utaf sitt arbete.

Med dessa få anmärkningar, slutas
denna korta beskrifning i ämnet Kong-
liga Flottans Tillhållnings Ställningar,
dem förtjent som igenom tjenstgjort,
är min enskilda mening.

församling — tilförene hafva merendels stånder varit brukade til spånad och brukas än af Soknens ålderstegnaste qvinfolk, oagtadt syn för sagen vitnar om detta verktygs odugelighet.

Kunde Soknebönerne förmås at förarbeta stilgarn til finare väfnader, blefve vinsten ofelbart större — Det underställes derföre Högloflige Kongl. Finske Hushållnings Sällskapets upplysta pröfning, om icke verksammare anstalter til främjande af Linne väfnader kunde göras, än Dess vördade Kundgörelse af d. 2 apr. år 1798 innefattar — Förlag til garnets uppköp, kunnighet i väfstolarnes fördelagtigaste inrättning och framför alt fine väfskedars erhållande til drägeligt pris, torde blifva i detta afseende nödige föremål för framtida omtanka.

Dryge kostnader har i Riket gjorde för de Manufacturers uppehjelpande som fordra utländske Rudimaterier — Månne då icke de som innom landet äga tilgång til rå-ämnen borde lika nyttigt understödjas?

Tvänne i Ryske staden Jaroslawl anlagde Linne-Fabriquer, som drifvas med 1400 väfstolar, skola riket underhålla emellan 3 och 4000 personer arbets folck.[1]

Skulle någon inrättning lik denne, komma i stånd anten innom denne Sokn eller närmaste uppstäderne Tavastehus och Tammerfors, så vunne ofelbart alle landtmanna näringar här den kraftigaste uppmuntran at drifvas högre; då de nu idkas til knappaste nödtorft, tvinande under producteernes långväga försel 17 a 20 mijl til närmaste Stapelstäderne.

Blångarns väfnader förfärdigas ymnigt i Soknen så til eget behof, som afsalu, dock kan myckenheten af det som årligen säljes, för bristande noggrann undersökning, än icke uppgifvas.

---

[1] Kundskapen härom är hämtad af Hr. Büschings Erdbeschreibung, 1 Theil, p. 755: Hr. Zetterstens Handels Historia pag. 216: samt en trovärdig resandes berättelse, som personligen varit i Jaroslawl.

Humlegårdar finnas vid de fleste hemman i Pelkäne, men deras afkastning har än icke hunnit til förydling för flere än Södernhemi Sauvala och Ruckola Byböerne.

Potatoes-planteringen är så allmän at utom hemmanen, icke det Jägare- Soldate- eller Dagsverks torp finnes, där ej denne växt til husbehof skötes.

Planteringen af den gulblommige så kallade finske Tobaken brukas äfven af Allmogen öfverallt, men til föga fördel, hälst den ibland af Vårfrost, oftast af Höstfrosterne förstöres.

Fortplantning af Äple- och Körsbärs-trän, hafva Soknens Herrskaper å Gårdarne Ruckola, Kunsiala och Myttelä försökt utan framgång — Vanlige Köks växterne trifvas väl, äfven som Vinbär och Krusbär.

Allmogen har flerestädes i Soknen små upodlade täppor vid sine bonings ställen, där Löpsticka, Ålands rot och Malört växa til bruk, i: oftast oförsigtigt vid förefallande sjukdomar.

Kumin samlas ifrån Soknens åkrar och hårdvalls ängar af barn samt backstugu- och inhyses-hjon til afsalu, dock ej til betydelig mängd.

2do Gör vatnets högd och öfversvämning någon skada? Hvilke forsar hindra i det fallet i synnerhet vatnets aflopp? månne på inbyggarenes biträde til dess afledande något kan räknas?

Sjöarne Mallasvesi, Roine och Pelkäne-vesi, tilsammantaget vid pass tre qv. Mils Vatnyta, vid hvilkes stränder hela Pelkäne Sokn är belägen jämte någre Byar af Sarmaki ~~och~~ och Hauho och Kangasala Soknar, vålla med sin Vatuhögd, enligt ungefärligt öfverslag innom förstnämnde Sokn 2500: geom. tunneland sanke och ofruktbare mossar samt öfversvämma lågländte åker- och ängs-fält oftast i Päino By, understundom äfven i Soknens öfrige Byar — De förstnämnde nemligen Mallasvesi och Roine äga lika Vatuhorizont, men Pelkäne-vesi ligger 2 1/4 fot

högre under vatnets varande medelhögd efter skedd afvägning i Kostia å, som förenar dem och ej har bråfall, utan endast lutning — Samtelige desse sjöars vatn, som får tillopp genom tvänne betydelige strömmar, Ihari och Kyllö kallade, samt åarne vid Tipu, Sappis, Savis, Mjelia, Tidais, Aimala, Päino, Kalkohava och Sijhala, utom oräknade mindre bäckar, afledes endast genom Apia eller Walkiakoski Forss til Wanajavesi insjö — Denne forss eller ström, något öfver 3000. alnar lång, har med lutning och störtningar sammanräknade 13 fots Lodrätt fall, men har äfven 15 st. skattlagde Mjölqvarnar samt Laxfiske, anslagit Leipiälä Rusthåll til augment för 23 Dr Silfmt grundränta — Sistnämnde lägenheter alle tilhörige Sarmaki Sokneboer, hafva afhållit denne Sokns inbyggare ifrån den drift de nogsamt vore hogade at vid strömrensning visa — Åren 1784 och 1785. skedde å Pelkäne, Hauho och Kangasala Soknemäns vägnar flere underhandlingar med dåvarande ägaren af Apia Qvarnarne, Lieutenanten Välborne Herr Wunsch, för at endast få jämna det 3 1/4 fots fall desse innehafva — Honom tilböds samme ränta han af Qvarnarne erhållit, ifrån de hemman, som vid vatnets fallande funno sig äga fördel, men som han ansåg sin inkomst säkrare hos sine Mölnare, än hos flere hundrade andre, så afslogos anbuden och dervid har saken hittintil förblifvit —

Rättvist skulle dock synas at öfverbyggarene fritt finge afleda det vatn som här sannerl. i större mängd innom lika tid, tilflödar, än aflöper, och hvilken difference, ej vore omöjelig at få tämmel. noga bestämd — Billigt vore ock; då en tredje del af det genom Walkiakoski nedfallande vatnet, kunde i väl inrättade fem Qvarnbygnader bestrida all den mäld, nu i femton mindre dugelige til landets behof verkställes, at vatnets öfrige två-tredjedelar icke uppehölles i sitt lopp, medelst nuvarande dammar och bygnader — Men Kongl. Majestät och

Kronans Höge rätt, genom Lagakraftvunne Domar, Förklaringar, vites förbud m. m. öfverlämnad til 10 eller 12. Åboer ägare; befaller 10 eller 12000de menniskior med tålamod åskåda sine lidelser, under den smärtande tanka at de naturligt vis med tiden skola ökas.

3o Hvilka kärr och måssar tarfva och förtjena i synnerhet at upodlas? Hvad nytta synas de lofva sine odlare?

Kotisuo, Mjeliän suo, Randalahden suo, Aldaisten suo, Lajonsuo, Tyköläs suo, Sainon suo, Haussalo, Kerkiänsuo, och Lovensalon suot, äro kärr i Pelkäne närmast jämhöge med ofvannämnde insjöars nuvarande vattuhögd, och hvilcke efter skedd uptorckning samt odling, ofelbart skulle gifva höstlotter til minst 2000 parmer årligen.

4o Huru stor är Sokneins Folcknummer samt huru många årligen födde och döde af hvardera könet, år 1749 eller 1750: och nu?

År 1749. befans Folcket i Pelkäne Pastorat utgöra 1143 mankön, 1230 qvinkön tilsamman 2373. personer — Samme år voro födde 39 mankön, 53 qvinkön, tilsammans 92 Barn samt döde 22 af Mankönet, 41: af qvinkönet tilsamman 63:

År 1785: eller för sednaste kriget, var Folcknummern 1474. mankön 1565. qvinkön tilsamman 3039:

År 1790. var Folckets antal 1409 mankön, 1562 qvinkön tilsamman 2971:

År 1795: då Tab. III. sednast uprättades befunnos i Soknen 1453 mankön, 1573. qvinkön, tilsammans 3026 — Sistbemälte år föddes 61: mankön 51: qvinkön, tilsammans 112 barn, samt afgingo med döden 26 mankön 27: qvinkön tilsammans 53:

Sedermera har förhållandet emellan födde och döde, årligen i det närmaste varit så som 5 til 4:.

5o Huruledan var årsväxten i sistförl. år, och huruledan är i afseende derpå utsigten för det tilkommande året?

All gröda växte väl; men rågen hade näppeligen blommat innan den af häftigt regn nedslogs — Samme öde träffade kornet, hafran och lynet — Ärterne sköto i skaft och lade ganska liten gröda — Dock bergades Gud skee lof! ehuru äfven tröskningstiden var ogin, af råg utsädet i Soknen öfverhufvud emellan 7 och 10de — af korn högst 8de af hafran högst 9de — af Ärterne högst 4de kornet — Lynet måste i förtid uprykas innan det fått full råga, och på lynsfrö är nu allmän brist — Hampan gaf medelmåttig afkomst med oskadadt frö — Rotväxter af alle här brukelige slag, hade utmärkt god trefnad.

Höstsäden uppehölls af ständig nederbörd, för de fleste Sokneboer intil d. 5te September. — Några de högste kullar i åkrarne sådes omkring d. 22 augusti samt togo tilräckelig brådd; men å lågländtare ställen öfverföll vintern rågbrådden späd, samt fläcketals spädare än någonsin förut i mannaminne.

Täcktes Den Allsmägtiges Nåd fierrandet från skarpe frostnätter i Våhr och sommar, så tro erfarne landtmän at nästa skörd ej blefve mindre än de fattigare åren tilförene, ehuru samme mängd råg som nästförflutne åren erhållits, icke kan väntas, enär ovanlig myckenhet åker är osådd lämnad til Vårland.

6o Hvad tilgång har Soknen på Skog och af hvilcke slag?

Skogarne för mycket snåfve til sin vidd, i så nordlig ort, som denne, äro af oförsigtigt Svedje-bruk och af nödvändige hyggen redan så medtagne, at furu til Byggnads virke och til den i detta Land brukelige Närte-veden icke innom Soknen fås å flere än fyra Byalags Marck, neml. Saino, Ruckola, Aimala och Sappis — Öfrige Sokneboernes behof af detta träslag, måste anten hämtas ifrån nämnde Byars Skog eller ock ifrån de vidlyftigare Skogarne i Kaupo och Luopiois, emot nog dryg betalning — Granttimmer är äfven rart, dock allmännare än furu —

gärdsel fång af Gran och Asp samt bränsle til egit behof finnes än å hvarje hemmans ägor — Löfbrott brukas mycket, til skogarnes synbare glesnad, dymedelst at i stället för toppning alle dertil tjenlige telgor från Aspar och Björckar nedfällas och efter annade at om hösten samlas til lånqved, dock oftast qvarlämnas til spillo och jemväl til långvarige hinder för Boskapens betesgång — Näfverläggt, hvarcken är, eller har förmodeligen varit betydelig i denne Sokn, där största delen Björckar arta ut til Masur — Bast af Lind, Vide och Eneträ, flänges årligen och förbrukas til rep samt Noth-tåg — Rönn, Hägg och Ten pryda skogarne öfveralt, men gagna endast, de 2ne förstnämnde, til lokor och simmerstänger, det sistnämnde til tinnar i gröfre väfskedar — Lönn, Alm och Ask, finnes vildtväxande å ganska få ställen i Soknen —

7° Hvilke Farsoter och Boskaps sjukdomar (och af hvad art?) hafva varit gängse i förledit år, eller äro ännu i gång?

Folck och fänad hafva af Guds nåd varit skonte för härjande sjukdomar så väl sista år 1799: som sedermera tils nu, i denne Sokn — Likväl törde det förtjena anmärkning, at då någon gång Boskaps pest de framfarne åren varit gängse, den altid börjats i Harhala By — Phellandrium Aquaticum och Cicuta virosa, växa väl ymnogare vid nämnde Bys stränder och i dess kärr än annorstädes i Soknen, men huruvida förtäringen af desse växter och de på dem inqvarterade Insecter vållat den häftiga Inflammation i Kreatürens hals och Ljumske, som här rödt pestens utbrott, är oaktadt alle gissningar, än ovisst och tillika troligt at andre verkeligare orsaker dertil gifvas.

Selkäne Prästegård d. 14. Martii 1800.

Erik Hedman
Fr. & Past. Eccl. Selkänensis.

Til Högloft. Kongl. Finske Hushållnings Sällskapet,
Svar å följande mig tilsände frågor angående Selkäne Sokn i Tavastehus Län och Öfre Sääksmäki Härad —

1° Hvilken är Soknens Hufvudnäring? Hvilka binäringar idkas derstädes? I hvad tilstånd äro hvardera? Hvilken för orten nödig eller tjenlig binäring synes i synnerhet saknas och böra upmuntras?

Til Hufvudnäring hafva Selkäne Soknemän valt framjande af Spannemåls växt, de vanlige Sädesslagen Råg, Korn, Ärter, Hafra och litet Hvete jämte Lin och Hampe skötsel — Dock har til vinnande af detta ändamål åkerbruk endast i sednare tider vidtagits — intil medlet af detta Seculum hafva Sveder varit deras hufvudsakeligaste utvägar til Spannemåls-fång, hvarå Skogarne i denne nejd visa de ömkeligaste vedermälen — Nyligen är detta förderfveliga Jordbruk nästan aldeles aflagt, kanske endels för Höge Öfverhetens däremot förbud, kanske ock af öfvertygelse om detta näringssätts skadelighet, då Soknen befinnes så rätt bebygd at i få Samfälligheter finnes tilgång på mer än 400. Geometriske Tunnelands mark, för hvarje helt mantals hemman, i de fleste mindre — Ganska långsamt har likväl detta ombyte tilgått intil år 1775: hvarefter tredjedelen af åkrarnes nuvarande vidd är upptagen — Härtil hafva medverkat de åker och [illegible]marcks Storskiften, som omkring sistbemälte tid å mäste ställen i Soknen blefvo färdige, och hvilke började år 1760. icke än hunnit, hvad äng och utmark beträffar, til Verkställelse i Soknens större Samfälligheter.

För det närvarande är åkerupodlings begäret här öfverdrifvit, utan affeende å gödsel förråd, troligen upeldadt af de ypperlige lägenheter dertil erbjuda sig —

å Soknens högländte ställer finnes såstädes Lera i jordytan men väl å en half eller hel Alns djup, mer och mindre der= inunder, öfverhölgd med mullig Mojord, ett läge, som gör åkrarnes uptagande, plögning och all bruk ganska lätt, gifver, äfven ogödt, åtminstone medelmåttig skörd, ehuru hvarken så rik eller så stråd och såker som af gödde åkrar erhålles.

Oagtadt dikningens nytta nogsamt insees af den föregångna ortens Stånds personer lämnadt, har dess verkställighet hos allmogen ej hunnit längre än til liten början de sednaste tvänne åren.

Boskaps= skötseln ansees för bynäring, och det så vida at några Sockneboer til egen förnödenhet köpa för penningar eller tilbyta sig mot spannemål, kött, smör, Salg, hudar, och tull — Denne förvända hushållning skal dock snaren komma i nödvändighet at ändras — Soknens Skogar brände, huggne och mycket misshandlade, undandraga sig erläggande af sin fordom vanlige skatt i Vildt — Sjöarne utfiskade gifva numera sällan årsförådet af fisk — Sönninge= fångsten, knapp til bestridande af allmänne= utskylder, tål ej at användas til enskilde husbehofs anskaffning — Af desse skäl förmodas det Ladugårds= skötseln här, med första kommer at intaga sitt förtjente rum i hushållningen, såsom det tjenligaste medel til bergning —

Jämte förenämnde Sädesslags odling, hafva Laidikala Kiewu och Epala Byboer gjordt til sin husbehofs Linskötsel, hvilken äfven öfver hela Soknen i mindre mon idkas — Sällan fälljes linet annorlunda än spunnit til garn, en bynäring, som upkommit då Högvälborne Herrarne Boijes privilegierade Spinneri och linne Fabrique i detta land nedlades, samt derifrån då entlediggade Spinnrocks Svarfvaren Michaël Mängelin bosatte sig i denne

Duk. til Sällsk. d. 1 Julii 1800. s. d. Rem. til Ber. Utsk. Förev. dä ost. d. 29 Aug. 80

495.

Beskrifning öfver Loppis Socken —

Loppis Socken ligger i Nylands och Tavastehus Läns Höfdinge Dömme, i Södra delen af det så kallade Tavastland, i Åbo Stift, i Södra Finlands Lagsaga, och i Nedre Hollola Härad —

Ifrån Sockne Kyrkan som är af träd, liten och gemmal, samt placerad obeqvämt, med en trång kyrkogård på en liten mycket brandt Sandkulle, ofvan om Loppis By [...] till Helsingfors 10 mil, till Borgå [...]

Tavastehus och Hormo d. 21 Junii 1800. 79.

495

Högädle Herr Lagman

Då Kongeliga Finska Hushålls Sällskapet uti sin Erhindran till allmänheten i anledning af begärte Socken beskrifningar, såväl uti med godhet anse hvar och ens välmenta bemödande, at efter tillgång på underrättelser och upplysningar bidraga till Sällskapets ändamål; vågar jag insända en beskrifning öfver Loppis Socken, så fullständig som jag den kunnat åstadkomma. Som personligen känd af Herr Lagman får jag anhålla at Herr Lagman öfverlämnar denna Socken beskrifning till Sällskapet, endast i det fall at Herr Lagman finner den förtjena at af dem med välbehag emottagas.

Med den fullkomligaste aktning har jag äran ständigt lefva

Högädle Herr Lagman

ödmjuke tienare

Magnus Wilhelm von Törne

[...] vägarna äro något [...] mmela Socken i Söd[...] [...]j i Syd Ost — [...]inas, utom ett, nära [...]te ställe i hela ne= [...]oppis Kyrksjön, som [...] denna negden. för [...]n spridda i olika [...] och gröfre Sand, mer [...] Berg klackar, och på [...]er, af hvilka en del [...]as nyligen framse[...] [...]da med Skog, till och [...] Kullerstenar — [...] det öfriga Finland [...]ill i Socknen det bety= [...]urs och Björneborg — [...]ira Sammi, hvars — [...] emot Tammela gräns [...]astehus; samt 2 fierde [...]at Sufsis, genom [...] Socknen ger Höjne= [...] fierdedels mil Söd= [...] — hvilket all Sövi= [...]t i en sträckning — [...] dessa Träsk, och de [...] Ne, mangen vatten [...] Kyrksjön skulle [...]åker; ett vattudrag ifrån Höjnejärvi till Kaijärvi och ransfat skulle förskaffa de tillgränsande byar, en betydelig tillökning i goda ängar, det ifrån Koivalammi, at Nummenjärvi på samma sätt. men vid alla sådana arbeten tviflar jag på om något biträde af Sockneboarne vore at räkna på —

Jordmånen är till det mästa Mylla, dels lera dels Sandblandad, hvaraf Sandmyllan är den mäst rådande, men jordlagen i allmänhet så olika, at det ej är ovanligt på ett åkerstycke finna flere slag, och det utan vanlig ordning, man finner ofta lera på höjderna, Sand i dälderna, och så tvärt om —

å Soknens högländte ställer finnes fästädes Lera i jordytan men väl å en half eller hel Alns djup, mer och mindre der-inunder, öfverhöljd med myllig Mojord, ett läge, som gör åkrarnes upptagande, plögning och allt bruk ganska lätt, gifver, äfven godt, åtminstone medelmåttig skörd, ehuru hvarken få rik eller så stadig och säker som af gödde åkrar erhålles.

ikkas — Sällan tällies lynet annorlunda än hvinnit til gaan, en bynäring, som upkommit då Högvälborne Herrarne Böijes privilegierade Spinnerij och Linne Fabrique i detta land nedlades, samt derifrån då entledigade Spinn-rocks Svarfvaren Michaël Mangelin besatte sig i denne

Beskrifning öfver Loppis Socken.

Loppis Socken ligger i Nylands och Tavastehus Läns Höfdinge Dömme, i Södra delen af det så kallade Tavastland, i Åbo Stift, i Södra Finlands Lagsaga, och i Nedre Hollola Härad.

Ifrån Sockne Kyrkan som är af träd, liten och gemmal, samt placerad ob-qvämt med en trång kyrkogård, på en liten mycket brandt Sandbacke, ofvan om Loppis By, räknas till Åbo stad 14½ mil, till Helsingfors 10 mil, till Borgå 12 mil och till Tavastehus 4¼ mil somma landsväg; vinterwägarna äro något kortare.

Wichtis Socken ligger i Söder, Kärkölä Marken och Tammela Socken i Wäster, Janakkala i Norr och Öster, samt en del af Nurmijervi i Syd Ost.

Landet är ojämt, men inga särdeles betydande Berg finnas, utom ett, nära Loppis Kyrka heter Kaaki Mäki, som lärer vara det högsta stället i hela ne-dre delen af Finland, emedan det ligger mycket högre än Loppis Kyrksjön, som enligt Tunelds Geographie skall vara det högsta watten i hela denna negden. För öfrigit bestå de flesta Backarne, som på mångfaldiga ställen spridde i olika sträckningar finnas i denna vidlyftiga Socken, af finare och gröfre Sand, mer eller mindre starkt stenbundne, med få obetydliga synliga Bergklackar, och på flere ställen lika som utgräfta djupa hålor af olika figurer, af hvilka en del ständigt stå fylda med watten. utom på de ställen der fordom nyligen framfa-rit, äro alla Backar huru ofruktbara de och synas vara, uppfylda med skog, till och med Bräddarne på de nämde hålorna, som ofta bestå endast af Kullerstenar.

Mångfaldiga större och mindre Träsk är denna Socken lika som det öfriga Finland uppfyldt med, af dessa är den nymda Kyrksjön, som ligger nästan mitt i Socknen det bety-deligaste, hvars utlopp börjar det watterdrag, som går ned åt Tavastehus och Björneborg vid pass ¼ mil Söder från Kyrksjön ligger ett litet Träsk heter Koiralammi, hvars watten faller ned åt Nyland genom Nurmijervi till Helsingfors. emot Tammela gräns-sen ligger åter Salo sjön hvars watten faller ned åt Rengå och Tavastehus; samt ½ fier-dels mil derifrån Paneltja sjö, hvars watten faller ned till Pikpala åt Wichtis genom Vanjervi till Lojo och i Saltsjön vid Åminne i Pojo i Öster af Socknen ger Hyvne-jervi Träsk sitt watten ned åt Tavastehus igenom Tervakoski, och ½ fierdedels mil der-från Hirsjervi Träsk sitt watten till Nurmijervi förbi Näsgård. hvilket alt bevi-sar denna Socknens upphöjda läge öfver det öfriga af Landet, mäst i en sträckning mellan Öster och Wäster. genom upprensning af utloppen från dessa Träsk, och de åar; hvilka de formera, skulle mycket tilländningar lätt kunna ske, många watt-sjuka ängar förbättras, och många kärr kunna göras dugelige; Kyrksjön skulle lätteligen om ej alldeles uttorkas, åtminstone ansenligen kunna fällas; ett watterdrag ifrån Hyvnejervi till Kärjervi uppränsat skulle förskaffa de tillgränsande byar en betydelig tillökning i goda ängar, det ifrån Koiralammi, åt Nurmijervi på sam-ma sätt. men vid alla sådana arbeten tviflar jag på om något biträde af Sok-nebonne vore at räkna på.

Jordmånen är till det mästa blyglig, dels ler dels sand blandad, hvaraf sandmyl-lan är den mäst rådande, men jordlagen i allmänhet så olika, at det ej är ovan-ligt på ett åkerstycke finna flere slag, och det utan vanlig ordning, man finner ofta Lera på höjderna, Sand i dälderna, och så tvärt om.

Ingen har gjordt observationes, hvarken på de Rådande vindarne, eller nederbördens ymnighet, intet heller på stårkaste köld, och stårkaste Sommarvärma, utom 1798. då i Junij månad var 33. graders värma, och 1799. i Februari då kölden var 36. grader. Froster infinna sig ofta och tidigt om Somrarna; och lärer man ej mycket misstaga sig då man tager för afgjordt at den stora mängd af kärr och Mossar, Samt stilla stående vatten i ängarna som finnes, denna Socken dertill är vållande; torde hända at Landets höga läge också på något sätt dertill bidrager.

Jordmånen är mycket fruktbärande. Som synes däraf, at med förmån sås på et Svedieland, flere slags Säden efter hvarandra, ofta sin 2.ne år å rad, då landet båda gångorna brännes med vattenstock, sedan hafra och sist örter, eller vår Råg, det oagtadt är ej ovanligt at se ett sådant land om några år återtaga en frodig skogväxt at man. Loppis mästedels har svag växt på Åkrarne är skötselens och ej Jordens skuld, at deras åkrar bära något, är bevis på Jordens benägenhet till fruktbarhet.

Ingen har hvarken bemödat sig eller förstått at undersöka och uttekna, hvarken de i Soknen befinteliga växter, djur, foglar eller fiskar, eller gjordt observationer på Insecter och dylikt, äfven så är det med undersökningen om Malmer, sten arter, och Leror, i ett så vidsträckt land, kan många Naturens gåfvor ligga fördolda, som då denna nejd blir mera upbrukad, mera kunnigt folk sätter sig ned där, eller kommer denna ort mera uppmärksamhet, kunna upstinkas.

Tilräckelig tillgång på källor finnas, men deras egenskaper har heller ingen undersökt.

Loppis Socken är glest bebodd, den innehåller vid pass 5. qvadrat mil och där äro ej flere än 16. stomm byar, hvaraf endast 2.ne Säteri Rusthåll ligger enstaka. Hemmanen bestå af 3.ne Beneficerade Säterier, 4.re Rusthåll, 6. Frälse hemman, 55. Krono och skatte Hemman; 60. Nybyggen på kronans vid Byarna befinteliga öfverlopps Jordar, dessa äro till största delen försedde med åboar. en del af dem gifva hopp om godt bestånd i framtiden, men de flästa ligga vid sådana vidlyftiga kärr och af dem upkomne vattudrag, hvars uttorkande och beredande till nyttig jord, öfverstiger en fattig nybyggares förmåga; och genstra få andra än sådana obemälade, som göra sig hopp om lätt lefnad under frihets åren sätta sig ned på dem; så at sedan de under den tiden afhugget skogen på Högderna och därmed lifnört sig, är med nybygget till allmän nytta föga eller intet uträttadt; skulle möjeligen de största kärr och vattudrag vid sådana tillgenhelet för Publique räkning kunna utgrafvas och uprensas, torde det sedan blifva möjeligt för vederbörande tillhälla Åboarne at skaffa sig goda ängar, då de sedan kunde underhålla åkrar hvars skötande blefve en nödvändighet om sträng tillsyn hölls öfver otillbörligt svediande. Hvad stort Summa uti beloppet af hvarje slags ägor finnas, kan intet med visshet upgifvas af en enskild, och torde säkrast kunna fås om sjelfva Landtmätaren anmodades upgifva det, at kärr och Mossar, hvaraf de flästa med mer eller mindre arbete kunde förvandlas till nyttiga Marker, nemligen at göra Haf alla ägor är hag nästan säker om. Största delen af Soknen är storskiftad men detta arbete är ännu intet slutat öfver alt. Hemmanen äro mätt alla ökonomiska inga Allmänningar finnas.

Antalet af Dagsvärks och Inhyses Torpen äro 78, hvilka Torpen 20 stycken. de äldre ligga in vid Byarne, och de i sednare åren tillkomne på ut markerne. Dagsvärkes Torparena besitta sin Jord med förmånliga vilkor, få finnas som göra mer än ett dagsvärke

i veckan, men då de så at 2.ne T:r årligen, åker föda 2.ne hästar 6 a 10. klafbundna Nöt, 8 a 10 får samt några Get kreatur, och få bruka Svediande efter behag, betala de dessutom 3.ne T:r Råg 1. lb Smör eller Lin några hjelpedagar, och några marker Spånad. Inhysningarna så framt de ej äro sådes Torpare, då de för 3.ne T:r Råg 3 lb Strömming och tillstånd at bärga foder at en ko och några får, göra 2.ne dagar i veckan, bestå af gamla som hafva Sytning eller Slägtingar som få af Stomhemmanen någon jord efter behag at bruka, då de om Sommaren kunna för betalning af mat och en Kappad Kappe Råg om dagen skaffa sig bättre utkomst. då Rior med sådant folk tröskas få de i allmänhet dessutom en korf vanhalm.

Tillgången på tjenste folk är ej öfverflödig; Drängarna betinga sig utom 2 R:d. städsel 7 a 8 R:d. i lön, 2 par skor, 2 marker ull, 2.ne skiortor, en Blagarns öfverrock eller så kallad mucka, utsåde för 2, 3 a 4 k:r Lin frö, och något korn, alt efter deras förmenta skickelighet. Pigorna begära 1. R:d. städsel, ibland dessutom ett lärfts kläde, ibring 3 R:d. lön 3 par skor 10 al. lärft 10 al. Blagarn 2 mk. ull äfven 1 a 2 k:r Lin Land.

Den som vill gifva Arbetsfolket, mycket god stark Mat, mycket Brännvin, och betalning a 1. rågas k:a Råg för dagen kan nog få folk, men som detta betalnings sätt är gansska dyrt, och i Soknen är rart at få rätt dugeliga Arbetare, vidtages det ej gerna utan i brådaste bergningstiden på året. At arbeta för dagspenning och köpa sig mat om man också håller dem redskapen till handa, vela de ej gerna på utan i högsta nöden så framt ej dagspenningen är så öfverdrifvet stor, så de tro sig efter 1. veckas arbete kunna med maklighet äta bekymmerlöst lefva flere veckor.

Folknummeron har enligt Tabellerna varit 1749 - 826. personer, 1790 - 1845. 1795 - 2138. och förmodas nu vara ikring 2500 personer. Då sista Tabellen ingafs 1795. voro under 10 år 535, under 15 år 204, öfver 60 år 198, och medel ålder 1201. handtvärkarnes hushåll utgjorde ej mer än 36 personer, och stånds personernas med adel och Prästers 42. hvaribland säkerligen ingen tärande öfverflödig betjening underhölls.

Under Nylands och Tavastehus Läns Jägare, samt Nylands Infanterie är Soknen Roterad; antalet af Jägare är 7. och Soldater 16. Jägare Reserven 4. Soldate Reserven 8. alla krono hemmanen utom Nybyggena äro indelte dels till Augmentes dels Tjenstemän på Rotering.

Hittills har Soknen endast underhållit en Landsväg, som går midt igenom Soknen i sträckning från Söder till Norr, från Wichtis och Nyland till Tavastehus, utan at vara besvärad med någon kostsam Bro byggnad; men nu nyligen hafva Loppis Boarne blifvit pålagde at äfven underhålla en del af Landsvägen emellan Åbo och Tavastehus som går igenom ett hörn på vestra sidan af Soknen. Alla andra så väl By som kyrkovägar äro i den usleste författning; flere communications vägar i stånd hållande skulle för Soknens Boarne, ehuru det ökade deras onera, vara förmånligt. endast en gäst gifvare gård är i Soknen hvarest stå trenne hästar, vid pass 5 tunnor om året utgöres hallen och stå de på den 3.ne dagar.

Inga Gästgårdar, och ingen Gästgårds finnes.

Åkerbruk och Boskaps skötsel borde väl vara Loppis Boarnas hufvudnäringar, men båda delarna vanvårdas, det är endast af Svediande som de förmånligast nära sig, och det sin de där få det förnämsta de hafva ut afsätta. Deras sköna vidlyftiga med storvärks träd upfyllda skogar, kunna de i anseend till den långa transporten

till Sjöstäderna, och den klena betalning de där åtnjuta, föga begagna sig utaf. — något men obetydligt Bast samla de ibland till afsalu. Tjära Bränna de mycket. Kopor och försäljas —

I de små wattudrag i Socknen finnes ännu på flere ställen Squalt Qvarnar, men alla inrättade på det uslaste sätt, ingen riktig Tull Qvarn finnes i hela Socknen, och aldeles inga Wattenwärk, utom vid Tilsala emot Wichtis gräntsen hvarest ett Sågwärk är inrättadt. med Transporterandet så väl af Bräder där ifrån, som ifrån Tenalaforsi Såg som ligger emot Loppis gräntsen i Janakkala förtiena Bönderna i närmast belägna Byar något penningar. då penninge bristen är allt för stor, händer at de fara till Makois Såg i Rengå Capell af Janakkala, för at också därifrån forsla Bräder på 11 mils afstånd till Helsingfors.

För näring med Krögeri hafva de mycken hug, men som de tillika äro mycket benägna för fyllerie blir vinsten hos Säljarena ganska Ringa. — Mycket Bränvin tillwärkas, och förtäres i Socknen, men alt endast af Säde slag — intet förstå de, hvarken at tillwärka Saltpetter eller Pottaska —

Ingen Marknad är i Socknen; Åbo, Tavastehus, Lojo, Helsingfors, och Kalliko Marknader besökes af Loppis Boarne, och där försäljas de sina varor, som bestå vanligen i Lin, Tjära, Bast, något Boskaps Talg, och hampa, sällan spanmål och Smör, samt skaffa sig så väl sina nödiga behof af strömming och Salt, som de öfverflödsvaror de behöfva, hvilka endast bestå i: Mjöstyger, Cattun och Silkes halsdukar, Cortuner till väfstar äfven kläden och Camelotter till Kyrkkläder för några förmögnare, samt färgor, så väl desse sist nämnde som andra små behof, förses de mäst med af kring ofvande handlande, eller hårringar från städerna, som om höstarna fara ikring och tillbyta sig Lin, ull, talg, och hudar Skinn; hvarvid almogen mäst altid får utom drygg betalning föda både desse Resande och deras hästar —

Deras kreatur som vanligen äro feta och hullfylla, ehuru af mindre slag, samt de skinn de kunna hafva öfver behof af Boskap och får, behöfva de aldrig föra hemifrån för at få sålda; oaktadt de dåliga wägarna inom Socknen, besökes den af slagtare och Sämsk makare, ifrån Helsingfors, Åbo och Tavastehus, som koro ikring i Socknen i kapp för hvarandra, at gjöra desse uppköp handlingar —

På orter i Finland tror jag sidor sådan brist på slögdigt folk som Loppis. med möda göra de sig de nödvändigaste Kärill, och grofft och tungt äro de tillskapade. Slädor och kärror äro de nödsakade at skaffa sig, med deras förfärdigande och Båtar samt Båt korgars förfärdigande gör Otter och Ast nar bort sedan de fått sinet fördigt som någon tid på Höstten sysselsätter dem —

Rart är at finna Qvinfolk, som i sina hushålls syssler äro förståndiga, arbetsamme och Renlige. Aldrig göra de sielfva sina Kyrkkläder, och intet engång hvardags tröjor, därtill skola de nödvändigt hafva Skräddare. i Byslagen, när Bortet Eldas gå de till grangården undan röken, och sitta där och prata till Röktiden som de kalla det gått förbi, at då hafva något arbete eller stick som i hemmens ansees för skam, det tillhör endast skojar könnga säga de — Sällan gör skall till sake, och nästan aldrig förstå de något af de grenar de göra. Spinna sysselsätta de sig mäst med, samt grofve väfnader till eget behof, ham kunna de ibland sälja, men väfnader hafva de aldrig at afsluta. intet biträda Qvinfolken vid sådana

eller slå de hö. Sina Barn hålla de altför sielfvåldigt, Barnen gå vanligen af båda könen till 11 à 12 års ålder utan at sysselsättas med något, om de ej sielfva hafva en synnerlig fallenhet eller lust för arbete, i det längsta upphöra de med at lära dem läsa. också är folket i allmänhet trögt och lat, oförståndigt vid de mästa syssler, ehuru de intet äro ofägtiga, och hafva skäligen lätt för at fatta; fästade mycket vid gamla bruk och seder, nor, men huru envisa vid deras bibehållande, kan man ej med visshet veta, emedan de hittills hafvit inom Socknen ringa tillgång på förståndiga exempel i sin hushållning och de äro allt för tanklösa för at vid sina vinter resor gjöra några anmärkningar vid den skilnad som då kunde märkas emellan deras och den bättre upbrukade delen af landets hushållssätt; de negder af närgränsande sokna som stöta till Loppis. bruka samma hushålls methoder som Loppis Boarne.

Inga sätra tecken hafva de till Wäderlekens kännande, men månans inflytelser på alla arbeten tro de mycket på, besynnerligen vid sina Svedie hyggen och Bruk, samt linets handtering, då de mycket prata om råa och torra Dagar.

13 De indragne Helgedagar användas endast i Lättja och utsväfningar; Nyfikenhet och lättia tyckas vara Loppis Boarnes hufvud Passioner. om någon främmande resande kommer till en By, löper hela folkhopen ut och gapar, och om en köpman eller en kårning med något at försäljas anländer, löpa de från de angelägnaste sysslor, för at vara närvarande då de utbreda sina varor, ehuru få af dem ändå gjöra någon handel. Alla deras vörelser och företag utmärka Lättia, köra de lass om Sommaren med kärra, klifver körarn upp och sätter sig på trädsadelen, han är nödsakad hålla med fötterna på kärrskalmarna, och således i en högst obeqväm ställning, men han får ändå sitta. Körer med släda rider han mera beqvämt Grenslars; om vintrarne har han lättare at sitta på lassen, men om någonsin möjeligit är, utväljer han at ligga framstupa på slädan. Då de rå sig sielfva, gå de aldrig på arbete om Sommaren förr än ikring klockan 6 om morgonen, men ofta sednare, då de alltid frukostera först. därföre anse de det gruveligen tungt at beständigt gjöra dagsvärken som skyldighet eller för lega, då de måste följa med Solen — Då flere helgedagar af de varande eller indragne inträffa, är alltid den första stilla i Byslagen, då finnes man folket till det mäste sofvande, men de öfriga dagarne då de äro rätt utvilda, samlas de flock tals, och super rasktigt om tillgång på drickevaror finnas. Sällan förefalla betydande slagsmål, allt aflöper fredligt och med en Bullersam glädie. utom at Prata ser man aldrig karlarne vid sådana helgedags sammankomster hafva några kropps öfningar, eller skaffa sig färdighet i någon slags vighet; at spela kort och flere slags Hazard spel med penningar, såsom krona och klafva, Kasta i Ruta och Sylikt, förnöta de mäst tiden med. † Gungor och midsommars tiderna gjöra de på högderna stora Eldar om nätterna, vid hvilka Byarnes invånare samlas, då både könen dantsa, springa lekar och sysselsätta sig med sådana lekar. † Supa hafva alla mycken benägenhet före, äfven Qvinfolken, men de fylla sig mera i hemlighet —

Utom några få för sig komne Hemmans brukare, är det mästa folket fattigt. benägna äro de at begära förskott, men tröga at afliquidera dem. få äro så förmögne, at deras omtanka at i god tid bespara säd till förekommande af brist i ond tid, har kunnat sättas på prof. de tyckas i allmänhet vara fallna före lefva väl så länge det räcker, och låta hvar dag hafva sin omsorg —

Ett Sockne Magazin har varit i Socknen, men förvaltningen däraf är så illa tillstäld at detta Magazin kan nästan anses som aldeles försvunnit.

Ingen annan omsorg för vanföra utlingar och fattiga är vidtagen än den vanliga i största delen af Landet, at dem tildelas vissa hemman som kallas Rota, af hvilka de få ända till 7 L:r Råg på mantalet.

Loppis Bönders mästa nödbröd är afstamps. Sällan Bark- Rofva och kokta Rofblad med litet mjöl på, är de fattigares föda om vintern, för dem är brödet helgedags mat. Välling och Gröt det som mäst nyttjas; om Sommaren förtära största delen som ej har mer än tel. 2 kor, Mjölken söt, den som endast har en ko och samlar af den något Smör är ansedd som en ovanlig stor hushållerska.

Utom til Dufl, då alla, också de fattigaste måste hafva sig mer eller mindre starkt drika af Malt är denna dryck, endast de förmögnare, få hafva vid hallen sig Spisöl. Af hafra som mycket brukas göra de gryn, mat med dem kokt äta de gerna. Ehuru de flästa slagta något om hösten händer sällan at de hafva kött besparat till Sommaren, köttet af deras Boskap som de i augusti slagta, kommer dem då till pass. Utaf mindre vanliga tillredningar af Mat, är ett gröt doppe som om Sommaren tillredes af Surgrädda klappad tillsammans med fint Salt, på hvilket de sätta mycket värde, och kallas af dem klapsen. Om wintern bruka en del klappa ihop en riktig sötsur deg, som de kalla wariko(?), då den är tunn nyttjas den till gröt doppe, och något tjockare äter den med sked som Sofvel.

De bo till det mästa i Pörten, dem man sällan finner snygga, deras lägen som vanligen bestå af klumpigt gjorda breda lyft Sängar, som kunna bärga 2 a 3 Personer, äro till det mästa utan några täcken eller lakan öfver eller under, en ofrygg med hö stoppad Dyna, eller också endast deras gångkläder under hufvudet; de hålla vanligen sina Pörten så heta och varma at de där intet kunna hvarken sofvande eller vakande vara annat än helt lätt kladda. Hos Bönder som äro för sig komne eller andra förmögnare kan man finna värd, folkets Sängar se litet hyggligare ut. I wardags lag gå de dessutigt kladda, men då de gå till kyrka eller By, vela de gerna vara granna, höga färger, helst rödt och Breda randningar älska Qvinfolken på sina kläder. Til kyrka nyttja aka Qvinfolk små Bindmössor af åtskilliga färger, men hemma är det endast hustrurna som få nyttja mössor, hvilka äro vita helt små styft stärkta. Karlarne bruka mäst långa Rockar till kyrkkläder helst Blå dels af hel dels af half ylle, ombundne med långa gröna ylle skärp är en granlåt. I arbete hafva de flästa en grof skjorta den de draga på sig öfver andra kläder, och de kalla Mekko(?). I wardags lag nyttjas mycket näfver skor både vinter och Sommar.

I allmänhet hafva de mera stark än Svag kropps ställning, och ingenting utmärkt i deras ansigten, ehuru det är rart finna någon som är begåfvad med rätt regulierit vackert utseende.

Hos förmögnare Bönder ser man på några år stugor hafva kommit i bruk, och finnas hos flere ordentliga stora Rör Spisar nu mera till deras uppvärmande. De torde i allmänhet snart få smak för beqväma boningsrum, men vanan de fått ifrån Barndomen at lefva i heta Pörten, ovanan at de stugor förfärdigas, den dryggare kostnaden, besvärligheten at få allt samlat som därtill fordras, och den tidigare omtanka

som därtill behöfves, afskräcker dem, helst de som ej besitta egen jord eller äro mycket fattiga, eller äro under husbönder, för hvilka de åtminstone vela synas sådana; emedan så väl i Loppis som på flere ställen af landet, finnas Jordägare hvilka tyckas vela grunda sina inkomsters ökande mera på de dryga räntor de söka pråssa af sina underhafvande, än på Jordbrukets värkeliga förbättrande.

Badande nyttjas mycket och ofta, samt anses likta som mäst öfver hela Finland, för ett kraftigt Botemedel nästan för alla slags Siukdomar, hvarföre de också nyttja Badande vid tillfällen då det måste vara otienligt. Utom ögonsiukdomar, hvarföre Svinfolken besynnerligen äro utsatte, har man ej hördt några vissa siukdomar framför andra vara rådande; deras vistelse i Pörten där de ständigt äro utsatte för Rök eller drag, ombyte mot en öfverdrifven hetta emellanåt, samt deras kokningsanstalter torde därtill vara vållande. De förmögnare hafva ett dera i sammanhang med Pörtet som förstuga eller särskildt ett litet hus vid nas hadaf(?) i hvadrat takt med lösa klufna Bräder enkelt lagda öfver ena ändan, hvarest elden ligger på Jorden, och grytan hänger däröfver på en Jern krok, hos de förmögnare, på en stång med jern krok på ändan hos de fattigare, fästad på en ås som till den ändan är inhuggen i huset, detta hus som de kalla Kota, är altid utan golf ovärdigt upptimrat, och där stå de alla årstider, och tillreda sin Mat, göra sin Brygd och sin Brännvins Bränning, vid denna anstalt, då de måste altid stå i stark utsatte för drag och röken som af draget som oftast står dem i ögonen, kan hälsan och besynnerligen ögonen ej annat än äfventyras; De fattigare hafva utan för sin Pört dörr vid ena knuten några långa träd uppreste emot husvalen och förrätta där sin kokning. Oagtadt man skulle tycka at en sådan tillställning just vore gjord at tillreda Eldsvådor, är det förundeligt at ej sådana ofta höres, och jag har aldrig hört omtalas något enda hus som igenom denna kokningsanstalt brunnit ehuru den är den äfventyrligaste och obeqvämaste man kan inbilla sig. Dessa Kotor äro vanligen försedda med bänkar ikring, och där förrätta de sina måltider så länge årstiden det tillåter, sittande hvar med sin kopp i handen, och gröt doppe bredevid sig, eller på en pall få flere komma åt, men altid obeqvämt tillställt. Om en som aldrig hört talas om detta lefnadssätt här i landet, skulle en höst afton se in uti en Kota, där folket kommande uter Rian helt svarta, sitter ikring den på Jorden brinnande elden och äta skulle den tro sig igenom en trollkonst vara förd till Hottentotternas Land.

Sitt Bröd, hvilket de baka surt i små hålkakor, grädda de i Pörtugnarne, hvars hvalf till den ändan äro gjorda tätare än Badstugu ugnarnas, och fast somliga alla Spisar(?) med murbruk, sällan nyttja de tegel till Botten, utan öfverstreta grusstenarne som tätast med Lera för at hålla den jämn.

Koppympning kännes aldeles intet, och medtaga kopporna vanligen mycket folk. 1799 om vintern dog i Loppis ikring 70 Barn af denna siukdom, till denna stora Mortalitet bidrager förnämligast oförståndig skötsel, och besynnerligen otienligt brukat badande. Så väl som annorstädes finnes i Loppis sådana som göra sig kloka och meddela råd i siukdomar, hvilket ibland tyckas, utan at man kan veta om de af de meddelte råden blifvit hulpne eller ej, deras otålighet gjör at de aldrig gifva sig tid vänta verkan af något hjelpemedel, utan beständigt söka nya råd, samt nyttja allt hvad de i anledning af dem kunna åstadkomma; det sista som nyttjats, då naturen oftast endast hjelpt anses det ögnablicket för ett arcanum på den nöden, men behålles ej sitte-

varde längre, än tills det hos nästa Sjuka ej genast förskaffat dem hälsan. deras otålighet bidrager ocksa mycket till fördärfvande af deras ögon; vid minsta inflamation skall ögonlocket med knappnål vändas och skrapas, denna operation tror alla Qvinfolk i hela Socknen sig kunna väl förstå.

För några år sedan skall Veneriska Smittan hafva visat sig i Socknen, i den Byen som Gästgifvaregården är, men sedan de personer som varit behäftade med den blifvit curerade har denna Sjukdom ej sedan hörts af.

Inga ovanligt tidiga Giftermål hafva skedt; och hålles de äktenskapet så mycket vetterligit är i tillbörlig helgd.

Då till satt skola de väl sina Barn med ömhet, men den är som oftast förvänd, och bestå profven af deras ömhet mäst uti at låta dem göra allt hvad de behaga. dessa stackare äro väl nog bortgalfvet fria för Röken, men så mycket mer utsatta för ett starkt drag, hafva sällan annat än ett usellt linne på sig, och löpa merstädels hela året om barfotade, de som gå igenom dessa prof blifva väl härdade, men de flesta dö i läsåren. Mångfaldiga spada Barn hafva lifvet till ifrån Byar som ligga långt ifrån Kyrkan, för det at de skola föras till Prästgården at erhålla dop genast efter födseln, då denna stackars varelse ofta får förlora lifvet för denna så tidigt företagna resas skull. Waggor nyttjas sällan; Barnen läggas i en aflång bast korg, eller och i en så kallad utsädes Waska, som med snören från hörnen hänges högst på en horisontelt liggande stång, hvars ena ända är starkt fästad då den ger svigt, samt sätter korgen i gungning vid minsta rörelse. då Mödrarne gå på arbete om sommaren är denna korg lätt medförd, och gungnings anstalten snart tillredd hvart de komma.

Som de mycket älska sufva och ledighet från arbete, så försumma de ej gerna något tillfälle at hålla Calas om någonsin råden det för ögnablicket medgifver. hvarföre de gerna till Bröllopps, Barnsöl, och Begrafningar, samla ihop folk, som de behålla så länge till det förråd af Mat och dricka som de tillagat hunnit förtäras. Sina Brudar vela de hafva utsirade med guld och glitter, [illegible] och Bålskor dansfar ömsom så länge Calaset räcker. om det skall vara väl bör Bruden af Matvaror hon i sin kista är försedd med, hafva hela laget frukost morgonen efter vigseln, samt presenter af strumpor och sinteg åt mannens slägtingar. Om någon Rik är, så vela de hafva lik predikning öfver sina döda, och den är utmärkt fattig, som ej låter Prästen sjunga upp det lik hvars begrafning han besörjer. Då allt är färdigt till likets afförande från sorghuset innan locket sättes fast, samlas alla omkring det, och den närmaste slägtingen på mans sidan stiger fram, och med högra handen korstecken först öfver likets ansigte, och så öfver Bröstet, bockar sig och välsignar det, detta afskeds tagande som de kalla denna Ceremonie, förrättas sedan af alla tillstädes varande, först karlar och så Qvinfolk, hvarefter locket lägges på och liket med sång föres utur Byen.

Åkrarne i Socknen hafva mäst alla ojämna lägen, emedan på få ställen i Socknen, finnes någon jämnbördig slätt, och det utan at kullarne eller höjderne hafva någon utmärkt rådande sluttning till något visst väderstreck. Lätt brukad är all deras åkerjord blandad dels af ler, dels af sandmylla; På en del ställen är Lera Bottenjord, på andra en sandblandad Lera de kalla hela, och på en del ställen endast en sur röd sand, och af alla dessa särskilta jordslag, kan man finna flere ombyten nästan på alla åkrar, ret är so något åkerfält som ej är besvärat med kringspridde jordstenar, sällan af någon betydelig storlek, hvars antal säkerligen af tilltagsne jordbrukare kunde med drägelig kostnad minskas. i de mindre upodlade trakter af Finland, är ej ovanligt finna skogbeströdda ängar, men i Socknen finnes man äfven skogbeväxta åkrar, vid de större Byar kan åkerlapparna sträcka sig mer än 4 mil ifrån Byen, och att ända vara. Som mångång ett åkergärde, hvars ansenliga skogsparker äro emellan dem, och det ofta utan at denna skog döljer någon odugelig mark; som de aldeles intet bruka några diken, hindrar at trädrötterna växa in i åkerstycket, slå upp telningar der och småningom minska åkeren. Sällan ser man någon särskilt gärdesgård omgifva åkern, utan ett stängsel dragit bort igenom ägorna in vid Byn, då ena sidan ligger med åkrar och ängar under sä fot, och den andra är bevarad. denna gärdesgård är ordentelig med stör, granband, och trinder uppsatt vid Byn, men ju längre bort den går, bli den sämre och slutligen endast ett usellt Rishag. Den nyttjade Mat mylla, som öfver allt finnes och aldrig mättas under gärdesgårdens, gör at stören snart rutnar af, och de bräckeliga stör gärdesgårdarna ej hafva synnerlig varaktighet, besynnerligen som få äro så förmögna eller så omtänkta at de hafva jern störar, så gärdesgården med bättre kunnat uppsättas; dessa orsaker, jämte ägolotternas blandade lägen torde vara vållande till bristen af dugeliga hägnader. vid en del Byar där storskiftena blifvit fullbordade, börja ägorna småningom blifva ordenteligen instängda.

Råg, korn, hafra och grå Ärter, äro de sädesslag, som vanligen nyttjas, på några ställen Bönor, och ibland rör Råg, sällan ser man hvete och Bovete vara sådt.

Både skiften indelas vanligen åkrarna, rör säde brukas mycket, ofta till 3 emot Råg utsädet, dessa vör land tagas efter hugg skott, än af Rågåkeren än intaget af hädesgärdet. Diken nyttja de ej, Bonden säger at de taga bort för mycken jord, och at de torka för mycket ut åkrarna; deras kulliga lägen gjör at vattnet till det mästa går af med watten fårorne, men intet åkerfält finnes ända så vackligt hällande at ej diken skulle göra utmärkt nytta, besynnerligen rätt och utfalls diken, men de bry sig ej om dem en gång. den benägenhet som en del af åkerjorden har at resa sig då vintern varit stark, torde ocksa vara vållande till deras forhoga för dikning.

Gaffel plogen nyttjas öfver allt, den som brukas på Sveriges land är endast ett snett stått rakt två grenigt träd som är skodt på ändarne med jern som följer grenarne ett stycke uppåt och fästas därvid med nåfotte jernringar. Då de vända linda som sällan sker oftare än då de till sin land låtit ett åkerstycke ligga ett år eller längre orördt, sker det med gaffelplogen, ister körs fönt med en annan drägt. Harfor nyttjas till alla körslor och all jordbruk, vid Rankarne är långa Romor som gå på hafra sidan af hästen, dessa dragas genom sel vinn hålen på slog skaklarne /: hvilka endast räcka hästen på hafva sidan :/ och snyggas öfver ändarne [illegible] ligger öfver hitt Ryggen

och fästad i Plog skackelen på båda sidor bör up den. Detta slags ansvann med ro- mor som fästes på detta sätt, nyttias om vintern för skaklar till slädar, då rommor- na äro kortare, dylika nyttias till kärror, då trädsadel brukas på hästen, och kan skalmarne fästade i ett rep eller snodd vidia vilas på sadelen.

Sladden de nyttia är liten och lätt, med några slagor fästade på andra sidan, med träd dymlingar. Harfven är ochså liten, mäst försedd med jern tinnar, så framt ej ägarens vilkor äro knappa, då trädpinnar nyttias, sällan bruka de mer än en häst för dessa redskap, och till anspann nyttias en svingel med träd krok som hakas i öglorna, och linor som fästas i romorna, de äro vanligen af bast. Då få åkrar i socknen behöfver vält, men ändå finnes i hvart byelag åtminstone en af det slaget, vanligen liten och klen. Som de aldrig bry sig om at gifva åkeren nå- got annat läge än den af naturen fått, behöfva de varken skilsplogar, höfver eller dikes plogar —

Sina Vårsäds länder köra de mäst alla up om hösten, men träder gärdet till Rågen först om våren, i allmänhet köra de mycket grundt, och sällan mer än 2ne gånger, då åkeren blir alt för mycket gräsluppen nödgas de harfva den tid emellan. för sin säd et är det endast som de vid jordbruket gjöra sig någon utmärkt möda, samt spara intet på sin landen arbete för at få jorden fin lös och gräsfri — Träd- ningen sker vanligen så tidigt som de kunna komma på åkrarne; om dragarne haf- va föda inne den tiden, men som de mäst alla våras hafva foderbrist, sker mångas gån- ger trädet intet förr än hästen betad i ängarna hunnit få sig någon styrka —

Inga jordblandningar bry de sig om, och sällan ser man någon som en gång vårdar at med grannis öka sin hästgödsel. ibland om hösten då planen för ladugård- husen blir alt för blöt, händer at de på den köra litet grannis, sedan de få sin kreatur köra de dem till fyllning på stigar åt sig, för at kunna komma torrare fram. i Byarne är vata är och hösterne längs vägarne gatu träck så det gör up på benet, men ingen vårdar en gång mätta ihop den för at sedan köra den på åkeren.

en stor del af boskaps gödselen användes till takgödning på vårsäds landen, de så sällan kom i åker utan at det täckes med gödning. den öfriga gödselen som användes till höstsädet köra de med kärror ut något för höbergningen, så köras ned den straxt, större delen låta den så ligga lasstals tills litet för sånings tiden — vanligen göda de mycket glest, och som gödselen ej ökes igenom tillblandningar hinnes den ändå intet långt. på somliga ställen nyttias fällning under Råg- sädet — Vanliga sånings tiden för Råg räkna de vara i kring Bertels- mässa, för vårsädet så snart jorden reder sig, och för lin då man ej tror sig mera befara betydande nattfroster, i socknen händer at de så lin ända till en vecka för Midsommar, och at det lyckas väl, ehuru af så sen sådd sällan fås frö i van- ligen så de sina säder slag mycket tätt. aldrig tror jag någon i socknen haf- vit gammal säd at så med. inga blöjningar eller rökningar nyttias — sin Råg dels harfva de, dels mylla de ned, altid något af båda delarna, efter de ej tro sig vara säkra om at gifva någondera sättet företrädet —

Vårsädet myllas vanligen ned, och sedan harfvas, ganska få bruka Brädd- vältar

den lösa myllan som är öfversatt blir ej underkastad så hård torkning, at de behöfva vara omtänkta på medel at bräcka skorpan då torka infallit efter starkt Regn —

Skörden förrättas med skära, med hvilken vanligen skäres för näfva hvil- ket går mägta långsamt, det oagtadt synes efter skörden mycket ax och halm på åkrarne hvilket där lämnas till sköfling. med flit lämna de stubben nog- ket lång, under förevändning at åkeren däraf skall hafva någon förmån si- som ett slags gödsling. Skackorna göras vanligen helt små 15 a 20. band till sin höjd, dessa små skylar förses med ett band till hatt, som ofta endast brytes mitt på och så hängs öfver skylen. Hafra och korn skäres ochså för hand, samt sät- tes i helt små skylar, och skyndas med dess uttröskande; om ej tillfälle dertill är köras sådana skylar sedan de väderlorkats hem på Ri gårdarne och sättes där i större stackar, som täckes med tröskad Råg halm. ärterna dem de ochså van- ligen upstiga med skäror hälja de på lodräta hässior —

Riorna äro mäst alla med en sättning; som inga logar brukas utan de tröska i Riorna, timra de dem utan mässa till vid nog halvan höjd, at de hastigare nu vid måtte svalna, sedan är husfet väl möjligt, samt täckt med täkter mässa torf och där ofvan på Wattak. Ugnarna stå hel och hafne inne i Riorna de äro mäst altid af gråsten, samma skapnad som Bort ug- narne, endast något högre bak till, väl fast snetade öfver alt med lera. golfven gjöras af mycket tjocka tiliade okliufna Balkar, som gå igenom väg- gen, och drifvas utifrån tillsammans då det gjöras. för Ri dörren vid gafve- len är på de flästa ställen ett på stolpar vilande lider. dessa Rijor draga van- ligen 12 a 14. lass körda på kärror, hvilken har en flaka af Bräder med upprätt stå- ende minor på sidorna, och till dess uttröskande nyttias då tilräckelig tillgång på folk är 9. personer 2 stå i vägg 4re tröska, 1 lägger för tröskarena den vägg slag- na halmen och afskär banden, 1 tager upp efter de tröskande vister halmen, och lägger den ut igenom gafveldörren på de Balka af golfvet som där äro lämnade län- gre än de andra at den 9de som binder ihop och förer halmen vidare undan; den- na tröskning går vanligen alt med en fart utan uppehåll så länge halmen af ett hvarf i taket varar, hvarefter de taga sig någon vila. Slagorna de nyttia till Råg äro ej ovanligt stora, mäst runda. till vårsäde nyttias så skulle större—

Hafra bruka de ibland ochså stå i vägg, annars breda de ut vårsädet på hela Ri golfvet, då så många som äro vid arbetet 4, 6, eller 8, tröska alla, och alla skiljer. Bästeld kastningen förrättas i Rian, sedan göres sådan ytterligare ren med dragsten som endast en är sysselsatt med kastningen. så hafva de öfriga sedan halmen är tagad ingenting at göra vid Rian. det folket vilse en i socknen ovanlig tref- lighet som emedlertid tills Rågen är färdig börjas uter Rian, företaga sig något annat at uträtta. Sedan Rågen är bortförd, börjas agnarne, som vanligen i stora korgar bäras bort till någon lada, hvarest i ett hörn är af gärdsle gjordt ett afstängsel för dem. Hjssorna och det finare skilje bästet, hackas sedan — med Båjslar till sörpa; eller som de kalla det stamp, efter en hoper små Råg korn ligger därbland denna stamp låta de sedan mala till föda för kreatur och svin om de ej sjelfva nödgas gripa till den för egit behof. nämde sörpa eller stamp bäres ochså bort. Sedan dagarna fram på hösten blifva kortare, hinna de nästan

aldrig med, at samma dag mera få Rian åter insatt.–

At upodla Kärr fästa de sig alldeles intet på i Jösse, men på Swedie bruk använda de någon möda och omtanka, deras mästa Swedieland hugga de om sommaren medan löfven sitta på, hälst ikring midsommar, besynnerligen de som ämnar till Lin eller Rofvor, gerna utse de halfvuxen skog därtill hwarest de största träden äro som ej äro stör, deswtill fällas alltid utan at quistas, en del hugga sedan quistarna af våren efter så snart snön gått af. är Swedan ämnad till Råg, och skogen warit mycket lät, till det måtte bestånde af Barr träd, brännes detta som den är tidigt andra året, och hwad som blir quar föres i högar och brännes till slut så snart de hinna. hwarefter de något för förbrenningen krokka upp landet, och låta det så ligga till sånings tiden, då de efter sådden krokka det åter och harfwa med Ris harf. är Swedian åter ämnad till wårsäde eller skogen glesare, köres om vintern mycket wattenstockar uppå den, och brännes sedan med den starkt så snart det kan ske, utsådet krokkas ned och harfwas efter med Risharf. at så som året efter åter köra wattenstockar på ett sådant afskördat land, bränna och så igen, samt få god wäxt är ej owanligit; är på Swedie landet ännu någon krokkas landet ytterligare upp, och sås hafra eller ärter, ett sådant land ser man ändå tagen skog igen om några år. men så händer ochså at många stå i flere år efter, utan at blifwa bewäxt med annan än ljung.– En sådan Swedie skog har mycket unga träd, som äro för små at utan tidsspillan nyttja groft til, dem aftagande med en så kallad wäse eller enkom därtill smidd, eller och endast en liten uprwäxt gammal afbruten skära. denna förrättning är wanligen som folkens eller mindre arbetsfört folk uppdragit, där flere concurrenter kunna finnas om en skogspark, utmärkes ett till Swedie ämnat land, med en del af denna unga skogen undanskärande, och då är detta ställe igenom en allmänt antagen sed för andras intrång så fridlyst som om de ägt det tings förbud. som de gerna undwika stängnings besvär, nässa de altid sina swedor så at de äro på den sidan af marken, som är fri för creaturens åtkomst.– Sällan ser man något stort Swedie land, utan små rnätter, mången gång ej större än at 1 a 2. wattenstockar rymmas i bredd. Wattenstockarna som huggas hälst af torra granar till tjocklek af klent timmer, i halns bitar, hämta de wanligen från kärren, de andra ställen därmen ser sådan skog till mycket; wid torra sommar tändes de eld. laggorna och låta den löpa, då wädret bär at öfwa kärret, eller beläganheten gjör at de annan ej befara någon skogs eld; andra åter hugga granarne i barken rundt ikring och få dem på det sättet at torka som wåren då all watterwed är på sitt ställe, barka den, och klufva upp så at den skall wara wäl torr till den behöfves.–

Linet så de dels på gammal i bruk warande åker, dels på wänd linda af at styckta åker som ärat först lämnats oträdat, dels och till det mästa i Brända landet. Åkeren bör bestå af en starkt men ej allt för fet mylla, nästan alltid gödde de under linet samma år, efter de anse för mycket feta men dels befordra ogräsets trefnad till linets förqväfvande, dels at på sådant land linet gemenligen wäxer för frodigt, så det vid första regn som kommer sedan det hunnit någon höjd, lägger sig och löper fara rutna på landet. Den köres upp om hösten, harfvas om wåren då snart jorden kan handteras köres åter upp och tilredes fin med harf och klabb, sås och harfwas ned med Risharf och det först dubbelt åt en sida, sedan dubbelt i kors därföre. Skulle landet ej ännu wara till wärkeligen fint gå de öfwer och jämna det med lätta klubbor af små granar med sina qwistiga rötter. Då wänd Linda som med minsta besvär håller rent från ogräs öfwer mullen rös med Swedie plog, harfwas efter sådden därpå med Risharf länge at Blockitten.

och göres ytterligare fint med klubbor. Swedie landen sås at så fort de hinna få dem färdiga, ritter up med Swedie plog, och harfwas mångfaldiga gånger med ris harf, samt med ytterlia noggranhet plockas och bäras af eller läggas i små högar på landet, alla torfmossa eller rötter, som ligga quar på landet efter rödningen, och ej med de små klubborna förwäl åtskilde. Det anses wara bättre så linet glest än tätt. besynnerligen det Liflänska frö, hwilket hwar och en som hör råd och någon omtanka måtte skaffa sig något af hwart år, efter 3 a 4. generationer urartar det sig och blir sedan ett kort och mindre dugeligit slag. en sägen är at gammalt frö är bättre än nytt men jag wet ingen som hafwit tillfälle at därmed göra säkra försök. få ägor är så händig rådarlek at de kunna få tillräckeligit behof Linfrö af egen wäxt, och om ett år blir besparing gör det säkert med 2dra eller 3dje året. Så snart linet blir några tum långt, och synes börja wäxa frodigt, skindas med dess ränsande, då hela hushållen små och stora ligga på Linlanden, den trampning som då sker på landen gör jorden stadgar, och synes linet då det annars wille wäxa hum nedtrampat det swårt, efter rämningen förunderligen ifrigt resa sig, och liksom skyndade med wäxten.– När knoppen är gul, hård och fröna i husen hafwa en grön kärna, anses linet färdigt och skyndas med dess upptagande, men ofta måste det ske förr, dels om det i wåta wäxt för frodigt, lagt sig och befaras at multna på landet, dels om rätt slagit därute; det är Brand gula fläckar, som först stå på bladen, och sedan på sjelfwa stjelken, de swartna med tiden och röta af tågen, så at ett land där rosten fått taga öfwerhand, ger altid litet odugeligit swagt Lin. knoppen repas af på en wanlig Lin repa bäres på något ställe at utbredd få torka, mäst på Rijgolfwen, när den blifwit torr, lägges den ettdera hel eller lindrigt krossad i förwar, sedan den först är rislad och alt främmande frön frö frånskildt. emot wårsträckas knoppen och fröet gjöres rent genom sållning och wanning. för at ytterligare innan sådningen göra fröet rent, lägges det i en hög på golfwet, kladen doppade uti en lite handsvarande wattenskula slängas öfwer högen, då allt frodigt Linfrö af sin slemaktiga egenskap fastnar wid kladet, som blir fullt af frö, hwilket sedan skakas af på en bredewid liggande utbredd duk, därmed fortfares så länge något frö finnes som vill fastna wid det wåta kladet, då Lifländskt Linfrö således renngjöres följer ändå mycket med af den lusta som gemenligen är ibland detta frö, men wid andra året försvinner den af sig sielf. en del sålla och grön fröna utur Linfröet genom en wäfskied hwars finhet nasses efter fröets storlek, men detta sätt gör långsammare och är mindre säkert.– efter upptagningen binder linet med halm eller widior i tämligen stora knippor, och föres till rötet så fort med hinnes. om sjelfwa Lin stjelken begynner innan upptagningen se mörk gult ut, är fara at det stått för länge, och at Bastet likasom wäxer fast wid stjelken, då det blir som de kalla torr tågigt.– Watten röte nyttjas öfwer alt, och märket till fullrötning at tågen gör wäl sönder då den klämmes emellan fingrarna, efter rötningen bredes det på linda, hwilket bör ske ganska tunt, hwarest det ligger tills man igenom försök är öfwertygad om at det rätt wäl tornar, då det wid torr wäder binder i knippor, och lägges under tak tills de hinna i sina Bastur eller Badstugor ytterligare torka det, och göra det färdigt med Bråkning och Skäktning. at wärman till Linets torkning skall wara lagom, därmed äro de mycket granlaga, för litet lössnar det ej wäl, för mycket blir sielfwa tågen för skör, om aftnarne uppsätter de at torka så mycket som de efter sin tillgång på folk tro sig kunna hinna med få Bråtet af karlarne andra Ottan, qwinfolk och mindre starka arbetare sysselsätter sig gemenligen med skäktningen, som sedan sker småningom på dagen och aftnar så fort med hinnes.– 21. hållor lägga de i hwarje knippa eller mycket, ju mindre antal sådana knippor i ett lispund, ju bättre och tågrikare är linet.– Lin handteringen–

nyttjas mycket; Loppis, ingen Bonde sår mindre än 10 a 15. kr, Torpare, Inhysningar, deras Barn, tjenstefolk, alla hafva sina särskilta Lin land, och få de efter vägade kappar sällan mindre än 1. Ltt men ofta ända till 3 Ltt.

Små Bönor, Bohvete, och Hampa kan man någon gång se litet sått utaf, men intet af någondera slaget så mycket at de till desse växters Cultur och skötande kunna sägas hafva någon viss stadgad metod.

De få Humle gårdar som synas äro dåliga, de hvarken veta eller förstå at sköta dem.

Potates är allmänt i bruk, men intet till den myckenhet, som verkeliga behofvet, och som skulle med ringa möda kunna produceras uti en sådan slags jordmån som i Loppis är rådande. Det är temmeligen allmänt vedertagit, at på land som ej äro alt för små, sätta dem med plog, då flere Personer gå efter den, och sätta Potates i öpna fåran, hvilka täckas af plogen vid tillbaka körningen, en del sätta i hvarje fåra, en del i hvarannan. Landet lämnas sedan sådant till ogräs synes börja gro, då det harfvas med en lätt Ris harf. denna harfning förnyas så ofta de se ogräset sticka upp, alt tills Potates groddarne äro så stora at man tror harfven kunna skada dem. vill ogräset ändå taga öfverhand rensas landet med folk, men det behöfves sällan, för öfrigit göres ingenting vid dem tills de tagas upp, som sker på det sätt, at skaften först ryckas upp, och borttages de Potates som följa med, samt sedan plöjes, och noga genom rörning i mullen dels med händerna dels med krokar, så noga som möjeligit är upptagas de öfriga. en sort medelmåttigt stora Runda Potates med vita blommor är mäst i bruk, af de stora Engelska ser man och temmeligen allmänt. mäst äter de endast kokte, en del blanda dem sedan de blifvit kokte skalade och krossade i deg till Bröd. kokte, skalade, i bitar skurne, och äter kokte med mjölk är de gott både mat - i vanliga Rofgropar förvaras de öfver vintern. Som nattfroster gemenligen mycket tidigt infinna sig, har ingen vågat af fruktan at skada Rötterna värst göra försök med at börja bladen.

Rofvor nyttjas mycket, Blandade Blå och Gula, de växa vanligen väl, och äro af godt slag. alltid sås de på svedie land, som är huggit tidigt på Sommaren året förut af unga skog, men är det grof skog som ämnas till Rofland, så låta de den ligga et år öfver at som de kalla hinna. Starkt brännes desse Rofland med vältastock. sås sedan ikring midsommars tiden, och köras med skogsrifs. ibland kastas Rot råg tillika på desse land, men det bör ske mycket glest, om rofvorna skola hafva någon trefnad. Loppmask gör nästan aldrig skada på sådana brända land. en och annan sår frö något tidigare för at kunna hafva Rofvor till mat på Sommaren. frö skörden tages vanligen, och få de mäst alltid mycket och godt Roffrö. Utom at Svinen bruka de ej gifva rofvor åt några kreatur. bladen dels torkas at nyttjas till baddningar åt kor, dels förvälda läggas till Bondis at nyttjas efter behof åt folk eller fä.

Will kål och kålrötter nyttja de allmänt något af, men de hafva endast små oduglige slag, inga andra kryddgårds växter brukas än Will lök och Krassa, båda delarne äro kyrk kryddor. den som har god tillgång på krassa, och vill anses för beläsen, förser sig vid resan till kyrkan med så mycket at den kan traktera vänner och bekanta därmed under Predikan. hos ståndspersonerna kan man få se något enda Äple och Kersbärs träd samt Bär buskar, men intet tror jag något äple träd ännu burit frukt i Loppis.

I allmänhet är Höbordet svagt, och mycket mindre än åkerjorden skulle fordra. deras egentliga ständiga ängar, bestå af kärr laggar, eller andra wattusikta kärr med mer eller mindre mossa på, hvilt således af dåligt slag, emedan inga andra växter än starr arter där kunna fort; af giftiga örter finnes Sväringört eller Ster Rot i desse sumpiga ängar som då kreaturen af någon tillfällighet komma at förtära roten gemenligen hastigt dö sedan de fått dem. Största delen af desse våta ängar hafva lör botten, och skulle kunna med hjelp af dikning och rödning, förvandlas till bördiga hårdvalls ängar, hvarpå man har exempel i Sockenen. på Svedier hvilka tillfälligt vis blifvit hugna på kull backar, börja de flere år det enda hårdvalls hö de hafva, men som desse svedier vanligen då kreaturen släppa åt dem nyssom af dem starkt betas och trampas, förlora de snart sin bördighet. Öfver alt finnes i Sockenen nästan på alla Byars ägor kärr och mossar som skulle kunna utdikas, och som med mer eller mindre arbete kunde förvandlas till bördiga ängs fält, sedan de blifvit befriade för öfverflödigt watten; men intet är at förmoda det sockne boarne hvarken hafva förstånd hog eller förmåga. at begynna eller företaga sig sådana arbeten, så framt de ej därtill kunna liksom tvingas på något sätt, dels genom uppmuntringar dels genom publiquet understöd. utan några sådana värkande orsaker, kan man ej hoppas at en medellös, för lättia fallen allmoge som knappt hinner med at skaffa sig föda, och så sina utskylder klarerade, skall nedlägga arbete på något som de ej tro med säkerhet skaffar dem inom 2 eller tre år Contanta vinningar. Som förut är sagt hafva sällan hvarken åkrar eller ängar, någon särskilt hägnad. det kan hända at någon vill freda en eller annan ängs lapp på den sidan som kreaturen gå, men då är hägnaden gemenligen usel, risgärd eller dylikt, och ger orsak till beklagelser öfver ohägna som förorsakas besynnerligen af hästar. Wallhjonen anmodas vanligen at hindra Boskapen komma dit. intet slätt ängsfält ser man se, så framt det ej är något så wattusikt kärr at intet trädfrö där fått fäste, alla andra ängar äro på de släkte ställen uppfylte med kullfallna träd, eller skogbuskar, vanligen bevänte med Löfskog, besynnerligen Ahl, Asp, Björk, Sälg, och förnämligast Vide. Mark tror jag aldrig gjord skada på Loppis ängar, men de låta svinen så skafva och trampa dem af sina kreatur och hästar at hö växten nödvändigt skall aftaga. det är först ikring midsommars tiden som de med alfvare börja hålla de ängar fredade som de ämna slå. så snart de fått sitt hö och öfriga gröda bergadt betas ängarne så länge kreaturen kunna gå ute.

Bördiga skaft nyttja de på sina liar, och så ojämna, och uppfylda med stubbar, och däraf härrörande tufvor som deras ängar äro, kunna inga andra liar begvämt nyttjas. i allmänhet slå de illa och ovarligt; så väl vid slåttern som vid alla andra arbeten hafva de en särskilt hemlighet at få arbetet at gå långsamt. så snart de få någon skada eller blir slög, som lätt sker ibland buskar och tufvor, samt stubbar, sätta sig hela slåtter laget med at slipa liarna, med en brynsten som var och en gemenligen är försedd med, och sätter mellan det den behöfves på ryggen emellan Byxlinningen och skjortan och det är ej öfverdrifvit då man säger at $\frac{1}{4}$ af dagen använder de vanligen att sitta och slipa. till samlningen skulle behöfvas på så beskaffade ängar nästan lika många personer som slåtter karlar, men som ej alltid tillgång är därtill går samlningen ovarligt, hvarföre ock så bergningen sedan går långsamt, då de nödvändigt skola samla tillsammans de kring spridda torkade gräs strån.

Slåttern begynnes efter årgången och vars och ens tillgång på folk tidigare eller sednare i början eller medlet af Julij månad.

Ladorna äro helt små, uptimrade af stäflingar eller helt klent timmer föga bättre än tak. ved, så glest at man kan få handen emellan hvarfven, med dörren vid knuten

af ena gafvelen, täckte alldeles med läkter, näfver och läkter, eller klufna Bräder, antalet af ladorne hafva de nu[?] efter ängarnes storlek och bördighet, de draga vanligen från 3 till 6 vinter lass hö. för mera hö än i ladorna rymmas, eller hö bärgas där de ej hunnit eller velat göra lada, sättes det i stackar, runda om det är flere lass hö, men annars gjorda som lodrätta åt hässjor. när höet, det de nästan aldrig utan i högsta nödfall såta, och sällan hacka upp förut, är torrt, fästa de sig med en vedia om 7 a 8 alnars längd, på hvilken ena ända gjöres en ögla, denna utlägges rakt på marken, och därofvanpå bäres hö uti ett wålm, när det kommit så mycket Bäraren åstundar, trädes ena ändan af vedian in i öglan, och drages af honom starkt till. med tillhjelp af en annan Person som bör vara till hands, Bäraren tager då den genomträdda ändan af vedian med bägge händerna, och med tillhjelp af den andra lyfter bördan på nacken. då han håller ändan af vedian fram för ansigtet, och antreder så sin gång till ladan, med bördan hvilande på det nedlutade hufvudet och axlarne. sedan han starkt skakat bördan, och den andra taget bort allt hö som legat så löst at det kunnat affalla under vägen; när han kommer till ladan vänder han sig om, och skiuter bördan baklänges in igenom laddörren, hvarpå han sielf stiger in tager vedian bort och förer höet längre in i ladan. Som dessa bördor blifva mycket olika, och storleken ankommer på vedians längd, Bärarens vilja, skicklighet, eller styrka. Så oaktadt de räkna bördorna, veta de ändå ej med visshet huru många vinter lass hö de fått, det kommer an på ett måfå. då bördan är rätt fullkomlig säga de den bör väga 6 a 8 lisp:d allt efter höets grofhet. också räkna de lite hö bord, efter huru många ladlund de hafva, och nästan aldrig efter hvad Rom tal de få. Den förmån hafva de af sina glesa lador. at i våta år kunna de med stänger sticka igenom väggarne på den hästia sitt hö i ladorna, men är till sia gammalt hö är äro de rådlösa med det som ej rymmes i dem. till denna höbergning behöfva de ej vara försedda med hackar, men hafva ändå vanligen. Byarne några hela somå för åkerhö och till vinter behofvet. intet tror jag det är exempel på at ifrån Loppis sålts något hö till någon stad.

Löf bryta de mycket, som att dess sättas i närbelägna lador, eller hässjor i skogen, och den som är något omtänksam förser sig med stort förråd af färskt löf, som i säckar eller stora korgar, på släda eller kärra hämtat ifrån skogen torkas hemma på Rij, Lad och Portgäst: asp och sälg äro de trädslag hvars löf de sätta värde på. at samla näslor, Grabo, och dylika växter som finnas vid husen föraktte de.

Betet är förträffeligt så snart sommarvärmen infinner sig, på de stenigaste backar växer sådant gräs, och de deras skogar vanligen vikt är at på gräs än deras ängar, för ett Backstuga hjon är ej svårt at med skära samla sig foder för ko och får, men de äro få som därvid visa någon synnerlig omtanke. därigenom at ej ängarne äro hägnade få ej kreaturen begagna sig af hela det Bete som vid Byalagen finnas. då ängarna lämnas så liten vård, bry de sig ej mycket mindre om at lämna Betesmarken någon skötsel. Sällan hafva de tillräckeliga kalfhagar, utan födas kalfvarne på Rij gårdarne eller dylikt litet stängsel, med gräs som de bära hem ifrån skogen eller någon åkerlinda.

Wallgången besörjes af ett eller twå ständiga Vallhjon, alt som Byalagen äro stora till, det

får i betalning 2 k:r Råg för hwarje stort Nöt, och 2 k:r för hwarje ungnöt, Får och getter betalas ej särskilt före utan få de efter slutad wallgång efter behag något ull och Bock hjort. Sin föda får wallhjonen vartals af Byalaget, och den som ger mat, ger dessutom hielpwallhjon. om morgnarne ger wallhjonet tecken med tutande i ett Bock horn, stället dit det vill hafva hjorden samladen, som sedan drifves af alt till yttersta ändarne af Byens ägor. vanligen föra desse wallhjon sitt Commando strängt, slå mycket Buller och skrika, dels för at skrämma odjuren, dels för at injaga skräck i kreaturen at de skola vara lydiga och hålla sig tillsammans, för at så mycket lättare kunna bevara någon illa stängd äng, eller swedie lappa, som till äfventyrs kunde vara i deras väg. oaktadt detta Buller gör nästan intet år förbi utan at vargen gjör någon skada på får eller getter. Mäst alla hafva de hundar som gå med dem i skogen. men de äro ej af något utmärkt vare sig vackert eller godt slag. vid denna wallgång lida kreaturen mycket, besynnerligen förän som igenom ett idkeligt gnekeligt bråkande gifva sitt missnöje tillkänna, öfver ett emot deras natur stridande betningssätt. afkastningen af mjölk är vida större hos de få som låta sina kreatur beta utan at tvingas af stränga wallhjon.

Sällan ser man i Loppis någon rätt vacker häst, folket är så invandt med häst byteande på de båda Tavastehus Marknaderna, at det är rart finna någon Bonde eller Torpare som haft en häst mera än ett år. De fölungar de ibland föda upp börja de köra mycket bittida. aldrig vigtkta de sina hästar och få bestå dem någon tiuken utom på resor. deras vanliga föda är så kallad Sörpa, bestående af Råg korn och hafre Bös, som emot wintern sättes upp i Riorna, torkas hårdt, och hackas sedan ganska fint med Bösslor, af så många Personer som tillgång är på och i Rian rymmas, samt blandas med åkervis eller färskt löf & Denna Sörpa fuktas gerna med dricka om tillgång är på den varan: något hö gifva hästarne dessutom, men sällan någon säd utom på Resor, då de få hafra eller korn hvad de hafva rådt på. till alla körslor nyttias hästar mäst enbets. till kyrkresor nyttias om sommaren endast sadlar, om vintern snrå illa tillskapade mäst rödfärgade pulk slädar med lokrede. samt till alla öfriga körslor endast en sort slädor, hjöres stockar, bindes midt på slädan en liten utrygd stock ända hvarpå timmerstocken hvilar. hjöres dröjved läggas skåkorne längs åt slädan och bindes fast med rep, hvarigenom denna transport går både långsamt och obeqvämt. hjöres kattved läggas vedern twärs öfver och bindes fast. största delen som ej hafva rigtiga vedslädor, hafva på den vanliga slädan en fyrkantig bräd ram för at nyttias till Luss. på resor brukas allmänt lokrede med eller utan hindertyg alt som vägen är, men i dageliga körslor skaklar med sådana anspann som förut är nämt. vanligen sko de sielfva sina hästar, och nyttia dem ej gerna otkodda. med hästar botande för sjukdomar och ålommor äro de ganska okunniga och tafatta — at taga huden af en död häst anses i Loppis mindre föragt än på de flästa andra orter af landet. den som har den olyckan at förlora sin häst tager vanligen sielf huden af den, utan at därföre anses med mindre aktning än förut. gjör någon det för lega glosas därom litet i ningg, men det gör ändå ej så länge at de neka äta i sällskap med honom, för än han ej profession däraf, och tillika äfven brukar flå hundar och katter —

Nöt Boskapen är af medelmåttigt ej synnerligen stort slag med horn, af vanliga färger utan at någon viss kan sägas vara rådande, på större hemman håller man gemenligen 12 a 16 Nöt, och på de mindre i proportion, till det mästa kor och kokalfvar. i Byalagen är gemenligen

någon som hålles Tjur- en och annan föder upp stutar i speculation at försälja dem; men bruk oxar vela de aldeles intet af. Parnings tiden för kvigor och Tjurar får aldeles ankomma på deras eget behag. I allmänhet hålles mera kreatur än hö bordet skulle medgifva, hvarföre också de stackarna blifva knapt och usselt födda. Halm är det mästa de få och rart är at någon emot våren ger dem väl foder. Mången gång kunna de om våren så usla ut at de knapt kunna gå, men betet är så kraftigt at inom midsommaren äro de åter hulliga och fodiga. Kalfvarna få aldrig dij sina mödrar, i början föder de med mjölk, men ganska knapt och kort tid; som de i anseende till deras svaga utfodringen äro nödsakade at låta sina kor sina af. Så snart de sättas in om hösten, och komma sällan kalfva förr än ikring Marie eller sednare; äro de sielfva så snåla efter mjölken, at de i förtid minska den för kalfven, och blanda på grulen i deras dricka, hvarföre också beständiga klagomål höres öfver at ej kalfvarna vela lyckas. Enlag mjölkar nästan intet, emedan Enbuskar som annars växa så allmänt i Finland nästan ingenstädes finnes till ymnighet i Lappvis, och nu så få stället en gång så mycket at de därmed kunna badda sina mjölk kärill, hvartill tors i nödfall nyttias. När kon börjar käta gifves henne något vundelgjord hö, och efter kalfningen mjöldricka någon tid, hvars längd så väl som myckenheten ankommer på hvars och ens råd och välbefinnande behag. Af agnar och rofblad eller Pumdjo gifves dem badderingar så länge det räcker, och är råd på drank gifves dem äfven däraf, sedan denna undfägnaden upphör minskar kon ingen så skulle ans tiles hon hörnast skall kalfva.

Deras fähus äro vanligen lågt trånga och mörka, intet besvär gjöra de sig med kreaturens ansnygning. Om våren så snart någon backe är bar, drifva de kreaturen ut, som då med begärlighet slukar ljung, lingonris och fordna afgrås de om hösten föragtadt, är råd på gifva de dem halm vid hemkomsten. Så länge de möjeligen kunna för snö låta de kreaturen gå ute om höstarne då de också få halm till nätterna, men aldrig något hö. 2ne gånger om dagen förrättas mjölkningen, mera än 2ne kannor tror jag ingen fått af kon på dygnet då mälten mjölken i stället af ljung vankar, men vanligen är det mycket mindre, mjölken är stark, och det smör de sommarmånaderna få, är då det blir väl ansedt som är ganska rart godt mörkgult. Huru många kannor mjölk som fordras till 1 lispund smör, kan ej med visshet utsättas, emedan det förändras efter årstiden och af det starkare eller svagare bete kreaturen råkat komma åt. Smöret kjärnas på det mäst ~~allmänna~~ sättet i vanliga kjärnor, hvarvid de sällan akta af lätja eller owärdighet gifva sig tålamod at få smöret rätt samlat i kjärnan, utan mäst altid i förtid slå mjölken utur kjärnan i byttor eller så efter myckenheten, och sedan sitta och stöta med en kvakle på ytan af mjölken för at samla de smör grynen som äro qvar, och som de ändå aldrig på det sättet få noga bort. Mjölken hålles i bodar eller källare om så årstiden det tillåter, uti byttor eller träd bunkar alt som förrådet af sådana kärill medgifver. Af rå mjölken gjöra de vanligen ostar. Äfven af annan mjölk ibland på sommaren då den blandas med get mjölk, de göras vanligen ganska tunna i små svadorneller intet af någon sådeles godhet. Någon enda torde sälja smör, men få äro de, och aldrig är det till någon betydande myckenhet; dels hushålla de ovärdigt och slösagtigt så med det samlade mjölk, dels förtära de sitt smör sielfva, det tillika med strömming hvaraf altid är ymnigt tillgång om sommaren, utgör nästan det enda sufvel de hafva den årstiden. Inga sältingar göras af horn hår svantsar eller tagel –

Utom Rödsot som likvist sällan visar sig, och nästan aldrig hos kreatur som få något ymnigt salt, hos inga sordeles sjukdomar varit gängse. Vid det lidiga betet om våarne på backarne, äro kreaturen mycket utsatte för omstäng, som ofta förorsakar döden, om de ej snart kunna få olja at gifva dem in, ibland hjelper söt mjölk ensamt ingifven. På nästan all nöt boskapens ryggar kännas om våren kulor, eller små upphöjningar, de inne hålla en mask af mörk grå färg lika stor som en fingers ända, med tänder uti en och rörelse på kroppen. Med ögonen kan jag föllar urskilja, den ligger in åt huden och har lika som en fin hinna under sig emot köttet, öfver sig har den en liten rund öppning, som vidgar sig alt ~~som vidgar sig alt~~ som masken får sin riktiga storlek, då den kommer ut och faller af. Samt tyckes genast därefter förlora all rörelse och lif. Intet tyckas de sielfva kunna hjelpa sig ut, utan det måste ske igenom någon tryckning ifrån kreaturet in ifrån, de sitta altid så länge ryggraden at kreaturen ej kunna komma åt at där skubba sig. Då man med klämning vill taga ut dessa kräk i förtid förorsakar det kreaturen smärta, men om man annan klämmer eller trycker på kulorna fördraga kreaturen det utan otålighet. Vid pass midsommars tiden eller något sednare äro alla försvundne och kännas ej till förr än emot andra våren. På boskap som är illa hållen och besynnerligen kalfvar i första vintern äro de till myckenhet. Ofta händer at kreaturet är eller blir af som så arnit, at maskarna ej kunna få sitt uppehålle, då de dö och ruttna uti huden samt förorsaka ofantliga stabblika röt sår, som kosta kreaturet mången gång lifvet. Folket kalla dessa kräk Tankor, och anse dem igenom vanan så nödvändiga på kreaturen, at de hvarken söka conservera eller bota dem för denna grufveliga inqvartering. Det fordras länge tid och mångfaldiga observationer för at kunna säga hvarifrån föet till dessa maskar komma in uti kreaturens hudar.

Antalet af får är gemenligen på hemmanen 15 à 20. De äro af sämre slag; mycket små, och klippas 2ne gånger om året, samt gifva sällan mer än 1 mark ull i gången. Vinterfen hafva de mäst särskilde byggda ganska varma utan golf, och lägges efter behof varftals bär och sinskaf under fåren. Hö och löf föder de med, och då det tryter hämtas afvor hem, och barken skafvas med därtill inrättade jern till deras utfodrande, äfven af ver dem unga tallar hvaraf de i nödfall dels skafva barken dels äta barren. Vatten gifves dem varje dag mäst inne i huset då det är kalt. Sleken bruka de aldrig till de mästa äro deras får frikka och ganska afvelsamma. Om sommaren åtfölja de altid nöt boskapen på bete. Något talg förytteras ibland, men all annan afkastningen af fåren utom något obetydligt antal skinn nyttias af folket till det mästa sielfva.

Getter brukas mycket, ända till ett antal af 8 à 10 på hemmanen, hvarje torpare hvars uppehälle är försedd med dessa slags kreatur, som hvad de finnas gjöra med sitt ofantliga betydande skada, besynnerligen i löft och råg på bråddabrännor, hvilket också folket i allmänhet anser med mycken kallsinnighet. Om sommaren åtfölja getterna vallen och om vintern är deras föda mäst bark af unga tallar som hämtas hem at dem at skafva af, och hvem anser på en så skogrik trakt för obetydligt; ganska litet hö och löf gifves dem, hela dagarna drifva de om vintern ikring i byn; och den resande som ej sätter noga hor efter sin släda, får om han kudnas i byn emot sin vilja ansenligen bidraga till dessa kräks föda. Afkastningen af getterna är betydlig, temligen getter hafva mjölka lika som kor, skinn och talg af dem förytteras vanligen, af de äldre bockar klippes raggen, som användes till snöskinnor och inslag i orsputäcken. Om ej mjölken förtäras söt, gjöres ost af den, ingen tror jag försökt at af den kjärna smör. Om något medel gafs at kunna hindra getterna från det beständiga ofoget de göra skulle de

vara de mäst Sinande kräk at underhålla, men såsom de vänjas i Loppis gjöra de med sitt beständiga skafvande på Brädden mera skada än gagn –

Svin hålles ocksså allmänt, de äro intet af något utmärkt slag utan medelmåttiga, de födas vanligen med agnor, och drank om sådant är tillgång på, men ocksså med Rofvor och stamp mjöl af dem som hafva råd därtill, de hielpa getterna med at skafva Barken af de hemförda tall ruskorna, om Sommaren söka de sin föda näraliggande Byn. och svinen de enda kräk som jämt bete på trädesåkrarne. intet slakt förstöras, alt förtäras af folket sielfva.

Höns är det enda små fäsel som är allmänt, af dem finnes altid några vid hvarje gård, men ingen inkomst gjöra de sig af dem –

Björnar, Wargar, Räfvar, Mårdar och Ekornar finnas öfverallt, men ganska sällan fångas eller skutes någon, hvarföre ocksså intet år går förbi utan at betydelig skada göres af odiur. Elgar finnas ocksså men rart är at någon fälles –

Tjädrar, Orrar och Hjerpar finnas till myckenhet, af dessa foglar skutes ansenligt, men sällan sälja de af dem, de äta upp dem sielfva. oväntigt måste förfaras med fiädrarne, efter de aldrig sälja, och nästan aldrig hafva någon dyna en gång.

I Lek tiderna fiska de i Träsken, men deras fånge är ej betydeligt, Not, Nät och Ryssjor nyttias –

Änn hafva Loppis Boarne tillräckeligen skog, men då den blir mer befolkad, så torde den nog komma at tryta, om samma hushålls metod som nu, alt framgent nyttias. Den växer begärligt på all slags mark, Tum skogen lång och rätt, och synes at den på de flästa ställen öfverlefvat många föräldrar, hvilka förr mera än nu i sidnare åren gjorts rat. dessa föräldrar torde vara orsaken till at man sällan ser grantskog på Backarne, den finnes nästan endast i kärren, vit borkad qvistig och svår at klyfva, sällan af någon betydelig tjocklek. Mycket stora Björkar är rart om, Björkskogen är den som beständigt huggas till Svedie land, och som skulle så snart den blifvit så tjock at den kan klyfvas tiena till bränneved, hvarföre ocksså Björkar till slögde blifva alt mer ondt efter. Äfvenså minskas tillgången till näfvertägt. Granen växer mycket glest, och som den är ondt efter tages de så snart en bygge hålles, bort den i skogs nedan hvarandra, så at den blir alt mer rar. Asp, Al, och Rönn finnas allmänt, men sällan några rätt stora, Hägg och Sälg på somliga ställen. Lind nästan allstans, men den minskas mycket, dels igenom för snål Bast tagning, dels deraf at kreaturen med besynnerlig begärlighet äta dess löf och unga skott; Sälg och Wide till myckenhet, vide Bark nyttia de till sina hudars beredande, men aldrig samlas däraf till afsalu. Svarta-vinbärs buskar finnas allmänt i kärr laggarne. Teg, Brakved, och Hjon finnas ocksså men äro rara. Där ej skogen igenom att i flere generationer nyttiat Svediebruk är vänfad, finnes den uppfyld med wrak vindfällen och skatas af kullhuggne Träd –

Bjelkar och Plankor förstöras ibland till helsingfors, och de som hafva lägligt sälja såg stockar till Biljala och Forwakoski såga. till sina egna behof klyfva de mycket Bräder, och som skogen i allmänhet är ganska svår klyfven, gjöra de dem korta af 3 a 4 alnars längd och nyttia dem ibland på tak, lagda 3ne efter hvarandra likt som en afsättning –

Till Tjärbrännande taga de dels skvarndarne af stående eller kullfallne torra furur, dels stuändarne af färska Tallar som växa i sten backar, nästan aldrig barkas skog till detta behof, det fordras en allt för tidig omtanke. Uttorna klyfvas på stället ifrån, det innersta föra de till –

Samlings stället, hvarest tjärveden klyfves helt små, vanligen af 2 alnars längd. Tjäran brännes sedan i grop på efter nämnde sätt. Ett högt ställe utväljes, helst en sand backe, där gräfva de en stor rund grop, mellan 4 a 6 alnars djup, i hvars medelpunkt de gräfva en djup fyrkantig håla eller källare, den de göra helt slät, och om ej botten består af rätt god lera, föra dit den hårdaste af tätta de kunna få och forda källaren därmed öfver alt, sedan täckes den med bjelkar, och i medelpunkten lämnas ett hål öppet vid pass af en aln i qvadrat, i detta hål och medelpunkten af stora gropen sättes en tjock stång upprätt, och alt ifrån den upp före klädes botten af gropen med näfver som ett tak, på detta näfver lägges tjärveden, som då huggen i bitar af en alns längd mer eller mindre Qvinnor och Barn taga denna ved från kanten af gropen, och draga den med små vedi länkar ned, hvarest den af skädiga karlar radas ganska ordenteligen likt som i stråler rundt omkring den upprätte stången, kanten altid litet högre än medelpunkten, dit dessa träden likt som sicta. på detta sätt fylles gropen, därofvanpå lägges granris, och där ofvanpå täckt med torf och lera. Stången afhugges jämt med öfversta ved varfvet och nedtäckes, men hela kanten rundt omkring lämnas öppen, i vedändarne som där stå framme tändes Elden helt lätt kring; Tjäran blir då af Elden drifven längs åt träden in åt medelpunkten af gropen, hvarest den slutligen faller uti den understa källaren, tillika med Löija och watten samt alt hvad som flytande kan drifvas utur veden, hvilket ökes med det watten som värmen kan drifva undan ifrån gropens sidor och rinnes under näfret, hvilket ofta är rätt mycket, besynnerligen då gropen första gången om vintern nyttias, och den är tiden bruka de mäst bränna sin Tjära – skulle Elden börja brinna alt för starkt, dämpes den med till handa hafvande torf och jord, och aktas at den brinner jämt med sakta Eld. 6 a 7 dygn brinner den vanligen efter myckenheten af ved som gemenligen är 7 a 8 famnar. Då den sista gropen fallit ihop, och alt förmodas vara brändt tages alla kanter väl, och Elden släckes på det sättet. när gropen svalnat, skrapas med därtill gjorda räfsor täckningen först bort. sedan kolen och den nedersta veden som närmast bottnen mäst altid blir obränd. utom näfret närmast källaren är alt det andra förkolat. därefter öses wattnet som till myckenhet står ofvanpå Tjäran utur källaren med skulor fästade på långa skaft, och då det blir minskat, skummas det bort med hopfällade näfver satte på stång ändar. detta watten lägges i till hands varande såar och skelper sjunningom at – öfver kanten af gropen. Tjäran som då ligger kvar bärgas i tillhands varande kärill, hvarefter hålet på källaren täppes med ett löst lock till nästa bränning – det hindrar ändå ej at icke vid hvarje ny bränning de hafva mycket besvär med at taga ut is eller watten som samlat sig uti den. när det går väl få de af 1. famn Tjärved 4 alnar lång 3 alnar bred och 3 alnar hög 1 T:a Tjära men ofta mindre, besynnerligen om stormväder stöter till under bränningstiden. mycken Tjära måste gå förlorad med detta bränningssätt; då en Tjär grop brinner lukter hela nejden af Tjära, och den mörka Rök hvilken som tätast stiger upp ifrån den visar at elden till det mästa föder sig af Tjära. Nästan inga andra kol nyttias till smidet i Loppis än sådana Tjärveds kol, som de hålla dyra ända till 4 R. tunnan, at på annat sätt bränna kol förstå de sig ej på –

Myckenheten af Tjära de bränna och försälja, ankommer på om änväxten på säd och lin varit god eller elak, i hvilket sednare fall mycket mera tillverkas än annars.

Just nyttias till Bränneved klen Björk, och i nödfall torra furur, men aldrig vindfällen, fast är de som förse sig med så tillräckeligt Kastved at den räcker öfver andra årets vinter. utan brännes oftast torra furur och Rå Björkved. till Pört ved nyttias de bästa och rätt klyfvaste tallar de kunna få, innan de fälla trädet försöka de med en hvarandra uttagande, om det låter väl klyfva sig eller ej, en del hugga träden till vinter behofvet om våren eller sommaren at trädskall torrna och sedan låta få mycket bättre klyfva sig, mycket skog åtgår därtill, med Pörten ligde sig i sina Pört Otter och aftnar, med Pört blos gå de den mörka tiden af året altid ute, till anmed i stall och Ladugårdar, det är redan en rart reglerad hushållare som har lyckta i sin gård – m

Pärter satte i Rutor kläda de ibland sina Boningsrum till syhe eller andra högtidligheter.
En och annan kan om våren taga Björkbarka, för at däraf bygga ... åt sig men de äro få.
Några ordentliga anstalter äro vidtagna till Skogs eldars släckande. Kommer den lös får den mäst brinna tills den sjelf slocknar.

Hemmanens tomterna äro vanligen små och högtrångade. Bylagen, husen stå om hvarandra utan någon ordning, liggande tätt till jorden, väggarna illa vårdade, och till det mesta obilade, hvad i sednare tiden blifvit byggt, är både bilat och med något mer omsorg förfärdigat, besynnerligen vid hemman som efter storskiftena kommit at flytta utur bylagen. Vanliga täckningen är lagt näfver och rund tak ved, en och annan har tak af bilade Balkar. Understa laget Balkar eller klufne furu Stockar bilas litet hvarsöt in åt, och på mellanaden emellan dem stöpas omvänd en på samma sätt bilad Balk, den hå fälla med en skåla i en kanten, eller och genom borrad trä-nnne. Något ende tak tälcker, esspå med torf på näfvet. Halm tak är ännu mer sällsynt, där de finnas läggas de på det vanliga finska sättet. Med klufna korta Bräder täckas mycket uthus och Lador. i allmänhet hafva de hin vägningen utmärkt platta.

Pörte, Nora, Boda, fähus, förhus, foderlada, stall, svinhus, Riga, halmlada samt Badstuga, äro de hus som vanligen finnas vid hemmanen. hos de förmögnare finnas dessutom stugor med ordenteliga mellantak af sågade eller klufna hyflade bräder försedde med skorsten eller Rör-spisar; men få äro de som öfvergifva at bo i Pörten. de hafva så vant sig vid hettan i dem at de ej gerna kunna umbära den.

Utom stallen äro alla hus för kreaturen mörkade, på stallen hafva de laga stallar, men på de öfriga ladugårds husen är mellantaket helt tätt under stor taket. Sjelfva fähusen mäst alltid låga och ovårdigt inrättade.

Ont är om dugeliga Timmerkarlar, hat till tegel och svenska sten är vål alldeles främmande för dem, men intet äro de stora mästare däruti.

Af handtvärkare sådane som mäst behöfvas på Landet finnas några, men ingen som äga någon utmärkt skicklighet.

Ehuru Elden handteras på det mäst vårdslösa sätt, och inga anstalter äro gjorda, hvarken till förekommande eller hämmande af Eldsvåda, äro de ganska sällsynta.

Kormo i Loppis d. 20. Junij 1800.

Magnus Wilhelm von Tömé
Capitaine

Int. d. 28 Nov. 1800. 611 9

Ödmjukaste Memorial.

Enligt Kongl. Finska Hushålls Sällskapets anmodan under den 15:de sistledne April har jag med möjlig noggranhet, förenad med egen kännedom och mig skaffade upplysningar, sökt att uppfylla Kongl. Hushålls Sällskapets önskan, med beskrifningen om Raumo Stads handels rörelse, samt öfrige näringar, hwilken jag förutställer ödmjukast härjämte får insända: I den säkra förtröstan att Kongl. Hushålls,

Välborne, utbeder detta mitt lilla bemödande en
den välvilja, som jag i uprictighet sökt, at den förtjena.
Såsom föregående har jag ock fått emot Kongl. Hus-
hålls Sällskapets förtroende för mig, deri, at jag i dess
ofvannämnde dato anmodas, at enligt uti förut först
i femte artikeln af den utkomne dagboken, observera Cli-
matets ändringar jämte därutinnan liggande landets ord-
hushållning och näringar med mera, som genom en
noga och Accurat anteckning af ändringar i Naturen, bö-
re til anmärkas, och dem hvarje quartaliter insän-
da; För detta Kongl. Hushålls ofvannämnde förtroende
är och blir jag högt förbunden, så mycket mer, som
jag känner det för en medborgerlig skyldighet at i en
sådan kan kunna möjligt bidraga; men som jag
vid denna tjänsten är mer med Sysselsatt icke allena
med dagliga Oeconomiska göromål, som fordrar min
upsigt, utan ock med flera resor som nog ofta före-
falla, så til tid, som landet, hvarigenom jag urstånd
sättes, at vara så uppmärksam och noga som sig bör
vid de åstundade och föreskrefna uplysningarne af hvilka
hvilka förnämligast härleda sig af Accurata dagliga
anteckningar; derföre och då jag i anseende til förenämnde
orsaker, icke kan så fullständigt uppfylla ändamå-
let, som omständigheterna fordra, och hvarpå en fra-
tida uplysning beror; så är jag föranlåten ödmjukast
bedja mig ofvannämnde förtroende uppdragandes
hvilka altid blifva säkrare då de göras af mera
närvarande och i Natur kunnigheten Studerade Her-
rar Embetsmän, som å denna ort vistas, och hvilka
nytta de räkna för möda at slikt upfylla —
Wuojoki d. 20. November 1800.

Lars Demoen

Till ödmjukaste följe af Kongl. Finska Hus-
hålls Sällskapets i Åbo skrifvelse af den
1 April detta år, har jag skolat afläm-
na de uplysningar om Raumo Stads han-
delsrörelse och näring, som jag kunnat
mig förskaffa, såsom och hvad jag har
mig bekant angående liggande Socknars
på landet, som efter min tanka Stade-
liga handteringar.

Raumo Stad ligger 9¼ dels mil Norrut ifrån
Åbo vid bottniska viken, försedd med privilegier at
drifva handel på Stockholm med Svenska varor; hvil-
ken handel denna Stad ock til sednare åren fört
med mycken fördel, och bestådt i utskeppning af bräd-
der, större och mindre granstörar, staf, tran,
tjära, skoflar och annat dylikt, såsom ock något
sågbräder, som blifvit tilverkade på en i Lappo
Sokns Hvittisbofjärd i Interessentskap af några Hand-
lande i Raumo uppbygd Sågqvarn, med tilöding
af handsågbräder, ifrån sistnämnde Sokn och
något ifrån Eura: men de öfriga Export varu-
ror, har härtils blifvit upköpte ifrån när-
gränsande Socknarne, Lappo, Euraåminne och Eura
samt Raumo Pastorat, hvilka skicka dem til Sta-
den försälja; men ifrån Lufvia Capell gjeld och
ifrån Byarne i Raumo Pastorat och Euraåminne Sokn
hvilka ligga närmast Sjön, hafva Stads-
borna varit föranlåtna at afhämta dem

sjelfwa med deras så kallade last båtar.

Desse ofwannämnde trä wahror, hwar wäl förnämligast till sednare åhren med flere Skutor blifwit utförde, men i åhr allenast med 13. Stycken egna större Fartyg, hwilka efter uppgift warit tillsammans af 705. lästers drägt, och hwar sålunda denna handel på Öster Sjön, nu för desse Stads borgare i sednare åhren ansenligen aftagit, för förhöjd Tull, på omnämnde trä wahror och för påbindande lotspennings afgift för Fartygen, å hwilka doch härtills icke blifwit uptagit någon lots, och hafwa Borgerskapet derföre warit föranlåtne, förlägga sig widsträcktare fragt seglation på Öster Sjön och Medelhafs wiken, än de tillförne utöfwat, hwarmed likwäl af de större Fartygen hela Sommaren sig sysselsatt, ägare icke med den fordna Hollsteinska trä handelen för detta medfört för Staden, emedan den fördelaktigaste fragt resor med de större Fartyg icke importerat mera än högst för hela Sommaren Trehundrade Riksdaler af inlagt men, då ifrån Hollstein för en dylik Fartygs laddning, med trä wahror, kunnat inbringas afsättningen dubbelt och än mera efter tidernes beskaffenhet å dyra orterna, alt bewisande at handeln på Öster Sjön med läcktor och andre trä wahror är för Riket förmånligast då den med nödig inskränkning utöfwas, såsom det förut skedt, af Nystads Raumo och Björneborgs Borgare, men icke såsom nu, då några österbottniska Städer fått rättighet att till Hollstein öfwerföra de trä wahror ofwannämnde Städer af ålder warit berättigade till, och hwarigenom händt, at denna handel nu för det öfwermåttan hwarken för de enskilte eller för Riket är så lönande, såsom den warit, helst då inköpet å lasten med alt det öfriga äfwen med tiderna ansenligen stigit.

2°. På Norr- och Nyköping samt på Stockholm, handlas äfwen med näfwer, hwilket till Staden afhämtas, ifrån de aflägsnare Sokner, hwilka än icke hunnit utöda sina Skogar, och hwilken wahra sedan till näst nämnde Städer öfwerföres med de mindre i Staden warande Skutor och Caput båtar; såsom ock med de större Fartyg

gaa till Stockholm, hwartills tillförne öfwerförd löfwad om hösten, sedan de hunnit återkomma ifrån Öster Sjöresorne, tillika med något Smör och Talg samt [illegible] Kött, efter denatur som handlande Borgerskapet, uti lands orterna ofta i de aflägsnare Sokner, såsom Ikalis, Kyllis, Mouhijärvi, Tyrvis, Birckala, Säkylä, Kiulo och Eura Sokner uppköpa, men den omkring Staden såsom warande närmare Sokner äro sedan ock af ofwannämnde uphandlas, helst då Bönderne sjelfwa hafwa Fartyg och under namn af egen afwel, öfwa en förderfwelig lands handel, hwarföre ock Victualie handelen för Raumo Stad, nu mera är obetydelig och så godt som alls.

3°. Staden äger en ansenlig åker af nog god jordmån, uppgifwen till åker skatt afgift af 259½ tunneland, men i sednare åhren då inkomsten af Hollsteinska handelen, blifwit mindre lönande, så till uphögdt dyrhet, som för de

omnämnde orsaker af höga Tull och dryga Lotspenningar, så har det mindre Borgerskapet med förswarsfolket sjelfwa sig med nyttiga utlägande, wäsenteligen af Stadens oländig mark, hwilken de til nu de förenät med sina gårdsgärden, hwarigenom åkren blir warm nu något större, än den är upgifwen; såsom och Staden så ej saknat landet och de under Staden underliggande holmar hwar wäxer Hö wäl upgifwen till 1376 alnmar, som dock icke är swarande mot åkren, utan förskaffa sig Stadsboerne genom uppköp Hö ifrån landet som de hårtils med lätthet och för nog godt pris kunnat få; men nu då Socken Ståndorne kannerligen i Rauma Pastorat och i Euraåminne Sokn med fors börjat uppköpa och öfwerförska Hö til Stockholm, så wet jag icke hwad ännu, större delen af Stadsboerne, kunna draga af sina, wäsenteligen med nyttiga ändamål för wäxande åker uprodlingar, hwarföre de icke aller i brist af Deljlning kunnat börja med Lin, Hampa, Humla och Tobacks wäxters planterande, såsom altid nära hörande de tillgång woro på gödning.

4°. Sedermera hafwa Stadsboerne med nyttig flit börjat med Potatis planteringen, som ansenligen tilltagit, synnerligen för den arbetande hopen, til lifs bergningen som denna plantering gifwer, såsom de och ganska berömligen winlagt sig om planteringen af äppelträn, af hwilka rätt wackert nu i Staden finnas, emot det för 20 år tilbaka, knappast några stycken fruktbärande träd funnos; med krusbärs, Wickel- och winbärs buskars planterande är och början gjord, ehuru mindre förstnämnde än icke är längt kommit.

5°. Det mindre Borgerskapet med förswarsfolket idka och i Stadsens fjärd så wäl såsom Strömmings fiske, hwarigenom åtskillige hushåll hafwa sin bergning, särdeles de Strömmings fängsten fiarin, hwilken sommarligen är, är så lönande, at af nämnde fisk sort, utom Stadens egit behof, försäljes til Lappo och Eura Sokner hwilka emot spannemål tilbyta sig deraf.

6°. Staden har och fått något Fartygs bygg, hwarest härtils alla i Staden warande större dock ganska små utförde Fartyg blifwit byggde af wirke som blifwit köpt ifrån Soknarne här omkring; men nu eraden måste förskaffas på 3 à 4 mils afstånd och betalas tre dubbelt emot det för 20 år sedan gälde, hwartil är en bidragande orsak utom Skogarnes afswedjande, synnerligen nära Siöö, at landtmannen häromkring börjat på att Segla med nog många fartyg som de af Tog wirke uppbygga, utom Lufvia kapell som icke allenast af egen Skog upbygga sina Fartyg hwarmed de segla, utan och eraden låtit upföra flera, hwilka de så til Stadsboer som landtmän försåldt, hwarigenom Seglation som för Staden hårtils warit hufwudnäringen, nu mera i ganska stor man afstagit, och Staden slutligen hafwa

nödwändighet, at af landtmannen köpa färdigbyggda Fartyg, hwilka för dess fram-ga byggnad icke hålla halfwa den tid at segla i Östersiön, som de på Stadsens wärf uppförde, hwaraf följande omotsägeliga följer, at Staden skall dukka under, för-delas där Landtmannen får utom Stockholm äfwen handla med läkter och sparrar samt annat träwirke på hela wästra stranden af Östersiön, som nu redan utöfwas, och hwarigenom den Borgerliga näringen redan i Raumo, är så medtagen och obetydelig, at Inwånarena därstädes hafwa den knappaste bergning och med möda utstå, hwad de til Kongl. Maj:t och Kronan äro ansedde at betala. —

Dessa ofwannämnde handels och närings grenar, hafwa wäl härtills warit det hufwudsakeligaste, hwaraf Staden haft sin bergning, men wore i anseende til det som redan är, och här undanföre är skall omnämnas, tilräckeligit underhålla Stadsens folkmängd ungefärligen af Ettusen-Sexhundrade lif, däribland icke qwinnorna så äldre som yngre, ja til och med gosse Barn, ifrån 5 à 6 års ålder, sysselsätta sig med Spetsars knypplande, hwilken närings gren Sednare åren så tiltagit, at Raumo Spetsarna icke allenast täfla i fin- och godhet med de utländska, utan och därföre äro ganska begärlige och föryttras öfwer hela Finland, Norr och Westerbotn med Stockholm och orterna deromkring, såsom ock i Norr- och Nyköping med med flere andra orter, hwarast Stadsens Fartyg innom Rikets segla; och därdanna qwinno handtering, wärkeligen i en betydande mohn bidrager til Stadens borgares uppehälle samt sysselsätter så äldre men besynnerligen de yngre, hwilka annors för sin klenhet och okunnoghet äro oförmögne och mindre närande lemmar i samhället, så fordrade denna qwinno idoghet någon uppmuntran til dem som däri giordt och kunna visa högsta framsteg, samt dessutom at alla Spetsar som i Raumo knypplas skulle tullfritt i Rikets Städer få införas til försäljning, såsom ock knyppel tråden tullfritt få i Riket införas.

Närmast omkring denna Raumo Stad ligger dess Pastorat, hwartil gränsar til Söder och wäster Pyhäma, åt Sydost och öster Lappo, samt åt Nordost och Norr Euraåminne Socknar, hwilka utom deras wanlige Landtmanna handtering idka Salu byggen, hwilket de, som ej sjelfwa äga Fartyg, och ligga längre ifrån Skiärgården, föryttra til Nystad och Raumo Stad, hwilken äfwen uppköper Trä waror ifrån aflägsnare Socknar, då tilgången på närmare håll ej mera gifwes, sedan Sjö Seglation så tiltagit at endast ifrån Euraåminne Sokn med Lufwia Capell årligen seglas på Stockholm med 13 st: Fartyg, af hwilka större delen bära 50 och 60. läster

och giöra uti hwarje Sommar 4 resor wäg med wed och hö jemte Kreatur och Wictualier under namn af Landtmannas egen afwel, hwarförutan Wuojoki Gård ock har sitt egit Fartyg, som wäl ej öfwerför annat än Gårdens egen afwel, men dock mister för Raumo Stad den Export af wed och hö, som Stadsboarne, i fall Gården icke haft Fartyg, kunnat få af Bönderne sig tilhandla, och genom hwilken ofwannämnde Bonde Seglation, händelsewis derunder utöfwas en förderfwelig Landthandel som nu beswärligen i Stad nere ägnar blifwit afskaffad, såsom ock at Ålandare och Skärsboerne omkring Åbo Stad, med hälften föruttom, och ofwan förbenämnde frukter dit Staden utföra, begynnande ifrån Raumo Pastorat och alt intil Sastmola öfwer förut landtmannens wägar i synnerhet wed och gärder, Raumo Stad slutligen icke närmare än på 4 a 5 mils afstånd kan få sig uppköp af wed, bygdar och annat trä wirke; utom det, at Landtmannen sjelf genom winnings lystnad och obetänksamhet försätter sig i den belägenhet, at han äfwen mista sakna skog til sin nödwändigaste behof, hwaraf man redan i några byar har full kunnskap, hwarförutan jag och wågar gifwa, trygger på egen erfarenhet, at Landtbruket i Sochnarne häromkring, besynnerligen i Lapia begynt hwarest fullt är til förbättringar af gamla jordar och ny uppodling, hwilka mycket lider genom den nu omnämnde och wärkeligen widsträckta Bonde Seglation, hälst de hela Sommaren med de wackste Karlar ligga på Siön, hwaraf de säkert förodka sin halfwa tid i lättja för motwinder, hwarigenom de sedan i en framtid, och då de skola bygga hemma wid landtbruket blifwa tröge, eller lättja arbetare.

Wid kommande egentligen Euraåminne Sokn, hwaraf jag ägnar [uvena] til förlidnelig underrättelse, så skiötes åkerbruket och ängs skiötseln af landtmannen med nöjaktigt besindighet, sedan Bönderne tagit efterdömen af hushållningen wid Wuojoki Gård; I Soknen skiötes potatis planteringen med idoghet. Lin och Hampa hamtar Landtmannen af egen skiötsel nöjstandes til husbehof: men wid åkerbruket och ängs skiötseln möter somliga byar i Soknen olägenhet af watu dämningar, som förorsakas af de flere långsträckta och lägggrunda forsdar, som finnas uti den såkallade Euraåminne ån, emellan Irjanne by och Soknens Prästgård, hwarföre ock Wuojoki Gård tillika med de byar som hafwa största olägenheten börjat med några forsdams rensning; men ändamålet är ej ännu wunnit hwarken worde dock med detta arbete än framdeles af dem sjelfwa som deraf hafwa nytta fortfaras. Wanligen hafwa ock Landtmannen begynt at uttorka Träsk och kärr, hwaraf uti Irjanne by redan några hemman draga kännbar båtnad, och Wuojoki Gård är omtänkt på uttorkning af en Insjö

Kämenjerfvi kallad af 3. hundrade tunn-
lands widd om icke mera, genom hwilken
uttorkning jemwäl omkring liggande ängar
och förra mäsar [illegible] skulle blifwa bördige.
Soknen är öfwerallt Skogsfattig, hwarwid
uti Lufslax by lera, och uti Lufvia Capell hela
2:ne Nybyggen, såsom öfwerlopps jord blifwit ut-
brutna, och nu redan äro med åbor försed-
de men synes, som at de blifwe sedan lemnade, in-
fremde dertil at å Nybyggens ägor ej finnes
belägenhet til utodlingar, och skogs förnödenheter
torde ej kunna underhålla nybyggens beständ
eller at af dem, kan räntan utgå wid frihets
tidens tilländalöpande, utan at de rekka
i ödemål, hwilket en framtid dock säkrare
warder utwisande. Af Kyrkio Boken in-
hämtas at folkmängden år 1749 wid moder
kyrkan bestått af 736. mans och 856. qwins, år
? 1795, af 1254. mans och 1364. qwins personer; år
1790. års Tabell utwisar at folk mängden i Eu-
raåminne församling med Lufvia Capell då wa-
? rit i en Summa 1676: man- och 1806 qwinkön. Be-
kostningen på all slags gröda har detta
åhr warit mera swag än fordom, som för-
orsakades af kall och rägnaktig wår och
Sommar, samt infallen stränga torka och
natt frostar mot hösten, hwarföre ock rot wä-
xterna icke lönat; med lika drift och om-
kostnad som Euraåminne bruka sin jord,
Kiukais ock Lappo samt Eura Sokne boer med
Raumo Pastorats inwånare, sitt åkerbruk
såsom ock Kålgårdar sig med Potates plante-

ringen hwarföre de ock, utom några få Hem-
mans innehafwara äro wälmående, som för-
orsakat en öfwerdrifwen Lux, så i mat som Klä-
der, så at redan Tjenare med Qwinno Personer-
ne hos dem uppkommit, besynnerligen i öfwer-
drifwen prunkat; Denna allmogens wälmåga
i desse Sokner i full styrka och öfwerflöd ick-
skulle redan kunna än hos alla tänkande Hem-
mans åbor ansenligen ökas, icke allenast ge-
nom uppodling af åker och äng; Sedan Stor-
skiften i desse Sokner äro slutade, och hwarföre
i samma grad den tilkommit hwarigenom de-
ras Ladugårdar tiltogo, utan ock i betydande
måtto skulle förbättras, om Hemmans inne-
hafwarne genom öfwertygelse kunde förmås,
at inrätta med den wärkeligen för wårt åker-
bruk fördelaktiga Hö-förpalningen, som synner-
ligen af flera Hemmansåbor, ganska obetänk-
samt i nog hög grad utöfwas, och hwarigenom de
på flera ställen redan äro skadade; Pyhäma
Sokns hushållning kommer jag icke widare, än
at därifrån äfwen Seglas med läcktar och an-
dra Träwaror på Skåne, och med wed samt
victualier till Stockholm, såsom ock denna Sokn,
til större delen, har sitt fördelaktigt Ström-
mings fiske, hwaraf de samtlige äro ganska
mycket afhulpna; Lika beskaffadt är ock
med Lufvia Capell, hwarifrån äfwen Bor-
kyrkio Seglas på Skåne med läcktar och Sparrar,
utom de flera som öfwerföra wed och victualier
til Stockholm, hwarigenom de ock hafwa sitt

fördelaktigt så snart som Strömmingsfisket, som de förnämligast mot Säd föryttra til kringliggande Socknar ja ända til Tyrvis; Och ehuru alla dessa förmoner äro fördelaktiga med tilräckeligt så wäl och förswarlig åker, kan doch Lufvia Kapell icke undgå att köpa Säd, hwilket al- öfwerwägande Reglation för Landtman är mera Skadelig än gagnande.

Ytterst nedser jag och min Skyldighet fordra, att anmärka det Kiukais Capell gäld i Eura Sokn har det största och förmånligaste så wäl af Socknarne här omkring utom några hemmanen i Ulfsby; allenast det samma genom uttorkning blifwa förbättrad, som nog kunde skie genom det länge sedan påtänkte och ändteligen för några år tilbaka påbörjade, och i brist af nödig och förstående underwisning afstannade arbetet af Lammi träskets uttorkning; hwarigenom icke allenast de därmed förenade och i Horizontelt läge warande, och til tusende tunnland beräkneliga kärr och mossar blefwe nyttiga ängsmarker; utan och Landtbonnes därumwid belägna, widsträckta ängar, som nu äro lidande af watn, ansenligen förbättrade til nytta och allmän båtnad; Lidanen som wärkta på alla- korda och omwäxla någon del af hwad anfört är; Men hwad som sagt blifwit, gru-

dar sig dock för det närwarande på sannfärdighet, så af egen erfarenhet som hwad af sjelfwa underrättelser inhemtas kunnat.

Wuojoki den 20 November 1800.

Lars Ermöen

Borgå Stads
Näringar och Handelsrörelse
för år 1800.

Rörelsen i Borgå Stad har år 1800, i anseende til förhögde priser på Spannemålen, ansenligen tiltagit, oacktadt landet haft brist på näsan alt vårsäde.

De mäst betydande Stadens inkomne, utgångne och på Fabrikerne tilverkade varor, äro på näst följande blad utsatte, såsom de uti Tull-specialerne för år 1800 befinnas, och äro uppgifne.

På Östersjön hafva med bjelkar och sågbräder afgått 8 stycken fartyg, hvilka varit från andra orter befracktade, jämte Stadens 2ne egna fartyg. För desse laster äro utgående Sjötullen i Helsingfors Stora Sjö Tull Kammare erlagd. 30 st. fartyg hafva afseglat på Stockholm, Götheborg och Carlscrona, och några af dem gjordt flere resor.

Af dessa fartyg äger Borgerskapet 5 st. på Cravel bygde.

Tull-uppbörden har gått til ett mot förra åren ovanligt belopp, eller 2330 R:d 3 ß. däraf, sedan alla utgifter äro bestridde, är contant levereradt 1104 R:d 4 ß. således 430 R:d

större inkomst för Kongl. Maj:t och Kronan detta år, än de förra åren kunnat ernås.

Waror inkomne och förtullade samt Utgångne och förpassade uti Borgå Stad år 1800.

Waror	Beck Tr	Bjelkar af furu	Blagarn aln	Bräder sågade diverse Tolft	Bräder tälgade af furu Tolft	Rågbröd ℔	Braxen salt Tr	Swensk Sill Tr
Inkomne		390.	1391.	3784.	$58\frac{1}{2}$	$462\frac{1}{2}$.	$4\frac{1}{2}$.	$105\frac{1}{2}$.
Utgångne	5.	311.	108.	3718.		231.	$2\frac{3}{4}$.	

Waror	Strömming torr Tr	Färsk Fisk diverse ℔	Kummin Tr	Hvitkål Stock	Kålrötter Tr	Potatoes Tr	Rofvor Tr	Hafra Tr
Inkomne	$421\frac{1}{2}$.	$1721\frac{1}{2}$	$19\frac{1}{6}$	$\frac{1}{4}$.	$43\frac{3}{4}$.	$211\frac{3}{8}$.	76.	$474\frac{1}{2}$.
Utgångne	$1\frac{1}{2}$.		$14\frac{1}{8}$			2.		$215\frac{5}{8}$.

Waror	Warts ℔	Såpläder Angelskt ℔	Humla ℔	Hvete Tr	Hästar och Stod	Hölass af Gräs	Kalfvar	Kor
Inkomne	117.	451.	$106\frac{13}{20}$.	$8\frac{11}{16}$	69.	1862.	65.	493.
Utgångne	$106\frac{3}{4}$.		15.	3.	1.			

Waror	Korn Tr	Nötkött Färskt och Salt ℔	Fläsk ℔	Lin ohäckladt ℔	Lin häckladt ℔	Ljus af Talg ℔	Lärft aln	Malt Tr
Inkomne	$870\frac{1}{2}$	$566\frac{1}{4}$.	$118\frac{1}{2}$.	$1049\frac{7}{20}$	$20\frac{1}{20}$.	$16\frac{4}{10}$.	4724.	$660\frac{1}{16}$
Utgångne	$650\frac{3}{4}$.	Salt och Rökt Tr 8.	$4\frac{1}{2}$	2.			10880.	178.

Waror	Hvete mjöl Tr	Hvete mjöl ℔	Rågmjöl Tr	D:o ℔	Oxar	Stutar	Ludex ℔	Qvigor
Inkomne	$11\frac{3}{4}$.	$269\frac{1}{2}$	195	$45\frac{1}{2}$	3.	214	$15\frac{13}{20}$	84.
Utgångne		$10\frac{1}{2}$		1725.			12.	

Varor	Råg Tr	Sirap ℔	Smör ℔	Diverse Timmer Stockar	Topp Socker ℔	Säckar Blagarns	Talg ℔	Ma[illegible]
Inkomne	12024$\frac{3}{4}$	2021.	2626$\frac{1}{4}$	1107.	3850	108.	541$\frac{17}{20}$	17[illegible]
Utgångne	12810$\frac{7}{8}$	356	1769$\frac{1}{4}$				102$\frac{3}{4}$.	

Varor	Tjära Tr	Spunnen Tobak ℔	Snus Rappé ℔	Tobaks Blader ℔	Tråd Linne ℔	Ull ℔	Valmar alr	Ab[illegible] Fa[illegible]
Inkomne	255$\frac{1}{2}$.	4960.	909.	35.	8$\frac{17}{20}$.	100$\frac{17}{20}$	1075.	4[illegible]
Utgångne					142$\frac{1}{2}$	8.	44.	

Varor	Björk ved Famn	D:o Lass efter 1 häst	Furu och Granved Famn	D:o Lass 1 häst	Ättika Eider kann
Inkomne	109.	2555.	384.	771.	800.
Utgångne	10$\frac{1}{2}$.				

Varor tilverkade på Tobaks och Buldans Fabriken, samt Socker Bruket i Borgå Stad år 1800.

Tobaks Fabriken, som drifves af en Spinnare, 2 drängar och 4:a gåssar, hwilka nyttja et bord til arbete, har tilverkat 6240 ℔ spunnen tobak. Sex tunne land jord nyttjades åfvannämde år til Tobaksplantering, växten var swag, och förskämdes af froste.

Buldans Fabriken, som drifves af en verkmästare, 16 stolar med wäfvare, 2 drängar, 4 st. swolgossar och 4:a Spinnerskor, har tilverkat 172 st. eller 9460 alr. Spånaden förrättas mäst af landtboerne.

Socker Bruket, som ej var i gång större delen af året och om hösten erhöll Rudimateriën, har därefter til årets slut tilverkat 5350 ℔ toppsocker, utom sirap

Undersökning af de hinder, som vållat Linwäfverienes aftagande uti Borgå Stad: en fråga väckt uti Kongl. Finska Hushållnings Sällskapet, af Professoren och Riddaren af Kongl. Nordstjerne Orden, Wälädle Herr H. G. Porthan, och införd uti Sällskapets Dagbok under den 9:de Julii 1800.

För at synas, åtminstone icke brista uti beredwillighet, at fullgöra Kongl. Hushållnings Sällskapets befallningar, vågar jag vidröra, den uti Sällskapet väckta frågan: Hwad är orsaken til linwäfveriernes aftagande i Borgå.

Vid denna frågas utredande, har jag blifvit understödd, med handskrifne handlingar och munteliga underättelser, af de kunnigaste äldste och mäst aktade af Linwäfvare ämbetet. De handskrifne handlingarne, äro: Linwäfvare ämbetets Protocoller, som dock ej finnas äldre än för år 1749, med hwilket de börja, och fortfara til närvarande tid.

Ifrån samma Protocoller har jag gjordt et utdrag, innehållande för hwart år, 1:o antalet af Mästare, under hwilka äfven inbegripas Enkor förestående verkstäder, 2:o antalet af utlärde eller utskrifne Gesäller, och 3:o antalet af inskrifne Lärlingar. Således utwisar nedanstående Tabell, at

År	Mästare	Gesäller	Lärlingar	År	Mästare	Gesäller	Lärlingar	År	Mästare	Gesäller	Lärlingar	År	Mästare	Gesäller	Lärlingar	År	Mästare	Gesäller	Lärlingar	År	Mästare	Gesäller	Lärlingar
1749	43	12	4	1759	44	10	7	1769	38	16	6	1779	32	3	7	1789	27	5	0	1799	26	2	1
1750	43	16	15	1760	41	2	4	1770	37	3	7	1780	31	9	7	1790	27	0	2	1800	26	2	0
1751	44	6	16	1761	44	10	7	1771	34	10	14	1781	35	5	9	1791	27	7	1	1801	25		
1752	44	8	7	1762	43	9	13	1772	34	12	5	1782	35	4	9	1792	26	6	6				
1753	40	4	9	1763	42	6	14	1773	35	5	3	1783	32	6	8	1793	25	0	1				
1754	38	21	8	1764	43	12	9	1774	32	9	3	1784	33	7	4	1794	25	1	1				
1755	37	6	10	1765	43	11	15	1775	30	13	8	1785	31	10	3	1795	25	1	4				
1756	41	2	6	1766	42	12	5	1776	29	4	9	1786	31	6	8	1796	26	3	3				
1757	43	6	6	1767	41	7	12	1777	30	5	6	1787	31	4	8	1797	25	3	1				
1758	43	10	6	1768	41	7	10	1778	32	0	9	1788	31	2	6	1798	26	1	2				
Summa		91.	87.	Summa		86.	96.	Summa		77.	70.	Summa		58.	69.	Summa		27.	21.				

Tabell, [illegible] antalet af [illegible] [illegible] vid Linwäfvar-ämbetet i Borgå, från 1749 til 1801, [illegible]
[illegible]

linwåfverierne i Borgå, efter slutet på Kriget med Ryss-
land 1743, snart kommit i full gång, och stigit strax
til den högd, öfver hvilken de sedermera ej hunnit: m[en]
at de däremot år 1769 begynt aftaga, och efter sednas[te]
Ryska Kriget, ansenligen förfallit. Deras nu varan[de]
svåra utseende, är så mycket beklagligare, som icke a[l]-
lenast Mästarenas, utan också gesällers och lärling[ars]
antal är alt för litet. För år 1769, hade de fleste M[ä]-
stare 4 à 5 stolar i gång och aldra minst 3; nu har
en mästare högst 3 stolar, men de fleste 2 och en.
Ja! ibland de 25 mästare för år 1801, står en blott me[d]
sitt namn antecknad. Man har flyttat på landet,
men [betalar] icke des mindre til ämbetet årliga utlagor,
för at bibehålla sitt rum: om någon bättre tid skull[e]
locka honom, at återkomma til Staden.

Orsaken til linwåfveriernes aftagande anses vidar[e]
vara:

1º Brist på lärlingar som söka mera lönande handt-
verk. Det lönar icke, at gifva sig til detta handtverk, [som]
saknar arbete en del af året. Den flitigaste mäst[are]
saknade i förra tider aldrig arbete hela året igenom[;]
nu är altid brist på arbete, ifrån och med October t[il]
och med Februarius. I de förra tider var här brist
på flere handtverkare: nu saknas nästan ingen, och
finnas [äfven] flere verkstäder af samma slags mästar[e].

2º Linwäfvare som satt sig på landet kring Sta-
den, och ~~på~~ [eller] orter längre belägna ifrån Staden; hvil-
ka orters invånare tilförene låtit väfva här i Sta-
den. Hvarigenom allmogen lärt denna konst
och förfärdigar nu lärft, icke allenast til husbeho[f]
utan äfven til salu.

3º Lärftets mindre värde, emot hvad linet och alla
matvaror kostat, och den öfverdrefna dagspenning[,]

(6) Handtverket anses dessutom för mycket trögt

arbetsfolk i sednare tider fått, samt dryga och stora
löner för tjenstefolk: äfvensom at Sytråd mera betala[r]
sig på Stockholm och Götheborg; hvarföre invånarena
hellre sysselsätta sig med den varan. [tillverkning af]

4º Linets odugligher och usla beredning. Det rötes
förmycket och torkas för starkt. Då det sedan köpes
dyrt, så häcklas det illa och spinnes fint: hvarigenom
garnet blifver mycket svagt, uttröttar arbetaren i väf-
stolen, och gör lärftet dyrt, ehuru ej godt.

5º Åkerbrukets tilväxt ~~och~~ förbud mot svedjande. In-
nan Storskiften gått öfver landet, fäldes stora sved[jor]
för lin; ~~hugs~~ [hoggs men] också sved til Linland för dräng och pi-
gor i afräkning på deras lön. Då utvaldes tillika
en för linet tjenlig jord, hvarigenom det blef godt och
ymnigt. Nu, dels vågar en bonde ej svedja, dels vill
han icke; utan gör up åker och sår hellre råg, så
som mera lönande. Ja! ingen herregård finner
här på orten någon uträkning, at så lin och sköt[a]
det med egit folk. Större egendoms [innehafvare] ~~herrar~~ köpa det
hellre, eller läggja det såsom en skatt på sine
underhafvande.

6º Den synnerliga upmuntran til linwäfnad,
alla Sveriges Rikes invånare njöto sidst förflutne
Seculum af Regeringen, och som isynnerhet
uti Helsingland och Ångermanland visst sin
verkan. Där folket både stora och små, af så väl
man som qvinkönet sysselsättes med linwäfveri,
och nu mera lärt konsten at göra fina lärfter
[för hvilkens egenskap] fastanstäta: ~~hvarföre~~ tilförene endast Borgå lärf-
ter prisades. Och at dessa orter ej blifvit ~~rubbade~~
af Krigets olägenheter, såsom denne; och således [oroade]

[illegible] [illegible]

folkstocken blifvit där likastor som tilförene; og
detta folk ej blandat sig, uti med denna, altid
olika näringar.

Promemoria

Widdenafung här i Borgå Stad enligt privilegier inrättade och drifvande Klädes fabrique finnes —

1mo Twenne Stolar, hwarå 2ne väfvare i hwardera eller fyra tillsammans arbeta. —

2do Trenne Ullskrubblare. —

3tio Fjorton ull Spinnare, utom sådane personer af Stadsens fattigare qwinkön, som hemma hos sig äfven förrätta ull Spinning, till enahanda pris eller 2 1/3 skil. Strängen för hvit oblandad ull och Cotteurt eller färgad dito 3 a 3½ skil. som de ständige Spinnare erhålla.

4o Tillwerkningen af Kläden, Mélerade, ull och kittelfärgade utgjöra 2000: a 6r. aln Råkläden

5o En valck inrättning vid Strömsbergs Biskops Säte 3/4 mil från Borgå Stad, med fyra Kumar hwarå äfven till betydligare del valckas andre inkommande Kläden och sådane hemwäfde Vallmar, som allmogen härå orten, dels sedermera färgade, dels ock ofärgade, nyttja till Kläder

6o Trenne Öfverskärare, som äfven sysselsättas med Öfverskärare arbete, i affeende å min särskildt drifvande Färgeri handtering

7o Dervid Klädes fabriquen förfärdigande Kläden, färgas, ramas och pressas i ofvannämnde Färgeri inrättning, hwartill hörer En större Kyp om 800: Kannors drägt och en mindre dito om 500. Kannors rymd, samt 6. större och mindre pannor, icke mindre än en större järn Gryta, som nyttjas vid Pottask Kokning

ett Tonkhus, med Tvenne Tork uggnar, Ram in omkring i det samme, till Torkning Höst och vinter tiderne, samt en särskild Ram under bar himmel som nyttjas sommar tiden, jemte erforderlig präss, vid hvilka inrättningar sammantagne erfordras och af mig underhålles 3ne Färgerie Gesäller Tvenne Lärogossar och Tvenne arbets Drängar.

Anmärkning

Om flere ull spinnare än ofvannämnde, kunde erhållas, hvarå fögo tillgång härå orten gifves, kunde äfven med någon sort vinning för mig, till verkningen af kläden å flere än Tvenne stolar verkställas, särdeles, då jag dessutom i affseende å Färgerie inrättningen och det öfrige som därtil hörer, vore i tillfälle at bestyra om den öfriga Apreturen. — Denne omständighet att utvidga min på begynte Handtering, har jag likväl icke slagit ur hogen, utan innom mig beslutit, att med första låta inrätta, en såkallad Mechanisk Spinnerie Maschine, att drifvas med Vattn, hvarigenom mitt i början påtänkte ändamål, likväl torde, om icke annars, vinnas. —

Per Ström

Allerödmjukaste Memorial.

I djupaste ödmjukhet, får jag äran at inkomma, med de mig anbefallde underrättelsers lemnande, rörande denna ort, för sidst förflutne Quartalet, eller månaderne November, December och Januarius.

Ehuru, ännu i saknad af Barometer och

Thermometer, vågar jag likväl, framställa u
tan desse instrumenter gjorde anmärkninga
öfver Väderleken uti Borgå Skär och Storkro
näs: en gård liggande en mil söder om den
stad, och på 2 mil när hafvet.

För at vinna all möjlig Nothet jämte fullstän
dighet, äro Meteorerne upförde på en Tabell: o
om vid deras genomögnande något mörkt sku
le förefalla, så har jag trodt mig afrögdt så
dant, med en på sista sidan upsatt förklaring
Första sidan däremot; är ämnad för att röra
väderleken, som ej beqvämligen kan få rum
på en Tabell: och at desutom innefatta stör
delen af de ämnen, som uti Sällskapets
Dagbok under den 15de April sidstledit år, up
gifvas: icke allenast uti första, utan och i 2dr
3dje, 4de, 5te och 8de puncten.

Varuprisenne, hafva framflutne månader
varit olika. Nu kostar enligt Torgpris 1 Ta Råg
7 Rr: utom Tullen säljer bonden rågen til 8 Rr. 1 Ta
1 Ta Korn 5 Rr. 1 Ta Malt 5¼ Rr. 1 Ta Hafra 3 Rr. 1 ℔
Smör 3 Rr. 1 ℔ Talg 3 Rr. 1 ℔ Lin 2¼ Rr. 1 ℔ Hampa
1¾ Rr. 1 Ta Salt 8 Rr. 1 ℔ Humla 2½ Rr. 1 lass hö 2 a 2¾
1 lass ved 16 a 18 S. Rr.

Angående Stadens Näringar och Handels
rörelse, har Hr Post och Tull-Inspectoren Lagerblo
varit ganska villig at lemna mig åskade un

Helsingfors Stad, har en lyckelig
belägenhet: omgifven af en temmeligen frukt
bar Lands Ort, har den en hamn, som djup, sä-
ker och rymlig, skyddad af den namnkunni-
ga Fästningen Sveaborg, lärer knapt i Riket
hafva sin like. Et ganska kort utlopp til
Finska viken, lättar til en stor del de bekym-
mer och besvär, under Sjöfart söckande måste
vidkännas: Naturen har således gjordt mycket
för detta Ställe; det blir då blott brîstande
uppmuntran för en til sin höjd drifven uppod-
ling af Lands Orten, samt i mån deraf tillt-
ragande Stugde inrättningar, som saknas, för
at göra den til en af de bättre och nyttigare i Fin-
land: Detta ändamål, värdigt Kongl. Hushålls-
Sällskapet är likväl förbundit med omtanka och
värksamhet: at noggrant kunna använda
hjelpemedlen, erfordras oftridigt en säker känne-
dom af bristerne och då en billig fruktan; ingen
en främling och Landsman skäligt misstroende
at.

[illegible] om at
öfverstyra, Utdraget af Anmärkningarne
öfver Väderleken i Borgå Skär och Storkroks-
näs, för sidstledit år. Så biläggas äfven
Anmärkningarne för de Månader jag ei

at kunna föranleda til detta stora mål, är det endast lydnaden af Kongl. Sällskapets befallning, som synes kunna fordra et icke orättvist öfverseende af de stapplande steg, hwilka tagas på en mörk och okänd bana.

Jag följer och bör följa den ordning af ämnen, som Kongl. Sällskapet i Protocollet af d. 15 sistledne Apr. föreskrefvit: således följes,

1sta. Någon, men liten del hafwer wäderleken. Stads Manna Förelsen – då swåra stormar under åppewattens tiden samt menföre om wintern undantagas, – är det endast, den hoppfulle landtmannen, som af dessa Naturens wärkningar måste widkännas förmåner eller olägenheter.

2dra. Utom en sen wår, kall sommar med oförmodade frostnätter, samt en kall och långe torr höst hafwa Trädgårdar och Plantagier icke widkändt andra olägenheter, såsom Insecter och slikt –. Frostnätterne woro nog skadande, och större delen trädgårdswäxter, i synnerhet Tobaks Plantagerne som med möda kommit sig före, ledo snart owanligt –. Denna wanlige lönande odlingsgren har då felslagit ägarnes wäntan.

3dje. Naturens förenämnde wärkningar hafwa åtminstone på de kring Staden närmast i trakten gifwit en fraga. de landtmannar afkomst: I följe deraf hafwa och warupriserne owanligt stigit. En Tunna Råg kostar nu på hösten 6 R.$:r 16 a 6 R.$:r 32 ß – 1 tunna korn gäller 5 R.$:r 16 ß – Hafra 2 R.$:r 32 til 3 R.$:r: – ärtor finnas ej. Desse sednare bortbrändes aldeles af frosten, så at wi äro flere som nödgas köpa utsädet –. Den owanligt wackra wärsäden led äfwen så mycket af denna fiende, at nog få hafwa rätt tjenligt utsäde för nästa år –. Rågen gaf på några ställen ej öfwer 4de kornet och få af omkringliggande landtmän kunna skryta af 7de eller 8de kornets afkastning. Höet kostar nu 4 R.$:r parmen, (parmen til 48 LL) Smöret 3 R.$:r 16 ß, Talgen 3 R.$:r 32 ß – En ord. mjölkeko af allmänna finska slaget 12 a 15 R.$:r: Slagtebostkapen i jämnförelse – Häste kreaturen äro i fördubblat pris emot förr –.

Jordfrukterne gåfwo en aldeles oförmodat liten ärning –. De tacksamme Potaterne, belönade endast dem, som använde ny och uptagen jord i denna som bäst håller musten, synes och, då den är behörig

---

1⅔ R.$:r. 1 T:a Salt 8 R.$:r. 1 L.s Humla 2⅔ R.$:r. 1 lass hö 2 a 2⅔ [...] 1 lass ved 16 a 18 S. R:r.

Angående Stadens Näringar och Handels rörelse, har H:r Post och Tull-inspectoren Lagerbl[...] varit ganska willig at lemna mig åtskade un[...]

[...]ron at öfverstyra, Utdraget af Anmärkningarne öfver Wäderleken i Borgå Skär och Storkroks näs, för sidstledit år. Så biläggas äfven Anmärkningarne för de Månader jag ej

behörigen afdikad, egenteligen genom Poteterne[s] kunnat belöna ägarens flit.

4:de. Utsigten för nästa år således bedröfwelig i anse[ende] til Landmannens förråd —. Den nu warande Rågbrädden, är det återstående ämnet, både för wår fruktan och hopp —. — I allmänhet är de[n] tunn och swag —. Den tidigaste Sådden i fet jord, torde ej blifwa lönande; den långa med rägn och några milda dagar omskiftande hösten, fruktar jag drif[wit] den för starkt —. Gammal Råg, i mulljord sådd efter Bertilsdagarne, torde wunnit bästa Rotterne; fast den nya, som i år wants sent, och ej kunde utsås före sidsta dagarne af Aug. och de första af Septembris, synes i lös och fet mulljord nästan lika tilltagen. I lerjord willet ej den nya Rågen fort —, större delen multnade i jorden, en lång kall torka hade denna wärkan —; de sedermera efter en månads wäntan på rägn, uppkomne stånden, [stå] stå ganska glest —, äro med goda rötter försedde, och synas hämtadt styrka nog, at kunna motstå wintrens wåldsamhet —. Swedjelanden i denna trakten, synas i år bedraga at nästan

stadgadt hopp; i synnerhet de starkare brände och tidigt sådde, alt af samma anledning; [och] Man måste således af en passande frost före Snöfallet och nästa wårs wäderlek, wänta alt —!

När skola wi en gång få at pålitelig rättesnöre i sånings wägen —? Är då Naturen sig altid olik —? Huru swårt ofta förlust gifwande at följa Äldres bruk —? Den ende jag känner, Lieder, uprigtare än några likar, bedrager —, thy allmänna reglor gifwas ej —. mindre skrifskyinka — mera erfarenhet.

5:te. I denna trakt är wäl Finlands förnämsta Fiske som är Strömmingens, aldrig så gifwande, som det åt Åbo kanten säges wara; dock har det i år, under wanligheten misslyckats. Landtmannens jämnaste inköp har nu i höstetiden gjordts med 10 R:d:r tunnan —. Några få handlande, som från Åbo=orten förskrifwit, hafwa likwäl kunnat lemna til 8 R:d:r och några sk:r tunnan —. Fogle fånget är icke lönande — Orsaken igenfinnes i i 2:ne kalla wårar, då äggen förfrusit —. Det är rart at öfwerkomma Ungfogel —.

[...]

1¾ R:d. 1 T:a Salt 8 R:d. 1 [..] Humla 2½ R:d. 1 lasshö 2 a 2¾ [...]
1 lassved 16 a 18 S. dr.

Angående Stadens näringar och handels-rörelse, har H:r Post och Tull-Inspectoren Lagerblo[m] varit ganska villig at lemna mig åtskilde un-

[...]om at öfverstyra, Utdraget af Anmärkningarne öfver Väderleken i Borgå Skär och Storkroks-näs, för sidstledit år. Så biläggas äfven Anmärkningarne för de månader jag ej

Djurfångsten torde ej drifvas med den drift, som
vederbör. Skadedjuren äro väl egenteligen de som
nu komma i fråga, och dessas utrotande, i anseende
til den skada de göra omkringliggande Landsort, vore
en välgärning, hvartil åtgärden passas Det välgörande och
Upplysta Sälskap, som infordrat min berättelse —. Er-
farenheten har wisat, at de hos samme Skallgångarne
nässtan altid äro fruktlöse — deras kostnad är ock för-
färlig då man efterräknar antalet af de dagswär-
ken som hvarje gång åtgå —; någon har omtalad
en Capitaine Moberg (hvilken jag ej har hedren känna)
som genom särskilta medel skal kunna utöda Varg-
ar; vore detta sannt, så kunde väl intet högre önskas
än at denne Medborgare uppmuntrades til en fosterlan-
det så gagnande Uppgift —; Jag försäkrar at en lycke-
lig wärkan vore öfver förmodan välgörande —: för
den fattige är förlusten, ofta af enda mjölk-
kreaturet, utom andras gåfvor, oersättelig.

6te och 7de Puncterne äro hufvudämnet för denna Beskrif-
ning och besvaras ur flere skäl, til slut —

8de Boskapssjukor hafva i år varit mindre Allmän-
na —. Blott de varmare Somrar medföra olägen-
heten af Rödsot, ofta dödelig —. Så länge
Allmogen förgäter, at uti hagnaderne uppkasta stora
Wattengropar i ordentelig form —, å sido sätter
at om våren vid första Utsläppningen och 2 a 3 gånger
om Sommaren präservera sina kreatur, ur agt-
låter at som oftast undfägna med Salt, afskrap
af Sill = Strömmings och kötttunnor, — lärer denne
plåga i synnerhet i varma Somrar aldrig före-
kommas —. Det ~~enda~~ enkla medlet at om våren
vid utsläppningen stoppa i hvart kreatur en
Sill eller 3ne Strömmingar doppade i Tjära, samt
med groft krut påströdde, är tillräckeligt —: förnyas
detta 2ne gånger til om Sommaren —, fullkomlig
tillgång af watten finnes i hagnaderne och salt
en gång i veckan gifves, så har man ej at
frukta i denna vägen —. Öfverste Lieutenanten
Bosje har handlet ~~mig~~ i botemedlen för mine Gran-
nars sjuka kreatur —; jag har hårdt torkat
och pulfveriserat salt kött — gifwit en matsked
deraf i söt mjölk 2ne gånger morgon och afton,
sällan 3dje reprisen — låtit dem ~~någon gång~~
morgon och afton gifva kalla bad, genom

1¾ Rd. 1 T:a Salt 8 Rd. 1 ℔ Humla 2⅔ Rd. 1 lass hö 2 a 2½
1 lass ved 16 a 18 S. Rd.

Angående Stadens Näringar och Handels-
rörelse, har Hr Post och Tull-Inspectoren Lagerblad
varit ganska villig at lemna mig åskade un

…on at
öfverstyra, Utdraget af Anmärkningarne
öfver Väderleken i Borgå Skär och Storkroks-
näs, för sidstledit år. Så biläggas äfven
Anmärkningarne för de Månader jag ej

påösning af kallt watten, mast öfver korsch, widere fill med Tjära och krut i 3 dagar ~~en gan~~ hvar morgon och dermed har Buren haft lyckeligt slut.

Om den skada Ortens innewarare de är af Odjur lidit, kan jag ej afgifwa om ständelig berättelse, mindre bestämma wärdet deraf i penningar. At den utgör en wacker Summa är allt hwad jag kan egt uppgifwa.

<u>Nu til staden</u>.

Enligt Tabellwärket utgjorde folknummern vid 1799 års slut tillsamman — — 3142 personer
häraf woro mantalsskrefne 1931.
således 1211 under 16 år.

Af desse mantalsskrefne woro
Wärdar och Husbönder — — 743.
Matmödrar — — — 561.
Söner, Mågar och Drängar — 295
Sona hustrur, Döttrar och Pigor — 332. 1931.
Under Adelig frihet äro — — 29.
De Betalande — — 1902 1931.

1799 års härjande koppor och Bröstfebrar bortryckte 130 personer och 17 öfver de föddes Summa som war 113. — Folkmängdens tilltagande på 4 år eller

mot ...
1¾ Rd. 1 Tª Salt 8 ß. 1 ℔ Wamla 2⅔ ß. 1 lasshö 2 a 2⅔
1 lassved 16 a 18 ß. R.

Angående Stadens näringar och Handelsrörelse, har Hr Post och Tull-inspectoren Lagerbl... varit ganska villig at lemna mig åtskade un...

sedan och med 1796 år nu blott 39 personer.
Garnisonen är häruti inbegripen. — Wid detta tillfälle är det man bör märka det besynnerliga tenskje skadeliga förhållande imellan folkClasserne som 1795 års Tabeller uppgifwer —
Sistnämnde år woro som källare uppgifne — 6 ställen
samt färre krogar icke mindre än — 79 st.
Jag wet ej om detta krogetal på Sednare åren blifwit förminskadt, jag har all anledning, at tro det. Stadens närwarande kloke Styresmän, söka minska deras tal, och åtminstone hindra tillwäxten: och wi hafwa ju hoppet at en tilltagande minskning af Brännewins förbrukningen, snart återgifwer Samfundet dessa tysslolöse och mindre gagnande medlemmar. — År 1784 räknades i hela Wien 254,560 innewånare men utom 200 wärdshus endast 300 krogar. Proportionen imellan dessa 2ne Städers krogetal är löjelig: liknade Wien Helsingfors, borde där finnas omkring 6400 krogar, toge åter Helsingfors mönster af Wien, borde det äga endast 4 st. krogar. — <u>Wälsignom Honom, som inskränkt KronoBrännerierne</u>.

...om at öfverstyra, Utdraget af Anmärkningarne öfver Väderleken i Borgå Skär och Storkroksnäs, för sistledit år. Så biläggas äfven Anmärkningarne för de Månader jag ei

Förswars- och födelsekarlar med Hustrur, utgjorde till-
sammans — — — — 444. pers.
Dessutom Enklingar — — 17.
och Änkor — — — 38.
Barn öfver 15 år af Mankönet — 43.
— af Qvinnokönet — 23
Samt under 15 år, af bägge kön — 219 — 784 — pers.

Om nu blott hälften eller tredjedelen häraf voro öfver-
flödig ;- hwilken tunga gör ej ~~[illegible]~~ den för Staden; hu-
ru stor är ej förlusten för af arbetande händer för
lands Orten — ! — Erhindrom den Största Riks-
hushållaren Gustaf Wasas wisa författning
med löst Folk i Städerne —.

Tjenstefolket, utom 11 gifta par gjorde
Manspersoner — — — 69.
Qvinspersoner — — — 303.
Barn under 15 År — — — 19
med de gifte tillsammans — 413 —

— Stadens närings medel är väl egenteligen köpmanska-
pet, doch lärer den härstädes förlagda delen af Kongl.
Artillerie Regimentet gifwa en stor del af sämre Bor-
gerskapet tillfälle til förtjänster.

Climatet, och Jordmånen, som rådande är tors säsd-

til det mästa, synes väl ej särdeles gynna Trägårdars och ~~Plantagiers~~ anläggande; dock finnas några betydeliga nog, anlagda för Tobaks uppdrifvande. Förre Borgmästaren Hr. Byström, utmärker sig i denna näringsgren; frosten hafva varit de enda förlust wållande orsaker, som i synnerhet dessa 2<u>ne</u> sednare åren pröfvat hans ståndagtighet. Man har anledning tro det Handels rörelsen i alla följer gamla bruket. Manufacturerne kunna ej hällar wara betydeliga: en Buldans och Segel-duks fabrique, som med force drifwes af Ägaren Herr Grosshandlaren och Riddaren Sederholm samt en Tobaks fabrique tillhörig flere Interessenter äro de betydeligaste —.

En klädes wäfware har här satt sig neder; men bri-stande förlag, — denna alla Nybegynnares kraftsa — och saknad tilgång af goda färgerie och öfverskärerie an-stalter, torde snart twinga denne man at återgå til någon annan Fabrique. Färgeriet vid Gam-melstaden är ej i det stånd, som fordras til fabriquens

1⅔ Rd. 1 Tn Salt 8 Rd. 1 Ts Humla 2⅔ Rd. 1 Lass Hö 2 a 2⅔ [illegible]
1 Lass ved 16 a 18 S. Rd.

Angående Stadens Näringar och Handels-
rörelse, har Hr. Bost och Tull-inspectoren Lagerbl[illegible]
varit ganska villig at lemna mig åtskade un[illegible]

[illegible] som at
öfverstyra, Utdraget af Anmärkningarne
öfver Väderleken i Borgå Skär och Storkroks-
näs, för sidstledit år. Så biläggas äfven
Anmärkningarne för de Månader jag ej

hjelp. af berättelse har jag dock at hoppas ä-
om dess åter i stånd sättande.
Denna inrättning skulle upmuntra såväl Stölsslö-
och skydda för den harm, den stilla och trefliga
landmannen oftast lider af den långväga småttmo-
nopolitha Fabriques ägaren –, tillagom olägen-
heten af långa transporter –. – Wiss afsättning
och skälig betalning, äro landmannens mäst up-
muntrande medel.
Vid Sörnäs udden har början i år blifvit gjord til et
Engelskt Garfwerie –; då som en nödwändighet efter-
dras friskt eller sött watten til denna beredning, kan
de knapt lägligare ställe nära Staden upsökas –; må-
te ej afwundsjuka hinder, utan måttelig och på-
räknad säker winst belöna och upmuntra
Inrättarens företag.
Et Skjepps Warf, för flera år sedan anlagdt af och
tillhörigt Hr Grosshandl. och Riddaren Söderholm,
är i full gång, och i anseende til Ortens behof, ~~som~~
wäl försedt. Med nödige och til någon del
skickelige Handtwärkare är Staden försedd –.

2ne repslagerier äro tillräckelige för Ortens behof.
Öpna Salubodar äro härstädes – 22 st. –, hwaraf
5 egenteligen idka wictualie- och en Järnkrams-
handel.

Enligt Herr Tull Inspectoren Halleens för
åren 1793 och 1796 benäget meddelta Persedle-
extracter, ~~torde~~ kan Stadens tilförsel och Consumtionen
til en del, åtminstone af wictualie wara utföras
ras som följer; dock erhindras at Sweaborgs Inne-
wånaret äfven hafwa sin goda del häruti:

	År 1793.	År 1796.
Kreatur		
Getter diverse	6	6
Får	213	72
Lamb	14	14
Kalfvar gödda och ogödda	177	206
Oxar, Tjurar, Stutar	580	588
Qwigor och Kor	112	82
Swin Äldre och Yngre	112	105
Grisar	115	
Matwaror.		
Kött, saltadt och färskt	535 ℔	908 ℔
Fläsk d:o d:o	374 d:o	316 d:o

1¾ Rd. 1 Tª Salt 8 ß. 1 lis Humla 2⅔ ß. 1 lapsho 2 a 2⅔ ß
1 lass ved 16 a 18 ß.
Angående Stadens Näringar och Handels-
rörelse, har Hr Post och Tull-Inspectoren Lagerbl-
varit ganska villig at lemna mig åtskilligt un-

-ron at
öfverstyra, Utdraget af Anmärkningarne
öfver Väderleken i Borgå Skär och Storkroks
näs, för sidstledit år. Så biläggas äfven
Anmärkningarne för de Månader jag ei

	År 1793.	År 1796.
Smör	285 15/20 ℔	1716 ℔
Ägg	478 tjog	423½ tjog
Sjöfogel	22 st:n	59 st:n
Gäss	55.	37
Ìerpar	666.	75
Höns	117	23
Kycklingar	419 par	342½ par
Kalkoner äldre och Yngre	46 st:n	72 stycken
Tjädrar	125 d:o	345 d:o
Vildgäss		8
Rapphöns		1

Fiskvaror

	År 1793.	År 1796.
Saltad anjovis	18 ℔	12 ℔
d:o Braxen	3 tunnor	1 tunna
d:o Cabillau	17 d:o	15¾ d:o
d:o Gäddor	1. d:o	½ d:o
d:o Lax	35. d:o	41½ d:o
Färsk och rökt Lax	677 ℔	104½ ℔
Sill Swensk lästes	98½ samt	
Tunnor	262	3477 t:r
Holländsk	38 4/16 d:o	20 5/16 d:o
Strömming Salt och färsk	400 t:r circa	320 t
Torr fisk	1181. ℔	1178 ℔

En del af dessa ~~färska~~ ~~d:o~~ waror, i synnerhet de sidsta, höra dock til handelen —.

Väfnader

	År 1793.	År 1796.
Lärfter	1760 alnar	7300. alnar
Blaggarn	1896 d:o	
d:o inclusive med gröfre såsom Säckeväf		4700. alnar
Buldan		1000. d:o
Lin blott	~~Lin~~ 575 ℔	971½ ℔
Talj från Inrikes ort	295 14/20 d:o	523 d:o
Tjära	229 tunnor	316¼ tunnor

Spannemål

	År 1793.	År 1796.
Hafra	522 3/8 d:o tun.	383¾ d:o
Hvete och mjöl circa	308 d:o	67 d:o
Korn med Gryn och mjöl	185 d:o	378 d:o
Malt Inrikes	1146 d:o	5212¾ d:o
Utrikes	3907 d:o	
Ärtor diverse slag	243 7/8 d:o	192¼ d:o
Råg och mjöl circa	3548. d:o	4892 t:r

Trädvaror

	År 1793.	År 1796.
Furu Bjelkar af diverse storlek	613 st:n	598 st:n
Bräder af alla sorter	4271. tolfter	7474 tolfter

Dessa sednare waror hafva til största delen gådt Utrikes, fram-deles torde jag wäl komma i stånd, at genom Sjö Tullkammarens åtgärd lemna någon underrättelse om Exporterne.

1¾ d:r. 1 T:a Salt 8 d:r. 1 tt Humla 2¾ d:r. 1 lass hö 2 a 2½ ...
1 lass ved 16 a 18 ß. d:r.

Angående Stadens Näringar och Handels-rörelse, har H:r Post och Tull-inspectoren Lagerbl... varit ganska villig at lemna mig åtskadel un-

...ron at öfverstyra, Utdraget af Anmärkningarne öfver Väderleken i Borgå Skär och Storkroks-näs, för sidstledit år. Så biläggas äfven Anmärkningarne för de Månader jag ei

Förledna åhret 1799 war Rågimporten wida ansenligare. flere Swenske Handlande hade med sine härwarande Correspondenter contraherat om betydeliga Partier; men förhållandet och Summan är mig okände af de från staden förpassade waror uppgifwas nu några af de reellaste articlar:

	1793.	1796.
Hafre tunnor	720	1300 tunnor
d° Gryn	1 d°	200. d°
Korn	970	
d° Gryn	12.	7½ d°
Ärtor	285	
Malt	1094	74 d°
Råg	1806	1770 d°
Smör	939 ℔	1716 ℔
Topp Säcker	22,185¼ ℔	674 ℔
Salt	2260 tunnor	1970 tunnor

Staden har 8 st:r Galeaser och Jagter, som nu segla inrikes Orter imellan —; lästetalet tillsammans är — 1695¾ d:o samt dessutom större och mindre Lådjor — 18 st:cn

Land Tulls uppbörden för år 1799 uppgår til en Summa af — R:dr 2803 — 32 ß specie —

Efter Sjö Tull kammarens uppgifter, består Utrikes handelen af följande articlar:

Importerne, i det mästa af Salt, Torr fisk, Hampa, linfrö, wiin, färgestofter, specerier och Tobaksblader: dock införas desse dels från Inrikes och dels från Utrikes orter —.

Exporterne utgöras förnämligast af Bjälkar och Bräder, hwartil ock ofta befragtade Fartyg nyttjas —: dessa waror gå mäst til Medelhafwet, Wästersjön och Hollstein —.

Staden, som har owilkorlig Stapelfrihet, drifwer Utrikes handelen med tillsammans 15 st:cn större och mindre Skjepp och Fartyg: af dessa gå 2:ne til 260 läster, en til 216 — en til 150⁹⁄₁₀ — en til 117 — en til 93 läster och et så kalladt katt-Skjepp har 86½ läster — 2:ne Briggar drage tillsammans 86 —. 4 Galeaser — 115 —. och 2 Sloupar — 52 läster. Lästetalet är således tillsam. omkring 1437⅓.

1¾ R:dr. 1 T:a Salt 8 R:dr. 1 ℔ Humla 2⅔ ß. 1 lass hö 2 a 2⅔ R:dr. 1 lass ved 16 a 18 ß. d:r.

Angående Stadens Näringar och Handels rörelse, har H:r Borgmästaren och Tull-Inspectoren Lagerblad warit ganska willig at lemna mig åtskilliga un-

[...]ron at öfwerstyra, Utdraget af Anmärkningarne öfwer Wäderleken i Borgå Skär och Storkroksnäs, för sidstledit år. Så biläggas äfwen Anmärkningarne för de Månader jag ei

wid föregående upgift anmärkes at en om ej två af de mindsta Fartygen, äro uptagne bland de till Utrikes handelens bedrifwande upförde Galeaser —. Ofwanskrefne Upgift har afseende på förledne årets 1799 —

Som Skjepps Redare anmärkas Herrar Sederholm, Mattens, Hejdenstrauch, Gowinius, Wendelius, Mattheisen, Bockström, Lindeberg och Österberg — —

Det är bekant, at Borgo Stads handlande äga reda i Skjepp; dock så at Helsingfors Boarne deruti äro delagtige — i hwadan alla sådane Skjepp här med manskap och prowiant förses, samt wid Sjö-Tulls kammaren clareras. Således kan ej Cronans upbörd af denna Tull anses, som ensam proportion af Helsingfors handel. — En nogran upgift af förhållandet är swår — om Borgo handlande bedrifwa 1/4del af utrikes köpmanskapen, som många tro, lärer det wara det närmaste som kan sägas. Detta blir dock altid obestämt och osäkert.

Nyligen har jag [illegible] kommit i tillfälle at upgifwa Upbörden för år 1799, som på följande sätt förhåller sig:

För Inkommande — Rdr. ß — Rdr. ß rst. — Rdr. ß rst.
i Bancomynt — 1921: 4. Rgs. 1636: 29. 8 agio 721: 25. 4
Utgående d:o — 860: 22. 9 — d:o 1225: 28. 10 — d:o 519: 3 —
Summa 2781: 26. 9 — 2862: 10. 6 — 1240: 28. 4

Härtil kommer tillförhöjningen
för Inkommande i Banco — 84: 2 Rgs. — 91: 6. 4. Agio — 38: 44. 8.
Utgående d:o — 40. 11. — d:o — 55: 10. 1. — d:o — 23: 16. —
Summa 124: 13 — 146: 16. 5. — — 62: 12. 8.

Convoij afgiften gjorde detta år
Inkom:de i Banco Mynt — 16: 36. 2. Rgs. 16: 6. 10. Agio — 7: 39. 9
Utgående d:o — 40: 11. — d:o 55: 10. 1. d:o 23: 16 —
Summa — 56: 47. 2 — 73: 16. 11 — 31: 7. 9.

I Sammandrag gör Inkomsten i Bancomynt:
för Inkommande — Rdr. 2021: — 42 ß 2 rst. spec.
för Utgående — — 940: — 44 — 7.
S:ma — 2962: 38. — 11

Dessutom i RiksGälds Sedlar agion inberäknad:
Inkommande — — Rdr. 2514: — 8 — 7
Utgående — — — 1901. — 26 — —
S:ma 4415: — 34. — 7.

och tillsammans Rdr. 7378: ß 25 rst. 6. —

1 2/3 Rd. 1 T:a Salt 8 Rd. 1 [illegible] 2 1/2 Rd. 1 [illegible] 2 a 2 1/2 Rd.
1 lass wed 16 a 18 ß [illegible]

Angående Stadens näringar och Handelsrörelse, har H:r [illegible] och Tull-inspectoren Lagerblad warit ganska willig at lemna mig upplysningar [illegible]

[illegible] at öfwerstyra, Utdraget af Anmärkningarne öfwer wäderleken i Borgå Skär och Storkroksnäs, för sistledit år. Så biläggas äfwen Anmärkningarne för de Månader jag ej

Värdet af utförda varor för år 1799 uptages som följer:

Til Revel af Salt, Fisk, humla, Strömming, Sill, murtegel, Stål, alun, Harts och något Järnsmide, efter lindrigt värde tillsammans för — Rd:r 974: 46.

Til Fredrikshamn kalk för — 433 – 17 – 6.

— Riga 500 Tunnor St Ybes Salt — 500 —

— Hamburg Bjelkar Bräder och Sparrar — 283 —

— Hollstein, 1005 furu bjälkar 6873 tolfter enkla furu bräder, 350 tolfter enkla granbräder, 570 tolfter furu Schamplunbräder, 398 Sparrar, något af beredda Skin, Stångjärn, Björkved — 6593: 22.

Exportens Summa gör 8784: 37.6.

Samma års inkommande varuvärde utgöres efter lika billig upskattning:

Ifrån Revel, Spannemål, Linfrö, Tagel, och några Oxhorn 500 par — Rd:r 4014: 20.

St Ybes, Salt, något Citroner, vin m.m. — 4083: 34

Medelhafvet, Salt och litet Souda — 2192: —

Hamburg, Specerier, Medicinalier och andra Småsaker — 117: 36

Fredrikshamn, något Råg Hampa och Honung — 76:

Lubeck, Hälsowatten, Vin och Ättika och annat kram — 1125: 9

Hollstein, Fiskwaror, Specerier, medicinalier — 531: 26

Importens Summa 12140: 29.

Således öfverstiger värdet af Importen detta år, efter Sjö Tullskammarens Upgift och åsatta värde, Utskeppnings Summan icke mindre än 3355 Rd:r 39 ß. och 6 rst. Vissa år är än dock proportionen ~~Exporten~~ förmånligare.

1⅔ Rd. 1 Tunna Salt 8 Rd. 1 ℔ Humla 2⅔ ß. 1 Lass Hö 2 a 2⅔ ... 1 Lass ved 16 a 18 ß. ...

Angående Stadens Näringar och Handels rörelse, har Hr Boss och Tull-Inspectoren Lagerbl... varit ganska villig at lemna mig åtskilligt un...

...ron at öfverstyra, Utdraget af Anmärkningarne öfver Väderleken i Borgå Skär och Storkroks näs för sistledit år. Så biläggas äfven Anmärkningarne för de Månader jag ej

Antalet af inkommande fartyg detta år
war 42 st. innehållande — 1762 3/4 Läster
De utgående woro 52 stycken och
draga tillsamman — — 2325 2/3 sv. Läster

Nya Upfinningar äro rara phoenomener
de kunna knapt sökas, utan hos wissa till-
tagsna Snillen och wid lyckeligare conjuncturer:
mindre gifwande år, hwarunder Land-
mannen suckar, samt penningewärkets oredig-
het, som wäl plågar alla, men mäst köpman-
nen, äro de mötande oöfwerstigeliga hinder.
— dessa en gång bortröjde och man torde få
se Linnefabriquer, Pappersbruk, Oljeqwar-
nar m. m.

Måtte Friden wara, — arbetsamheten
bibehållas och ökas —. Sparsamheten tilltaga,
Jordbruket något förbättras —, Boskaps Skötseln,
hwarmed en högre updrifwen Får-afvel,
mera wårdas —, — och man skal snart nog, efter
de

de storwärk Kongl. Sällskapet, såwäl i Strömrens-
ningar och Wattuledningar (som äfwen i andra upmuntringar) påtänkter och
lägga handen wid, få se Slögderne tilltaga
i Städerne, förmögenheten i allmänhet til-
wäxa och wälsignelsen göra Innewånarne
lyckeliga samt Kongl. Hushålls Sällskapet
således winna den belöning, som är förbe-
hållen den rätta, ädla och wärksamma

Fäderneslands= och Allmänna Människo-
kärleken —.

1 2/3 R. 1 T:a Salt 8 R. 1 Tr Humla 2 2/3 R. 1 Lassbö 2 a 2 2/3 R.
1 Lass ved 16 a 18 s. R.

Angående Stadens Näringar och Handels
rörelse, har Hr Post och Tull-Inspectoren Lagerbl.
varit ganska villig at lemna mig åskade un-

— fron at
öfverstyra, Utdraget af Anmärkningarne
öfver Väderleken i Borgå Skär och Storkrok-
näs, för sidstledit år. Så biläggas äfven
Anmärkningarne för de Månader jag ei

$1\frac{2}{3}$ R:r. 1 T:a Salt 8 R:r. 1 L:s Humla $2\frac{2}{3}$ R:r. 1 Lass Hö 2 a $2\frac{2}{3}$ R:r.
1 Lass ved 16 a 18 S. R:r.

Angående Stadens Näringar och Handels-
rörelse, har H:r Boss och Tull-Inspectoren Lagerbl[om]
varit ganska villig at lemna mig åstade un-

Allerödmjukaste Memorial.

I djupaste ödmjukhet får jag äran at
öfverstyra, Utdraget af Anmärkningarne
öfver Väderleken i Borgå Skär och Storkroks-
näs, för sistledit år. Så biläggas äfven
Anmärkningarne för de Månader jag ei

ännu inlemnat, nemligen från och med Junii
til och med December. Benämningarne, Stark
me, Varmt, Svalt, och Frys kallt, Sträng köld, Blid
som antogos i brist på Thermometer, afläggas
för framtiden, då Observationerna nu men
enligt detta instrument anställas.

Årsväxten har så inträffat, som utsigten
förledne vår låfvade, hvarom anfördes uti m
berättelse af d. 27 sistledne Junii. Således har råg
växten uti södra delen af denna Sochen el
Skären varit medelmåttig, och i den östra ick
stort mindre. Norra och i synnerhet västra d
len har däremot varit ganska olycklig, så flere
därstädes ej en gång fått utsädet. Samma
missväxt på Höstsädet, här inträffat uti
nästgränsande Sochnar Sibbo och Mentsälä.

Nattfroster hafva väl här och där skadat, do
obetydligt: men den torra våren, gjorde at råg
ej kunde komma fort, på den jord där förra
årets brodd var mycket svag.

Vårsädet och rotväxter, hafva däremot öfver
alt, lemnat en god skörd.

Uti västra delen af Sochnen gjorde masken
stor skada på ängarne. De begynte likväl seder
mera växa, och bergades i September.

Värdet på fodret stiger söket, men spanmå
len lär blifva vid det närvarande. Nu är torg
priset på 1 T:a Råg 8 R:dr. 1 T:a Korn 5 2/3 R:dr. 1 T:a Malt 6 R:dr. 1 T:a Hafra
3 3/4 R:dr. 1 T:a Potatoes 2 2/3 til 2 2/3 R:dr. 1 ℔ Smör 1 2/3 R:dr. 1 ℔ Talg 2 R:dr.
1 ℔ Lin 2 R:dr. 1 ℔ Hampa 1 1/3 R:dr. 1 ℔ Humla 1 2/3 R:dr. 1 T:a god
Salt 10 R:dr. 1 T:a Sämre d:o 6 2/3 R:dr. 1 T:a Strömming 9 R:dr. 1 Lass Höe
ler half parm 4 til 4 R:dr. 1 parm halm eller 20 ℔ 2 2/3 R:dr.

Borgå d. 19. Jan. 1802. Johan Borgström

Borgå Stads
Näringar och Handelsrörelse
för år 1801.

De mäst betydande Stadens inkomne utgångne och på
Fabrikerne tilverkade varor, äro på följande sida utsatte,
såsom de uti Tullspecialerne för år 1801 befinnas
upgifne. Brännvinet inkom från landet i Okt. Nov. och
December.

På Östersjön hafva med Spiälkar och Sågbräder
afgått 9 st. främmande och 2ne Stadens egna fartyg.
16 st. fartyg hafva afseglat på Stockholm, Götheborg,
Carlscrona, Gefle, Norrköping, Lovisa och Åbo. Af hvilka
allenast 2ne gjordt 2 resor.

Ett detta år här färdigt byggt skepp, om 162
svåra läster, afseglade i November månad, ännu
nadt med sin last järn och bräder, til Medelhafvet.

Staden som härtils ej haft någon ordentlig
marknad, fick detta år tvenne sig tildelte: den
ena om hösten, och den andra om vintern: den
första stod den 15:de Oktober.

Tull upbörden har gått til 1475 R:dr 18 s. 6 r.

Lektor Borgströms.

Varor inkomne och förtullade samt Utgångne och förpassade uti Borgå Stad år 1801.

Varor	Beck Tnr	Bjelkar af furu St.	Blagarn aln	Bräder sågade diverse Tolft	Bräder fälde af furu Tolft	Bränvin Svenskt Kann.	Bågströd ℔	Buldan aln
inkomne		340.	2107.	2923.	176.	2151.	405.	
Utgångne	1.	289.	552.	4667.			6.	4182.

Varor	Braxen salt Tr	Svensk Sill Tr	Färsk Fisk diverse ℔	Strömming färsk Tr	Strömming salt Tr	Kumin Tr	Apotheker örter ℔	Hvitkål Stock
inkomne	$2\frac{5}{8}$.	236.	1151.	16.	138.	3.		12.
Utgångne	$2\frac{3}{4}$.					10.	9.	

Varor	Kålrötter Tr	Potatoes Tr	Rofvor Tr	Får St.	Liusgarn ℔	Hafra Tr	Halm à 1 Häst	Hampa ohäcklad ℔
inkomne	100.	261.	192.	194.		308.	243.	244
Utgångne					385.	12.		

Varor	Harts ℔	Sulläder engelskt ℔	Humla ℔	Hvete Tr	Hästar diverse	Stod diverse	Hö Lass à 1 Häst	Stångjern Skpd.
inkomne	25.	1.	129.	6.	13.	9.	1659.	520:
Utgångne			36.					205:

Varor	Kalfvar gödda St.	Svingödda St.	Kor St.	Korn Tr	Nötkött färskt ℔	D:o saltadt och torrt Tr	D:o d:o ℔	Fläsk färskt ℔
inkomne	46.	59.	339.	902.	229.	$\frac{1}{2}$.	278.	7.
Utgångne				221.		12.	$13\frac{1}{2}$	

Varor	Fläsk saltadt och rökt ℔	Lamb St.	Lin ohäcklad ℔	Lin häcklad ℔	Ljus af Talg ℔	Lärft aln	Malt Tr	Hvetemjöl Tr
inkomne	127.	3.	1119.	7.	6.	8881.	419.	5.
Utgångne	9.		10.			10,620.	2.	

Varor	Hvetemjöl ℔	Rågmjöl ℔	D:o Tnr	Oxar St.	Stutar St.	Läder ℔	Qvigor St.	Råg Tr
inkomne	518.	57.	795.	2.	112.	450.	44.	5355.
Utgångne		982.	Kuli 162.					3669.

Varor	Salt Tr	Sirap ℔	Smör ℔	Diverse Timmer stockar St.	Toppsocker ℔	Säckar Blagarns St.	Talg ℔	Murtegel St.
inkomne	1202.	400.	2649.	241.	14,520.	111.	931.	25,700
Utgångne		6878.	1802.		4178		489.	

Varor	Tjära Tr	Tjurar St.	Spunnen Tobak ℔	Snus Rappé ℔	Tobaks Blader ℔	Tråd Linne ℔	Ull ℔	Valmar aln
inkomne	166.	25.	7214.	1147.	92.	67.	164.	1055.
Utgångne	2.		12.					

Varor	Björk ved Famn.	D:o Lass 1 Häst	Furu och Granved Famn.	D:o Lass 1 Häst	Ärter Tr	Ättika diverse Kann.		
inkomne	62.	2574	402.	682.	46.	54.		
Utgångne	19.							

Varor tilverkade på
Tobaks Fabriken 7160 ℔ spunnen Tobak.
Buldans Fabriken 240 st. eller 12,100 alr Diverse Buldan.
Socker Bruket 13,500 ℔ toppsocker, utom Sirap.
Bränneriet stod hela året.

Anmärkningar öfver Väderleken i Borgå Skär och Storkroksnäs för Junii Månad år 1801.

[Dag]
1 Äpleträdet i blomma:
4 Lingon — —
4 Hvitväplingen — —
5 Rödwäplingen — —
6 Alsike väplingen (Trifolium Hybridum) — —
8 Kamil Blomstret (Matricaria Chamomilla) — —
9 Mössärterna (vicia cracca) — —
11 Hundskällan (Campanula rotundifolia — —
12 Näsgräset (Achillea millefolium) — —
14 Ängneglikan (Dianthus deltoides) — — Första Strömmingsfänget
14 Wallonen — —
15 Rågen — —
16 Bröstkragen — —
18 Styfmorsvioler — —
19 Skallergräset (Rhinanthus crista galli) — —
19 Smultron mogna.
20 Blåbären — —
Strömmingsfänget mindre än de förra åren.

Några små anteckningar rörande Borgå Stads Näringar och Handels rörelse för år 1802, samt utdraget af Anmärkningarne öfver Väderleken för år 1802, får jag äran at öfverstyra. Hvilka bilägges Nestan

corial.

År 1801.		Nordan	Nordost	Östan	Sydost	Sunnan	Sydväst	Västan	Nordväst	Lungt hela dagen	Lungt en del af dagen	Svagare blåst	Starkare blåst	Half Storm	Hel Storm	Medelhöjden	Öfver medelhöjden	Fot	Under medelhöjden	Fot	Klart	Sönmolnt	[illegible]
Jun.	1						1					1							1	1,0	1		1
	2	1										e	f						1	1,5	1		
	3						1					1							1	1,0	1		
	4						1					1				1					1		
	5						1					1				f			e	7,0	f		(
	6						1					1							1	5,0	1		
	7						1					1							1	5,0	1		
	8						1					1							1	3,0	1		
	9						1							1		1						1	
	10							1						f	e		1	1,5				e	1
	11								1						1		1	2,0				f	
	12								1				1			1						f	
	13								1				1				1	1,2					
	14							1				1					1	2,0					
	15						1					1					1	1,5				1	
	16					1						1				1					1		
	17			1								1				1							
	18			1									1				1	1,0					
	19			1									1				1	1,0					
	20				1							1					1	1,6					
	21					1						1					1	1,0			e		
	22								1			1					1	1,0					
	23		f			e						1				e	f	1,4				1	
	24				1							1					1	1,5				1	
	25					1						1				e	f	1,0				1	
	26				1							1				1					1		
	27						1					1				1					f		
	28							1				1					1	1,3				e	
	29							1				1					1	2,4				1	
	30						f		e			f	e				1	2,0				e	
		1	½	3	3	3½	10½	4	4½	0	0	22	5	1½	1½	8½	15		6½		10½	8½	1

	Regn	Duggregn	Slagregn	Tum	Snö	Smält snö	Yrväder	Hagel	Tum	Stark värme	Varmt	Kallt	Frostnätter	Fryskallt	Sträng köld	Blidt	Dimma	Blixt	Åskedunder	Regnbåge	Ring kring sol	Ring kring måne	Väder-sol	[illegible]	Norrsken	Fallande stjernor
1										1																
2											1															
3										1			1													
4										1																
5	e			0,1						f	e															
6										1																
7										1																
8										1																
9											1															
10	1		e	0,5				e	0,1			1						e	e	e						
11		e		0,2								1														
12												1														
13												1														
14	1			0,1								1														
15											1		1													
16											1		1													
17	1			1,0							1									e						
18	1			0,1							1															
19	e			0,1							1									e						
20		f		0,1								1					e									
21											1						f									
22		1										1														
23											1															
24											1															
25											1															
26											1															
27		e		0,2							1															
28		f		0,1							1															
29											1															
30		1		0,1							1												e			
																				e						
	5	4	1	2,6	0	0	0	1	0,1	6½	16½	7	½	0	0	0	2	1	1	4	0	0	1	0	0	0

corial.

Några små anteckningar rö-
rande Borgå Stads Näringar och
Handels rörelse för år 1802, samt u
draget af Anmärkningarne öfver
Väderleken för år 1802, får jag äran
at öfverstyra. Hvilka bilägges Nesten

1801

Jun. 3 Frosten aflopp utan olägenhet.
10 Stormen sönderbröt trän i skogen, och kastai halm fick öfverända.
15/16 L. Frosten gjorde här ingen skada. Men en krg åttonde dels mil i öster, beddes [illegible] ... skaften. Längre i öster ett ½ mil frös både rötenoch potaterna så skaften af, at växten blef dålig och fickes knappt utsådet igen. Afskägen frös bårt på ofstnämnde stället endast ½ tunneland men väl sen til större delen.

5.	Thermometern stod i Borgå Stad	28°	middagstiden.
11	— —	9½	—
22	— —	17½	—
23	— —	25	—
24	— —	19½	—
25	— —	20½	—
26	— —	24½	—
27	— —	22	—
28	— —	20½	—
29	— —	16	—
30	— —	24	—

Anmärkningar öfver Väderleken i Borgå Skär och Storkroksnäs för Julii Månad år 1801.

Dag
2 Algräset (Spiraea ulmaria) blommar.
3 Kornet slår ut ax.
6 Alsike väplingen sås i veden.
7 Åkerärterna blomma.
8 Ängkampen (Phleum pratense) blommar.
11 Potäterna blomma. Höbergningen begynnes.
13 Röda vinbär mogna.
14 Potäter upptogos af gås äggs storlek.
17 Alsike väplingen kommer opp i veden.
18 Mogna hallon.
21 Sockerärtskidor matnyttiga.
25 Knotbären mogna.
27 Blommade Alsike väplingen som såddes i kärr-ängen den 16de sistlidne maji.
29 Rågen mogen.

Godt hö bergades. Men afkastningen på de flesta ängar, var under medelmåttan. På Kombölle Rustgåll, ej full half mil i söder från Storkroksnäs, kom mer hö än i mannaminne. Ängarna därstädes äro sanka.

...corial.

Några små anteckningar rö-rande Borgå Stads Närings- och Handels rörelse för år 1802, samt ut-draget af Anmärkningarne öfver Väderleken för år 1802, får jag äran at öfverstyra. Hvilka bilägges Vetensk...

År 1801	Nordan	Nordost	Östan	Sydost	Sunnan	Sydväst	Västan	Nordväst	Lungt hela dagen	Lungt en del af dagen	Svagare blåst	Starkare blåst	Half storm	Hel storm	Vid medelhöjden	Öfver medelhöjden	Fot	Under medelhöjden	Fot	Klart	Strömoln	[illegible]	Regn	Duggregn	Slagregn	Tum	Snö	Smält snö	Urväder	Hagel	Tum	Stark varme	Varmt	Kallt	Frostnatt	Frys kallt	Sträng köld	Blidt	Dimba	Blixt	Åskedunder	Regnbåge	Ringkring solen	Ringkring månen	Vädersol	Vädermåne	Norrsken	Fallande stjärnor
Jul. 1	1											1				1	1,5				1		1			0,1							1									ℓ						
2							1				1					1	1,4			e												e	ℓ															
3					1						1					1	1,0			1												1																
4			1								1					1	1,2			1												1																
5			ℓ		e							ℓ	e			1	2,5				1			e		0,2							1															
6					1							1				1	1,0				1												1															
7					1						1					1	0,6				1												1															
8					1						1				1						1												1										e					
9			ℓ			e						1			ℓ	e	1,3						ℓ	e	ℓ	1,5								1						ℓ	ℓ							
10							1					1			1						1		ℓ			0,1							1															
11							1					1			1						1												1									e						
12					1						1				1						1												1															
13	1										1					1	1,0				1												1															
14								1			1					1	1,5				ℓ		e			0,2							1															
15					1						1					1	1,0				1												1															
16					1						1					1	1,0				1		e			0,2							1												e			
17							1				1					1	1,0				1												1															
18			1									1						1	0,4	ℓ													1									e						
19				1							1					1	0,5						e			0,5							1															
20				1							1					1	0,6				1		1			0,2							1								e							
21				1							e	ℓ			1					1												1																
22	e			ℓ							1				e	ℓ	0,7			1												1																
23				1							1				1					1												1									e							
24	1										ℓ			e	1					ℓ			e		e	0,3				1	0,2	1									e							
25					1						1				1					1												1																
26				1							1				1					1												1																
27				1							1				1					1												1																
28						1					ℓ	e				1	0,8			ℓ			e			0,1						1									e							
29			1								1					1	0,6			ℓ	e											1									e							
30					1						1				1						1		1		:	0,1							1								1							
31	1											1			1																		1															
	4½	0	4	6½	9½	1½	4	1	0	0	21½	8½	½	½	13	17		1		10½	15		6½	1	2	3,5	0	0	0	1	0,2	11½	18½	1	0	0	0	0	0	1	7	4	1	0	1	0	0	0

…orial.

Några små anteckningar rö-
rande Borgå Stads Näringar och
Handelsrörelse för år 1802, samt ut-
draget af Anmärkningarne öfver
väderleken för år 1802, får jag äran
at öfverstyra. Hvilka bilägges Herr…

1801 Jul. 24. Stormen sönderade taken. På Stensböle gård, en knapps half mil Nord ost från Storkroksnäs, slog haglet sönder fönsterna och lemnade ärr efter sig på byggningsväggen. Detta hagel som var kantigt och stort som små höns ägg, skadde äfven tretton tunneland med råg sådd åker på först nämde gård, och räknades förlusten tre tunnor på tunnelandet.

1 Thermometern stod i Borgå stad 20° middagstid

Dag		
2	— — —	22° —
3	— — —	23½° —
4	— — —	25° —
22	— — —	24⅝° —
23	— — —	24°
24	— — —	24°
25	— — —	24°
26	— — —	21½°
27	— — —	21½°
28	— — —	21½°
29	— — —	21°
30	— — —	25°
31	— — —	16½°

Anmärkningar öfver väderleken i Borgå Stad och Storkroksnäs för Augusti Månad år 1801.

Dag	
1	Mogna lingon.
10	Kornet moget.
16	Rågen sås.
17	Tranorna fara bort.
31	De längsta stånden af Alsike väplingen, som såddes på hårvången d. 16. Maji, voro nu vid 6 quarters längd.

Några små anteckningar rörande Borgå Stads Näringar och Handelsrörelse för år 1802, samt utdraget af Anmärkningarne öfver väderleken för år 1802, får jag äran at öfverstyra. Hvilka bilägges Memorial.

År 1801.

Dag	Nordan	Nordost	Östan	Sydost	Sunnan	Sydväst	Väster	Nordväst	Lugnt hela dagen	Lugnt del af dagen	Sagare blåst	Stark blåst	Half storm	Hel storm	[illegible]	Efter middagen	Fot	Under middagen	Fot	Klart	Strömoln	[illegible]
Aug. 1	1										1						1	0,4			
2	1										1						1	0,6	1		
3	1									1				1					1		
4	1									1				1						1	
5					f			e			1				1						1	
6						1					1				1						1	
7						1					1				1					1		
8							1				1				1					1		
9					1						1				1					1		
10						1					1							1	0,8	1		
11						1					1							1	0,7	1		
12					1						1							1	1,0	1		
13					1						1							1	1,0	1		
14					1						1							1	0,8	f	e	
15							f	e			f	e						1	1,5			
16								1				1						1	1,6			
17							1					1						1	0,7		1	
18								1					1		1						1	
19	1											1						1	2,0		1	
20	1										1							1	2,3		1	
21	1										1							1	2,2		1	
22	1										1							1	2,0		f	
23	f				e						1							1	1,8		1	
24					f			e			1							1	1,0			
25								1			1							1	1,0		1	
26							1				1							1	1,0		1	
27							1				1							1	0,6		1	
28				1							1				f	e	0,6				f	
29			1								1					1	0,5				1	
30	1											1			1						1	
31	1										1				1						1	
	10½	0	1	1	5½	4	4½	4½	0	0	23½	6½	1	0	10½	1½		19		9½	16½	

Dag	Regn	Duggregn	Slagregn	Tum	Snö	Smått snö	Urväder	Hagel	Tum	Stark värme	Varmt	Svalt	Frostnatt	Frysskallt	Sträng köld	Blidt	Dimba	Blixt	Åskdunder	Regnbåge	Ring kring solen	Ring kring månen	Vädersol	Vädermåne	Norrsken	Fallande stjernor
Aug. 1												1														
2											1															
3											1															
4											1															
5	1			0,1							1									e						
6	1			0,7							1									e						
7											1															
8											1															
9											1															
10										1			1													
11										1																
12										1																
13										1																
14											1															
15	e			0,2								1							e	e						
16												1														
17		1										1														
18		1		0,1								1														
19		1										1														
20		1										1								e						
21												1														
22												1														
23												1	1													
24	1			0,2								1														
25												1	1							e						
26												1	1													
27												1														
28	e			1,2								1														
29	1			0,2								1														
30												1														
31												1														
	5	4	0	2,7	0	0	0	0	0,0	4	9	18	4	0	0	0	0	0	1	5	0	0	0	0	0	0

…orial.

Några små anteckningar rö-
rande Borgå Stads Näringar och
Handelsrörelse för år 1802, samt ut-
draget af Anmärkningarne öfver
väderleken för år 1802, får jag äran
at öfverstyra. Hvilka bilägges Nest…

1801		
Aug	10	Frosten gör ingen skada.
	23	Frosten skadar potät blasten, som äro mindre väl växta och belägna på låga ställen.

130.

Anmärkningar öfver Väderleken i Borgå Stad och Strokorkanäs för September Månad år 1801.

Dag	
2	Uptogs Sagittaria sagittifolia i Borgå Å, och nedsattes i Nåningen, på tomma ställen emellan Alfske väplingen.
20	Efter börjar med potäternas uptagning.
6	Kålskörden god.
22 23	Natterna mot den 22 och 23 foro Svanorna och vildgässen bort.
9	Om natten mot den 9:de dag Fros Borgå å, och Brattnäs fladan, men isen gick bort samma dag.

coriel.

Några små anteckningar rörande Borgå Stads Näringar och Handels rörelse för år 1802, samt utdraget af Anmärkningarne öfver Väderleken för år 1802, får jag äran at öfverstyra. Hvilka biläggas Vesstr...

År 1801. Sept.	Nordan	Nordost	Östan	Sydost	Sunnan	Sydväst	Västan	Nordväst	Lugnt hela dagen	Lugnt en del af dagen	Svag blåst	Starkare blåst	Half storm	Hel storm	Vid medelhöjden	Öfver medelhöjden	Fot	Under medelhöjden	Fot	Klart
1				1							1				1					
2			f				e					1				1	0,6			
3					1						1				1					
4						1					1				1					
5							1			f	e				1					
6			1								1				1					
7		1									1				1					
8		1									1				1					
9	1										1				1					
10					1					f	e				1					1
11					1						1				1					1
12							1				1				1					1
13							1			f	e							1	0,6	1
14						1					1							1	0,6	1
15						1					1				1					1
16						1					1				1					
17							1				1							1	0,4	
18						1					1							1	0,6	1
19						1					1					1	0,3			1
20						1						1			1					
21	f					e					1				1					1
22		1									1							1	1,0	1
23	e	f									1							1	2,0	1
24		1									1							1	2,0	1
25		1									1							1	1,8	1
26		1									1							1	1,6	1
27	1										1							1	1,8	1
28	1										1							1	1,8	1
29						1					1							1	1,0	
30						1					1							1	1,6	1
	4	6½	1½	1	3	9½	4½	0	0	1½	26½	2	0	0	15	2		13		17

År 1801. Sept.	Strömoln	Regn	Duggregn	Slagregn	Tum	Snö	Småsnö	Yrväder	Hagel	Tum	Starkvarmt	Varmt	Svalt	Frostnätter	Frostkallt	Sträng köld	Blidt	Dimba	Blixt	Åskdunder	Regnbåge	Ringkring solen	Ringkring månen	Väder-sol	Väder-måne	Norrsken	Fallande stjernor
1	f	e			0,1								1									e					
2		1			1,3								1								e						
3			e										1														
4	e	f			0,2								1														
5	e	f			0,1								1					f									
6	f	e			0,2								1														
7			1										1														
8			1										1								e						
9													1														
10													1	1													
11													1	1				f			f						
12													1					f									
13												1						f									
14												1						f									
15												1						f									
16	1												1									f					
17													1														
18												1		1													
19													1	1													
20	1												1	1													
21												1		1								e					
22												1		1													
23												1		1													
24												1		1													e
25													1	1													e
26													1	1				f									e
27													1	1													e
28													1	1													e
29													1	1													
30													1	1													e
	4	3	2½	0	1,9	0	0	0	0	0,0	0	8	22	15	0	0	0	7	0	0	4	4	0	0	0	0	6

corial.

Några små anteckningar rö-
rande Borgå Stads Näringar och
Handelsrörelse för år 1802, samt ut-
draget af Anmärkningarne öfver
väderleken för år 1802, får jag äran
at öfverstyra. Hwilka bilägges Nestr

Anmärkningar öfver Väderleken i Borgå Stad och Storkroksnäs för October Månad år 1801.

Dag	
11	vildgåssen fara bort.
24	Natten emellan den 23 och 24 frös hela Kroksnäs sundet, men gick opp strax denna dag.

…orial.

Några små anteckningar rö-
rande Borgå Stads Näringar och
Handelsrörelse för år 1802, samt u[t]-
draget af Anmärkningarne öfver
Väderleken för år 1802, får jag äran
at öfverstyra: Hvilka bilägges Mest[…]

År 1801		Nordan	Nordost	Östan	Sydost	Sunnan	Sydväst	Vestan	Nordväst	Lungt hela dagen	Lungt en del af dagen	Svagare blåst	Starkare blåst	Half storm	Hel storm	[illegible]	Öfver medelhögden	Tot	Under medelhögden	Tot	Klart	Mulet	[illegible]	Regn	Duggregn	Slagregn	Tum	Snö	Smått snö	Yrväder	Hagel	Tum	Stark värme	Varmt	Kallt	[illegible]	Frysk kallt	Sträng köld	Blidt	Dimba	Blixt	Åskdunder	Regnbåge	Ringkring solen	Ringkring månen	Väder-sol	Väder-måne	Norrsken	Fallande stjärnor
Oct.	1						1					1							1	1,3	1		1												1	1													
	2						1					1							1	1,3	1		1												1	1													
	3						1					1							1	1,4	1		1												1	1													
	4						1					1							1	1,2	1		1												1	1													
	5				1							1							1	2,3		1	1												1	1											1			
	6				1							1							1	2,4	1		1												1	1													e	
	7				1								1						1	3,0			1												1	1													
	8			1									1						1	3,2	f		1								e	0,1			1	1													
	9								1			1							1	2,5		e	1					1				3,0			1														
	10						1					1							1	2,2		1	1		1		0,1								1	1													
	11						1					1							1	2,6	1		1												1														
	12								1				1						1	2,1	e	f	1	f			0,1								1	1													
	13								1				1						1	2,4															1	1													
	14								1				1						1	2,3															1	1													
	15					e			f			1							1	2,2															1	1													
	16				1								1						1	2,8					e		0,1								1														
	17				1							1							1	2,0					1		0,2								1														
	18			1							e	f							1	2,0															1														
	19			1								1							1	2,0				1			0,5								1														
	20								1			1				1																			1														
	21								1			1				1																			1														
	22								1			1							1	1,0															1														
	23								1			1							1	0,5		1													1														
	24					1						1				1					1														1	1													
	25						1							1		1																			1														
	26							1				1				1																			1														
	27							1				1				1									1		0,1								1														
	28								1					1			1	0,3																	1	1													
	29								1					1		1																			1	1													
	30					1								1			1	0,4						e			0,2	f				2,0			1														
	31					1								1			1	1,0							1		0,1								1														
		0	0	3	5	3½	7	2	10½	0	½	19½	6	5	0	7	3		21		8	4		2	4½	0	1,2	1½	0	0	1	5,1	0	0	31	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0

…corial.

Några små anteckningar rö-
rande Borgå Stads Näringar och
Handels rörelse för år 1802, samt ut-
draget af Anmärkningarne öfver
väderleken för år 1802, får jag äran
at öfverstyra. Hvilka bilägges Nesta

1801		
Oct.	8.	Vaglet föll sedan solens nedgång kl. half ti nio om qvälln.

Anmärkningar öfver väderleken i Borgå Skär och Storkroksnäs för November Månad år 1801.

Dag	
7	Natten mellan den 6 och 7 frös hela sjön ifrån Borgå Stad til Kuggen, det är Borgå och Haiko vatnen.
8	Gick isen af södra delen af Haiko fjärden, och västra delen af Kroksnäs sundet.
9	Gick isen af östra delen af Kroksnäs sundet och öfriga delen af Haiko fjärden.
26	Frös hela sjön ifrån Borgå til Kuggen.

...orial.

Några små anteckningar rö-
rande Borgå Stads Näringar och
Handels rörelse för år 1802, samt ut-
draget af Anmärkningarne öfver
väderleken för år 1802, får jag äran
at öfverstyra. Hvilka bilägges Memor...

corial.

År 1801.		Nordan	Nordost	Östan	Sydost	Sunnan	Sydväst	Västan	Nordväst	Lugnt hela dagen	Lugnt en del af dagen	Svagare blåst	Starkare blåst	Half storm	Hel storm	[illegible] medelhöjden	Öfver medelhöjden	Fot	Under medelhöjden	Fot	Klart	[illegible]	[illegible]
Nov.	1					1								1			1	1,4					
	2					1								1			1	1,5				1	e
	3			1										1			1	0,5					
	4							1						1			1	2,0					
	5				1							1				1							b
	6								1					1			1	4,5				e	e
	7							1				1					1	1,3			1		1
	8						1						1			1							1
	9					1							1			1							1
	10			1						1						1							1
	11		1									1				1							1
	12				1							1				1							1
	13			1								1				1							1
	14				1							1				1							1
	15						1					1					1	0,6					1
	16						1						1				1	0,6					1
	17						1						1				1	0,3			1		1
	18					1						1					1	0,5					1
	19					1						1					1	1,0					1
	20							1				1					1	1,0				b	
	21					1						1					1	1,3					
	22			1									1			1							
	23					1						1					1	1,0					
	24					1						1					1	0,5					
	25							1				1					1	0,7					
	26					1						1					1	1,4				1	
	27			1								1					1	5,0					
	28		1									1					1	1,0					
	29		1									1					b	1,3	e	1,5			
	30		1									1					1	1,0					
		0	4	5	3	9	4	4	1	1	0	19	5	5	0	9	20½		½		2	3	

År 1801.		Regn	Duggregn	Slagregn	Tum	Snö	[illegible]	Oväder	Hagel	Tum	[illegible]	Varmt	Svalt	Frostnatt, milt dag	Frys kallt	Sträng köld	Blidt	Dimba	Blixt	Åskdunder	Regnbåge	Ring kring solen	Ring kring månen	Väder sol	Väder måne	Norrsken	Fallande [illegible]
Nov.	1	1			0,2								1														
	2	b			0,1								1														
	3	1			1,0								1														
	4					1				1,0			1														
	5					e				5,0			1														
	6					b				8,0					e		b							e			
	7													1	1												e
	8													1			1										
	9	1			0,3												1										
	10																1										
	11																1										
	12																1										
	13													1	1												
	14																1										
	15												1														
	16	1			1,2								1														
	17												1														
	18												1	1													
	19		1		0,1								1														
	20	e			0,14								1										b	b	b		
	21												1														
	22		1		0,1								1														
	23					1				2,0							1										
	24					1				3,0							1										
	25																1										
	26													1	1												
	27													1	1												
	28													1	1												
	29																1										
	30					1				4,0							1										
		5	2	0	3,14	5	0	0	0	23,0	0	0	13	7	5½	0	11½	0	0	0	0	0	1	2	1	0	1

Några små anteckningar rö-
rande Borgå Stads Närings- och
Handelsrörelse för år 1802, samt ut-
draget af Anmärkningarne öfver
väderleken för år 1802, får jag äran
at öfverstyra. Hvilka bilägges [illegible]

Anmärkningar öfver Våderleken i Borgå Skär och Storkroksnäs för December Månad år 1801.

Dat.

8 Sjön fri från is.

17 Snön som kom förmiddagen, stadnade osmält: ter i vattnet, hvarefter Kroksnäs sundet och Borgå sjön frös.

15 Natten mot den 15de frös Vaiko fjärden.

16 Kördes första gången på Kroksnäs sundet.

28 Kördes första gången öfver Vaiko fjärden.

30 Gjordes stor noten.

Ännu var Borgå å osäker at köra på.

...uorial.

Några små anteckningar rö: rande Borgå Stads Näringar och Handelsrörelse för år 1802, samt ut: draget af Anmärkningarne öfver Våderleken för år 1802, får jag äran at öfversyra. Hvilka biläggas Wesen...

År 1801.		Nordan	Nordost	Östan	Sydost	Sunnan	Sydväst	Västan	Nordväst	Lugnt hela dagen	Lugnt en del af dagen	Svagare blåst	Starkare blåst	Half storm	Hel storm	[illegible] medelhöjden	Öfver medelhöjden	Tum	Under medelhöjden	Tum	Klart	Strömoln	[illegible]
Dec.	1		1									1					1	0,5					1 1
	2					1						1					1	1,0					1 1
	3				1							1					1	0,9					1
	4		1									1				1							1
	5				1							1				1							1
	6				1							1				1							1
	7				1							1					1	0,4					1
	8				1							1				1							1
	9			1								1				1							1
	10				1							1				1							1
	11	1										1				1							1
	12	1										1				1							1
	13	1										1				1							c
	14								1			1				1							1
	15								1			1				1							1
	16		1									1				1							1
	17		1									1				1							1
	18	1										1				1							1
	19	1										1				1							1
	20	1										1				1							1
	21		f		c							1				1						1	1
	22			1								1				1							1
	23		1									1				1							1
	24	1										1							1	0,5	1		
	25	1										1							1	0,6	1		
	26		1									1							1	0,3	1		
	27		1									1							1	0,4	1		
	28		1									1							1	0,7			1
	29		1									1				1							1
	30		1									1							1	0,5			1
	31		1									1							1	0,5	1		
		8	11½	2	6½	1	0	0	2	0	0	31	0	0	0	20	4		7		5	1	2

År 1801.		Regn	Duggregn	Slagregn	Tum	Snö	[illegible]	Oväder	Hagel	Tum	Stark värme	Varmt	Kallt	Frostnatt	Frostkallt	Sträng köld	Blidt	Dimma	Blixt	Åskdunder	Regnbåge	Ring kring solen	Ring kring månen	Väder-sol	Väder-måne	Norrsken	Fallande stjernor
Dec.	1													1	1												
	2	c			0,2												1										
	3																1										
	4	1			0,2												1										
	5																1										
	6	1			0,3												1										
	7	1			0,3												1										
	8		1		0,1												1										
	9	1			0,2												1										
	10	1			0,2												1										
	11													1	1												
	12														1												
	13					6				2,0					1												
	14														1												
	15														1												
	16														1										6		
	17														1												
	18														1												
	19														1												
	20														1												
	21														1												
	22					1				4,0					1												
	23					1				7,0					1										f		
	24															1							f				c
	25															1											c
	26															1											c
	27															1											c
	28														1												
	29														1												
	30														1												
	31															1											
		5½	1	0	1,5	2½	0	0	0	1,4	0	0	0	2	17	5	9	0	0	0	0	0	1	0	2	0	4

…morial.

Några små anteckningar rörande Borgå Stads Näringar och Handelsrörelse för år 1802, samt utdraget af Anmärkningarne öfver väderleken för år 1802, får jag äran at öfverstyra. Hvilka biläggas [illegible]

1801.
Dec. 26. Thermometern stod 26° under fryspunkten. Och var denna den kallaste dagen i denna månad.

Tillåggningar och Rättelser vid Anmärkningarne öfver Väderleken i Borgå Skär och Storkroksnäs för år 1801.

April Månad.

April 25. Grodan leker.
28. Kar-ullen (Eriophorum vaginatum) blommar.

Maji Månad.

Maji 22. Rönn blommar, sättes mot den 27de näst för Rågen utslår ax.
25. Vårbrodden (Anthoxanthum odoratum) blomma.

Julii Månad.

Jul. 24. På sidsta sidan, andra raden, för Nordwäst läses Nordost.

Augusti Månad.

Aug. 17. Efter orden: Tranorna fara bort, sättes: Åker-ärterne mogna.

September Månad

Sept. 29. Efter orden: Rågen gaf 3dje til 6te kornet, utslutes: En half mil i wäster på lerjord, kom icke en gång utsädet, ehuru frosten ej gjorde skada. Ty detta stället är på Fasta landet, och hör ej til Skärgården. Om Fasta landet i allmänhet, nämdes uti Memorialet af d. 19. Jan. 1802, och speciellt är swårt at utsätta, då frosten så varierat.

Några små anteckningar rörande Borgå Stads Närings- och Handelsrörelse för år 1802, samt utdraget af Anmärkningarne öfver Väderleken för år 1802, får jag äran at öfverstyra. Hvilka bilägges Memori...

Tilläggningar och Rättelser
vid
Utdraget af Anmärkningarne öfver Väderleken i Borgå Skär och Storkroksnäs för år 1801.

April	25.	Grodan leker.
	28.	Har-Ullen (Eriophorum vaginatum) blomma.
Maji	22.	Rönn blommar, sättes mot den 27de näst för Rågen utslår ax.
	25.	Vårbrodden (Anthoxanthum odoratum) blomma
Jul.	29.	Efter orden: ½ mil söder ut, utslutes: Men en half mil i väster kom aldeles intet, där men then sakt fram. Stället som menas är på Fasta-landet, och kan ej föras til Skären.
Sept.	29.	Efter orden: Rågen gaf 7de à 8de til 6te kornet, utslutes: En half mil i väster på Lesjord, kom icke en gång utsåder. Stället som menas, är också på Fasta-landet.

Utdrag af Anmärkningarne öfver Väderleken i Borgå Skär och Storkroksnäs för år 1801.

Jan.	14.	Lyckligt not fänge.
	16.	Snön förtäres, och marken blifver bar.
Febr.	22.	Takdrop af Solvarmen.
	28.	Ljud höres af haren.
Mart.	26.	Lärkan.
	28.	Kullarne bara.
April	2.	Syntes Svanor.
	5.	Tranor.
	7.	Spelte Orren.
	8.	Viste sig Svänder.
	10.	Dufvan.
	11.	Vildgäsen.
	12.	Myrstackarne bara.
	14.	Fiskmåsen.
	15.	Sädesärlan.
	19.	Sköt Borgå å.
	22.	Ormarne.
	23.	Myror visa sig.
	24.	Alen blommar.
Maji	2.	Stensqvättan.
	4.	Göken. Skärgården isfri.
	3.4.	Svanor ankomma 50 i flocken. De förra åren har ei visst sig mer än 8 högst 10 på en gång.
	5.	Löfsprickningen. Svalan. Hvitsippan. Boskapen utsläppes.
	6.	Krusbärs buskarne börja grönskas.
	7.	Hafran och ärterne sås. Socker ärter grodde sättas.
	8.	Leontodon taraxacum; blomma.
	9.	Kornet sådes. Potäter grodde sattes.
	10.	Kalfleckan (Caltha palustris)
	11.	Socker ärterne uppkomma.
	13.	Korn brodd.
	14.	Hafre D:o
	16.	Åker ärterne uppkomma.
	18.	Krusbärs buskarne blommar.

morial.

Några små anteckningar rörande Borgå Stads Närings och Handels rörelse för år 1802, samt utdraget af Anmärkningarne öfver Väderleken för år 1802, får jag äran at öfverstyra: Hvilka bilägges Nesten

År 1801.	Nordan	Nordost	Östan	Sydost	Sunnan	Sydväst	Västan	Nordväst	Lungt hela dagen	Lungt en half dag	Svagare blåst	Starkare blåst	Halfstorm	Hel storm	Hafsvattnet vid medelhögden	Öfver medelhögden	Fot	Under medelhögden	Fot	Klart	Skörnolt	Mulet	Uppehållsväder	Regn	Duggregn	Slagregn	Tum	Snö	Smält snö	Urväder	Hagel	Tum	Stark värme	Varmt	Svalt	Frostnatt	Tejskallt	Strängköld	Blidt	Dimma	Blixt	Åskedunder	Regnbåge	Ringkring solen	Ringkring månen	Vädersol	Vädermåne	Norrsken	Fallande stjärnor
Jan.	4½	1	1	½	7	5	9	3	1	0	14½	11	2½	2	16½	11½	2,5 / 0,5	3	0,5 / 0,5	8½	3	19½	17	2	3	0	0,5	8	1	3	0	14,0	0	0	0	0	22	4	5	0	0	0	0	1	3	1	0	0	0
Febr.	2	7½	4½	1½	7½	½	4½	0	0	0	22½	5½	0	0	14½	½	1,0 / 1,0	13	1,5 / 1,0	5½	8½	14	20½	0	0	0	0,0	7½	0	3	0	20,3	0	0	0	0	23	2½	2½	4	0	0	0	2	2	1	0	1	4
Mart.	4½	0	2½	1	3	9½	7½	3	0	0	15½	12½	3	0	24½	6½	2,0 / 1,0	0	0,0 / 0,0	6½	7	17½	23	½	0	0	0,1	6½	1	5	0	25,0	0	0	0	2	15	0	16	1	0	0	1	3	1	1	0	0	0
April	2½	1	2	3½	7	6	6	2	0	1	22	7	0	0	30	0	0,0 / 0,0	0	0,0 / 0,0	11	10	9	[illegible]	0	1	0	0,0	1	1	0	0	2,0	0	1	0	16	4	0	25	1	0	0	0	1	0	1	0	1	4
Maji	½	1½	9½	4	3½	7½	3½	1	3	0	18½	6½	3	0	3½	2	1,5 / 1,0	25½	1,6 / 0,1	14	13	4	[illegible]	1	2	0	0,1	0	0	0	0	0,0	3	20½	7½	2	0	0	0	1	1	4	1	4	0	2	0	0	0
Jun.	1	½	3	3	3½	10½	4	4½	0	0	22	5	1½	1½	8½	15	2,4 / 1,0	6½	7,0 / 1,0	10½	8½	11	[illegible]	5	4	1	2,6	0	0	0	1	0,1	6½	16½	7	3	0	0	0	2	1	1	4	0	0	1	0	0	0
Jul.	4½	0	4	6½	9½	1½	4	1	0	0	21½	8½	½	½	13	17	2,5 / 0,5	1	0,4 / 0,4	10½	15	5½	[illegible]	6½	1	2	4,5	0	0	0	1	0,2	11½	18½	1	0	0	0	0	0	1	7	3	1	0	1	0	0	0
Aug.	10½	0	1	1	5½	4	4½	4½	0	0	23½	6½	1	0	10½	1½	0,6 / 0,3	19	2,3 / 0,4	9½	16½	5	[illegible]	5	4	0	2,3	0	0	0	0	0,0	4	9	18	4	0	0	0	0	0	1	5	0	0	0	0	0	0
Sept.	4	6½	1½	1	3	9½	4½	0	0	1½	26½	2	0	0	15	2	0,6 / 0,3	13	2,0 / 0,4	17	4	9	[illegible]	3	2½	0	1,9	0	0	0	0	0,0	0	8	22	15	0	0	0	7	0	0	3	3	0	0	0	0	6
Oct.	0	0	3	5	3½	7	2	10½	0	½	19½	6	5	0	7	3	1,0 / 0,?	21	4,2 / 0,5	8	4	19	[illegible]	2	4½	0	1,2	1½	0	0	1	5,1	0	0	31	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0
Nov.	0	4	5	3	9	4	4	1	1	0	19	5	5	0	9	20½	5,0 / 0,?	½	1,5 / 1,5	2	3	25	[illegible]	5	2	0	3,4	5	0	0	0	23,0	0	0	13	7	5½	0	11½	0	0	0	0	0	1	2	1	0	1
Dec.	8	11½	2	6½	1	0	0	2	0	0	31	0	0	0	20	4	1,0 / 0,4	7	0,7 / 0,3	5	1	22	[illegible]	5½	1	0	1,5	2½	0	0	0	1,3	0	0	0	2	17	5	9	0	0	0	0	0	1	0	2	0	4
Summa	42	33½	39	31½	63	65	53½	39½	5	3	256	75½	21½	4	172	83½		109½		108	93½	163	[illegible]	35½	25	3	17,1	32	3	11	3	91,0	25	73½	99½	66	86½	11½	69	16	3	13	17	15	8	11	3	3	19

Af åfwanstående Numror, beteckna de större, hela och halfva dagar, och de mindre, fot och tum, samt gånger. De utvisa, at rådande vindarne varit Sydwäst och Sunnan, därnäst Västan Nordan och Östan. Fem dagar helt lungt, och 6 dagar lungt blott halfva dagen. Af blåster, har den svagare varit rådande. Endast uti April månad, har Hafsvattnet beständigt stått vid Medelhögden; men uti de öfriga förändrat sig. Öfver Medelhögden högst d. 21 Nov. eller 5 fot, och lägst d. 19 Sept. och 17 Nov. 3 tum. Under Medelhögden d. 5 junii 7 fot och d. 19 Maji en tum. De flesta dagar hafva varit mulna. Vanligt regn har fallit 35½ dag, och med det 3 gånger förenadt slagregn. Duggregn 25 dagg. Nederbörden af regnet 17 1/10 tum. Snö 35 dagg. 91 tum osmält. Elfva gånger urväder och 3 gånger hagel. Haglet som föll den 24de Julii skadde här intet: men väl ½ mil i Nordost 1½ tunneland sådd rågåker på Stenbolle Gård. Högsta varmen i Maji, 27½ grad d. 27 kl. 10. f. m. då åskan hördes och hon minskades. I Junii 28° d. 5 middagstiden. I Julii 34 2/8° d. 22 middagstiden. Första varma dagen infföll d. 30 April. Anmärkningen öfver Frostnätterne börjas d. 25 mars eller natten för Marie Bebådelsedag. Denna natt var gen frost, ei heller mot den 5te April: men väl 5 nätter för, och 3 nätter efter sidstnämnde natt. Räkningen å Frostnätterne slutas d. 11 Dec. då kölden blifver stadig. Frosten gjorde här ingen skada. Men en knapp åttondels mil i öster, natten mot d. 15de och 16de Jun. fröddes topparne af råg axen och potätsskaften. Samma råg gaf än 6te kornet. Längre i öster eller ½ mil från Torkkulsnäs, frös både roten och skaften af potäterne så, at växten blef dålig och ficks knapt utsädet igen. Af rågen frös bårt på sidstnämde ställe, endast ett fjerdedels tunneland: men vassen til störkelen. Strängaste kölden 26° den 26 December. Ingen Kornblixt har synts, hvarken i Augusti eller September.

Några små anteckningar rörande Borgå Stads Närings- och Handelsrörelse för år 1802, samt utdraget af Anmärkningarne öfver väderleken för år 1802, får jag äran at öfverstyra. Hvilka biläggas Nestr

Maj 19. Vassen (Arundo phragmites) opp.
20. Eken ryker.
21. Ranunculus acris i blomma.
22. Häggen blommar. Linet sås. Rönn i blomma.
26. Blåbären blomma.
27. Rågen utslår ax.
28. Smultron blomma.
30. Krusbärsbuskarne blomma. Potäterne komma opp.
Jun. 1. Äpleträdet blommar.
4. Lingonen blomma.
4. Hvit och Rödväplingen — —
12. Nässgräset (Achillea Millefolium) — Första strömmingsfänget.
14. Ängsnäjlikan (Dianthus deltoides) — —
14. Hallonen
15. Rågen
19. Skallergräset (Rhinanthus Crista galli) — —
29. Smultron mogna.
30. Blåbären mogna. Strömmingsfisket mindre gifvande än de föregående [illegible]
Jul. 4. Kornet utslår ax.
7. Åkerärterne blomma.
8. Ängkampen (Phleum pratense) blommar.
11. Potäterne blomma. Höbergningen begynnes.
13. Röda vinbär mogna.
18. Hallon mogna.
21. Socker ärterne matnyttiga.
25. Krusbär mogna.
27. Rågen mogen.
Godt Hö. Afkastningen under medelmåttan. Ner gick
än i mannaminne begynades på Lomböle ~~[illegible]~~
Men ½ mil i vester kom aldeles intet, då massen [illegible]
Aug. 1. mogna lingon.
10. Kornet moget.
16. Rågen sås.
17. Tranorna fara bort. Åkerärterne mogna.
Sept. 16. Rågbrodden god.
29. Frös Borgå å, men gick opp sedermera.
Rågen gaf 4½ à 5 til 6te kornet. En half mil i väster på [illegible]
kom icke en gång utsädet, ehuru frosten ej gjorde skada.
Af vårsädet och rotväxter god skörd.
Oct. 11. Vildgässen fara bort.
24. Frös Kroksnäs sundet, men gick opp straxt.
Dec. 16. Kördes första gången på Kroksnäs sundet.
28. på Haiko fjärden.
30. Ännu var Borgå å osäker at köra på.

Ink. den 19 Mars 1803.

226.

Aller Ödmjukaste Memorial.

Några små anteckningar rörande Borgå Stads Näringar och Handels rörelse för år 1802, samt utdraget af Anmärkningarne öfver Väderleken för år 1802, får jag äran at öfverstyra. Hvilka bilägges Nä…

ningen på den Spinnerie och Walkbyggnaden, som afledne Fabrikören Erik Stråhle, förledne höst fick i full gång, och som hedrar alla den aflednes Företaganden, om hvilka jag hade äran at Ennaunderrättelse uti Mitt til Det Högloflige Sällskapet inlemnade Memorial af d. 10. Mars. 1801.

Hvartil jag äfven i djupaste ödmjukhet får tillägga följande torgpriser.
1 t^{a} Råg 7 R. 1 t^{a} Korn 5 R. 1 t^{a} Malt 4 R. 32 ß.
1 t^{a} Hafra 2:16. – 1 Lℓ Smör 2 R. 8. – 1 Lℓ Talg 2:16. – 1 Lℓ Lin 2 R. 1 Lℓ Hampa 1 R. 32 ß –
1 t^{a} salt af det bästa 5 R. 1 Lℓ Humla 1 R. 32 ß. 1 Lass hö 2 R. 1 lass Halm 1 R.
1 Lass ved 16 ß. 1 t^{a} Potäter 1 R. 32 ß. a 2 R.

Borgå d. 15. Mars. 1803.

Johan Borgström

Borgå Stads
Näringar och Handelsrörelse
för år 1802.

De mäst betydande Stadens inkomne, utgångne och på Fabrikerne tilverkade varor, äro på följande sida upsatte, såsom de uti Tull-specialerne för år 1802 befinnas upgifne.

På Östersjön hafva med Bjelkar och Sågbräder afgått 7 St. främmande och 2ne Stadens egna fartyg. 4 St. fartyg hafva affeglat på Stockholm och Lovisa.

Det nya här byggda Skeppet om 162 svåra läster, som til Medelhafvet affeglade år 1801, gick vid återkomsten förloradt denna höst, uti Öresund.

Tull upbörden har gått til 1587 R. 17 ß. 5 r.

Varor inkomne och fortullade samt Utgångne och förpassade uti Borgå Stad år 1802.

Varor	Beck Tunr	Bjelkar af furu St.	Blagarn aln	Bräder sågade diverse Sorter	Bräder tälgde af furu Sorter	Brännvin Svenskt kanr	Rågbröd ℔	Buld[illegible] aln
inkomne		755.	1509.	6789.	120.	5762.	369.	
Utgångne	12.	195.	751.	3407.			199.	11,41[illegible]

Varor	Braxen Salt Tr	Svensk Sill Tr	Färsk Fisk, Diverse ℔	Strömming Färsk Tr	Strömming Salt Tr	Kumin Tr	Hvitkål Stock.	Kålrö[illegible] Tr
inkomne	4 3/4.	91.	877.	68.	218.	9.	56.	84.
Utgångne	1.					3 25/32		

Varor	Potatoes Tr	Rofvor Tr	Får St.	Ljusgarn ℔	Hafra Tr	Halm a 1 häst	Hampa ohäcklad Sk℔ ℔	Harts ℔
inkomne	453.	155.	148.	24.	204.	434.	10. 2 1/10.	8.
Utgångne				261.	6.			

Varor	Sålläder ängelskt ℔	Humla ℔	Hvete Tr	Hästar diverse	Stod diverse	Hö lass a 1 häst	Stångjern Sk℔ ℔	Kalfvar gödda St.
inkomne	7.	85.	5.	16.	9.	1715.	305. 8.	34.
Utgångne	2 1/4	14 1/2					56. –	

Varor	Kalfvar ogödda St.	Kor St.	Korn Tr	Nötkött Färskt ℔	Do Saltadt och rökt Tr	Do do ℔	Fläsk Färskt ℔	Do Saltadt och rökt ℔
inkomne	67.	700.	455.	170.		254.	1.	109.
Utgångne						10.		1 1/2.

Varor	Lamb St.	Lin ohäcklad ℔	Do häcklad ℔	Ljus af Talg ℔	Lärft aln	Malt Tr	Hvete mjöl Tr	Do 14 ℔
inkomne	2.	1208.	20.	9.	9258.	619.	32.	14.
Utgångne				7.	11,534.			1/2.

Varor	Råg mjöl Tr	Do ℔	Oxar St.	Stutar St.	Ruder ℔	Suggor St.	Råg Tr	Salt Tr
inkomne	208.	39.	2.	105.	57.	79.	4577.	2807.
Utgångne	3 5/8.				99.		871.	

Varor	Sirap ℔	Smör ℔	Diverse Timmer Stockar St.	Rått Socker ℔	Topp Socker ℔	Säckar Blagarns St.	Talg ℔	Murtegel St.
inkomne		1891.	278.	31,240.	17,020.	205.	451.	23450
Utgångne	7582.	1251.			14,088.		279.	1600.

Varor	Tjära Tr	Tjurar St.	Spunnen Tobak ℔	Snus Rappe ℔	Tobaks Blader ℔	Tråd Linne ℔	Ull ℔	Valmar aln
inkomne	179.	25.	165.	19.	64.	11.	172	1621.
Utgångne	26.		4799.		60.	79.	7 8/20.	11.

Varor	Björkved Famnr	Do lass 1 häst	Furu och Granved Famnr	Do lass 1 häst	Ärter Tr	Ättika eller oxhuf.	Apotheks Örter ℔	
inkomne	76.	2426.	292.	641.	32.	5.		
Utgångne	15.							

Varor tilwerkade på
Tobaks Fabriken 3300 ℔ spunnen tobak.
Buldans Fabriken 180 St. eller 9900 aln
Socker Bruket 16,850 ℔ Topp Socker, utom sirap.
Brännvinet war i gång endast tre månader.

År	Månad	Dag	
1797	Decemb.	9:	Lofwam Öfv: att genom tryckta skrifter, och allmänt öppnad skriftväxling, utsprida Ekonomiska kunskaper, på med hos [illegible] ej allenast Ståndspersoner, som hos Allmogen, samt att tillika anskaffa och utdela, ~~ej allenast~~ modeller till profererade och goda Landt-redskaper, utan äfwen att låta förfärdiga sådana redskaper i stort, till köps och nyttjande å denna gång, att insända (de till Öfv:) afhandlingar och uppfinningar skulle genom trycket göras allmänna, om de godkändes. —
1798.	Juni	1:	§. 5. emot sendt, anförd: att verkstaden för åkerbruks-redskap, m. m. skulle inrättas. —
Dito	Aug.	1:	§. 2: beslöt att, ej allenast alla finska åkerbruks redskap från alla orter, utan äfwen modeller på alla dem, som i Sverige anses för de bästa, borde anskaffas, samt af praktiska och förståndiga hushållare försökas, för att utröna hvilka ibland dessa äga företräde framför andra. —
			§. 4. beslöt: att underrättelse skulle meddelas allmän-heten, om Österbottniska sättet, att förvara [illegible], Rot- och Linrökt till [illegible]. —
			Likaledes: att omständliga underrättelser skulle inhämtas angående [illegible] [illegible] i Pyhäjervi och Wiitis socknarne
1798.	Sept.	1:	§. 3: Gillades [illegible]: utsatt förslag, att anmoda Landt-höfdingarna, det Ledamöternas årsafgifter [illegible] i Kro-nans [illegible] så indrifvas, och insändas till Öfv: [illegible]. [illegible] d. 10/15: 1800.
1798.	Nov.	1:	§. 10: prisfråga om sockne magasiner.
Dito	Decemb.	1:	2dra punkten: (1sta §.) Utförligare om redskap, hvarmed afsikten skulle vara att skaffa allmogen i händerna modeller på sådana som in praxi uppfylla sitt ändamål. —
			§. 8. anmältes: att den förut omnämnda underrättelsen om Rot- och Linrökt angående, med [illegible], på det förut föreslagna sättet, icke kunnat erhållas, hvarföre saken till widare [illegible] uppskjuten, [illegible] blef [illegible]. —
1799.	Febr:	1.	§. 5: förordnades, på Herr Lagman Rådet Winters förslag, [illegible] om nödvändigheten att jämföra åkerbruks redskap i [illegible] orter i landet: det [illegible] [illegible] ... åtskilliga orter i landet: det inda[illegible]

ledamöten i orterna, skulle anmodas, att göra Sällsk. bekostnad insända sådana.
§. 6. Likaledes: att den tvåkantiga Lispo harfven, skulle till allmänt bruk, i Åbo tidningar, rekommenderas.

1800: Januari 2. Beslöts: §. 6: att Widens afhandling om vattenhjul skulle tryckas
Febr. 15 §. 4: att Marknadspris taxor från alla Län, skulle insamlas. —
April 1. §. 12. som ledamöter i Sällskapet till(?) kallats. —
15: §. 12. Winters förbättring på plogen, skulle införas i Dagboken m. m. —
Maj 1: §. 7. något angående Sellerier skulle äfven der anföras. —
§. 17. Wibelius afsked från Sällskapet och kollats(?)
Juli 1: §. 13: Underrättelser om vården af nyodl. svedjelands(?) tillredning, humle skötsel, och humleplantering, skulle utgifvas. —
d° Wallenius skulle författa en beskrifning om humlens odling och ~~Wallenius m. m. humle~~. —
Dito — Porthans memorial skulle tryckas i dagboken. —
Dito — dito om Rågspil — likaledes. —
Dito d° §. 18. Om hjärnbränning. —
- - - §. 20. Om Hellsings tröskmachin m. m. —
§. 21. Om Silfversparres Lackgjärds vall —
15: §. 2. antogs andra inrättningar i de Ponts fastighet, med borgens.
Augt: 1. §. 13. om åtskilliga förslag om modell till Oljepressar; men hvarmed det befanns ovarsshälls(?), är icke utfördt. —
§. 14: Ett anonymt memorial borde recenseras i dagboken
§. §. 15. 16: 17: omnämnd åtskilliga skrifter som skulle tryckas.
Sept: 1: §. 8. ~~Beslöts att bonden Simond(?) Forssi från Padas(?) Örsoken(?), skulle få 10. Rdr belöning, som Lappmarkning(?) som efterfrågades(?) betalls(?)~~.
Oktob. 15. §. 14. prisfrågan om spanmåls magasiner, återkallad.
Decemb. 15. §. 8: Beslöts: att Blomströms afvägnings instrumenter, skulle afritas och i Handlingarna beskrifvas, hvarvid Professor Wallström lofvat biträda. — Upplöst den 2. Jan. 1801. §. 2. —
§. 13. ~~att Prof. Gadolins afhandling om Oljeväxternas skötsel skulle tryckas~~. —
1801. Mars. 16 §. 9: Ehrnstjelms dikesvattenfarare(?). —
April — 1. §. 12. Ett memorial om gatt-afloppet(?) skulle recenseras i dagboken.
Sept. — 1. §. 9: Landshöfdingarnaembetena underrättas, den 1. Maj och 1. Nov: om alla belöningar som beviljats.

~~Engel. L. Ilmaren om jägten d. 1. Sept. 1798~~

Bin. Sock: den 1. Oktober 1799.	Bolin om plogen —		N° 337.
2. December dito —	Lindén(?) om ättegrynen(?)		N° 366 —
29. Jan: 1800 —	Molin om åkerredskap	—	N° 383 —
1: Febr: dito —	om bättre hjärnbränning	—	N° 384 —
1. d° — dito —	Ferenius om redskap	—	N° 385 —
d° d° — dito —	Lindén m. fl. om gästgifveri(?)	—	N° 402 — m: m. —
15. Febr. 1800 —	Otter med en plog	—	N° 411: —
dito — dito —	Marcelles — dito	—	N° 413 —
1. Mars — dito —	Liljenberg om Giftbrunn(?)	—	N° 417: —
dito — dito —	Winter om tvädats stock(?)	—	N° 419: —
15. Mars 1800 —	Elfving om hjärnbruk	—	N° 434: —
1: April — dito —	Liljenberg om ramplog	—	N° 437. —
dito — dito —	Aganders Låns och mobilien(?)	—	438 —
dito — dito —	Widén om plog	—	439: —
15. April — dito —	Rotink(?) Ditagplog(?)	—	451: —
15: Juli — dito —	Dito om plogen	—	522. —
29. Augt — dito —	J. Gadolin om Oljeväxternas skötsel	—	549: —
25. Sept — dito —	Melander om Landskötsel	—	564: —
2: Febr: 1801: —	Liljenberg om ramplog	—	650: —
2. Juli — 1798 —	Lindén om terpentin m. m.	—	122: —
1: Dec: — dito —	Winter om redskap och kollat	—	185° —
Dito — dito —	Anonym. om terpentin och pottaska	—	203 —
1: Mars. 1799:	Aminoff — om redskap. m. m:	—	243 —
1: April — dito —	Salonius om Låns bruk i Savolax	—	255° —
1: Maj — dito —	Stenbäck om hjärnbränning	—	261. —
1: Augt dito —	Appelgrén om plogen	—	308 —
1. Sept. dito —	Sengström om dito	—	314: —
dito — dito —	Prisvar något om dito	—	321. —
1. Oktober — —	Lundström om plogen	—	336 —
Dito — dito —	Bolin — dito	—	337.

1801.	Octob.	1.	§. 9: löfte af Prof: Johan Gadolin, att undersöka om salthet i östersjöns vatten. —
1801.	Junii.	1.	§. 18. Sällskapets beslut om spannmålsupplagen i Raumo, hvarigenom Bar: [illegible] den 13 Decemb: 1800 utlåtit sig, bör afstyrkas — Likaledes bör beslutet om ansende i orterna, hvarom Baron, [illegible] protokoll af den 5. mars 1801. föreskrifver, uppskjutas, och till [illegible] [illegible], så snart [illegible] samma år, stadgas — Tiden måste jämväl undersökas, hvad Öl. tillstält, angående Commerce Rådet Winter, den 15 Maj 1800. till Bar: tillstältt remitterade Memorial, af den 15de Maj samma år, infördt i Diario under No. 476: —

18

Utom månge fördelaktiga näringsfång, som
den välgörande Naturen erbjuder Inwånarena
udi Witasaari Sokn, där flere stora Sjöar, Forsar
och Strömdrag gifva dem tilgång på fiske. Kärr
och Mosor utrymme til åkrars och ängars
upptagande, synes Potask bränningen och Terpen:
tins Kokningen äfven kunna med mycken för:
del företagas och idkas, i anseende til de wid:
löftiga Gran- och Tall-skogar, med hwilka
stenbundna och holstriga marker äro bewuxne,
och som hwarken duga at swedjas, ej eller nöd:
tigen släpas til bränved. Skulle Allmogen ge:
nom tjenliga uppmuntringar kunna förmås, at
widtaga dessa näringsgrenar i stället för ett
öfwerdrifvit fiskande och swedjande, hwilka
bägge näringsfång både nu och framdeles mera
skada än gagna: så hade man all anledning
förmoda, at då åkern och ängen, så som wäl
häfdade och brukade gåfwe dem tilräcklig fö:
da, skulle Potask bränningen och Terpentins
Kokningen förmodeligen öka deras penninge:
inkomster, och göra dem med tiden wälmående
och förmögne.

Pro memoria

Spinneri och valk Byggnaden vid Strömsbergs Biskops Säte, upfördt nitton Stock hvarf högt, 34½ al: långt och 15 al: bredt inberäknadt med Knutarne, är inrättadt med en rymlig Sahl och 2ne eldstäder, 4 fönster luft och dubbla innan och uter fönster, innom hvilken Skrubblingen och Kardningen af ull verkställes, genom en därtill af Herr Elvius i Sverige inrättad Mekanisk Machin, som drifves genom vatten, samt Spinningen genom en äfven af Herr Elvius förfärdigad Spinnstohl, hvarunder med det Sysslande Skrubblingen och Kardningen ~~fordrar~~ medtager 2ne personer erfordras och 42 andar å engång eller hvarje utdrag af den samme Spinnes, som för hvardag sammanräknadt utgör i garn minst 16: à 18 strängar till finlek emellan 24. à 28/00.

Ofvannämnde Skrabbel och Kard Machin samt Spinnstohlen kosta i inlösen och Transport Kostnader med öfrige utgifter 700: Rd:r

Dessutom är en annan Spinnstohl af enahanda beskaffenhet till samma hus förfärdigad, som likväl ännu icke kommit i gång af en vid verket antagen Byggmästare, hvilken, i afseende å ihopsättningen och skötseln af inrättningen var afsänd till Herr Elvius och där i flere veckor uppehöls. — Då denne —

Spinnstohl kommer i gång fordras till dess drifvande äfven 2ne personer, då tillverkningen af garn utgör emellan 32. à 36. strängar i dygnet, och kostnader med metaler och järnsmide inberäknadt, efter olingefärlig Calcul kantagas till 100 R$:–

— Mot norra sidan af byggnaden äro 2ne rymlige kammar med rör eldstäder inrättade såsom Conningsrum för Spinnmästare och Handräkning.

— å norra sidan af salen en väl inrättad kläder valk, med 4 valk kamar, som drifves med underfalls vatten, och hvarigenom äfven Kard Machinen i samma inrättning äger sin gång

— En rymlig vinds kammare med rör eldstad för Byggmästaren.

— Ett särskildt upfördt Conningsrum för klädes valkaren med inrättad försstuga under ett tak emellan det samma och Hufvud byggnaden.

— Hela denne byggnad med väggar, tack och allt innanrede varaktigt upförd jemte ett vedlider och 4 särskildte Contoir kostar efter 18 närmaste Calcul. 1300. R$:

upsatt af
Jean Enroth
Assessor. —

derrättelser; men okunnig om deras upsättande, har han anmodat mig, at af Kongl. Hushållningssällskapet, få del af de fullständige Relationer, som til Sällskapet blifvit inlemnade. Om denna hans begärans villfarande, at få ett sådant af honom åstadt formulaire, anhåller jag allraödmjukast. Då jag därigenom kunde sättas i stånd, at tidigare inkomma med de underrättelser, jag quartaliter är skyldig, at för denna Stad til Sällskapet inlemna. Imedlertid har jag af Hr. Post och Tull-inspectoren Lagerblads mig meddelte papper, sielf gjordt ett utdrag, under namn af, Borgå Stads Näringar och Handelsrörelse för år 1800, som allerödmjukast bilägges.

Af vackra företaganden, utmärker sig i synnerhet uti denna Stad, Hr. Fabrikören Stråhles väl inrättade Klädes Fabrik: och om hans tilämnade Spinneri, som skall drifvas med vatten, kommer i gång: så brister innet, af denne nitiske invånarens omtänkande samma bemödande. Jag får den äran at här bilägga hans egenhändiga upgift. Hr. Stråhles egenteliga yrke är Ferjerie.

Här äro dock desutom 4 klädesväfvare i Staden, en Boberg den förste klädesväfvare Staden haft, som nedsatte sig här år 1767, och hans 2 Söner, alla

be Måstare, med hvar sin stol. Därtil en Kor
efter Bobergs ankomst hit anländ Öfverskän
re. Klädesväfvarena hafva mera arbete ä
de hinna med.

Så får jag äfven lemna en beklaglig un
derrättelse, nemligen om linväfveriernes,
här i Staden, lutande til sin undergång: och ä
det vidare utfördt uti en vidfogad skrifft.

Borgå d. 10. Mart. 1801. Johan Borgström

Förtekning på Tabeller, som från Pedersöö Contract
öfversändas til Kongl. Finska Hushållnings Säll-
skapet i Åbo. —

1o) Från Wörå Pastorat.

a) för år 1800. — 1 och 2dra Tab. af Moderkyrko försam-
lingen, Oravais och Maxmo Capell församlingar samt
3dje och 4de Tab. för Wörå Pastorat. —

b) för år 1749. — 1 och 2dra Tab. för Wörå Mod. kyrko försam-
ling, Oravais och Maxmo Capell församlingar samt
3dje Tab. för samma församlingar. —

2o) Från NyCarleby Pastorat.

a) för år 1800. — 1 och 2dra Tab. för Lands och Stads för-
samlingarne jemte 3dje och 4de Tab för de samma. —

b) för år 1749. — 1 och 2dra Tab. för samma församlingar
jemte 3dje Tab. för nyssnämnde år. —

3o) Från Lappå Pastorat.

a) för år 1800. — 1 och 2dra Tab. för Lappå försam-
ling jemte 3dje och 4de Tab. för den samma. —

b) för år 1749. — 1 och 2dra Tab. för hela Lappå för-
samling jemte den 3dje Tab. för den samma. —

4o) Från Kuortane Pastorat.

Desse Tabb. ifr. Kuortane återföras anlaf til orten.

a) för år 1800. — 1 och 2dra Tab. för Mod: kyrkoförsam-
lingen och Alavo Capell församling, jemte 3dje och 4de Tab.
för hela församlingen. —

b) Brister således för år 1749 — 1 och 2dra Tab. — äfven som
den 3dje Tab. af samma år. —

5o) Från Pedersöö Pastorat. —

a) för år 1800. — 1 och 2dra Tab. samt 3dje och 4de
Tab. öfver hela Pedersöö och Jacobsstads Församl:r

b) för år 1749. — 1 och 2dra Tab. samt den 3dje Tab. öfr
Pedersöö Moderkyrkolän, Esse Capell, och Jacobsstads för-
samlingar; — Äfven den 3dje Tab. för Lappajervi Capell. —
Brister således 1 och 2dra Tab. öfver denna Capell församling af
nästnämnde år. — Denna brist för Lappajervi är sedermera
ersatt så godt det kunnat ske.

E.B.

Ingalunda kan eller welle jag neka, at ordren wid Landtmäte-
riet i almänhet, efwen som i andra staten, försummat; ty
känsk ingen kännare deraf bättre än jag. Det har ofwan-
länge utgjort mitt största bekymmer, at jag i den stads-
ning härunna warit, icke kunnat, som jag önskat, före-
komma allom wårda deras; men då just kunskaper kan, tills-
wil anföra såsom exempel därpå; tror jag mig böra ej
lemna, at därstädes, åldrandes kan klagat öfwer oord-
ningarne tidsamligare än det ingifna undernings anförde
af 34,957 Rdr. räknadt från 1777 till 1783, en ganska —
drygt summa; men då dämnat öfwerwägas, huru —
myckit arbete därföre blifwit werkställdt: så torde man,
mindre än wid första anblicken, förundra däröfwer —
Angående ... af 1777 års ..., kan jag
med icke ... någon ... underrättelse, så wida
de samma 1778, af ... Landt Gästningar
och Commendeuren af ... reviderades; men ...
förnämst af de widam, som påföljande åren raserades, ...
na de, utan öfwerdrift ingtagas till — — 500,000 tunland.
Dämmot är det ... at enligt —
emia, till Kongl. Maj:t, årligen afgifna
relationer, hafwa år 1778 blifwit affattade — — 626,209 tunl.

1779 — — — —	808,087 —
1780 — — — —	1049,078 —
1781 — — — — —	475,196 —
1782 — — — — —	496,978 —
Och 1783 wid pass — — —	100,000 —

Hwaraf fullendt ... summa 4,055,568 tunl.
Utom ... i denna mitt, en betydlig mängd
åkrar och ängar, af hwilka de förra, enligt 1775 års
taxa

taxa, kosta 3. och de senare 1½ ß: i mätnings arvode unge-
fär som hvarje Finland; Och lika ofelbart är äfven
det: at mera än hälften af skogsmarken består af sådan
afsides länder, hvarest sämsta jordagare, utan gamma
skog mer andra deltaga, och som hvilka refnings arvo-
det, i samma taxa, utföres till 3/8 Styfwer; Men allt
sådant oaktadt, vill jag dock, såsom den lägsta grun-
den till min calcul, endast beräkna 3/8 dels Styfwer,
öfwer hufwud, som hvarje Finlands afmätning, i så
mening egentligt; Och då stiger ändå kostnaden för
samma refning, efter tydlig lag till 31,684. Öfver-
om med de öfriga 3274 Rdr, ansedda såsom vakt- och Kost-
pengar, hwilka, alt sedan 1775, beständigt blifwit utsöndrade
i Landtmätarnes arfwodes räkningar; så kan den icke gif-
va summan, så mycket mindre Summa ansedd såsom för-
dryg, som dessa Kostpengarna den tiden, svarade emot 1/4 del
af Landtmätarnes dagtractamente. Utom det, kan icke
eller allmogen ansens, [illegible] med denna kostnads betäng-
så vida mera, i stöd af Kongl. Maj:ts bref, till Kammar-
Collegium och Statscontoiret, af den 8 Maji 1778. därutö-
till sida hälften deltagit, äfven som det ännu står, för-
delnings arbetet. — Om åter å en annan sida öfverväges
at 17 Landtmätare, samt omkring lika många biträden,
gar med denna mätning, måste sysselsätta i 7 års tid;
så faller, på hwarje och en af samma arbetare, en årlig
förtjenst af 105 Rdr om året, som välbemälte, svarar-
förtjenar med ändan än afunds. —
Skulle hon och någon mätning, i Finland eller Sverige

blifwit så fullständigt controllerad, som den Savolaxska-
vid dess första början, utsändade hem Landtshöfdingen
af Willebrand med särskild instruction därom, och flera gån-
ger därefter, finge Landtmätarne [illegible] af
mig, för sitt förhållande vid hwarje års revision, men
jag själf innerverande, samt granskade Chartorna, så mycket
som, utan jämförelse på marken kunde ske; Och när -
arbetet började lida till slut, ansökte Landtshöfdingen af
Willebrand och jag, om sommaren 1781, en resa till Savolax,
endast i afsigt, at låta ännu noggrann undersöka hemmans
mätningen. Då blef hvarannan Charta lagd noga öfver-
sedd, och hwarenda skiftes, samt ojämna Landtmätare, -
som välbemälte icke granskade Savolaxska staten, föreord-
nades, at på marken vidare fortsätta denna under-
sökning, hvarvid jämväl sedermera, i 8 månaders tid
förordnats. Ett ordentligt, och ännu hos mig förvaradt -
protocoll, för det hänseende; Landtmätarnes förklarin-
gar [illegible]; befallningen utsändades, at de, mer
endast obetydliga, vid undersökningen uptäckte mis-
tagen skulle rättas; Och detta blef äfven genast verk-
ställt. Om förenstående någre Chartor möjligen kun-
na bli accurata; så borde välbemälte de Savolaxska
mera det; och jag tror så mycket mindre, at någon
ny mätning, af förut refvade ägor, i Provins lär
blifwit företagen; som sådant, efter författningarna,
bör förut hos mig anmälas, men till närvarande
dag ännu icke skett. —
Det åter, med skogstaket länge utdragit, efter mät-

ningen, än en sanning, som icke kan bestridas; kunna orsaken därtill, är dock den, at Kongl. Maj:ts Nådiga förordnande, om de grunder, som wid graderingen, afmätningen och delningarne borde i akttagas, icke utfärdades förr än den 26 Junii 1783; hwarförinnan ingen ting i detta delen, kunde tillgöras.

Alfwing

Underdånig Berättelse ifrån Regerings Conseilens Oeconomie Departements Cancellie Expedition.

Ibland de flere wigtiga ärender som igenom hans Kejserl. Maj:ts Nådiga Reglemente af den 6/18 Augusti förl. år blifwit Cancellie Expedition uppdragne, torde den samma i underdånighet tillåtas, att såsom närmare sådana, hwilka under loppet af detta sistlutna arbets året, gifwit anledning till nya inrättningar eller upphäfwande af äldre författningar.

Samteliga förändrade förhållande i en fram de till Collegien och Domstolar förordnade innewarande omständigheter, att närmare förordnande för rättssökande Parter, angående Tiden till Revisions sökandes och Besvärs fullföljande, och hwar därföre enligt Nådig befallning och efter Conseilens in Pleno tagne beslut, under den 5 sistl. Maj en författning i detta ämne blifwit utgifwen, äfwensom af anförda orsaker, likaledes ifrån Plenum, under samma Dato, en Kungörelse

betraffande Tider och orter, hvarest Städernas ... ningar i Brottmål böra intagas, blifvit utfär-

Sedan af Kronans förre inkomster, under namn af Chartae Sigillatae Recognition, enligt sednare utkomne Förordningar borde uppbäras, ehuru för öfrigt ej någon Lösen af Expeditioner, till följe af Hans Kejserl. Maj:ts Nådiga Reglemente för Regerings Conseilens, äger rum; så har enligt Conseilens beslut in Pleno, uppbörden af denna Kronan tillhörande inkomst genom allmän Kungörelse af den 20 sistl. Martii blifvit påbuden.

Då insändandet öfver allmänna Kungörelsers anstalter tillhör Cancellie Expedition, och Provin-sen öfver de med Charta Sigillata försedde ... enligt författningarne till vissa fram-ställes anslagna och erlagda afgifter, der-städes böra inregistrering uppstå hos Regerings Conseilen uppå af Expedition hvad omnämnen under den 5/17 Nov: sistl. är utfärdadt en Stadga angående dessa afgifters erläggande.

En såsom nödvändig ansedd officiel Tidning såväl för Embetsmän som för Allmänheten har ifrån detta års början, efter med del-

behörigt Privilegium af någon Enskild man blif-vit utgifven och står den samma enligt det uti Hans Kejserl. Maj:ts utfärdade Reglemente, un-der Expeditions närmaste inseende.

Som allmänheten bör ega säkerhet att varken hallen af förarbetadt Guld, Silfver och Tenn; men Finland ... Sverige [illegible] ett Controllverk; så ansåg Cancellie Expedition för skyldighet att föreslå en sådan anstalts för detta land, och har den ifrån dessmindre till verk-ställighet, utan någon Kronans och ... gra-tification, de förut anhörde Controleur ut-... författningar hafva till efterlef-nad blifvit föreskrifna genom en den 19 Martii detta år utfärdad Kungörelse.

Då utförseln af Kontomynt och dess uppsmältning inom Landet äro Brott som undergräfva Statens [illegible]; så hafva de tid efter annan utkomne författningar mot gångbart mynts utförsel och nedsmält-ning, uppå Cancellie Expeditions anmälan ge-nom Regerings Conseilen blifvit ytterligare

genom en den 14 sistl. Maji utgifwen förord-
ning allmänheten ytterligare till efterlefnad
kungjorde.

Tillståndet af deras Landets allmänna Byggnader
fordrade nödvändigt biträde af ett Intendents
Embete hvarföre Hans Kejserl. Maj:ts har uppå Regerings Con-
seljens underdåniga framställan af den 11 sistl. Ja-
nuari Nådigst bifall till inrättningen af ett så-
dant Embete för Finland. Expedition [illegible]
dana anstalt, så mycket mera kommer att sva-
ra mot sitt ändamål, som det åligger Intendents
Embetet att utom befattningen med publique
Byggnader, äfvenmot skäligt arfvode biträda
enskilte och hafwa tillsyn öfwer byggnadssättet
i Finlands städer, så att derigenom efter hand
[illegible], tjenlig ordning och [illegible]
[illegible] i acttagas. Samtlige Landshöfdingarne
äro i anledning häraf anbefallte, att inkomma
med förslag till en Byggnadsordning för stä-
derne, uti de dem i Nåder anförtrodde Län.

Till förekommande af Lösdrifweri och
flera oordningar, hvartill upplösningen af den
förra Finska indelta och wärfwade armeen
kunde föranleda, har i anledning af Hans
Kejserl. Maj:ts Nådiga Manifest af den 15/27

Martii innewarande år, en kungörelse under den
21 sistl. Maji blifwit utfärdad, hwarigenom Manska-
pet wid de Regementerne ålades, att försedde
med [illegible] bewis för att de på lofligt sätt
förtjena sitt uppehälle och utan Reserwer, samt Sol-
daterne af de förra wärfwade Regementerne
underrättades, att inom föreskrifwen tid förskaf-
fa sig [illegible] eller widtaga något lofligt Nä-
ringsfång, hwarutom Landshöfdingarne blifwit
anbefallte, att noga handhafwa de föreskrifne
om Lösdriferiet utkomna författningarne.

Dessa hörande till allmänna ordningen i gemen haf-
wa Landshöfdingarne i Finland blifwit anbefal-
te, att i enlighet med gällande författningar, no-
ga tillse, att ej några obehöriga utflyttningar
måtte äga rum, hwarigenom folkmängden i det
[illegible] minskas eller brottslingar undvi-
ka den förtjenta straff.

En omedelbar Brefwexling med Sammanslå-
[illegible] och Embetsmän, såsom
[illegible] och tillbörlig ordning af ej hafwa
[illegible] med Landets [illegible]
ningar, har genom Circulairer till [illegible]
Kejserl. Maj:ts Hofstaten och Befallningshaf-
wande samt Consistorierna i Finland blifwit

förslagen har Cancellie Expeditionen i anledning
häraf fått sig uppdragit att omarbeta och till Herr
General Gouverneurens vidare utlåtande expediera såda-
na skrifter bref och kungörelser, som nödvändigt bö-
ra communiceras med främmande Intentionerna eller i
vissa tidningar införas.

Censuren öfver utrikes ifrån inkommande böcker
och skrifter har ej heller undgått Cancellie Expeditio-
nens uppmärksamhet. Hvilket insändt hvarvid hon Re-
gerings Conseilen uppdragit dess Procuratorer och
utom dess Consistorierna genom afslutna skrifvelser till Lands-
höfdingarne och Consistorierne [illegible]
hållas blifvit [illegible]; [illegible]
ning härvid ej kunnat erhållas.

Till Hans Kejserl. Maj:ts allernådigste godtfin-
nande och stadfästelse har Regerings Conseilens
underdånighet insändt, att ett af Expeditionen utarbe-
tadt förslag till en förnyad Inqvarterings ordning
för Finlands Allmoge af hvilken grundlagen och hvar-
vid i möjligaste måtto hänsigt gjordes för [illegible]
blifvit följden. Detta underdåniga förslag be-
ror ännu på Hans Kejserl. Maj:ts allernådigste för-
ordnande.

Ett underdånigt förslag till inrättning Caserner för

Hans Kejserl. Maj:ts här i Finland förlagda Militär
har äfvenså af Expedition blifvit utarbetadt och
kommer med första Hans Kejserl. Maj:t i under-
dånighet föredragas.

Ellmännan insändt öfver Medicinal verket
har fordrat åtskilliga högstnödvändiga utgärder.
Alla till Hälso-vården hörande inrättningar i Finland,
hvilka tillförene varit under Kongl. Svenska Seraphi-
mer Orden och Kongl. Collegii medici i Stock-
holm vård och tillsyn, tarfva i flera afseenden
angelägen vård och alla derom gemensamt egande
anstalter, synes derföre erfordra en ny organisation
och åtskilliga förbättringar. Efter en häröfver under-
rättelser af vederbörande och inrättningarne samman-
man, har Cancellie Expeditionen till Regerings Conseilen
inlemnadt ett förslag, som i underdånighet af den
samma till Hans Kejserl. Maj:ts Nådiga granskning
blifvit infördt.

Till Veneriska smittans hämmande, som under Kri-
gets ovanligen tilltagit, hvilken dels de enskilda
Lazaretterne blifvit utvidgade och deras upplysning i
verket, dels emellan anstalter åtskilliga följer denna för-
verkande, och hvaraf Hans Kejserl. Maj:t i Nåder tillåtit att
erhålla, hvadan Hans Kejserl. Maj:t i nådig [illegible]
och Kostnads tillgångar har till anvisade nödiga medel.
Hospitalerne i Finland eller vetteligen derhvarsin, men
den dess inrättningen i hvarannan tiden undergått
der till blifvit anvisade, har Cancellie Expedi-
tion ansedt fordra en hvarvid [illegible] uppmärk-

sjukhus och derföre besökt det närmast Åbo beläg-
Hospitalet i Själö, samt ifrån det andra uti
Nyby och Wasa län infordrat nödiga underrättel-
ser. Wid begge dessa inrättningar som befunnit
[illegible] för [illegible] i det skick som [illegible]
äro betydliga förbättringar nödige och i anledning
deraf uppgifvit förslag till en bättre Organisation
för framtiden.
De till Regerings Conseillen inkomna Pensions an-
sökningar, så wäl af Personer de der [illegible]
[illegible] Civila Pensions Staten uppföras, som af
[illegible] under den sökandes skrifwelser i underdånighet [illegible]
[illegible] att tilläggas nådiga Pensioner, hafwa upp-
[illegible] och betydliga öfwerläggnings ämnen, [illegible]
af föredragningen tillhört Cancellie Expedition.
Denna Expedition har för öfrigt afsändt 45 Skri-
welser, af hwilka 2 warit Circulair bref till [illegible]
[illegible], Landshöfdingarne och Consistorierna
i Finland, hwaraf 6 till 10 Exemplar, hwarjemte
[illegible] expedierade bref stiger öfwer [illegible]
utom [illegible] Constitutorialer och öppna bref.
Till Cancellie Expedition äro ifrån Regerings Con-
seillens Justitie afdelning under en tid af [illegible] månader
inkomna 905 bref, Memorialer, ansökningar, Besvär
och infordrade underrättelser; af hwilka 658 blif-
wit slutligen afgjorde, 94 interlocuerade, och
4 remitterade, af infordrade och inkomna
underrättelser hafwa 117 warit af den beskaffen-
het att de ej fordrat särskildt utgående.

150

No 23

Til Curatoren inom Kejs. Finska Hushållnings Säll-
skapets Beredrings Utskott

Herr Stats Rådet och Riddaren af Schultén, ordförande
Herr Hof Rätts Rådet Falk.
Herr Lagmannen Orraeus. haft
Herr Lagmannen och Riddaren Heurlin. haft del
Herr Hof Rätts Rådet Haartman.
Herr Banco Direktören Winter. haft del
Herr Professoren och Riddaren Joh. Gadolin.
Herr Professoren Doktor Jacob Bonsdorff haft del
Herr Professoren och Riddaren Hällström haft del.
Herr Professoren och Riddaren Doktor Snellman
Herr Doktor Sahlberg. haft del.
Herr Akademi Adjunkten Bergbom. haft del.

Åbo, d. 25. Novemb. 181[illegible]
[illegible]

Torneå Stad

Är belägen längst i Norr af alla Stor Furstendömet Finlands Städer, wid Torneå Elfs utlopp till Hafvet i yttersta buglen af Bottniska viken; och ehuru belägen på Vestra sidan om förutnämnde Torneå Elf, dit Riksgräntsen emellan Hans Maj:t Kejsarens af Ryssland och Hans Kongl. Svenska Maj:ts Besittningar, wid Fredsslutet år 1809 blef förlagd, är den dock, genom Gräntse Liniens krökning från djupaste watten fåran åt wester, till så kallade Lill-Nära vattudrag och Stads viken, som skiljer Svensar-ön, der Staden är anlagd, från fasta Landet å Kongl. Svenska sidan, förenad med Finland, hwarunder den, jämte Torneå Socknar, till förene icke lydt – räknar Landvägen 95 mil till Åbo, och $15\frac{3}{8}$ mil till dess nu warande Gouvernements Stad Uleåborg – Pol-högden utsättes här till 65 grader 51 m. –

Staden är anlagd på vestra sidan och Södra ändan af Swensar ön, dess Läge, gatusträckningar och Qvarterens antal, kan af medföljande Charta närmare inses.

Privilegierne först utfärdade af Konung Gustaf II. Adolf Glorwördigst i åminnelse den 12te Maji 1621. Confirmerade af Drottning Christina år 1650. och af Konung Carl den XI. år 1676, äro sedan, såsom för flere öfrige Städer tid efter annan bestästade, särdeles af Konung Carl den XII. den 23 December 1697. och Konung Gustaf den III. den 17 Martii 1773. dess wa=

pen eller Sigill bibehållet, ifrån första början, ett som det bredewid befinteliga aftrycket utvisar.

Men med den skönaste utsigt och belägenhet, är dock denne Stad ganska illa anlagd, med krokiga gator samt blott på ena sidan bebygd med Mangårds hus samt fönster åt gatan, hvaremot den andra sidan mästadels framställer Ladugårds och uthus byggnader, är fördelt i fem Rotor eller qvarter med 111. gårds tomter hvaraf likväl fem äro aldeles obebyggde, samt begagnas till kryddgårdar, och några förenade med näst gränsande Naboer.

Staden är tillagd Tre Mantals ägor i Donation men som endel däraf, samt i synnerhet hela Skogs och Betes Marks andelar varit belägne på västra sidan af nu warande Gränse Linien, och således innom Svenska området, äro står nu endast för den utom några obetydelige strö ängar, å den östra sidan, hafwa Svenska ö, som innefattar, utom Stads planen, 92 Td. åkerjord, som mästadels begagnas till korn säde samt 89 Td. 16. kappl. hö bord, både fördelte uti 90 Lotter, Borgerskapet samt Stadens Embets och betjenter emellan, äger dess utom Tre Tunnor Laxfiske andel i Torneå Elf, som årligen för Stadens gemensamma räkning utarrenderas till den mästbjudande.

Publika byggnader finnas i Staden.

1mo Rådhuset af Träd, upbygt 1722. med Torn, Urwärk och slagklocka, i nedre våningen äro flere bodar, där

handels waror upläggas, utom dess Spruthus, och andra erforderliga rum.

2do Kyrka af Träd, upbygd efter en föregående brand af Ljung eld, den 21. Julii 1682. och inwigd midsommar dagen 1683, med ett spåntäckt högt och spetsigt Torn, ifrån hvars ungefärliga medelhögd, Solen wid Sommar Solstånds tiden, kan ses öfwer hela Natten — har sedermera blifvit flere resor reparerad och förbättrad med hvalf, bräd fodring å yttre och inre sidan, har vanliga Prydnader, Skrud, litet Orgwärk, ett Epitaphium, af några minnes taflor, hvaribland en är märklig, som innehåller Konung Carl den XI. egen berättelse om dess härvaro år 1694.

3o den nära stående klockstapelen, som bibehåller minnet af Konungens samma gång gjorda observationer sitta twå klockor.

3tio Ett Schol hus af Träd, med tarfligt utrymme, för den härwarande Pädagogen och Schol ungdomens undervisning, ungdomens antal har i sednare åren sällan upgått till 40:

4to 2ne Tull Besöknings rum, upbyggde och underhållne på höga kronans bekostnad, den ena i Norra och den 2dra i södra ändan af Staden.

5to Ett i jämnförelse mot Stadens Trafique rymligt Packhus, jämte Salt Magazin, afdelt i 3. rum både byggnaderne belägne wid Stadens Södra Tull.

6ta Fånghus, på östra sidan af Staden.

Borgerskapets antal.

Handlande med öppne bodar	14.
Dito utan bodar	3.
Dito af Lig komm	13.

Handtwärkare.

Guldsmeder	4.
Färgare	2.
Garfvare	2.
Sadelmakare	1.
Gördelmakare	1.
Glasmästare	1.
Murare	1.
Handskmakare	2.
Snickare	1.
Hattmakare	2
Svarfvare	3.
Skräddare	4.
Skomakare	6.
Repslagare	2.
Slagtare	1.
Smeder	4.

Hela folkmängden 613. personer

hwaraf Mantalskrifne	400.
öfver årige	27.
för andre orsaker befriade	23.
mindre årige	163.

och fördelas till 157. Matlag —

Rådhus Rätten och Magistraten utgöres af En Borgmästare och fyra Rådmän; Men hwarken Notarie eller Magistrats Secreterare är att tillgå utan måste båda dessa beställningar äfven bestridas af Borgmästaren — dess utom finnes En Fiscal, en Cassieur, en Waktmästare, en Stads Tjenare och fyra man Brandvakt —

Stads Församlingen utgör ett Pastorat med Nedre Torneå Sochn — Gudstjenst är hittils förrättad af Kyrkoherden och 2ne Kapellaner tour vis; men sedan Sochnen numera är fördelt, och den ena af Kapellanerne som altid haft dess Boställe på Swenska sidan af nuwarande Riks-gräntsen, så är det ännu obekant huruledes Stads Församlingen framgent kommer att betjenas — Gudstjensten förrättas gemenligen på Swenska, men äfven någon gång på Finska språket —

Post Contoiret, som hålles i dertill hyrda hus, bestrides af en Postmästare med Adjoint en Ordinaire och en extra ordinaire Postillion —

Sjö och Gräntse Tull bewakningen består af En Tullförwaltare, Tre uppsyningsmän, Tre Sjö Tulls waktmästare och 6. gräntse Ridare — Upbörden förrättas vid Norra Tullen.

Publika Källare finnas ej flere, än å Gästgifweriet Ett Apotheque, Priwilegerat år 1787 — Krogar inga, ej eller någon helso Brun, Trä gård eller Skepps wärf —

Den inskränkning uti utrymmet som Staden, genom Riks-gräntsens förläggande i dess grannskap på västra sidan måst widkännas, har gjort den sednares anskaffande otillgängelig. Efter ett i förleden höst intraffat Skepps brott, med Brigen Conjuncturen samt sedan de mäst Trafiquerande Handlande enligt Hans Keiserliga Maj:ts tillåtelse, tillstånd med all sin egendom härifrån bortflyttadt till Kongl: Swenska sidan, finnes här ikke mer än en Fregat Svalan af 125. och en Galeas, Försöket benämnd af 31. läster drägt, samt dessutom Tolf Skutor öppna Lastbåtar, byggde på klink och tilsammans bära 59 12/22 dels swåra läster.

Stapel Rättighet erhöll Torneå gemensamt med Ne-

Norrbottniska Städerne Umeå, Piteå och Luleå år 1765,
som 1767 blef Privilegierad Lasta hamn i Bygde å Sok-
nedeeme genom Kongl: Resol: den 25 Maji 1792. för
närmare belägenhet med förtullning och bevakning vid
utrikes Sjöfart, flyttad under Uleåborgs Stora Sjö Tull-
kammare, och i Maji Månad år 1804 har den erhållit Sjö
Tull-kammare på stället. Dess ständiga Salt Nederlag
har förut varit bestämd till 260 och årliga införskrif-
ning till 1300 Tunnor, men är dock nu mera genom Hans
Kejserliga Maj:ts Nådiga skrifvelse af den 24:de Octobe
1810. nedsatt den första till 150. och den sednare posten
till 750 Tunnor.—

Eldsvådor och olycks händelser hafva mycket hindrat
Stadens upkomst utom förut nämnde 1682. års Kyrko
brand, har öfre och större delen af Rådhuset den 1:sta 1679
upbrunnit därefter åter upbyggd och i ständ satt, har den
i Februarij månad 1679 blifvit till aska lagd.— ytterligare
genom vådeld förstörd den 1 October 1714. Då under varande
krigs oroligheter flere invånare flyttat härifrån, samt
folkmängden och rörelsen betydeligen förminskats.— äfven
af fruktan för fiendtlige härjningar, under 1741. och 1742.
års krig hafva betydeliga utflyttningar härifrån, förfallit,
år 1762 den 25 Maji hafva 36 bäst bebyggde Gårdar och
50 Sjöbodar med en stor del af Borgerskapets gods och till-
hörigheter genom vådeld upbrunnit. lidne Sjöskador äro
ganska betydelige i jemnförelse med den ringa Sjöfart
Staden äger.—

Stadens Brandordning är uprättad af Magistraten
och Borgerskapet den 26 Martij 1767. och stadfästad af
Kongl: Maj:t i Stockholms Rådkammare den 10:de Novemb:
1768. Brandredskapen består i 2:ne större Sprutor, nödige
Brandhakar, Ämbare, Swablar Stegar m: m: hvarförutan

enligt Brandordningen i hvarje gård bör finnas 2:ne hand-
sprutor 2:ne Ämbare 2:ne Swablar 2:ne vatten kaflare och en
stor stege.

Handeln har genom söndring från Norrbotten och dess
Lappmarker undergått betydelig förminskning emot hvad
den varit i Stadens mäst florerande tid 1785. till 1800.

Orternas allmänna Producter äro i synnerhet Smör och
Lax, jemte något partie Victualier, Tjära, Bräder, Bjelkar,
ifrån Socknarne, Skinn vahror, Linn, Fjäder och Torrfisk
m. m. ifrån Lappmarken— Lin, Hampa och vadmal från
Ryska sidan— Mästadelen af desse vahror ankomma
sommar tiden antingen med båtar eller i flottor utföre
Torneå Elf.— Handeln i Lappmarken som idkas
vinter tiden, anses ännu bland de fördelaktigaste
närings grenar, men är tillika förenad med svåraste
beswärligheter, ej endast till öfver Torneå Socken kunna
hästar till skjuts och forslors framskaffande be-
gagnas, men sedan ske alla forslor med Renar, mäst
genom därtill skyldige Lappmän, som i orten kallas
Raider.— på ett Ren Lass, räknas 10. högst 12 lis:d, deras åk-
don benämnas Akkia och Pulka— vid byte och Mark-
nads platser hafva de handlande låtit upsätta små
byggnader med Bodar och rum till egen beqvämlighet, men
2:ne af desse nemligen i Öfver Torneå och Pajala hafva nu
lämnat på Swenska sidan, och ovisst är, om och hvarest
dylike Marknads platser på Ryska sidan af Riks gränsen
hädanefter få inrättas.—

Export Handeln och Seglation på Stockholm som
har altid utgjort största rörelsen bibehålles ännu—
Sjöfarten kan sällan begynnas förr än i medlet af Junii
och slutas gemenligen i October Månad.—

Stadens Hamn eller Skepps Redd Renta kallad, är belägen

¾ mil härifrån åt Sjö kusten, där 1763. ett Båthwärk
till säkerhet för hafs wikens wådsamhet blifvit anlagdt,
hwarå Transporten till inn och urlastningen förrättas, man
öppne för båtar up- och utföre Torneå Elf, som dock
i anseende till starcka strömdraget ofta är förenad med
mycken kostnad och beswärlighet.

Manufactur Inrättningar finnas inga, ej eller nå-
got allmänt fattighus, så nödwändigt det än skulle synas
blifwa i framtiden.

Ålderdoms minnen förekomma inga. Att orten
är sund och Climatet friskt kan slutas däraf att smit-
tosamma sjukdomar härstädes skulle ännu nästan wara
okände, om icke inträffande händelser under sista Kri-
get hade lämnat inwånarene ett ögonskenligt bewis
på deras oförmåga att strida mot de olägenheter, som
äro oskiljaktiga från Krigs Theatern och så har Tor-
neå Stad ännu icke upnått det sjelfbestånd, at den
kunnat underhålla en egen Läkare, utan måste
Stads boerne wid infallande behof begagna sig af
på nära inpå boende Provincial Läkaren Doctor
Deutschs beredwillighet att räcka en hjelpsam hand åt
den lidande Menskligheten. Kopp ympningen har og-
redan kommit så i bruk, att man på flere år icke mera
förspört smitt koppor wara i omlopp.

Om Landtulls upbördens belopp, de sista Tio åren den
existerande har Magistraten i saknad af tillgängelige
handlingar i Tullkammaren icke kunnat erhålla någon
tillförlitelig uplysning; men Likmätigt den af Directeu-
ren Herr Abr. Hyllphers år 1797 genom trycket utgifne beskrif-
ning öfwer Wästerbottniska Städer, har Tull upbörden i Tor-
neå Stad per medium under fem år bestigit sig till 1353 R.
Däremot är Sjö och Gränse Tull upbörden upgifwen

för år 1812. — Rub. Silf. 360. 3.
för — 1813. — 298. 31¼.
för — 1814. — 599. 12½.
för — 1815. — 1123. 23.½
Gör per Medium på 4ra år — 595. 67.½
Däremot hafwa Utgifterne sig bestigit år
1812. till — 890. 90¾
1813. till — 1477. 13.½
1814. till — 1571. 68.½
1815. till — 1698. 90.

Krono Upbörden inberäknad med 6 Båtmans
wakange afgifter, som under krigs tider betalas dub-
belt, samt Brännwins bränning arrende Medel har bestigit
sig till år 1811. — Rub. 471. 19¾.
1812. — 488. 20.
1813. — 465. 78¼.
1814. — 567. 64¼.
1815. — 471. 82.

Stadens Enskildta Inkomster bestående förnämligast
uti 3 tunnors Lax fiske i Torneå Elf och dessemellan uti
Arrende för några smärre strö ängar, Samt ören Wret
och Wåg samt Mätare och Burskaps penningar, Sak-
ören jämte Bodhyror.

år 1811. — Rub. Silf. 1737. 47.
år 1812. — 2039. 93.
år 1813. — 1362. 36.
år 1814. — 1592. 52.

Däremot utgår årligen enligt 1720. års aflönings stat
till Borgmästaren — 105. 60.
4ra Rådmän — à 16 Rub. — 64.
1 Notarie — 48.
1 Fiscal — 25.
Krono och Stads Casseur — 88.
1 Rådhus och Fånghus wahtmästare — 30. 72.
1 Stads tjenare — 14. 88.
2 Remmar fattare — 8. 64.
1 Brandsprutmästare — 4. 32.
till Urmakaren för Rådhus Klockan — 7. 50.

2. Communistrar	—	144. —
1 Organist	—	24. —
4 Brandwakts karlar	—	50. —
1 Risare	—	2. 40.
1 Barnmorska	—	24. —
	Summa Rub.	641. 6. —
Gratialer	—	34. 56. —
till kyrkoherden in natura 10 Tunnor korn som efter medelpris à 5 Rub. 50 Kop. per tunna, gör		55 —
		730. 62.

Till hwilken aflönings Stat, såsom faststäld 1720. Magistraten sedermera såsom tillökning på dess Löner är anslagen Stadens andel i källare friheten, som från Land Räntieriet årligen uppbäres med 60 Rub. 88½ Kop. Silfver. Men därjemte har Staden ägt och årligen äger Diverse utbetalningar, såsom Inqvarterings fond, Reparationer, Ljus och warma till Publiqve Embetsrummen, Landsväga Byggnader m. m. —

År 1811.	— Rub. Silf.	850.
1812.	—	1465. 60.
1813.	—	1280. 23½.
1814.	—	2031. 4½.

Fabriks inrättningar finnas inga i Staden —

Torneå den 29 Aprill 1816. —

På Magistratens wägnar

E. Cajanus

Coll

Relation

Om Cajanaborgs Stads tillstånd och beskaffenhet, afläminad nedanstående dag, då Staden och Magistraten hade förmån att blifva besökt af Procuratoren, Referendarie Secreteraren och Riddaren af Kejserliga St. Wladimirs Ordens 4de Class, Högädle Herr Johan Fredric Stichaeus

1mo

Om Staden och dess privilegier, vapen eller Sigill

År 1651 har Staden af Riks Drotzen, Gref Brahe blifwit anlagd och med wackra privilegier försedd, hwilka uti ett Skrin, wid Slottets förstöring af Fienden år 1716 förkommit, deraf nu endast finnes i behåll: — 1mo Konung Carl XI:tes Resolution af den 20de Aprill 1681 rörande Stadens befrielse från Accis och Bakugns penningar, hwaruti Staden jemwäl är Donerad ¼ mantal Skatte Hemman. Enligt Kongl. Resolutionen af den 14de Martij 1685 är Staden befriad från Jordeboks räntan för Ladugårds ägorne, samt från Tull för Hö och Wed.

Medelst Kongl. Majestäts Rescript af den 23 Januarii 1741 blef Staden befriad från Spinhus afgiftens erläggande. År 1748 den 6 December har Kongl. Majestät lämnat Borgerskapet tillstånd att utan afgift få tillverka brännvin af En Tunna säd och samma brännvin under Marknads tiderne utminutera. År 1727 den 1 September äro Stadens Privilegier Stadfästade med Kongl. löfte om deras förbättrande i framtiden. 1736 den 5 Martii har Kongl.

Majestät uppå Borgerskapets underdåniga förestäl-
ning lofvat draga Nådig försorg om Cajanaborgs
Fästnings förbättrande, när Kongl. Majestät finner
det nödigt. År 1698 den 19 July erhöll Magistraten
Kongl. Stadfästelse uppå dess aflönings Stat, utgjö-
rande 150 daler Silfver Mynt, hvarå förbättring
år 1727 är lofvad, men ännu ej erhållits.

Genom Kongl. brefvet den 10de Martii 1802 är
i Staden tillåtit Ryska undersåtare att hit föra
lofgifne Handels varor.

Stadens vapen är ett Hjort, uti en brusande fors
hvilket jämväl utgör Stadens Sigill, hvaraf ett af-
tryck härhos medföljer.

2do

Stadens belägen-het, widd, qvarter och Gatu indel-ning, Stad Charta

Cajana Stad är belägen i Paldamo Socken 17.
Mil i Öster från Uleåborg och 14 Mil ifrån Ryss-
land, wid Koiwukoski fors strand. Staden, som in-
nehåller 839. alnar i längd och 720. Dito i bredd, samt
kan antingen utvidgas, är delad i fem qvarter, inne-
hållande 91. Tomter och twänne långa Gatör samt
en kortare lång gata och 3ne twär Gatör, utom
twänne twär gator i hwardera ändan af Staden.
Till Stadens utwidgande är nyligen utstakad en lång
gata ifrån Kyrkan åt Alexandria Ladugård med in-
delning af Tomter, hvarest en Inwånare sig nyligen
nedsatt. — Någon ordentelig Stad Charta äger Ma-
gistraten icke.

3o

Om Donations åker jord och ägor samt fiske lägenheter

Under Staden är donerad Jord och utmark

ungefärligen 1½. Swensk mil i längd och 1 Dito i bredd,
innehållande goda och tillräckeliga skogar. Omkring Sta-
dens Stakette är upodlad åker, widpass 100 Geometriska Tun-
neland samt uprödjad äng närmare 150. Tunneland Dito.
Staden äger obetydligt fiske watten uti Forsen under
Staden, hvarest fångas Forellar och uti den från
Ämmä forss till Paldajärwi lopande Å.

4o

Publique bygg-nader, Kyrka, Rådhus, Schola Tull- och Post-hus, m. m.

Af publique byggnader finnes här en wacker Kors
Kyrka med Klockstapel af träd, uppbyggd 1734. till
hwars iståndsättande Drottning Ulrica Eleonora —
eskänkt 1200. daler Koppar mynt. Något ordente-
ligt Rådhus finnes här icke, utan nyttjas dertill
en stuga och en kammare i Stadens wästra ända,
hwilket härrör deraf, att Staden, efter dess tota-
la förstöring åren 1712 och 1716, ej ännu hunnit
repa sig, ehuru den i sednare tider blifwit an-
senligen förbättrad och årligen tilltagit i bygg-
nader och Inwånares antal. Ett Pedagogi hus
finnes här äfven, bestående af 2ne wåningar och
innehåller 6 mindre rum, anskaffadt af Lands- och
Stads Församlingarne. Redan efter Stadens an-
läggning, 1652. blef här af Allmogen uppbyggd
ett Pedagogi hus, som Staden warit skyldig un-
derhålla. Ett gammalt och förfallit Tullhus be-
stående af en stuga och en kammare är belägit
wid Stadens Södra Tull, men wid Norra Tullen
finnes ej något sådant hus, äfvensom något

Posthus ej heller finns, utan njuter Postmästaren härstädes årligen hyres penningar. Ett allmänt Krono Häkte är här och inrättadt med en Vakmästare, och 3:ne knecktar, och af Landshöfdingen i Länet, ställd under Magistratens närmaste inseende. Ett Krono Magazin för Cajana Härads Spannemåls intägt, är och uppbyggdt invid Staden. In uti Staden finnes på Torget Ett väghus med 2:ne upläggs Magaziner, utom en gammal Tjonde Bod, som står wid Rådhuset, samt likaledes ett gammalt förfallit Tyghus wid Åmmä fors stranden.

5:o

Magistrat, antal Borgmästare, Rådmän, Notarie, Cassеur, Fiscal, Stads fogde och Stads Tjenare. m: m:

Alla sedan 1651: har Staden erhållit sin egen Magistrat, bestående af En Borgmästare. En Notarie, 4. Rådmän, hwars under Betjente är En Stads och Krono Cassеur, en Fiscal och en Stads Tjenare som tillika är Stads fogde, hwilka Tjenstemän alla befinna sig nu på stället, utom Stads Notarien, hwilken Tjenst efter fordna wanligheten bestrides af Borgmästaren. Stads wakten utföres af Borgerskapet som hwarje dag tour witt, hwaröfwer Stads fogden förer daglig antekning och skerwakt ombytet hwarje dag klockan 4 förr middagen hos yngsta Rådman, då twänne waktkarlar ombytas.

6:o

Allt tiu 1786. utgjorde Staden ensammen ett Pastorat; men som Kyrkoherden här war ringa lönt, underlades Staden 80 närbelägne Hemman af

Paldamo Socken, dit Kyrkoherden härifrån blef flyttad och Staden underlagd Paldamo Pastorat såsom annex, utgörande ett Capellani och har Cappellanen härstädes, som är försedd med ordenteligt Präste Boställe, tillika förestått Pedagogi Sysslan till år 1812, då har, enligt Kejserlige Majestäts Nådiga Utslag tillsattes en särskild Pedagog, hwars lön blef till ökt med 15 Tunnor Spannemål. Gudstjensten är härstädes finsk, och hålles en gång hwarje Söndag i förening med Lands och Stads församlingar, hwilka sin emellan öfwerenskommit att till hälften hwardera ansvara för kyrko och Präste gårds byggnader i Staden.

7:o

Gårdars antal Källare, helso Brunnar, Krogar och Trägårdar.

Gårdarnes antal äro härstädes 56:, inberäknade med 4. Ladugårds Hemman nära intill Staden, samt en Priwilegierad Stads källare, eller Taverne, men Krogar och ordententeliga Trä gårdar finnas inga. En helso brunn wore wäl utom Staden att tillgå, men ej blifwit till närwarande tid nyttjad.

8:o

Post och Tull betjening

Ett Post Contor är här inrättadt, som förvaltas af en till förordnad Postmästare. Af fordna Tull betjeningen är här ännu quar en Tullskrifware wid namn Carl Ryberg, hwilken såsom ålderdoms swag och wanför, är befriad ifrån att widare tjenstgöring med bibehållande af sin förra lön.

9

Antal Tullar

Under Swenska tiden woro här twänne Tullar

af hwilka den ena förestods af Tullnären och den andra af Tullskrifwaren. Den sednast här wordne Tullnären Anders Westenius blef år 1812. befordrad till Tullförwaltare i Marsund på Åland.

10o.

Beloppet af Landt Tull afgiften, då den existerade och upbars per medium för 10 sista åren

Tull-upborden wid bägge Tullarne, enligt hwad Magistraten inhämtat, förmodas hafwa utgjort under Swenska tiden per medium de 10 sista åren, något öfwer 100 Rikssdaler Banco årligen, hwilket likwäl i saknad af nödiga Handlingar ej kan så noga bestämmas.

11o.

Sjö Tullafgiftens årliga belopp

Här hafwa aldrig några Sjö Tulls afgifter förefallit, emedan ingen Sjö Tull här existerat.

12o.

Borgerskapets antal Handlande med eller utan öppna bodar Handwerkare och Simmie män

För det närwarande finnes uti Staden 20. Borgare med Burskap, af hwilka endast twänne drifwa Handel, och en har öppen Boda; bland desse Borgare äro åtskillige Handtwerkare med werkstäder, nemnl. 2ne Skomakare, En Hattmakare, En Klensmed 2ne Färgare, 2ne Skräddare, en Swarfware, och en Murmästare samt en Snickare. Arbets Karlarnes antal, hwilka nyttjas wid Kustiniringar, äro 14. Inwånare utan Burskap 25. bland hwilka sednares antal är en Apothekare; äfwen anmärkes här att uti Staden finnes 21. st. åkare, hwilka Sommar tiderne fortskaffa de resandes saker och wahror genom Staden, förbi de ofarbara hwiruskoski och Ämmä Forsar och hafwa desse åkare en af Landshöfdingen fastställd åkare Taxa.

13o.

Utförsel och import wahror

Härifrån utföres inga andra waror, än något Tjära, Smör och Talg till Uleåborg, hwaremot därifrån hit hämtas Salt och Järn. Såwäl under som mellan Marknaderne införas hit af Ryska köpmän Hampa, Lin, Hudar, Romar, Wete mjöl, gryner och åtskilliga Speseri wahror.

14o.

Timmade där Eldar Brand ordning, Brand redskap

År 1712 upbrände Ryssen härstädes halfwa Staden som då ägde 125. förmögne Borgare, samt år 1716. andra halfwa Staden jemte kyrkan, Rådhuset, Pedagogi huset och Slottet, efter hwilken totala förstöring Staden något repat sig till år 1807. då hälften af andra qwarteret genom wåd Eld i aska lades, där likwäl redan åtskilliga Byggnader blifwit uprestade och fullbordas efterhand. År 1806 den 9 Aprill erhöll Staden en af Landshöfdingen fastställd Byggnads och Brandordning, hwilken efter Kongl. Maj:ts i Sverige befallning den 5te Maji 1807 ånyo upsattes och i åtskilliga delar förbättrades. Om Brandredskapens anskaffande är anstalt giord och en mindre Spruta med tillbehör bestäld från Stockholm till hwars inköp Kyrko Cassan efter öfwerenskommelse utbetalar hälften och Stads Cassan andra hälften; utom denne Mekaniska Brandspruta, köpes samfält med kyrkan 4. st. större Brandhakar, 4 st. läder ämbare, 4. brandyxor, 2ne Tsablar, 2ne Glas Lyktor, 4 watten kaffar och ett brandsegel. Uti hwarje gård finnes i beredskap Brandhakar och ste-

gar, samt watten ämbare med mera hwilka årligen beskiffligas.

15:o

Folk Nummer Mantals skrifne, under 15 år och extur Mantal och flatare personer. Enligt innewarande års Mantals Längd, är Folk Nummern i Staden 320. personer, hwaraf 4. äro Adeliga personer, 150 personer i Mantal, 111. under 15. år och utom mantal 51. för ålder och andra omständigheter.
Uti Staden är ännu utrymme för twå gånger så stort antal Inwånare, emedan här äro många öde Tomter och Staden dessutom kan utwidgas efter behag.

16:o

Matlag eller Hushåll; För det närvarande äro Stadens Inbyggare delta i 59. Matlag, eller särskilta Hushåll, af hwilka några äga tämmelig förmögenhet, ehuru åkerbruket hit intills warit deras förnämsta yrke.

17:o

Krono Uppbörds beloppet. Krono Uppbörds Summan för sistledit år 1814. utgjör enligt Räkenskaperna, 154 Rubel 29 kopek Silfwer, inbärälnad 17 Tunnor 19 kappor Krono Tjonde Spannemål. Efter Stadens Priwilegier utgöres här följande Krono Räntor nemnl. Krono Tjonder, Mantals penningar, Slotts hjelp, 10:de Frakt penningar, Medicinal Fond, Lazaretts och Hospitals medel, Bränwins arrende, samt Contoral af Magistrats Personers Löner.

18:o

Stadens enskilte medel, samt åker, ängs, mulbets penningar, åker Platt, Holms, ängs och fiske arrende, Tolag, Sakören, Boställs penningar, Strömbod, qwarn och not afgifter, Marknads stånd penningar, Källare friheter med mera. Stadens enskilte medel, hwilka enligt Kongl. Resolutionen af den 19. July 1693. användas till Magistratens aflöning och Stadens öfriga utgifter, bestå uti följande Räntor och hafwer efter sistledit års Räkenskaper inproterat, nemnl. Tomtören 12. Kopek, Tolf Rubel 18 kopek, åker och ängs skatten 18. Rubel 66 kopek, Utjords och mulbets penningar 17. Rubel 57 kopek Torg och Stånd penningar 20 Rubel 70. kopek, Källare frihets arrendet 11 Rubel 52. kopek, Brännwins afgift till Stadens Cassa 11. Rub. 52. kopek. Torg bodars hyra 11. Rubel, Stadens andel af Sakören 9 del 85. kopek, Styrmans afgift 96. kopek, wåg penningar, sedan Wågskrifwaren och wåg karlen äro aflönte. 4. Rubel 47 kopek, 4 dels Mantals Donations Hemmans ränta 4. Rubel Donations Hemmans Tjonde 6. Rubel 46 kopek, hwilket alt tillsammans utgör Etthundrade tolf Rubel 89 kopek all Silfwer hwartill kommer förra årets behållning 3. Rubel 68. kopek, hwaremot utgifterne uppgått till 150. Rubel 12 kopek Silfwer. Holm ängs och fiske Arrender äger Staden inga, äfwen som Tolags afgiften ej heller hit intills blifwit uppburen, ehuru Landshöfdingen i Uleåborg den 26. Maji 1803. derom giort Hemställan i Commerce Collegium, samt förslagit att Staden borde få uppbära 1/2 procent för alla inkommande och 1/2 Dito af alla utgående wahror, hwarå Magistraten sedermera ej något swar erhållit. Burskaps penningar hafwa här blifwit betalte med 10. daler Silfwer mynt, och sällan förekommit

fallit. Några strand Bodor äger ej Staden och har ej heller uppbärit Nåth afgifter, men en mjölqvarn med twå par Stenar äger Staden uti Ämmä Fors fallet, den Staden är skyldig bygga och derföre få mala för 1 d:r Banco Tunnan, som mjölnaren får för sitt besvär, deremot af Landtboerne uppbäres i qvarn Tull 5 d:r 4 r:st Banco hwilken inkomst är Borgmästaren i Staden på lön anslagen och har importerat desse sednare åren kring 30 Riksdaler Banco sedan Qvarn afgifterne blifvit afdragne.

19.

Stadens aflönings Stat med skedde tillökningar och förändringar.

Såsom i första momentet nämnt är, har Magistraten den 19 Julij 1698. erhållit sin aflönings Stat, hwarefter Borgmästaren undfår i årlig Lön 60. daler, 4. Rådmän tillsammans 30. daler, 1 Notarius 30. daler, 1 Råds Tjenare 6 daler, till publique byggnader och reparationer är anslagit 16 daler, till extra ordinaire utgifter, såsom papper, post penningar, Ljus med mera 10. daler alt Silfver mynt, eller tillsammans 150 daler, som gör 78 R:d:r Silfver. Denna Stat har ingen widare ändring undergått, än den att 4 Rådmän fått uppbära de sednare åren Källar friheten a rundet, hwarigenom hwarje Rådmans Lön ökts med 6. daler Silfver mynt. Berörde Stat borde enligt 16 §. uti Kongl. Resolution af den 13de Julij 1719. och 54 §. uti 1772 års Regerings Form, förbättras och lämpas efter nu warande tider, hwilket likwäl ännu intet skedt.

20.

Fabriquer och inrättningar, Fattig försörjnings anstalt med mera.

Inga Fabriquer och inrättningar hafva här till närwarande tid blifvit anlagde och får Magistraten derföre härjemte anmärka, att uti den under Staden belägna långa och stora Fors, wore ypperligt tillfälle inrätta hwarje handa watu werk, såsom Såg qvarnar och Järn Bruk, hwartill både Sjö och Myr Malm här gunnigt finnas; äfwen som här kunde anläggas Tobaks Plantering och Fabrique, samt Potaske sjuderi, Linnewäfweri, Cattun tryckeri, och större Garfweri med flere andre nyttiga Handtwerk och handaslöjder, hwilka äro de grunder hwarpå en Stads tillwäxt och wäl mäga sig stödje. Någon särskilt Fattigförsörjnings anstalt har här icke skedt, utan försörjer Staden sina få Fattiga Rotewis.

21.

Om Fästningen och dess anläggning.

Fästningen Cajaneborg, har blifvit anlagd midt uti en brusande Fors ofwan om stora Ämmä fallet, just under Staden uppå en liten med pålwerk omgifwen Holme uti Konung Carl IX:des tid efter Bond anföraren Clemens Ericssons tillstyrkan år 1607 och har denne byggnad blifvit fortsatt af Herr Grefwe Pehr Brahe till år 1666, då Byggnaden hant till fullbordan i Höfwitsmännen å detta Slott hafva styrt Staden och Landet, tills Staden erhållit sin egen Magistrat. År 1716. blef Fästningen sprängd af Fienden med 7 Tunnor Krut, sedan Öfwerste Lieutenanten och då warande

Commendanten Meerman den samma genom Capitulation öfvergaf. Allt intill år 1788, har Commendants Systemet härstädes blifvit bibehållen, då Brummer war den sista Commendant.

Cajana den 10de Julij år 1815.

På Magistratens wägnar
C. G. Ilander

M. Michelsson H. Undén

Sam: Steckman Paul Häcksman

L. K.
Edward Montgommerie

Coll

Coll
Afs.

Relation om Staden Uleåborg.

1:o Om Staden, och dess Privilegier, Wapen och Sigill

Sjö- och Stapelstaden Uleåborg, som tillika är Residence Stad för Uleåborgs och Kajana Läns Höfdinge, blef af Konungen i Sverige Carl den IXde till anläggande bestämd År 1600. hvarpå med anläggandet begyntes År 1605. och Staden erhöll dess första Privilegier År 1610, hvilka sedan, utaf åtskilliga Swenska Regenter blifvit stadfästade och omsom förökte och åter inskränkte. Staden som tillförene endast war en Sjöstad, erhöll Stapel-Rätt År 1765, sedan Öster Bottens Län delltes i Wasa och Uleåborgs Län, hitflyttades Lands Höfdinge Sätet år 1776. Stadens wapen är ett Slott med fyra Torn, stående på en holme, omgifven af en Ström, och en Lax som simmar i Strömmen.

2:o Belägenhet, Wid, Qvarter Gatu indelning Plan-Charta

Staden är belägen i Uleå Socken och Uleåborgs Län på Södra sidan af Uleå Elf, sedan den, genom Merikoski Forss faller uti Hafvet, på en, merendels torr och sandig jordmån, i Söder ifrån Slottsholmen, på Slotts Ladugårdens Ägor, som till Staden äro Donerade, 73. mil ifrån Åbo, och 37. mil ifrån Wasa, under 64°, 59', 30" Nordlig Bredd, och 7°. 5'. Östliglängd ifrån ~~ifrån~~ Stockholms Meridian. Genom Staden flyter en liten Bäck, som rätteligen heter Taalin oja, öfver hwilken twänne större Communications Broar, en af Sten, och den andra af träd, samt åtskilliga spångar äro inrättade. Intager en widd af circa 75. Geometriska Tunneland, är indelad i fyra

Quarter, af hwilka de Twå första äro belägne på Norra, och twänne sista på den Södra sidan om Stads Bäcken — har Tremne stora och 20. Mindre Gator och Gränder, hwilket medföljande Plan Charta närmare utreder. —

3. Donations Åkerjord och Ägor, Fiske lägenheter.

Sedan Reductionen i Konung Carl den XI:tes tid till Kronan åter indragit de betydeliga Donations jord, som utöfwer den första Donerade Staden tid efter annan blifwit tillagde, återstår nu endast af Slotts Ladugårdens, samt Kuifsala och Koskela hemmans jord, Fem, och sjutålftedelar Mantal i Uleå Socken, Ett Mantal af Puntila Hemmans Ränten i Limminga Socken och hemtelad By, samt Ruohokorpi urfjells ägor i Limminga Stor=ängen belägna. Staden äger en, i förhållande till Donations Mantalen, särskildt afrittad Skogstrakt på Norra sidan af Sangi Å, i Uleå Socken: Den kring Staden belägna upodlade Åkerjord, som mäst består af Sandig jord utgiör cirka 7500:de Tunneland och Ängs jorden cirka 2500 — Tunneland — Det öfriga, mer och Mindre — oländigt, och knapt Mulbete och sterila sandhedar. De nära till Uleå Elfs utlopp belägna, och Staden omgifwande Hollmar tillhöra äfwen Staden, utom Slotts hollmen, och en där inwid belägen mindre hollme. —

Sjö Fisket är obetydligt och swagt; Men i Merikoski Forss, fångas wår och höst, något Sijk och Laimen. Det hufwudsakligaste utgöres af Stadens Donerande 5 7/30:dels Mantals Laxfiske i Uleå Elf, som till den mestbiudande emot årligt Arrende uplåtes för Stadens räkning. —

Stadens Publika Byggnader äro:

4:o Publika Byggnader: kyrka, Rådhus, Skola, Tull= och Posthus m: m:

A: En stor Kors=kyrka af Gråsten upförd, under Spåntak, uppbyggd till 2/3 delar af Uleåborgs Stads och 1/3 del af Uleå Sockens Församling, blef så färdig år 1778. att första Gudstjensten förrättades samma år Juldagen — Blef försedt med innre tak af Bräder, ordentliga Bänkar år 1793. har ett litet gammalt Orgwerk — klockstapel af träd är gammal, och försedd med 2:ne klockor, kommer att nedtagas, då den nya af sten, öfwer stora ingången till kyrkan hinner blifwa uppförd. — I Uleåborgs kyrka ligger aflidne Professoren Johannes Messenius begrafwen, där hans Grafsten ännu står, äfwen som hans Portrait, det enda som af honom finnes, hänger öfwer dörren till Sacristian. — Begrafnings Platsen är nu flyttad ifrån Staden utan för Cajana Tullen, på en högländt Sandbacka, hwarest åtskilliga Sten Grafwar af privata äro upförde, utom den på Länets bekostnad där upförde, Landshöfdinge Grafwen. —

B: Rådhuset af Träd, med Bräder fodrat och försedt med ett Torn, hwarest en klocka och Torn Uhr, är upbygdt år 1729. har i 2:ne Etager Rum, för Rådhus, och Kämnärs Rätterne, och deras Archiver, Uppbörds kammare, Borgare Sal, Tyg och Materialie hus, m: m: Där intill är upfördt, ett, sednast, år 1814. uppbyggdt Corps de Garde, för Stads wakten, med 2:ne wälförsedda och rymliga Arrest rum. —

C: Trivial Skolan, gammal och uddömd, samt belägen på en mindre tjenlig plats, Disponeras nu af Staden. I dess ställe upföres nu på Högwederbörlig Befallning en ny Skol=Byggnad af Träd på en till ändamålet tjenlig och rymlig Gårds Tomt nära inwid kyrkan. —

Denna Byggnad blir 52½ alnar lång, och 21. al. bred, och skall vara färdigt år 1816.

D. Ett Lin arbets och Fattighus Inrättning år 1783. uppfördt, nu mera gammalt hus af träd, med 2ne rymliga våningar, nyttiades under krigen 1788. och 1808. till Sjukhus för Armeen, och är nu uptagen till Skolhus, så länge nya Skolhus Byggnaden påstår.

E. Ett år 1784. af Träd uppfördt Packhus, och Wåg hus, med Rum på öfra Etagen, för Sjö-Tullkammaren, Sjö-Tull Rätten med flere, är beläget wid stranden i Wasikiperä, och omgifvit med en påläd Bro, tjenlig till uplastning af Varor, och anläggning af Lastade Båtar och Jagter.

F. En Embets Gård för Rector Schola med därå uppförd Caracters Byggning af träd, med åtskillige nödige uthus.

F. En Embets Gård för Församlinges kyrkoherde, underhålles till 4/5 delar af Stads, och 5. del af Lands-Församlingen som dessutom där har sin Sockne Stuga. Staden underhåller däraf Caracters Byggningen Källaren Stor Holps Boda — Stenfähuset och Stallet.

I. På en kringfluten holme wid Södra ändan af Staden, är uppfördt af Gråsten ett Krut=Magazin, hwarest Handels Societeten, som endast genom sitt Ombud får idka handel med Krut, har det samma fått förwarat.

G: Kejserliga Läne Lazaretts Gården, med därå uppförd Stor Twå Vånings Byggning, med åtskillige hus, är belägen i Staden nära till Kyrkan.

H. På Stadens jord är ochså Läne Fånghuset uppfördt af Sten, med nödige Boningsrum för Waktmästaren och Wakt knektarne.

I. Äfwenledes Ett till Krono Mathus ämnat, men nu till Krono Uplags Magazin inrättat hus af träd, är uppfördt på Stadens jord i Kaskeuniska wid vägen till Läne Fånghuset.

L. Straxt inwid Staden, är Stadens Hälso-Brunn, belägen, hwarest ett Brunnshus af Bräder med Korswerke af Staden uppfördt underhålles.

K. Stadens Mjöl Qvarn af Sten med 4 par qvarnstenar förmalar Spannemål till Stadens och närmast belägne Allmogens Behof.

M. Wid Stadens så kallade Kajana och Lemminga Tullar äro vanlige Tullhus Kronan tillhörige; men nu mera af ålder, och elak medfart under kriget mycket fördärfwade.

N. På Beckholmen, wid Staden, står ochså ett Tullhus, som alltsedan kriget varit af Militairen intagit till Waktrum, hwilket ännu fortfar, och underhålles huset till Murar m. m. af Staden.

Stadens Magistrat, antal Borgmästare, Rådmän, Notarier, Cassörer, Fiskal, Stads Fogde, Stads Tjenare, m.m.

Magistraten består, af en Borgmästare med hwars Syssla Stads Secreterare och Stads-Cangellist beställningarne äro förenade. — Tvenne Rådmän, En Stads Notarie, en Krono- En Stads Cassör, En Stads Fiskal, en Stads Fogde, som tillika har befälet öfver Stads- och Brandwakterne,

En Waktmästare, och Twänne Stads Tjenare.
Kämners Rätten, består af En Kämners Rätts Preses, som af
Borgerskapet väljes, 2:ne Bisittare, som för hwart halft år
ombytes ibland Borgerskapet, och En Kämners Rätts
Waktmästare. Staden lönar 3:ne Waktkarlar och Tolf
Brandwakter, af hwilka sistnämnde, Sa göra tjenst hwar-
je Natt, fördelta i Stadens åtskilliga Brandwakts Stationer.
6to Presterskap Gudstjenst — Stads- och Lands Församlingens Presterskap består
af en kyrkoherde och 2:ne Cappellaner, som wid Gudstjen-
sterne betjenas af en klockare, och en Spögubbe, samt
Sex kyrkans Sexmän.
Hwarje Sön- och Helgedag, hålles en Swensk Högmässa,
tilhwilken Gudstjenst sammanringes Kl:n 9 f. M. En Finsk
Högmässa, hwartill ringes när den Swenska afslutad.
Finsk aftonsång hålles likaledes, undantagande hwar
femte Söndag, och hwarje Helgedags annandag, då Swensk
aftonsång hålles. och på hwilka dagar Swensk Mässa
i Högmässan äfwen förrättas.
7o Post & Tull betjening — Postwerket förestås af en Post Inspector, som biträdes
af en Adjonct, och äro wid Post Contoiret 2:ne Postilloner på
Stat, samt en Brefbärare af den Corresponderande
Allmänheten antagen.
Stora Sjö-Tullen förestås af En Tullförwaltare,
som har sig till biträde En uppsynings man, och Twen-
ne Sjö Tulls waktmästare. Dessutom stå under Sjö-
Tullkammarens Disposition, åtskilliga här i Staden, på
Expectant Löön warande Tjenstemän af för detta Land
Tullstaten.
8o Gårdars antal, — Gårds Tomternes antal är Circa 350. En källarmästare

Källrar, Brunnar Krogar, Trädgård Skepps-Varf, Antal Fartyg, Större och mindre, Med deßes Tal — 2:ne Öhl-försäljare, och Twänne Traktörer betjena
Allmänheten, efter tid och tillfälle med Liqueurer,
Öhl, Mat, m. m. Staden har en Approberad Hälso-
brunn, hwars Intendent Stads Läkaren är. Inga tillåtne
Krogar finnas i Staden, icke eller några hwarken Allmän-
na eller Enskilda Trädgårdar; men några större Tregårds-
Gårdar med i dem planterade fä träd, äges af enskil-
ta personer. Inwid Staden äro twänne Privilegierade
Skepps Warf belägna, och ett dylikt, Staden tillhörande
tillhörigt, ligger i Haukipudas By af Sjö Sokn, på
2:ne Mils afstånd ifrån Staden. Staden, hwars Sjö-
fart dessa twänne sistförflutne åren, så owanligt tiltagit,
at den swårligen såsom kan bibehållas i längden,
äger för det närwarande, Tjugu En stycken större och
mindre däckade Skepp och Fartyg, utom många odäck-
kade Farkoster, som nyttjas till kust farten. Af Skepp och
Fartyg, äro twänne Trehundrade Läster och däröfwer, Fyra
öfwer Twåhundrade Läster. Nio öfwer Etthundrade Läster,
drägtiga, utgiörande tillsammans 3010. swåra Läster.
9o Antal Tullar — Under Swenska Tiden, hade Staden Fyra Tullar, nemligen
Limminga, Cajana, Swarn- och Sjö Tullarne alla, ut-
om Swarn Tullen försedda med kronans Tullhus.
10o Beloppet af Land-Tulls afgiften då den eviterade och upbars per Medium för de sista Tio åren — Ehuru Landt-Tull Räkenskaperne för så många
förflutne År icke kunna igenfinnas, är det likwäl
kändt, att Land-Tull upbörden under ifrågawarande
tid, permedium steg till circa 2500 R:d. Swenskt
Banco Mynt.
11o Sjö-Tull afgifternes årliga belopp lika få — Stora Sjö-Tulls Räkenskaperna för Swenska tiden,
i synnerhet sednaste åren under äro bortförda, och

saknas på Sjö-Tullkammaren; men upbörden steg de sednaste åren under Swenska Regeringen för Uleåborgs Stad till cirka Åtta Tusende R:d Banco. Sedan Finland blef förenadt med Ryska Riket, belöpp Stora Sjö-Tull upbörden för år 1812. till Sju Tusende Fyrahundrade Åttatio twå för år 1813. till Tre Tusende Femhundrade Sjuttio och för år 1814. till Nio Tusende Niohundrade (9900:) Rubel i Banco Assignationer.

12mo Borgerskapet antal Handlande, med eller utan öppna Bodar, Handtwerkare, Timmermän m:m:

Stadens Borgerskap utgöres af 46: i rörelse warande Handlande och Handlande Enkor, af hwilka endast 4 idka en betydeligare, och 26 en ringa Radhandel, 65. Handtwerkare i 24 särskilda handtwerk. 170 Timmermän och arbets karlar njuta Stadens försvar, och under inseende af ett ordenteligen Organiseradt Coupwardie Sjömans hus, och Sjömanshus Direction med Waterschout och Notarie, befinnes i Staden 15 Coupwardie Skeppare, och 175 Coupwardie Sjömän, som idka Sjöfart.

13de Stadens Export och Import-waror

Stadens Export-waror bestå hufwudsakligast i Tjära Beck, Furu Bräder, Bjelkar och Sparrar Spiror, Talg, Smör, Lax, Sik, torra Gäddor, Fjeder, Hudar, kalfskin, och Import-waror i Salt, Hampa, Lin, waftnader, jern Segel Duk, Ärter, Gryn, Spannemål och något Speceri.

14de Timade Wåd Eldar, Brand-ordning, Brandredskap

Utom den swåra medfart som Staden flere gångor af en härjande Fiende måst lida, har denna Stad undergått swåra Eldswådor, år 1652, då största delen af Staden afbrann, och år 1654. lades nästan alt det öfriga i Aska. År 1773 i Julii Månad, uppbrann cirka tredje delen af Staden wid Limminga Tulls Tracten, eller nästan hela Fjerde Qvarteret, med Bodarne på Kikeli holmen dit Elden kastades på ett afstånd af cirka 900:de alnar. Samma År i Augusti Månad afbrann nästan en fjerdedel af Staden wid Cajana Tulls tracten, eller nästan hela Andra Qvarteret. Sedan har någon betydlig Eldswåda icke timat, ganska få gångor har något hus blifwit antändt och afbrunnit, men ofta har Elden blifwit hämmad. Konungen i Swerige Gustaf Adolph, har under den 7:de Januarii 1801 fastställt en af Högloftl: Landshöfdinge Embetets förslagen Brand Ordning för Uleåborgs Stad. Staden har 2:ne större och en liten Brand sprutor, med till dem, ibland Stadens Borgerskap och förswars manskap utsedt Befäl, och Handlangare, som stå under Högwälborne Herr Landshöfdingens, och Magistratens Befäl och inseende. Desutom äger Staden Brandsegel, och andra i Stadens Brand Ordning föreskrefne Brand redskap, Lika som Gårds Ägarne hafwa de i Brand Ordningen dem ålagda Brandredskapen, af hand-sprutor Läder Ämbare Swabblar m:m: i behörigt stånd till förekommande af Wåd Eldar, och så en Sotare Antagen, som flitigt bör sota skorstenarne, och efterse Murarnes bristfälligheter.

15de Folk nummer, Mantals skrefne under 15 År, och utom Mantal.

År 1814. befunnos i Staden enligt Mantals Längden. 1606: Mantals skrifne personer. 682. barn, under 15. år och 153. personer utom Mantal uteslutna. summa Personer 2441. utom 175. de rette Coupwardie Sjömän.

16° Matlag, eller Hushåll

Enligt förenämnde års Mantals Längd, funnos i Staden 632 Matlag eller Hushåll.

17° Krono uppbörds belopp

Krono Uppbörden steg år 1813. till Silfver Rubel 2217. 84 kopek.

18° Stadens aflönings Stat med skedda förändringar och tillökningar

19° Stadens enskilta medel, Tomtören, Maltets pengar, Åker skatter, Hollmars- Ängs- och Fiske arrenden, Tolag, Sakören, Burskaps pengar, Strand- Badstuguvarv och notafgifter, Marknads Stånds pengar, Källar frihets medel

Stadens tid efter annan förändrade och tillökta, nu gällande aflönings Stat belöper Silfver Rubel 2445. årligen. Stadens Enskilta Inkomster, som af Stads Cassören uppbäres, och jemte Cassa Manuan redovises, bestå i Tomtören, Åker Tara, Ängs Tara, Häll skjuts afgift, Arbitral Tara, Stads Medici aflönings Fond, Brandvakts Penningar, Multbet penningar, Tolag, Torg- Våg- Hamn- Bro- Måtar- och Backar penningar, Arrende Medel för Stadens Fiskevatten, Hollmar- och Urfjells Ängar i Limminga Socken Juntila Hemmans Ränttorp, Stads Källare Frihets medel, Burskaps Penningar, Brunns- Medel, Lösen för nya Intagor, Arrende för Stads hälläven m. m. som tillsammans till Stads Cassan inbringa circa 4500 Rubel Silfver Årligen.

20° Fabriker och Inrättningar Fattig wårds anstalt m. m.

Stadens Handels Societete, har wid Toppila Sund, på därtill utköpta Toppila Hemmans ägor, ett Tjärhof med nödiga Magaziner, för all den Tjära som till Staden införes. Denna Inrättning förestås af en Inspector, med fyra Tjäru wrakare under sitt befal; Twänne Beck- Bruk, en enskilda Handlande tillhörige finnes äfven på Stadens Hollmar anlagda, och äro i full gång likasom ett finbladigt Såg- verk och Ett Walk verk.

Fattig wårds anstalter hafva ofta blifvit af Församlingens Ledamöter påtänkta; Men brist på tillräckliga fonder, och stort öfverflöd på fattiga och behöfvande som i mykenhet nedkomma ifrån de östra Socknarne, som sällan undgå swår missväxt, hafva hittils hindrat upsåtet att afskaffa Tiggeriet. Likwäl betala Stadens Innwånare årligen en viss procent af sina Stads utlagor till Fattig Medel, som af Magistraten och Kyrkoherden, till de mäst behöfvande utdelas, och dessutom är, sedan år 1810. genom gåfvor Testamenten och andra sammanskott början gjord till en stående Fattig fond, som nu redan belöper i Capital circa 1500 Rubel Silfver, och är ställd under Kyrko- Rådets omedelbara förvaltning. af denna Fond blir endast räntan årligen, efter Kyrko- Rådets bestämmelse utdelad till mäst behöfvande Hus Fattiga.

Uleåborg den 9 October 1815.

H. H. Hasselblatt
Borgmästare

Coll. cer.

Allerödmjukaste Relation

Till allerödmjukaste följe af Högädle Herr Promotorns och Riddarens Befallning, får Magistraten angående Staden Brahestads Privilegier, fri- och rättigheter samt Stadens Oeconomie med mera, allerödmjukast afgifva följande Relation:

1:o Af de ofullständiga och i afskrift befinteliga gamla Handlingar, hwaribland hufwudskrifterna under den Staden år 1810 öfvergångne Eldswådan uppbrunnit, finnes, att uti Salo Socken i Österbotten en liten fläck eller Lands Stad blifvit anlagd, under Drottning Christinas Regering af Riks Drotzet m. m. Grefve Pehr Brahe, enligt Fundations Bref af den 5te December 1649, hwilken sedermera år 1652 är kallad Brahe=Stad, hwarest en hwar som då hade lust, wilja och förmögenhet, ägde tillstånd att sig nedsätta och åtnjuta såsom uti de andra Städer i Riket Sweriges Stads Lag samt Tolf års frihet för alla wissa och owissa utlagor; hwilka Staden beviljade Privilegier blifvit widare confirmerade, sedan Staden år 1652 kommit under Cajanas Friherreskap. År 1765 erhöll Staden Brahestad rättighet att idka fri Inrikes Seglation, äfven som Staden genom Kongl. Resolution den 3 December sistnämnde år, på därom gjord ansökning, meddeltes frihet att få tillgodo njuta

Stapel rätt antin i Gamla Carleby Uleåborg eller Wasa, därest Staden ägde uplags plats, doch att Handlande icke betungades med att uti dessa Städers hamnar utlasta, utan borde Fartygen endast stå under någon af nämnde Städers Tullkammares inseende. Men år 1791. beviljades Staden ensklid Stapel rätt och egen Tullkammare. Gamla Stads Sigillet, som vid Branden förkommit, utgiordes af en sadlad upsänd häst med hamn och hafvet på andra sidan. Stadens nya Sigill består i en flakter Örn med gamla Sigillet i hwitt fält och omskrift; Brahestads Sigill.

2:o Staden Brahestad är belägen i Salo Sochen af Uleåborgs Län wid en liten fjerd af bottniska viken, 69¼ Mil Landwägen från Åbo; Staden utgör i widd omkring 980,000: qvadrat alnar och är indelt i 21 qvarter, hwilka omgifvas af 3 Långa gator från Söder till Norr och 5. Dito från Öster till Wäster, enligt närlagde plan Charta.

3:o Genom öppet Bref af den 25 Februarii 1651, Donerades till Staden 3½ dels Mantal i Savolax by och 2¾ dels Mantal i Salo by och Salo Sochen, hwilken Donations jord, efter Reductionen under Konung Carl XI tid, och andre tillkomne förändringarne, nu mera utgöres endast af 1⅚ del Mantal, nemligen i Salo by Sowis ¾ dels Mantal, i Savolax by Engesholm ½ Mantal Langila ⅓ dels Mantal och Langila N:o 9 ¼ dels Mantal, som enligt Salo Sockens uppbörds längd skatta i grundränta 11 Rubel 99¼ Kop. för mantal, till sammans 21 Rubel 98¾ Kop. Silfwer; af denna jord begagnar Borgmästaren, såsom Löne förbättring en äng om 5 Kapland af 10. Skrindors afkastning jemte en holme Stör kraset kallad, samt Rådmännen en Holme [illegible] 4. Skrindors hö afkastning, de öfriga Donations ägor innehafvas af Stadens Borgerskap och hwar ännu under ensklid besittningsrätt, utom hwad däraf är anslagit till Stadens gemensamma mulbete. Fiske idkas af Stads borerne dels innom Stadens yttre hamn, dels och wid Staden kringliggande holmar.

4:o Publique Byggnaderne i Staden bestå af en gammal trä kyrka med klockstapel, Ett Schola hus samt Sjö Tull och Packhus; Men Post hus finnes icke, äfvensom Rådhuset år 1810. upbrunnit och ännu icke blifvit å nyo upbygt.

5:o Magistraten utgöres af En Borgmästare och Trenne Ordinarie Rådmän samt En Stads Notarie, hwarutom Stadens öfriga Tjenste män äro En Stads Physicus, En Stads Fiskal, ~~som Stads Fiskal~~ som tillika förrätter Stads Fogde göromålen, En Krono och En Stads Cassör, samt En Stads Tjenare.

6:o Swensk och Finsk Gudstjenst förrättas hwarje Sön och Högtids dag uti Stadens Kyrka, som tillika är Salo Sockens Moderkyrka, af Kyrkoherden i Socknen jemte En Kapellan och Sockne Adjuncten, hwilken sistnämnde därjemte förestår Stadens Pedagogie.

7:o En Tull förwaltare och twänne Sjö Tull Wahtmästare finnas i Staden äfven som En Post förwaltare.

8:o Gårdarnes eller Tomternes antal uppgår till 169 hwaraf 156 äro bebygda och 13 obebygda. I Staden är En

vinkällare, och Trenne Närings ställen eller Öhl krogar.
Twänne allmänna brunnar finnas å Stadens Tegas Torg;
Men ingen Trägård. Antalet af nu befinteliga däckade Far-
tyg större och Mindre, bestiger sig till Elfva stycken,
innehållande tillsammans 650. swåra lästers drägtighet, ut-
om en å Byggnads platsen eller Skepps hwarfvet nära in-
wid Staden, nyligen byggd Galeas, hwilken ännu icke blif-
wit afmätt.

9:o Medan Landtullen existerade, voro i Staden twänne
sådane, men nu finnes endast en Sjö Tull.

10:o Som Land Tull räkningar blott för Tvenne sista åren,
under hwilka Landtullen upbars, finnas, så uptages
medium af årliga upbörden för Twenne år, som utgör
1056. Rubel Banco Assignationer.

11:o Medium af Sjö Tull afgifternes årliga belopp för sista
Tio åren i denne Stad, är 1461. Rubel 48 Kopek B:co Assig:r

12:o Antalet af Stadens Borgerskap belöper sig till 75. af hwil-
ka 36 äro Handlande och 8 Handlande Enkor samt 20.
äga öppna Bodar; Det öfriga Borgerskapet utgöres
dels af Skeppare dels Handtwerkare. Timmermän och
arbets karlar äro till ett antal af Femtio Fyra.

13:o Utgående varor från Staden äro Tjära, Beck, Talg,
Smör, oberedda Hudar och Kalfskinn samt något Bjelkar.
Inport varor äro förnämligast: Salt, Spannemål, Järn,
Stål, Kalk och något Speserier.

14:o År 1810 Natten Mot den 6:te October upbrann genom
wådeld nästan halfva af Stadens första Qvarter, mer än
hälften af Andra Qvarteret och största delen af Tredje
Qvarteret. Kongl. Majestäts för Staden Brahestad ut-
färdade Brandordning är daterad den 13:de Martii 1799.
Twänne Brand sprutor af mindre sorten finnas i Staden,
hwarutom Stadens Kyrka äger en större och ny spruta i
godt stånd.

15:o Stadens folkmängd belöper sig för innewarande år till
967. personer, af hwilka 635. äro Mantals skrifne, 283.
minderåriga, 28 öfweråriga samt 21 för andra orsaker
från Mantals penningars med mera erläggande, befri-
ade.

16:o Matlagens eller Hushållens belopp i Staden, enligt
detta års Mantals Längd, befinnes wara 240.

17:o Sedan Hans Kejserl. Majestät, genom Nådig Skrif-
welse af den 9 Januarii 1812. i Nåder bewiljat den af
Stadens Inwånare, hwilka genom Branden Natten Mot
den 6:te October 1810: blifwit lidande, Fem års frihet för
alla utskylders erläggande till Hans Kejserl. Maj:t och
Höga Kronan, räknadt ifrån och med Året 1812. till år 1817.
så upgår beloppet af Krono Upbörden för sistledit år 1814.
endast till 570: Rubel 63 Kopek Silfver.

18:o Efter det 1696. års Stat för alla Embetsmän i Swerige
och Finland uprättades, finnes Magistraten följande Contante
Löner wara anslagne, nemligen: för Borgmästaren 100:de
D:r Silfver mynt eller 33 Rd:r 16 ß:r Banco, Hwarje Råd-
man Tio Daler Silfver mynt, eller 3 Rd:r 16 ß Banco, som
sedermera likwäl, under slutet af Kongl. Swenska Re-
geringen blifwit ökade, såsom följande upgift närma-
re utwisar.

	Rd. Bc. eller under Kongl. Swenska Banco			Som närvarande Silfver.	
	rd.	ß.	rf.	Rub.	Kop.
Borgmästaren	100	—	—	144.	—
År 1813 bewiljade Expense medel	—		—	24.	—

Fem Rådmäns tillsammans	33.	16.	—	48.	
Stads Notariens	40.	—	—	57.	60.
Expensa Medel				24.	—
Stads Chirurgens	116.	32.	—	127.	37½
Stads Fiskalens jemte dermed förenade Stads					
Fogde Lön	27.	37.	4.	40.	
Expense medel				2.	50.
Krono Cassörens	40.			57.	60.
Expense medel				8.	33⅓
Stads Cassörens	20.			28.	80.
Expense Medel				20.	
Stads Betjenters	16.	32.	—	24.	—
Organistens	33.	16.	—	48.	
Badmorskans	10.	—	—	14.	40.
Fyra Brandwakters	44.	21.	4.	64.	
Trumslagarens	5.	16.	—	8.	33⅓
Trenne Lotsars	53.	16.	—	72.	
Gästgifvarens efter anbud	10.			15.	—
Trenne Förmäns efter öfverenskommelse					
för närvarande				45.	—
Åkerwaktens enligt accord med åker					
ägarens	14.	36.	—	70.	—
Tolarens	22.	10.	8.	32.	
19º Stadens enskilta medel					
Tomtören	27.	21.	8.	81.	
Åkerskatten	53.	1.	11.	184.	
Ängsskatten	14.	7.	8.	30.	
Brandwakts penningar	52.			66.	

Malbets penningar	25.	—	—	62.	—
Arbitralen	126.	16.	—	132.	
Fattig penningar	104.	9.	1.	52.	
Hallskjuts	97.	37.		41.	60.
Borgskaps Penningar	13.	16.		9.	80.
Arrender för Winkällare m.m. och Sta-					
den tillhörande Holmar	18.	20.	—	48.	
Tolagen	184.	41.	6.	310.	—
Till Tolarens och åkerwaktens aflönande					
in Summa	41.	10.	—	50.	40.
Winkällar Frihets medlen godtgöras					
af Kronan, deraf Staden endast upförd					
till	12.	42.	—	15.	
Lots Penningar	36.	—	—	86.	
Wåg Penningar	50.			30.	
Marknads Stånd Penningar				5.	—
Stadens andel af Sakören				11.	20.

Öfverskottet af årliga inkomster utaf Stadens enskilta medel ofvan dess aflönings stat, åtgår på sätt Stadens räkenskaper det närmare utreda till hwarje handa extra utgifter, samt efter den Staden år 1810 öfvergångne brand en Klifvit betydeligen ökade.

20º Några Fabriks Inrättningar i Staden finnes icke. Stadens Fattiga, få sitt underhåll efter Stat, dels från Stads Cassan dels och från en särskildt inrättad fattig Cassa, för hwilken en af Stadens äldste är föreståndare.

Brahestad den 26te Junii 1815.

Fredr. Eggren
förordnad
Mattth. Lacke

Gälv. Tollwén Pet. Löwenmarck

Gälv. Laurens Fredric Sovelius

Coll. Cess.

Beskrifning
om
Gamla Carleby Stad,

i afseende på det af Högloflige Procurators Embetet i Åbo om denne Stad affordrade, underdånigst uppsatt i April månad År 1816.

Parturiunt Montes, nascitur ridiculus mus.
Hor.

Beskrifning om Gamla Carleby Stad.

Celerius pariunt Elephanti.

Gamla Carleby Stad ännu icke fulla Twåhundrade År gammal och än allt en bland Finlands mindre Folkrika Städer, förtjenar dock, i likhet med Finlands öfriga Städer sin egen Beskrifning. Men de Öden, som denna Stad dessa Åren undergådt, de verkningar den till det omliggande Landets Bolnad åstadkommit, är ämne för en penna, som borde föras af en verkelig Autorshand, och som endast då kunde gifva Läsaren ett sannt interesse; hwilket icke als får väntas af denna Beskrifning, å:stadkommen på befallning, innom en inskränkt tid, och af den, som flerfaldiga Embetes åtgärder kalla ifrån den grundeliga forskning, som fordras till att förliga detailler af hwad hit höra och här teknas borde. Då derföre endast i korthet här finnes anfört, det granskaren ville hafwa utförligen afhandlat, kan hända och mycket aldeles förbigådt, som vore anmärkningsvärdt; må han erindra sig: att icke något begär efter Autorligt anseende,

utan nödvändigheten framkallat denna Relation om Staden.

Om Stadens Ålder, Privilegier, Vapen eller Sigill.

Konung Gustaf Adolph den Store, likamån om näringarnas förkofran i sitt Rike, som att förvara dess anseende och Vählde emot Utländska Magter, lät, i början af sin Regering, anlägga Städer, och ibland dem äfven Gamla Carleby, för hvilken Stad den 7de September 1620 utfärdades privilegier, som in orginali finnes förvarade uti Magistratens Archivo: Hvilka sedermera af alla framfarna Regenter äro stadfästade, och i äldre tider, till Stadens uppkomst och Landets förkofran altid oförändrade bibehållne och skyddade, så af Regenterne sjelfve, som och Domstolarne. Dessa privilegier, som i sednare tider till Ortens sannaste botnad i åtskilliga delar finnas utvidgade, tillägga de blifvande Innevånarena flere förmåner, hvilka i fortsättningen häraf komma på sine ställen att närmare omnämnas.

Staden anlades på Risstrands Bys Ägor, uti Gamla Carleby Socken, hvars namn den ock tillades, och hvilket Soknen, sedan Konung Carl Knutsons tid burit; men dess förinnan troligen hetat Kockola. En benämning, som Finnarne ännu i dag tillägga så väl Staden som Soknen.

Af den ymniga Tjäru tillverkningen, som redan då idkades i Landet, lärer anledningen blifvit tagen, att gifva Staden till Vapen en liggande Tjäru-Tunna, af hvars båda bottnar och Sprundet eldflammor utgå; sådan som vid stående Figur utvisar och den jämväl bordt vara anbragt å Stadens nu brukliga Sigill.

Belägenhet, vidd, Qvarter och Gatu indelning.

Staden är belägen uti Wasa höfdinge Döme, Korsholms Norra Fögderie, 55. Mil ifrån Åbo, 14. Mil ifrån Wasa, och en åttondedels mil norr om Gamla Carleby Sockens Moder Kyrka, vid vänstra sidan af en liten, numera nästan aldeles upgrundad Vik, som löper in från Hafvet, på en jemn Sandlöt nu, omgifven på trenne dess Sidor af Åkrar och Ängar, och på den fjerde af nämnde Hafsvik eller Sundet, såsom den vanligen af Innevånarne

vanarens benämnes. Läget är derföre både angenämt och sundt.

I början bygd, såsom mest alla andra i den tiden anlagda Svenska Städer, utan någon ordning, efter de första Innevånarernas god tycko, fick Staden och först efter den år 1664 henne öfvergångne totala brand, den regularite till Qvarter och Gator, den nu har, och som gör Staden tillika med de i sednaste åren upförda Hus och Byggnader till en bland de vackraste Städer i Landet.

Gatorne äro 20. Alnar breda och gå parallella ifrån Söder till Norr och ifrån Väster till Öster ned mot Sundet, samt formera Stadens tjugu egenteliga Afdelningar, hvilka fyra tvärs öfver Staden uti nyare tider blifvit benämda till ett Qvarter. Fem sådane Qvarter utgöra den egenteliga bebyggda Staden. Uti det tillkomna sjette Qvarteret äro också tvänne Afdelningar till några dess Tomter med dåliga Hus bebyggda, men de flesta Tomterne begagnas dock endast till plantager för kål och Potatis. Om man tager dessa med ringare Hus bebyggda Gårdar uti beräkningen, så utgör den längsta Gatan i Staden 1224. Alnar. De öfrige äro 1122. Alnar långa. Gatorne som gå tvärs öfver Staden, hafva hvardera en längd omkring 400de Alnar. Hela Stadens omkrets kring de bebodde Tomterne, utgör således vid pass 3400de Alnar, hvilket att tydeligare låter inhämta sig af den här efteråt vidfogade Situations Charta, som Herr Vice Häradshöfdingen Carl Vidén benäget behagat affatta och härtill aflåta.

Donations Åkerjord och Ägor samt Fiske Lägenhet.

Under denna Stad anslogs Rifstranda Bys Tolf hemmans Jord, som utgjorde Alla och två tredjedels Mantal, samt Qvikant Bys tvänne Hemmans Jord, som utgjorde Två Mantal, hvilka sednare vid Konung Carl den XI^{tes} Reduction blefvo Staden fråntagne och Roteringen underlagde.

Huru många Tunneland den odlade åkerjorden då utgjorde, kan icke uppgifvas; men af en på Kongl. Befallning uti Maji Månad 1674. verkställd mätning, finnes den gamla Åkerjorden hafva utgjort 74. Tunne- och 18¾. Kappeland samt den nya Åkerjorden, förmodeligen uptagen efter Stadens anläggning, 63. Tunne- och 5. Kappeland.

Viden af Landtmätaren Hans Häggström 1738. verkställd affattning öfver Stadens Jord Ägor, befinnes Åker Jorden hafva utgjort 163.

Tunne- och 16. Kappeland, och Hö Landet 194. Parmar, samt viden Trettio Sju år derefter anställd refning, befans den då odlade Åker Jorden utgöra nära 277- och Änglandet nära 792. Geometriska Tunneland. Sedan denna Refning, anstäld åren 1767 och 68, har Odlingen af Åker Jorden märkeligen tilltagit, att den nu utgör (omkring 330. Tunneland. Särdeles äro de swåraste Stenbackar förvandlade till fruktbärande Åkrar, som äro omgifna af famns höga wällagda Sten Murar. Den öfriga Åkerjorden, såsom bestående mäst af Sand, är högst dålig och kan endast genom myket gödslande blifva bärande. Den besås dels med Råg och Korn, dels användes den till Tobaks- Kål- och Potatoes- plantering, största delen begagnas dock till Höslag.

Lägenheten att idka fiske inskränker sig i de till Stadens Donations Mark stötande Vatten. Hvarutom Stadsboerne i grund af privilegierne äga rättighet att idka fiske uti Bredviken och Engesfjärden, belägne innom Kronoby Sockens Skärgård, samt uti Kaustarviken, hörande under Gamlacarleby Socken. De förra ligga 3/4. Dels Mil i Wäster och den sednare 3/6. Mil i Nord Ost-

ifrån Staden. Det är jämwäl Stadens Innevånare tillåtit, att utom på grunderne utmedegne Sjö Holmar och där jämwäl på utgrunderne omkring Kalla och Tankar Skär idka Strömmings fiske. Dessa Holmar eller Klippor ligga Tre mil ifrån Landet uti Bottniska Viken. Den förra utanför Kalajoki Socken, och den sednare utanför Gamlacarleby och Kronoby Socknars Rå.

Publika Byggnaderne

En Korss Kyrka med särskild Klock-
(medan särskild upförd byggning för Kaporen; Kronans Tyghus)
Stapel; Ett Schol-Hus, samt ett Våg och Packhus, alla af Träd upförda, äro de enda publika Byggnader här finnas.

Kyrkan är byggd åren 1654 och 55, och tillökt med tvänne Korss åren 1695 och 96. Den reviterades med Lera och Kalck bruk samt försågs med nya Fönster 1790, så att den har ett temmeliga vackert utseende. Den är försedd med ett Orgelverk, en smakfull Altar Tafla och Sju stycken vackra messings Ljuskronor, utom några andra prydnader.

Uti Klock-Stapeln, som på Nord Östra sidan från Kyrkan är upförd, finnes trenne rätt goda Klåckor, och ett slag Uhrverck, med visare endast åt Östra sidan.

Schol Huset är upbyggdt 1696. efter den tidens

smak, med trenne afsättningar på taket. Har twänne Salar och en Kammare. Uti den ena af Salarne hålles Synodal möten med Österbottens Presterskap. Uti de andra Rummen samlas Skolgåssarne, hwilka njuta underwisning uti de Stycken, som läras uti pædagogier af en genom Consistorium tillsatt Lärare, som har Lön både af Kronan och Staden; Gossarnes antal, efter medeltalet af sidstförflutne tio Åren, plägar göra omkring Trettio. Lärarens Boningsrum äro upförda 1736, af dåligt Timmer, är nu mera utdömd, och är der ämnad att i stället upföra ett litet Stenhus; hwartill Hans Kejserliga Majestät i Nåder faststäldt den af Intendents Contoiret dertill för twänne År sedan gifna ritning.

Trenne Tullhus finnes, som Kronan, i likhet med slika hus annorstädes, låtit å Stadens grund upföra och dem underhållit. En af dem står på Södra sidan om Staden vid Landsvägen som går Söderut; Den andra på Östra sidan om Sundet vid vägen som för norrut från Staden. Den tredje Sjötullen kallad, på Norra sidan om Staden, vid ett smalt ställe af Sundet, halfva vägen emellan Staden och Hamnen.

De twänne förstnämnde, såsom nu mera, sedan Landttulls afgiften uphört, onyttige för Kronan, blefwo sistförledne Höst försålda och af Staden inköpta. Men Sjö Tullen begagnar Kronan ännu vid Sjö Tulls bewakningen, såsom ett Vagthus.

Efter den År 1805. Staden sednast öfwergångna Vådelden, då nära en fjerdedel af Staden, tillika med det af Träd i äldre tider upförda Rådhuset, lades i Aska, har Staden warit i saknad af Rådhus, hwilket å nyo bör upföras af Sten, efter en redan af Konungen i Swerige approberad Ritning. Och en gång upfördt, sedan utmärkt wackra privata hus redan äro omkring Torget upbyggda, skall det åt Staden gifwa en efterlängtad skön prydnad.

Rådhusets upförande har härintills icke kunnat med allwara påtänkas; emedan någon annan fond dertill icke gifwes, än hwad genom taxation på Innewånarena kunde anskaffas; men så länge en stor del af dem efter Branden och Kriget ännu warit i saknad af Boningsrum för sig sjelfwa, och ifrån Staden allt än utgår för dess förnämsta Ex-

port varor, en afgift till Academiae Nybyggnads Fonden i Åbo, har föga varit att hoppas det Innevånarena skola mägta företaga och full komna detta i längden almenstone högst oumbärliga Hus — Och skola eller icke utan känbar skada för deras rörelse mägta dermed, innan de kunna få använda benämnde afgift till Fond för Stadens egit Rådhus's upförande.

Uti en Staden tillhörig Gård, är Stads Arresten inrättad, för att provisionelt nyttjas, till dess ett nytt i den nedbrändas ställe kan blifva upbyggd.

Staden är ock skyldig att till en viss anpart, efter den förening som emellan Soknen och Staden vid en å Prästegården år 1736 hållen Husesyn, blifvit ingången, deltaga i Kyrkoherde Bolets bebyggande; Och i sednare tider har Staden förbundit sig att i stånd sätta och enligt Husesyns författningarne vidmagthålla det ena af Kapellans Bohlen vid moderkyrkan.

Magistraten med Tjenstemän och Betjening m. m.

Stadens Styrelse är anförtrodd åt en Borgmästare, som tillika är Magistrats Secreterare, och Sex Rådmän, hvilka väljas bland Borgerskapet. Dess betjening består af en Notarie, en Cassieur, som derjemte redovisar för Krono Uppbörden; En Stadsfogde som tillika är Fiscal; En Rådhus Vaktmästare, som nu är af Magistraten tills vidare förordnad att derjemte vara Police Uppsynings man, hvars antagande nyligen af Landshöfdingen blifvit anbefald; En Stads tjenare; En Trumslagare och fyra Brandvakter samt en profoss.

Prästerskap och Gudstjenst.

Ehuru Staden, såsom förut anfördt är, har särskild Kyrka, der hvarje Helgedag hålles tvänne Svenska och en Finsk Gudstjenst, några få Helgedagar undantagne, då blott en gång predikas på hvardera Språket, aflönas och underhålles i Staden, likväl icke för dess behof någon särskild prästeman; utan bestrides Gudstjensterne af samtelige Moder Kyrko Församlingens Präster, som vid infallande ledigheter jemväl väljas af Stads Församlingens röstägande Medlemmar, som jemlikt Författningarne dem och aflöna. Stadens

Pädagog är jemväl förbunden att predika uti Stads Kyrkan andra Dag Juhl, Påsk och Pingst.

Ordinarie Presterne vid ~~Dom~~ moder Kyrkan, hvilka tillika kunna anses vara Stadens Religions Lärare, äro Kyrkoherden, Tvänne Kapellaner och en Sockne Adjunct, hvilka alla på här förbenämnt sätt aflönas jemväl af Stads Församlingen.

Vid Scholan härstädes var ifrån uråldriga tider twänne Lärare tjenstgörande; En Rector Pädagogiä, hvilken uti tjenstgöringen biträddes af Sockne Adjuncten, som var Pädagogus Inferior, men för femton år tillbaka, tänktes det Domcapitlet i Åbo att med Borgerskapets begifvande befria, doch till Stadens Ungdoms märkbara skada, Sockne Adjuncten från denna skyldighet. En Person digner snarare under bördan af ett svårt Arbete deruti han behöfver understödjas, än twänne.

Pädagogens nuvarande Löne Förmåner äro:

Af kronan Spanmål ——— 15. Tunnor
Tionde andelen af Stadens Åkrar — 6. Dito
Djekne penningarne ifrån G:Karleby Socken utgöra omkring ——— 25. Rd Silfver
Lönen ifrån Stadens Cassa ——— 54. Rd 24 kop.
Dessutom Djekne Penningar ifrån Staden,

som erlägges godvilligt, enär det öfriga Presterskapet håller dess löne Uppbörd uti Staden.

Tull och Post Betjening.

Sedan LandtTulls Uppbörden Upphört, är endast Sjö Tulls Betjeningen tjenstgörande; den består för det närvarande: efter Stat af

Tullförvaltaren med en Årlig Lön af — 300. Rd Silf
Han har under sitt befäl trenne Ordinaire Vagtmästare med 75 Rd Lön hvardera 225. —
och en Vagtmästare utan Lön — — —

Af den indragna Landt. Tulls Betjeningen

Uppbär förra Tullskrifvaren Matts Vikander, som är ofärdig i sina fötter och otjenlig till tjenstgöring på någon annan Ort, sin fordna Lön — 86. 40.
Likaledes njuter förra Uppsyningsmannen Matts Högström sin förra Lön — 86. 40.

Postverket bestrides nu här utan någon Adjoint, af en postmästare, som efter den nya så kallade project Instructionen; njuter på Stat af Post medlen i Lön årligen — 350 Rd Silfver
Fria Hus Rum och Skrif materialier,
till Hushyra har åtgådt årligen — 30. — —
Och i Skrif Materialier — 60. — —
Några postilloner äro icke vid detta post Contoir till tjenstgöring anordnade.

Upbörden vid Contoiret, har efter medeltalet af de tjo sednsta åren beräknad, upgått till 527 Rubel 50 kopek: Silfver.

Gårdarnes antal, Källare, Brunnar, Krogar, Trädgårdar, Skepps Warf, antal Fartyg, större och mindre med Lästetalet.

Efter den utvidning Staden 1767 erhållit, utgör Gårds Tomternas antal 255. Af hvilka 225 äro mer och mindre bebyggda; Endast å Trenne äro verkeliga Stenhus upförda; Fjorton äro bebyggda med Twå Våningar och de andra med enkla Trädhus; De öfriga Gårds Tomterne som ligga vid Norra ändan af Staden, begagnas till Kål- och potatesland samt Tobaks plantager. Bland Stadens förenämnde Gårdar finnas 27. vara Brandförsäkrade.

Stadens läge är lågt, hwarföre Källrar icke utan drygga kostnader kunna byggas. Dock finnas öfver Sjuttio sådane uti Staden byggda, dels öfver dels under jord Ytan. Deremot har nästan hvarje Gård sin egen Brunn. De gifva merendels ymnigt vatten, som är dåligt i alla Brunnar inom Staden. I Brunnarne på Östra sidan, en åttondedels mil ifrån Staden, fås ett temmeligen godt Vatten; Likaledes erhålles på den så kallade Skrammelbacken, som ligger några hundrade Alnar Vesterom Staden, ett godt Watten — Hvarest i sådant ändamål på Stadens bekostnad för några år sedan en Brunn blifvit grafven och Stenlagd; men begagnas föga af fördom för den där nära belägne Begrafnings platsen.

Några privilegierade Krogar finnas icke i Staden — Dock kunna Sjömän och Arbetsfolk erhålla Öhl och Svagdricka hos trenne särskilde Personer, som på en sådan näring undfådt Magistratens tillåtelse. Dessutom erhålles en nödtorftig förfriskning så väl hos den Person, hwilken arrenderadt sig Stadens så kallade Källare rättighet, som hos den, hvilken bestrider Gästgifveriet eller Wärdshus hållningen.

Climatets hårdhet vållar det någon egentelig Trädgårds skötsel här icke kan idkas; men plantager för vanliga Köks Växter omgifva Staden på alla dess sidor, churu sällan de och löna odlarens möda.

Redan från de äldsta tiderne, har Skepps-Byggeriet utgjordt en af Stadens förnämsta näringar, och drifves här ännu, likväl med

vida mindre förmån än tillförene, i anseende till brist på Virke, som nu måste nedskaffas på femton Mils väg allt ifrån Vitasaari och Saarijärfvi Socknar. Något privilegeradt Skepps Varf har likväl här icke funnits före den 31. Augusti 1796. Då Kongl. Commerce Collegium dermed hugnade härvarande Handlanden Jon Kyntzell, hvars Son af denna förmon sig nu begagnar. Detta Varf är anlagdt på en Bergs Udde på Kaustarviken, som ehuru den ligger inom Socknens rå, tre åttondedels mil ifrån sjelfva Staden och en åttondedels Mil ifrån den inre Hamnen, tillhör den dock genom ett laga kraftvunnit Ågodelnings Rättens Beslut af den 1. Junii 1766 Staden. Under detta Varf äro Timmermän ej antagne; af dem har det icke heller behöfts; ty alla där förefallande Byggnader och Reparationer å Fartygen, bedrifvas förmånligast genom Bönder från denne och Kronoby Socknar, hvilka efter särskildt accord antingen i Summa eller efter dagspenning alltid erhållas, och de där till arbetet äro utmärkt skickelige, då de ledas derwid af Varfvets antagne Byggmästare. Efter en öfverenskommelse som ägt rum, bemälte Kyntzell och Borgerskapet emellan innan dessa Varfs privilegier erhöllos, och förän Varfvet anlades och Kaustarviken dertill afstods: kan denne Varfs inrättning likväl icke hindra det öfriga Borgerskapet att äfven här genom antagne egne Byggmästare och Timmermän både å nyo upbygga och reparera sine egne Fartyg.

Antalet af större och mindre Fartyg, som Handlanderne i Staden nu äga, går till Trettio, hvilka efter deras Mätare Bref draga tillsammans 2758. svåra Läster. Dessa Fartyg äro dels i Fart, dels tvungne att i overksamhet ligga stilla uti Hamnen, i saknad af tillräckelige Export varor, sedan Frakt Handeln för Finland ej kan på Medelhafvet begagnas, utan all dess Sjöfart inskränkas till Segling på Östersjön, Nordsjön, Holland och England.

Antal Tullar.

Wid de tvänne sidor Allmänna Landsvägen förer till Staden, äro egenteligen Tullar placerade, der ock i Svenska tiden, Lands Tullen alla tider på Åset upbars. Dess utom gå tvänne vägar ifrån Staden, en på vänstra sidan och en på Norra sidan, hvilka leda till Sta-

dens utägor och Hamnen. Vid dessa Tullportar hölles vissa tider på året Tull-bevakning och LandtTulls Upbörd.

Beloppet af LandtTulls Afgiften då den existerade och upbars per medium för de Tio sidsta Åren.

Den LandtTulls afgift som vid alla dessa Tullar upbars, befinnes, efter de vid Sjö: Tulls Kammaren tillgängelige upplysningar hafva utgjordt, per medium efter de sidsta tjo årens intecter, 1502. Rd:r 28 ß:r 3 rst Banco årligen. Af hvilka medel 660 Rd:r Banco medtogos till Landtullsbetjeningens härstädes aflönande och underhållande.

Sjötulls Afgifternes årliga Belopp efter medeltalet af de sidsta tio Årens Upbörd.

Genom den Afgift, som vid Stora Sjö Tullen erlägges för så väl Export- som Import-Varor, har Kronan en årlig Upbörd af 4934 Rd:r 39 kop: i Silfver, beräknad efter medeltalet af de tio sidsta Årens inkomster vid denne Sjö Tulls Kammare.

Borgerskapets antal, Handlande med eller utan öpna Bodar, Handtverkare, Timmermän m: m:

Handeln uti Staden är icke separerad, utan hvar och en Handlande Borgare drifver sin rörelse med alla slags varor, som hans Capital kan tillåta och hans speculation kan påfalla samt hans drift kan medhenna. De som nu drifva denna näring uti Staden, äro till antalet 28, hvilka dels hafva öpna Bodar dels icke. Öpna Handels Bodar äro för det närvarande Fjorton.

De som äga tillstånd drifva handtverkeri och såsom Borgare taxeras för denna näring äro 27. till antalet.

Några hvarken Timmermän eller Arbetskarlar äro under denna rubrique antagne uti Staden, de äro ock icke behöflige att antagas; emedan Allmogen ifrån de näst gränsande Socknarne, såsom utmärkt händig, betjenar Stads Boerne vid desas behof och Hus timring och öfrige arbeten för dagspenning, hvilken stiger och faller i mån af behofvet. Bönderne äro dyrlegde och infinna sig till arbete i Staden; sparsammare de är, då års växten på bröd födan varit mer gifvande; deremot är Dagspenningen under mindre gynnega år drägligare, då ock flera Arbetare ifrån Landet sig i Staden infinna.

Utförsel- och Import-Varor.

De förnämsta Export Varor härifrån äro:

Tjära, Beck, Bräder, Calcinerad pottaska, Smör, Talg; De öfriga Export varorne äro af den ringhet att de nu mera icke må nämnas. Tjäran den betydeligaste af dem alla, har de sista tio åren utgjordt efter medel beräkning ——— 17,541. Tunnor.

Becket har efter samma grund beräknat årligen upgått till — 1251. Dito.

Bräderne af särskilde slag till, 820. Tolfter.

Pottaskan till ——— 1977. Ld:o

Smöret, efter sista tio årens medeltal till ——— 2534. Ld:o

Talgen enligt Dito beräkning, 1040. Ld:o

De förnämsta Import varor utgöra, utom tillåtne krambodvaror, Salt, Caffe, Årter, Hvetemjöl, Jern och Stål samt något Spatserier. Af dessa har Saltet som inkommit, efter medeltalet af de sista tio åren utgjort ——— 6498. Tunnor.

De öfrige varornes belopp äro af den ringhet, att summorne af dem icke förtjena anföras.

Timade Våd Eldar, Brand-Ordning och Brand Redskaps

De här redan i äldsta tiderna, och äfven sedermera ofta inträffade Våd Eldar, som dels ödelagt hela Staden, dels vissa trakter och qvarter af den samma, äro dertill vållande, att här icke gifves tillförliteliga källor, utur hwilka underrättelser, enär sådane olyckor inträffat och härjat Staden, skola hämtas. Antalet på dessa bedröfliga händelser kunna således icke bestämmas. Dock äro åtskillige de svåraste icke okände. Den rysligaste af dem alla, är redan omnämnd, då Staden 1664, utom kyrkan och några få hus, lades i aska; hvarefter Staden i en planfull ordning blef åter upbyggd. 1742. den 4. Julii rasade här åter en svår Vådeld, hvarigenom nästan halfva Staden nedbran. På 1770. talet, härjade här en betydelig vådeld; och 1805. natten emot den 5te Maji nedbran nära fjerdedelen af Stadens bäst bebygda Hus, då jämväl Rådhuset blef ett rof för lågorne, som icke kunde dämpas, oacktadt det driftigaste bemödande, och ehuru uti godt stånd Brand Redskapen då redan befunnos, efter den af Kongl. Maj:t den 4de December 1800 utfärdade Brand-Ordning, som här ännu är gällande och följes. Staden äger twänne Brand Sprutor med goda Stangar samt alla till dessa erforderliga verktyg och behof, och hwar Gårds Ägare

är ålagd att vara försedd med en Brand-Stega, en Så med Stång, ett Ämbare af Läder, eller åtminstone af Träd fäst vid några famnars Tåg; En Båtshake, en Yxa, en hand Spruta af Bleck eller Koppar, en Svabb och tvänne Vattenkaftar. De förmögnare Husägarena äro pliktige att vara försedde med dubbla omgånger af dessa Redskap.

Folk-Nummern, Mantalsskrefne under 15. År och de utur Mantal.

Sidstförledit År 1815 voro uti Staden 965. Mantalsskrefne personer. De hvilka ännu icke upnått 15. Års Ålder, utgjorde 401. och de som derutur voro uteslutne, aningen för Ålderdom eller bräcklighet, endast 48. personer.

Matlag eller Hushåll.

Hushåll eller Matlagens antal uti Staden kunna icke på Ziffran bestämmas; emedan många enskilda Sjömän icke hålla egen Hushållning, utan äta hos sina likar eller på närings ställen för dagen. I det nogaste taget, äro dock Matlagen för det närvarande att upskattas till omkring 360.

Krono Upbördens belopp.

Krono Upbörden utgjorde för det förflutna Året 1815. Fyra hundrade Sju Rubel 64 7/20. Kopek i Silfver, hvaraf för gjorde Sjö Resor och andra lagliga orsaker äro 97. Rub. 61. Kop. Silfver afkortade; Så att Kronans behållna Summa då Båtsmans Vacance Afgiften, Bränvins bränningss Arrende Afgiften och Boskaps penningarne samt Saköres Medlen och behållna Krono Tionden efter Värde, hvilka afgifter sammantagne upgå till 500. Rub. 26. Kop. varda tillagda för benämnde År, utgjorde; Åtta hundrade Tio Rubel Tjugu Nio Kop. Silfv.

Stadens Aflönings Stat.

Straxt i början efter Stadens anläggning försågs denock med Borgmästare samt troligen äfven med några andra Embets och Tjenstemän, de där åtnjöto Lön för sitt omak i tjensten; men till hvilket belopp, finnes icke upgifvit; men måste icke då hafva varit af så ringa betydenhet; emedan den uti Konung Carl den XIIte År 1698 den 8de Julii utfärdade Stat för denna Stad redan utgjorde för —

Borgmästaren	300. Dal. Silfv. mt
6. Rådmän à 30. Daler	180. — —
Notarien	90. — —
Cassieuren	30. Dal. 10 ß. 16. pr.

Stadsfogden som tillika är Fiskal	20. dal. Silfm
Waktmästaren	20. — —
Stads Tjenaren	10. — —
Adjunctus Ministerii Pädag. Inferior	66. — —

Denne gifne Stat för lönerne, har äfven här efter tidernas förändrade skick och Stadens tilltagande och utvidgade rörelse undergått flere förändringar, hvilka dock, i anseende till saknade upplysningar, icke kunna till dag och år när sådane vidtagits, bestämmas. För det närvarande är aflönings Staten, efter de under loppet af dessa sednare år, i afseende på nödtorftighets varornes stegrade värden, skedda tillökningar genom Borgerskapets öfverens kommelse och Beslut, sådan: att nu aflönas årligen:

Borgmästaren med	432. Rd Silf
Magistrats Secreteraren, som är förenad i Borgmästarens person, med	48 — —
Äldsta Rådmannen	14. 40 kp
Notarien	108. — —
Cassieuren	108. — —
Stadsfogden som tillika är Fiskal	86. 40 k
Vagtmästaren, som nu efter särskilt förordnande tillika skall tills vidare bestrida Police Uppsynings mans tjensten	38. 40 k
Stads Tjenaren	38. 40 k

Dessutom aflönas: nuvarande

Stads Läkaren med	450 Rd Silf.
2ne Barnmorskor, hvardera med 24 Rd	48. — —
Pädagogen	54. 24 kop
Organisten	72. —
Lotsen	48. — —
Trumslagaren	6. — —
4ra Brandvakter med 18 Rd 56 kop. hvardera	74. 24 —
Sotaren	7. 68 —
Profossen	3. 84 —

= Anm: Då Rådmän här väljas bland Borgerskapet, har denna Syssla blifvit ansedd, som ett Borgare-Rätten åtföljande onus, som den valda utan gällande orsaker ej får sig undandraga. Af sådan anledning vidtog Borgerskapet 1803 den författning, vid då inträffade ledigheter, att de derefter blifvande Rådmän skulle komma att göra tjenst utan någon Lön på Stat. Den endast ännu utbetalande Rådmans lönen kommer altså vid Rådman Chorins afgång att försvinna.

Stadens Enskilda Medel.

Näst föregående Stat och Stadens andra tarfvor: publique Byggnaders Reparationer m.m. bestridas nu för tiden med de Medel, som erhållas, dels genom Åker Taxan; Ängs ta-

ter; Mulbets penningar; Tomtören; Källare
friheten; Källare arrendet; Andelen af Sakö-
ren; Burskaps penningar; Tolagen, Genant
af nybyggda Fartyg; Stånd penningar vid
marknaderne; Mätare penningar; Lots- och
Båk- penningar; Våg penningar; Kärit
Krönings penningar; samt genom tjonde
penningen af dem som resignera sitt Burskap,
och af tionde penningen, som i grund af sju-
onde § uti Stadens Privilegier bör utbetalas
af det Arf, som utur Staden föres; dels ge-
nom de medel, som efter särskild taxation i
Stads Cassan erläggas; hvarvid en och hvars
näring och rörelses indrägtighet är grunden.

Af dessa gifver:

Åker Taxan i Silfver Rub	113.61½
Ängs Taxan	69.90½
Mulbets penningarne	27.87.
Tomtören	82.52.
Källare friheten	89.32.
Källare Arrendet, de tre sista åren, årligen	7.50.
Andel af Sakören, som bort utgå, per medium af de sista tio åren årligen	30.56.
Burskaps penningar, som taxeras å den blifvande Borgaren, hafva efter medeltalet på de sista tio åren, utgjordt	46.61 —
Tolagen per medium af tio år, årl. Silf.	91.56.
Genanten för upbyggda Fartyg, efter samma beräknings grund	12.9.
Stånd penningar årligen omkring	2.—
Lots och Båk penningar, som betalas per fot af Fartygens djupgående, göra per medium af 5. år, årligen	71.96
Mätare penningar, dito per medium af 10 år	32.47.
Våg penningar, dito	13.12½
Krönings penningar för Kärit äro så ringa, att de i flera år åtgådt till bestridande af Kronärens Arfvode	
Arrendet för Stadens Holmar, gifva årligen omkring	56.—
Tjonde Pennings Afgifterne, hafva på många tider icke ingått; emedan de, som för slika afgifter blifvit fordrade, äro på förebragte skäl, genom Öfver Domarenas åtgärder för dessas erläggande frikallade, och kunna således icke bestämmas.	
Läkare penningen, som utgår efter särskild taxation, dervid förmögenhet och folk nummern är grunden, gör	450.—
Torg Afgiften erlägga Handlande, ökes och minskas vid Taxering, utgjorde sista år	166.42.
Närings Afgiften, som efter särskild taxation pålägges alla näringar, utom Sjöhandelen, uppgår per medium efter 10 års beräkning, årligen till	243.11—

Handelstjenanten för både Export och Import Varorne, upbäres efter en gifwen beräkning, bestämd olika för olika varor, har per medium de tio sista åren utgjort årligen i Silfver ——— 441. 91.

Om Stadens nödvändiga utgifter icke kunna bestridas med dessa här nämda inkomster; så förhöjas dessa trenne sidstnämnde Afgifterne med så många procent, som kunna behöfvas, för att inbringa resten, eller den ytterligare erforderliga Summan.

Fabriquer och Inrättningar, Fattig försörjnings anstalter m: m:

Brist på afsättning af egentelige Manufactur och Fabriques varor i denna folkfattiga och aflägsna Landsort, der Innevånarena äro Bönder utom Prästerne, men inga Professionister eller Adelsmän, är närmaste orsaken, att man här icke vidtagit slika näringar. Köpmannen här är väl både kunnig, driftig och omtänksam, men just derföre tar han sig icke före andra yrken, än sådane, genom hvilka han säkert ser sig belönad för sin möda, och derjemte vinna någon ränta på sina utlagda Capitaler. Och af detta skäl finnes här blott en Fabriques inrättning uti gång,

nämligen Ett Tobaks-Spinneri, som undfådt privilegierne den 29. Julii 1761. Likmätigt de samma bör fabriqueren vid förlust af Spinneri-rättigheten tillverka af Ut- och In-ländska blader, åtminstone Fjorton Tusende Skålpund årligen. Detta Verk har ända sedan, merendels oafbrutit, blifvit fortsatt, och dessa sednaste år drifvits med ökad omtanka och utvidgning.—

Der tillverkades förledit år på trenne Bord, af en Verkmästare och trenne Spinnare med Femton Gossar 40,980. ℔ Rull Tobak, utom 1,400de ℔ Snus. Varans godhet har gjort afsättningen lätt och snäll, hvarigenom en än mera utvidgad tillverkning ofelbart skall företagas.

Utom denne Inrättning äro twänne Beckbrännerier i full gång. Det ena, efter erhållne privilegier, är 1660 anlagd på en Holme, emellan Staden och Hamnen; Den andra uti Kalajoki, efter 1744. undfångne Privilegier. Wid dessa Brännerier tillverkas årligen ifrån 1,000de till 1,500de Tunnor af Utlänningen mycket efterfrågadt Beck.

Likaledes äro i gång twänne finbladiga Sågwerk, som äges af Stadens Köpmän, det ena på 1½ mils afstånd uti Lahnakoski Forss i Neder=wetil Kapell gäll, det andra på 1¾ mils afstånd uti Raumeå forss i Lochteå Sochen. Till dessa Sågwerk erhålles Stockar upp ifrån Landet och nedflöttas till dem med Vår floden, af hwars högd och möjlighet att få Stockar ned=flötade, Sågwerkens gång beror.

Om det vid denne Stad år 1796. privilierade Skeppswarfwet, är redan här förut nämnt.

Staden har dessutom privilegium å ett Buldans Fabrique, gifwit den 14. Junii 1775; men hwilken inrättning icke hitintills kommit i gång. Dock tillwärkas här mycket Buldan i Husen; ehuru ej till den mängd, som tarfwas för de Fartyg här byggas och utredas. Och å en Tobaks Fabrique, utfärdadt den 18. Julii 1808. för Handlanden härstädes Herr Commerce Rådet Donner, som i anseende till dett då inträffade kriget icke kunde inredas och bringas i gång; men hwartill likwäl åtskilliga anläggningar redan äro gjorda; samt å ett Pappers Bruk med 2ne Walsar, af Hans Kejserl. Maj:t i Nåder utfärdadt den 5te Maji sidst förledit År för Handlanden Fredric Kyntzell, att uti Tillus Bäck af Raumeå uti Lochteå

Sochen få anläggas. Ehuru der redan mycket arbete till Grund Murarnes utförande är användt, återstår ännu mycket innan detta Bruk kommer i gång.

Ett för tjugu år sedan nära Staden anlagt Cattuns Tryckeri, har aldeles uphört i brist på Bomulls Lärfter och afsättning.

Så länge Handlanderne här voro twungne inskränka sin drift och verksamhet innom de gränsor dem voro uti Stadens första erhållne Privilegier föreskrefna, att nämligen afföra Export varorne, hwilka de ägde ~~hwilka de ägde~~ en uteslutande rättighet att uphandla i Ny=häjoki, Kalajoki, Lochteå, Kelviå, Gamla Carleby och Kronoby Sochnar, endast till Stockholm eller Åbo, var icke att vänta det indu=strin kunde genom handelen uphjelpas, hwarken innom eller utom Staden. Handelens lif är frihet, och att utgöra Stockholms Boernas Commissionairer, var icke att handla fritt och med Speculation utan efter före=skrift. Staden kunde derföre på de 150. År den låg under detta twång, icke arbeta sig till någon välmåga. År 1765. wann Staden slutligen, oaktadt Stockholms Boernes bestridande och mägtiga motarbetande, Stapel=frihet. Och sedan Stadens Borger=skap fick drifwa en Activ handel, den enda

verkeligen båtande för ett Land, blef äfven
här lif och rörelse. Det gifves icke större be-
vis på monopoliers skadeliga verkan för ett
Land, och hvad den activa handelen förmår
gagna ett samhälle, än följande märkvär-
diga omständighet. Stadens, nämligen sam-
telige Handlande till antalet öfver Trettio,
mägtade i början af dess vundne Stapel-
rätt, icke utreda till Utrikes Ort ett enda
Skepp. Det borde dock utredas, och med- In-
teressenter söktes och erhöllos både ifrån
NyCarleby och Jacobstad, hvarjemte nå-
gra prester och Embetsmän i trakten
måste om medel tillitas; och endast femton
år derefter utskickades härifrån flere far-
tyg, som sedan ökts och gått ofta öfver
Trettio till antalet utredda genom Stadens
Handlandes egna tillgångar. Landet måste
således ofelbart hafva vunnit genom den
erhållna Friheten, och beröfvad den, skall
Staden och omliggande Landet falla tillbaka
i sin fordna vanmägtighet, och blifva än u-
sligare; emedan tillgång på skog och varor
för den passiva handeln så märkeligen
minskats.

Af Stapel rättigheten, och äfven, i följd med den,
utvidgad Sjöfart, uppkom nödvändigheten, att
äfven här samla in Medel till fond för af
sig komna och bräckliga Sjömän, deras Hu-
strur och Barns underhåll. Denna Cassa, som
förvaltas af en bland Handlanderne och en
bland Skepparena, hvilka genom val der-
till utses, äger här för det närvarande en
Fond af Ett Tusende Åtta Hundrade Fyratio
Fem Rubel 50. kop. Silfver; hvaraf Interesset an-
vändes som nämt är. Nu njuta Tjugu Åtta
personer, dels bräcklige Sjömän, dels i fattigdom
af dem efterlämnade Hustrur och Barn, det-
ta årliga understöd.

De årliga efter författningarne hitbelan-
de afgifter utgöra per medium af Trettio Års
Upbörd = 91. Rub. 67. kop. Räkenskaperne öf-
ver Cassans förvaltning revideras årligen af
Revisorer, valde af Borgerskapets Äldsta in-
för Magistraten, som, och sedan Stadens Äld-
ste blifvit hörde, bestämmer hvilka kunna
komma till åtnjutande af pension, och till
huru stort belopp.

För att undvika vidlyftig omgång vid
Skepps Besättningars antagande, ske
de icke inför Magistraten; men att lika
väl bibehålla ordning dervid, antagas
Skepps Folket hos Waterschauten; hvars Em-

bete förvaltas af Borgmästaren; hvarefter
och innan Fartyget afseglar, en mönstring
eller undersökning, i vanlig ordning, in-
för Magistraten med den outtagne Skepps
Besättningen för sig går.

En utvidgad Sjöfart kommo Handlan-
derne att äfven finna behofvet af Segel-
bart vatten ifrån Staden till Hamnen;
hvilket genom den i Österbotten skeende
upländningen, syntes med tiden kunna dem
beröfvas. Emedan Hafs Viken, som vid Sta-
dens anläggning sträckte sig ett stycke Söder
förbi Staden, då var så djup att man u-
tan olägenhet kunde med fullastade Far-
tyg lägga till vid Stadens Lastage Brygg-
ga, och ligga med Fartygen utmed Sta-
den, der, hvarest man nu med största för-
mån inbergar Hö. En så hastig upländ-
ning har slutligen tvungit Handlande
Borgerskapet, ehuru sent, att med alfvare
tänka på utväg, hvarigenom de i det
längsta kunde bibehålla deras oumbärli-
ga communication Sjöledes med Ham-
nen och Bottniska Viken. I sådant ända-
mål har man kommit öfverens att betala

vissa afgifter per Läst af Fartygen uti Hamn-
Mudder- och Stälnings-penningar, hvilka
per medium för de sista fem åren utgjordt
årligen Silfver — „ 378.86 —
Dessutom Lastnings Penningar, som
och utgå efter Lästetal, beräknade
efter de tre år de blifvit erlagde,
utgörande årligen — — „ 294.36 —

Med så ringa Medel kan detta vidlyfti-
ga och kostsamma Arbete icke bestridas,
men för att dock få det svåraste härutinnan
undangjort, har Cassa Mannen, som efter
val är en af Handlanderne, blifvit Auc-
toriserad uptaga Lån, hvarmed Muddrin-
gen på de grundaste ställen uti trenne
de sednaste åren med framgång bedrifvits.
Detta är dock ett företag för Seklet med
de ringa tillgånger här kunna i detta
afseende erhållas. En gång fullkomnad
och behörigen underhållit, skall Sjöfar-
ten här däraf vinna oberäkneliga för-
delar och begvämligheter. För att bibe-
hålla hvad som härutinnan blifvit gjort,
och på det upgrundningen icke genom vårdslö-
het må befordras och lättas, har Magistraten
utgifvit ett Hamn-Reglemente, som på för-

sök är antagit att gälla uti twänne År, hvar-
efter och om det finnes användbart, är det äm-
nat att hos Öfverheten till godkännande
och efterlefnad såsom en här gällande
stadga i underdånighet anmälas.

Utom dessa å Sjöfarten lagde afgifter,
underhåller den egen Lotsar för Farvattnet
måste dessutom bestrida uprensningen der-
af, upbygga och underhålla Båkar och an-
nat dylikt; men då dessa afgifter utan
Rederiernes kännbara mehn, icke kunna
ökas till högre belopp, nödgas åtskillige
inrättningar i saknad af medel, hvila;
ocksa har man alt hittils ännu icke mäg-
tat med att åter upföra den Landkän-
nings Båk, som var upbyggd på Tullö-
grundet, en mil ut ifrån Hamnen, sedan
den under sista kriget på Ryska Ar-
meens härvarande Befälhafvares befall-
ning i Junii Månad 1808 blef nedbränd.

Uti Staden finnes ett Apothek inrättadt,
som med previlegier är försedt den 3. Sep-
tember 1781.

Bland Handtverks Mästarena äro här
inrättade Fyra Skrå Embeten, nämli-
gen: Ett Skomakare, Ett Skräddare;
Ett Hattmakare och Ett Repslagare Em-
bete, som hvardera hafva sin Ålderman
och sina Bisittare.

För Resandes beqvämlighet är här ett
Värdshus eller Gästgifverie inrättadt,
och till deras förseende med erforderli-
ga Skjuts Hästar, är en Stads Forman
antagen; Dessa Personer njuta, utöfver
det de genom sina näringar kunna för-
tjena; den förra 114 och den sednare
115. Rubel Banco Assignationer till
årligt understöd för dessa Functioner.

Så angelägit det än i allmänhet an-
ses vara, att hvarje Stad borde hafva
någon Arbetshus inrättning, hvarige-
nom den fattiga Arbetaren kan få
tillfälle lifnära sig, har likväl en slik nyt-
tig anstalt icke här blifvit under något
slags Bolag eller authorisation vidtagen
men sådant oaktadt, har dock i denna
Stad aldrig saknats tillgång på Arbe-
te, för de inom Staden Arbetsföre Män

eller Qvinnor. Genom den Buldan- och de
finare Linne- Väfnader, som Handels
Husen här hemma låta förfärdiga, sys-
selsättas de flesta. Och de aldeles bräck-
lige eller till arbete oduglige, hvilka äro
få, och de där uti Staden nogsamt
kännas, äga rättighet att, på vissa da-
gar i Veckan, gå i Husen för att emotta-
ga Allmosor, samt njuta dessutom af
Stadens Fattig Medel en viss dem af Ma-
gistraten och Stadens Äldste tillagd Pen-
sion, som till dem qvartaliter utdelas af
en bland Borgerskapet, som dertill blif-
vit vald, så kallad Fattig Fogde. Dessa
medel afhämtas hos Fattig Cassans Före-
ståndare, hvilken genom val utses
bland Handlanderne.

Denna Cassaman bör ock redovisa för de
till denna Cassa inflytande Medel, ut-
lånar, emot säkerhet i fasta Egendomar,
Capitalerne, hvilka utgöra den ringa
Fonden: bestående uti 4,000:de Riksdaler
Svenska Riksgälds Sedlar, — tillkomna
genom Testamente år 1796 af Hand-
landen i Vasa Anders Holmberg och
1810 af Råd och Handelsman härstädes
Anders Roos, till hälften af hvardera. In-
teresset af dessa tvänne Summor, jemte
de i öfrigt inflytande medel, sätter Cas-
san i stånd, att till 22. fattiga pensio-
nairer utdela vissa Trehundrade Riks-
daler årligen, utöfver hvad fattiga Sjö-
män ur deras Cassa erhålla. Inställa
sig inga ut Sockne Tiggare, är bördan
af egna fattiga rätt dräglig, utan att
likväl någon enda af dem lider svår
nöd. Öfver förenämnde donerade medel,
som till Capital ej få minskas, har Pa-
stor med Magistraten närmaste vården.

Med förut gående Fattig inrättning
står i gemenskap: den af Borgaren
Johan Kärt och dess Hustru Magdalena
Kärt den 24:de Augusti upprättade Testa-
mentariska författning, som 1805. gick i
verkställighet, hvarigenom Interesset af
480 Riksdaler Svenska Riksgälds Sedlar,
skall användas till Böckers upköp för
fattiga Barn som gå i Stadens Schola.

Detta Capital står jemväl under Pastors och Magistratens vård.

Dessa äro de få upplysningar, som Magistraten i hast kunnat om Staden samla och dem Magistraten ansett värda att omnämnas. Gamla Carleby den 1sta Maji 1816.

Hans Pehr Winge

Mich. Chorin. Joh. J. Litzen

P. Melander. Joach. Donner.

Carl Joh. Westring.

Coll. 183.

Strödda Underrättelser Om Jacobsstad

Samlade i slutet af Julii Månad 1816.

Sedan Pedersöre Sokn med alla dess Hemman och Lägenheter den 19de Junii 1652. af Hennes Majestät Drottningen CHRISTINA. blef till dett Riks-Marschalken och General Fältherren, Presidenten uti Krigs-Collegio och Lagman öfver Upland, Högvälborne Grefve Herr Jacob de la Gardie, för dess långlige tappre och märklige Tjensten han gjordt både Drottningen samt Dess Fader Konung GUSTAF ADOLPH och Farfader Konung CARL den IX samt hela Swea Rike. Och Hennes Majest: Drottningen derjemte hade sig bekant, ej allenast Soknens storlek och Innevånarenas talrikhet, utan och bemälte Sokns förträffeliga Hamn; så gafs Grefve De la Gardie tillstånd att derstädes få anlägga en Stad med försäkran att för den njuta de förmåner fri- och rättigheter, som andre Städer hugnade sig af. —

I följe häraf täckte Herr Grefven genast vidtaga anläggningen, men dess ålderdoms bräkligheter och kort derpå timade Död, nödgade honom att lemna omsorgen åt Dess efterlemnade Enka Fru Grefvinnan Ebba Brahe, som derefter låtit fullfölja Sin Saliga Grefves Intention i dett Hon under den 27. October 1652. befullmägtigade Befallningsman öfver Dess

Gods i Finland och Österbotten Henric Tavast att anlägga den samma, hvilket genast der på skedde.

1653 blef Staden anlagd och Enke Fru Grefvinnan gaf den namn efter Dess man Grefve Jacob de la Gardie af Jacobstad. Samma år fick Staden Privilegier af Drottning CHRISTINA på försök om den kunde blifva beståndande.

1660. den 21. November under Drottning HEDVIG ELEONORAS Regering, så väl som åren 1673. den 13. Januari 1675. den 25. September och 1676. den 15. April. blefvo dess Privilegier bekräftade, men oaktadt allt detta skulle Staden ödeläggas, hvarpå Ny- och Gamle Carleby Borgerskap arbetade, och hvarom de på Riksdagen år 1682. hos Konungen och Ständerne gjorde underdåniga ansökningar. Dock uppå Stadens fullmäktig Rådman Christopher Henrikssons underdåniga ansökning behagade Konung CARL den XI Prolongera Stadens Ödeläggande på 5. år och sedan den tiden gick till ända erhölls åter 3ne års Prolongation, tills år 1689. den 18 Martii då Stadens Privilegier af samma Konung genom Nådig Resolution för everldeliga tiden Confirmerades.

Jacobstad.

Som har uti Sigill dett Grefveliga de la Gardiska Famille Vapnet, är anlagd ½ dels Mil från Pedersöre Sockens Moderkyrka på en Torr och Sandig, i Väster Norr och Öster, af Hafsvatten omgifven Udde, belägen under 63° 41.6 pr Högd samt 10.2 Mil Norr om Vasa Stad

samt Landshöfdinge Sätet fordna Kongs Gården Korsholm. Dess vidd quarter och Gatu Indelning kan för närvarande ej med nogranhet uppgifvas, så vida Staden för 32. år sedan blef afmätt och å Charta lagd, och sedan den tiden med flere Gårdar tillökt och utvidgad, hvarigenom qvarter och Gator tillkommit, Blifvandes således en ny mätning i detta affeende nödig. Och äger Staden följande

Publica Byggnader.

1° Rådhuset upbygt af Trä för 28. år sedan af 2ne Våningar, Den öfra består af Förmak, Ett Större och ett mindre Sessions Rum samt Archiv, Den nedra af förstufvan Auctions kammare och Upbörds Rum, Corps de Garde Civil arrest Rum och Rust kammare. uti Tornet finnes Urvärk som visar tiden at alla fyra sidor af Tornet försedd med klocka. Detta Hus är Brandförsäkrat.

2° Korskyrka af Trä, upbygd 1731. med Orgelvärk, har en vacker Kyrko Skrud.

3° Klåckstapel med 2ne Klockor.

4. Schola Gården. Dett gamla Schola Huset blef år 1812. nedrifvit och ett nytt derefter af bästa furu Virke uptimradt och inredt, Bestående af 2ne Salar 3ne kammar, kök och Farstuga, Detta Hus bebos af Stadens Pädagog, som lönas både af Kronan och Staden. Ynglingarnes antal, som där njuta undervisning plägar vara mellan 20. a 30. årligen.

5° Stads Huset som Borgerskapet för några år sedan på Egen Tomt upbygt, och hvarunder äfven lyder en Kryddgård bebos för närvarande

af Tullförvaltaren Holm;

6:o **Wåghuset** försedd med behörig Wåg och erforderliga Vigter.

7:o **Packhuset** dijt alla Utrikes ifrån ankommande Varor Transporteras, för att där blifva öppnade och närmare visiterade.

8:o **Sprutthuset** där Stadens Publiqua Sprutor 2:ne til antalet förvaras; här finnes äfven Brand-Segel Vatten Kar, och flere ämbare Handsprutor Svablar, Gjutare, Yxor och flere hand Lyktor m: m: och utanföre underskyl förvaras 2:ne större Brandhakar. Särskildt Manskap är förordnat til Sprutornes skötan- och handterande, Och är det anmärkningsvärdt att Staden i Manna-Minne ej med någon våd Eld varit hemsökt; ty så snart den yppats har den genast blifvit släckt, utom en ringa Byggnings af 2:ne Rum som för några år sedan upbran.

9:o **Stadens Stockhus** straxt vid Södra Tullen och allmänna Landsvägen af 3:ne särskilta Rum.

10:o **Lots Byggnaden**, för några år sedan af Borgerskapet upsatt å yttersta klippan vid Baltiska Viken, af en Stuga och kammare; å samma klippa finnes en mycket hög Landkännings Båk, som synes flere Mil i öppna Sjön, här Uppehålla sig från första öppet vatten til sena Hösten, 2:ne Skärgårds Lotsar, dem Staden löner hwilka dessutom äro berättigade til särskildt betalning för ut och in Lotsningen, alt efter fotalet på Skeppets Djupgående.

Utom dessa Byggnader finnes härstädes 3:ne Publica Hus men Kronan tillhörig Nemligen Östra Tull-Huset, Södra-Tulls-Huset, samt Tull-Huset i Hamnen, som af Landt-Tulls Betjeningen, den tiden Landt-Tulls-Upbörden upbars, innehades och beboddes. Men något Publikt Post-hus finnes här icke.

Enskilta Personers Hus.

Hvaraf Sjutton äro af 2:ne Våningar, äro väl byggda och försedde med nödige Brandredskap af Handsprutor, Ämbare, Svablar, och Gjutare, Några af dem äro Lerslagna rappade med Kalkbruk och hvittlimmade Ett enda Stenhus finnes i Staden och Tolf Gårdar til åbyggnaderne Brandförsäkrade.

Gårdarnas Antal

Är 210, Källrarnas 55: och Brunnarnas 38: men inga Trägårdar eller Krogar äro til finnandes.

Stadens Folk Nummer.

Är förnärvaran 1044. hvaraf 708. Personer äro Mantals Skrifne, Mindre Åriga Barn eller under 15. år 332 och utur Mantals Längden 4. Personer. Matlag eller Hushåll 294.

Jacobstads Aflönings Stat.

Utgifven den 8. Julii År 1698. af Glorvördigst i Åminnelse Konung CARL den XI. af innehåll

		Silfvermynt Daler	Öre	
1. Borgmästare		200.	—	
5. Rådmän	a 20 D.	100.	—	
1. Notarius tillika Cassieur		80.	—	
1. Fiskal som och är Vaktmästare		13.	10.	16.
1. Stads Tjenare		13.	10.	16.
1. Klockställare		13.	10.	16.

Til aflöning är i Nåder anslagit, skatten af Pinonäs 4 Mantals Jord, nemligen Åkerskatt af nyåker, Mulbets Pengar, Källare frihet, Källare arrendet Handels Genant, Förskotts Pengar,

Bodhyra, Burskaps Pengar, Tomt Öre, Tull och Stånd Pengar, Tjönde Penningen af dem som Resignera sitt Burskap, samt Tjönde penningen af dett arf, som utur Staden ärfves, hvad sedan brister i fyllnaden skulle fördelas på Innevånarena Efter af Stadens Innevånarena tid efter annan beviljade Löne Tillökningar är för närvarande

Aflönings Staten

	Rub	Silf	Kop
1. Borgmästare som undfår	331.	20.	
5. Rådmän .... à 4 Rub 80 Kop.	24.	–	
1. Notarius som tillika bestrider Cassoeur syslan	192.	–	
Stads Fiskalen	20.	–	
2^{ne} Stads Tjenare .... à 9 Rub 60 Kop	19.	20.	
Klockställaren	7.	25.	
Summa	593.	65.	

Utom Stat

	Rub	Silf	Kop
1. Pädagog	48.	–	
1. Organist	48.	–	
1. Klockare	48.	–	
2^{ne} Lotsar	37.	25.	
2^{ne} Brandvaekter	50.	–	
Summa	231.	25	

Handeln

Är ej i någor måtto Classificerad, utan hvar Handlande drifver i sin måån så den Inn som Utländska. Den Inländska är af föga betydelse, då man undantager Spannmåls Handeln med Savart Länningen[?] och Sevolax Bonden, såsom de större Salt afnämare, Men den Utrikes Handeln och Sjöfarten, understödd af Fragthandeln, har till Krigs utbrottet 1808. någorlunda florerat, är dock nu i afftagande och minskas i den mån Skogarne utödes och Tjäru Tillverkningen afftager, som troligen sker, så snart Storskiftet hunnit öfvergå, den än qvar stående Graga Skogen i Pedersöre Stkn, då Hvarje Hemmans ägare för Skogens framtida bestånd, med dess till delta Skogs Skifte nödgas Hushålla, Men då Utrikes Handeln i brist på Export varor som förnämligast består af Tjära och Bräder ~~från Pedersöre Socken, Stadens Handels~~ Distrikt ej kan anskaffas, så är dess och Sjöfartens Öde oundvikeligt, om icke Esse Elf blir uprensad och Communication emellan Alajerfvi och Etseri Sjöar öfver Lands Ryggen å Allmänhetens bekostnad varder öppnad, som enligt Herr Kammar Rådet Videns derom gjorda undersökning och derpå grundade och afgifne utlåtande och förslag lätteligen sig göra låter, så att Skogarne 20. mile up i Landet, som där onbbade fått upväxa och äro till finnandes, åtkommas och begagnas. Derigenom blifver äfven en Communication öppnad emellan Esse Elf och Savolaxska vattnen, hvarigenom Verke till Skepps Byggnader och förädling vid Långfors Såggvarn till beggo Läns Innevånares stora fördel, med Landets i allmenhet förenat, kunde nedföras. Omständigheter dem man ej kunnat undgå anmärka.

Handlanderne

Äro Tjugu Stycken, hvaraf Tolf hålla öppna Bodor samt

Coopvardie Skeppare

Tjugo-Fem Stycken –

Fartyg och Lästetal

Finnes här efter anteckade –

	Läster
Skeppet Victoria	140.
Skeppet Carl Salomon	128.
Skeppet Petriesen	88.
Skeppet Adolph	110 2/3
Briggen Anna Catharina	123 1/2
Briggen Abeona	90.
Briggen Fröja	86 6/10
Briggen Maria Sophia	64 6/10
Briggen Thetis	58 8/10
Briggen Flora	59.
Briggen Delphin	58 7/10
Briggen Amphion	56 1/2
Briggen Hoppet	55 8/10
Briggen Delphin	54 3/10
Briggen Camilla	74 2/3
2 Schonerten Spunlation	2 43 /10
1 Schonerten Sophia	1 44.
Schonerten Försöket	29.
Summa Läster	1365 5/6

År 1793 erhöll Staden uppå underdånig ansökning serskildt Stapell rätt och Sjö Tulls Kammare –

Exporten

För näst ledit år 1814 bestod i följande –

13,074.	Tunnor Tjära.	37.	Tamnar Ved –
431.	Tunnor Beck	110.	Tunnor Salt Sjöd
2395.	D:o Pattaska	3268.	St: Spekämnen
320.	D:o Talg	935.	St: Harskinn
172.	D:o Smör	23.	D:o Fläsk
291.	D:o Hartz	29.	D:o Lax
486.	Tolfter Planckor	132.	St: Oråmnen
65.	Tolfter Bräder	86.	St: furu Balckar
3.	Tunnor Beckolja	12.	St: Spiror
3268.	St: kimrobs Bössor	35.	St: Barkade Hudar
		74.	Beredda Kalfskinn

Som uti inköps Pris besteg till ett värde af 53667. Rubell Silfver –

Inport Varorna

Kunna hvarken Specificeras, mindre till värde uppgifvas, utan och en ordentelig förteckning och värdering å dem sker. De bestå förnämligast uti sådanne varor, som allmogen afnämar, i synnerhet Järn och Salt, och är förnämsta

Salt Förrådet

Här i Staden, enligt Inventeringen, som skedde i nästvekne Maj Månad, 6430 Tunnor för Ortens Innevånares behof, för en vinter tillräckligt. Dock som förväntas till Hösten än mera Salt –

Stadens Inkomster

Uti Stads Cassan för År 1814

	Rub. Silf.	Kop.
Utgjorde i Burskaps Pengar	42.	48.
„ Åker och Ängs Skatt	185.	37¼
„ Tomt Ören	55.	30.
„ Brandvakts Pengar	27.	65.
„ Mulbets Pengar	30.	85.
„ Organist & Klockare Pengar	114.	40.
„ Handels Genant för Inkommande varor	40.	33.
„ Utgående Dito — Dito	114.	40.
„ Allmänna Behof	861.	–.
„ Arrende Medell	98.	68.
„ Nya Inlagor och Fartyg	47.	56.
„ Källare frihet bestridd af Räntereit	—	—
„ Marknads Ståndpengar	16.	29.
Summa Rub.	1634.	31¼

Hvilken Summa i detta närmaste år gick till de på Staten utförde Tjenstemäns och öfrige Löntagares aflönande, Dubbla Båtsmans vacance Medlens betalande, Nya vägens i ståndsättande, så till nya Begrafnings stället, som Hamnen, samt till flere för Stadens Räkning högst nödige utbetalningar af Borgerskapet beviljade —

Wid uppbörden af Stadens utskylder Debiteras och Crediteras Qvittence Böckerne af Stads Cassören, men Medlen emottages och utbetales äfven medlen af dem † efter föreskrifna Magistratens anordning; Stadens Räkning granskas årligen af Stadens Äldsta —

† och göttes af 2ne af Borgerskapet valda tjenstemän som hvart 3dje år om-bytas

Kronans Inkomst.

För förenämnde År 1814 som Magistraten

Författningarne likmätigt uppbar och i Landt Räntereit Deponerade belöpt sig till 894 Rubel 72 Kopek i Silfver, utom hvad Stora Sjö Tull Cammaren och Post Contoiret särskildt uppbar, och till Landt Räntereit lefvererade —

Tull Betjeningen

	Rub. Silf.	Kop.
Tullförvaltaren Herr A. H. Holm med Årlig Lön	300.	—
3ne Sjö Tulls Vaktmästare á 75 Rubel	225.	—
1 Tull Skrifvare på indragen Tullstat med Lön	86.	40.
Summa R.	611.	40.

Sjö Tulls Uppbörden

Har varit ganska variabel, men sistledit år utgjorde ensamt Sjö Tulls medlen 1705 Rubell i Silfver, och beloppet af

Landt Tulls Uppbörden

Då den Existerade och uppbars var per medium 1000 Riksdaler Svänsk Banco årligen —

Post Betjeningen

Utgöres af Postmästaren Herr A. H. Holm med 200 Rubell i Silfver i Årlig Lön —

Post Uppbörden

För sistledit år 1814 utgjorde 446 Rubel 98 Kopek Silfver, och 30 Riksdaler 16 Skillingar 8 Rundstycken Svenskt Banco —

Manufacturer Värck och Fabriquer

1° **Beckbruket** hvars priviligier äro af år 1754. drifves af flera Handlande i Interessentskap, hvar tillvärkas det bästa Beck, högst begärligt å Utrikes Orter, Tillvärkningen där af plägar vara skiljaktig, ifrån 500 till 900 Tunnor om året —

2° **Tobaks Fabriquens** privilegier äro utgifne år 1762. Tillvärkningen består af fina Carduser, Spunnen präsad Rull Tobak, samt god Snus med gynnad affsättning å detta sist nämnda —

3° **Skepp Värfvet** Previliegieradt år 1796. med Åbyggnad af Boningshus, Smedjor, Bodor, Magaziner och Dietal, hvarvid Skeppen Kölhalas, här bygges under den skickeliga Varfs Byggmästarens Johan Högbergs öfver inseende, torde hända de vackraste Fartyg här å Orten och tillika myket sparsamt —

4° **Apotheket** äger Previlegier af år 1781: är i godt stånd med ymnigt förråd å erforderliga Medicamenter —

5° **Ylle och Garn Färgeri** drifves med framgång till ägarens förmån samt allmänhetens nytta och nöje —

6° **Långforss Sågvärk** uti Esse Elf har fått sitt Previlegium år 1794. innehafves af Rådman och Handlanden Herr Adolph Lindskog, äger vackert åbyggnad med underliggande Öst 17/48 dels Mantals Skatte Hemman, och en god mjöl qvarn, Detta Sågvärk torde ej länge äga bestånd i brist af tillgång på Stockar, derest den här redan

förut omnämnde Communication emellan Alajoki och Etseri Sjöar ej varder öppnad öfver Landtryggen. Men Värkställes detta skall Sågvärket, som otvifvelaktigt till dess Byggnad och Ägnga beskaffenhet är ett ibland de bästa i Landet, för evärdliga tider aldrig sakna tillförsel å Sågstockar af grösta sorten, vid lagomt vatten Sågar Detta Värck 100. Stockar i Dygnet —

7° **Påttask Calcinerins Värck** med dess Privilegier af år 1790 förskaffade sig Apothekaren Blom, som dref med myken framgång och affsättning å Utrikes Orter, men så snart allmogen lärde sig sättet att Calcinera, afstadnade värcket, i brist på Aska och ligger Öde —

Presterne

Äro gemensamma med Pedersöre Sokns Moder kyrko församling, som bestå af Pastor och 2ne Kapellaner. Högmesso Gudstjensten börjas klockan 10. Aftonsångs Predikningar hålles Juhl, Påsk, Pingst och Bönedagarna, Desutom predikas Pasions Tiderne i aftonsong, Predikningar öfver Christi Lidandets Historia ifrån Påsk till Maij Månads slut, och ifrån Michels Mässan till första adventet förklaras Catechesen i aftonsongarne —

Handtvärckarena

För närvarande befinnes vara 36 till antalet med 8. Gesäller och 13. Lärgåssar Skomakare och Skräddare Embeten äro härstädes inrättade —

Borgare af Nedre Classen

Segla på In- och Utrikes Orter såsom Styrmän
Nyttjas på Stockholm som Lotsar, och en del
Sysselsätta sig vid Stads Jordens upodlande
efter föregången Syn och erhållit Tillstånd.
De Öfrige Stadens Innevånare söka deras
utkomst dels genom Utrikes Sjöfart, dels och
arbeta de som Timmermän, samt för öfrigt
i hvad arbete som hälst, såsom Arbets karlar
gå Borgerskapet, emot erhållande Dagspen
ninge tillhanda, i brist på annat upodla de
sterila Stenbacken, som dem blifvit gifna
att innom 5. Års tid fruktbara göra, om
ej till fullo, dock till betydande dehl och
efter erhållne Frihets År Skatt derföre till
Staden utgjöra.

Stadens Jord.

Staden äger ingen Donations jord utom den
plan hvarpå den är anlagd. Vid Stadens
första Grundläggning blefvo 6 2/3 dels Mantal
af de näst kringliggande egor af Pedersöre
Kyrkoby, Staden underslagen tillika med
Räntorne som dock sedermera under Reductio-
nen i Kong CARL den XI. Tid till Kronan
blefvo indragne, och i dess ställe Pinonäs
Kongs Ladugårds ägor af 4 Mantal
Staden till utrymme, mulbete och Räntan
till Magistratens aflöning, beviljade.
Stadens Borgerskap lät redan den 31.
October 1658. anhålla om tillstånd att af
Borgmästaren i Stockholm Anders Jörans
son, hvilken då innehadde denna fastighet,
sämlösa den samma. men som Grefvinnan
Brahe sjelf var i tanka att införda
den till ett Säteris anläggande, blef ansökningen
denna gång afslagen; Icke dess mindre blef
dock Pinonäs af Jacobstads Fullmägtig
Rasmus Påfvalsson den 3. Augusti 1661.
inlöst, med alla dess underliggande ägor
i Åker, Äng, Skog, Fiskevatten, m. m. ifrån
berörde Borgmästare Anders Jöransson
och dess Måg Assessoren Johan Lager-
Crona för Jacobstads Innevånare mot
2200. Daler kopparmynts köpe skilling.
Sedermera blef år 1682. den 21. Februarii
genom den till Reductionen Autoriserade
Commissionens Resolution, Jacobstads ägor
bibehållne vid deras deraf köpta Skatträttig
het, af hvilket dock Räntan efter Jorde
Bokens skulle betalas.
År 1684 den 14. och 15. Julii utfölt vid Ordi-
narie Härads Tinget i Pedersöre Sokn
uti vederbörandes närvaro efter 3ne Klander
lösa upbud behörigt Fastebref på berörde
Godt, som till förene tillfallit Kronan,
af Höga Öfverheten anslagen till Magi-
stratens aflöning.
Desse Pinonäs ägor som vid Skatt
läggnings Refningen År 1754. af Landtmätaren
Ernst Johan Gutzen upmättes, befunnes då
bestå af 102. Tunnor 18 5/8 kappland, upor
arbetad Åker, samt 313. Tunneland äng.
År 1774. upmätte och å Charta fattade de
vice Landtmätaren Magister Hans Henric Aspe-
gren efter förordnande, de från Skattläggningen
1754. tillkomne nya upodlingar af Stenbunden
mark, som besteg till 75. Tunne 7. kappland, Där
vid utredt blef, att Staden då ägde Sten-

4 Gärdesgården, kring gammal och Ny åker, till
ett belopp af 10684 Alnar till 2½ Alns Högd och
lika bredde. År 1797 refvades och å Charta
lades af vice Landtmätaren Mathias Hellberg
de Åker från 1774 upparbetade Intagor som
utgjorde 43 Tunne 25 Kappland Åker och
71 Tunne 30 Kappland Äng, Sedan den tiden
hafva Stadens Innevånare med mycken
nyt och Värksamhet upodlade Stadsjorden,
så att man med all säkerhet kan uppgifva
att På Stadens ägor befinnes förnärvarande
200 Tunneland glad Åker, 400 Tunneland
Äng och 130 Tunneland Uptandningar

Penonas ägor hafva af ålder, såsom
uti Pedersöre Sokn belägne, till Åker Äng
och Skog, legat i samfällighet med Hemmans
Innehafvarenas ägor i Berörde Sokns Kyrk
koby, men År 1772 vid Åkerskiftet deltades,
blefvo äfven Stads åkrarne utbrutne och
skiftade, hvilket Skifte Höga Öfverheten
i Näder Stadfästade, och för 12 År sedan
Storskiftades Ängarne, hvilket skifte såsom
oklandradt, Härads Rätten åter skiftes
Ägarena till efterlefnad fast ställdt. Hem
skog är äfven tilldelt Staden men som den
ej är tillräckelig eller svarande emot dett
quantom Staden för sina Mantal bör
undfå, så har Ägodelnings Rätten, genom
Lagakraft vunnit Utslag, förklarat Sta-
den berättigad att erhålla fyllnaden
af Pedersöre Sokne Allmänning, då den
kommer att fördelas.

Fiske Vattn

Äger Stadens Innevånares gemensamt med
Hemmans Innehafvarena i Pedersöre Sokns
Kyrkoby, men är ganska svagt, och således
med ringa förbel Idkas.

På Stadens förträffeliga Mulbete
å yttersta uddens af Stadens Mark, Norr
ut på 3ne sidor af Hafs vattn omgifvit
beta Sommartiden, omkring 80 Hästar
och 280 Kor. Den ymniga tillgång de
således äga på dett friska och Salta
Hafs vattnet, befria dem från alla Bo-
skaps Sjukdomar

Climatet

Är ganska sundt, hvarföre Stadens Innevå-
nare för några svåra Farsoter aldrig be-
svåras, Dertill bidraga såväl de rena och
friska ++ Hafs vattnet som omgifver Staden,
Hvarförutan Hafvindarne ej sällan rensar
Luften från osunda Dunster, De nära Staden
belägne Låga Skär och Vackra Holmar
med Löfskog och Blomster bevuxne, och som
här och där i behaglig Ordning sees, föröda
lemna Innevånarena ett särdeles nöje, under
de tider deras Omständigheter tillåta
dem att roa sig med Jagt och Fiske —

++ Kall vatten som det friska

Fattig Vården

Utaf Stadens Innevånare finnes inga som äro att
anses för alldeles utfattige, Förteckning å
Stadens fattige upptager endast 12 stycken
förnärvarande, af hvilka likväl Fem
äga egna Hyggen.
Då desse hvarken äro sjuka mindre Säng
liggande, och uti den belägenhet att de genom
arbete till någon deld kunna förtjena =

sig födan; och derjemte dels af fattig Cassan dels af Sjömanshuset varda underhållne, hafva de sitt uppehälle, utan att behöfva besvära Stadens Innevånare med bettlande. Mindre Åriga fattiga Barn, som ej kunna arbeta äga tillstånd att besöka Handlande Borgerskapet för att njuta dagelig föda. De åter som äro äldre blifva nyttjade vid Tobaks fabriquen äfven som vid Sjöfarten.

Hammon

Där Fartygens för Stormväder aldrig kunna blottställas eller ansättas är förträffligt och föga hafver sin like vid någon Stad i Österbotten; Utloppen till Hafvet hvilka finnas flere alt efter Fartygens storlek, äro fria från Grund, samt Ankar ställen # Gråggorn af 34 fots vatten, der Skeppen till fullo lastade, afbida Ost eller Nord Ost vindar till afsegling, kunna de med samma vindar fortfarande anlöpa Västerbotten Stockholm och alla Sjö Städer vid Östersjön, och således med Vest eller Sydväst vindar därifrån till förenämnde Ankars ställe tillbaka;

Jakra och flera Ankarställer

En Charta öfver Jacobstads Läge Hamn, Skepp leder, ankar, sättningar, och kringliggande Skärgård utgifven af vice Landtmätaren Magister Hans Henric Aspegren följer härjemte.

Jacobstad den 24. Julii 1815.

L. J. Häggström
Assessor och Borgmästare i Jacobstad

L. J. H.

Coll.

208.

Relation öfver Ny Carleby Stad författad år 1815. innehållande.

1:mo Om Staden, dess ålder, Privilegier, Wapen och Sigill.

NyCarleby Stad anlades redan år 1614. ehuru den icke erhöll sina Privilegier förr än år 1620, den 7. September af Konung Gustaf Adolph, den undfick vid dess anläggning mycken jord, ända till och med tjugu mantal, hvilka likväl genom de flere påföljande Reductioner hopsmält att endast som 4/21. dels mantal nu äro behållne; först igenom den 11 Maji och den 7 September 1802 års utfärdade Kongl. Swenska Bref meddeltes Staden egen Stapell rätt, ehuru därmed ej ~~kan~~ kom till stånd, förr än den 13. November 1804, hvilken rättighet hans Kejserlige Majestät sedermera, genom Nådig Resolution den 2 October 1811. fastställdt; Staden är af fjerde Classen och förer i vapnet en å ändar stående brinnande tjäru tunna, hvilken äfven i Stadens Sigill är graverad; några andra Exclusiva Privilegier äro i öfrigt Staden icke för ~~munde~~ unnte.

2:do Belägenhet, Vidd, Qvarter och Gatindelning

Staden är belägen invid Elfven som löper igenom NyCarleby Socken, hvaraf Staden äfven fårmode-

63.° 43'

ligen erhållit dess namn; ligger uppå 63.43: Minuters Latitud men ehuru på intet sätt stadelikt wäl i anseende till de under Staden warande ström drag, ganska sund; widden till dess arcala innehåll utgjör 18 tunneland och 14 $\frac{737}{1200}$, och är fördelad i twänne hufwud qwarter under namn af: Norra och Södra qwarteren, samt en Malm, hwilcke trenne hufwud gator, benämnde Agatan Rådstufwu gatan samt Östra gatan utom flere större och mindre gränder utgörande 5 till antalet.

3.° Donations, Åkerjord, Ägor, och Fiskelägenheter

Den under Staden lydande Donations jorden, bestående af åkerjord och beteslägenheter utgör 3 $\frac{9}{16}$ dels mantal; Fiske äger Staden dels uti Hafsbandet å det så kallade Stubb skäret, hwarest Staden äger förmonlig Strömmings fångst, samt i den något Laxfiske uti ägor samt sitt Fiske hwilket förstnämnde, de senare äfwen ansenligen aftagit, som förmodeligen härrörer af watten minskningen.

4.° Publique Byggnader, kyrk, Rådhus Schola, Tull och Posthus. m: m:

Gemensamt med Nyfcarleby Socken hafwer Staden upbyggt kyrkan, samt underhåller ~~äfwen~~ den samma till en tredjedel Rådhuset som är upfördt med twänne wåningar, består af twänne rum på nedra botten; Scholan är wåningshus, utgörande en någorlunda rymlig Sal och en Skole kammare, dess utom är i samma

direction, husrume för warande Pädagogen, bestående af en Sal, twänne kammarar och ett kjök, utom nödiga uthus; Tullhusen som Kronan tillhörde, äro nu mera förfallde, och befinnes i Privatas händer, men något Postkontoir har aldrig funnits, emedan den som förrättat Post förwaltare tjensten, altid warit i Staden bosatt och uti egen gård haft Postkontoiret etablerat; dessutom äger Staden ett förfallet Dock och Wåghus samt ett Sprut hus.

5.° Magistrat, Antal, Borgmästare Rådmän Notarie, Cassör, Fiscal Stadsfogde, Stadstjenare

Uti Staden finnes uppå Stat en Borgmästare som Rådman en Notarie, en Cassör, en fiscal som tillika förrättar Stads fogde tjenst, twänne Stads tjenare twänne brandwaktare samt en Sprutmästare, hwarutom Staden aflönar en Stads Tull skrifware, Pedagogen samt en Lots med Lots dräng samt en Barnmorska.

6.° Presterskaps och Gudstjenst.

Af Socknens Presterskap kyrkoherden, Capellanen och Sockne Adjuncten betjenes äfwen Stadens Innewånare därmede aflöna enligt Författningarna, tillika med Organisten Klockaren och wäktaren, och sjelfwa Gudstjensten består wanligen utom Högtids dagarne af twänne Predikningar hwarje Söndag, nämligen Högmässa och aftonsången, hwar annan eller hwar tredje Söndag, hwilket ankommer på Pastoren, förrättas jämwäl Svensk Gudstjenst.

7:o Post och Tull Betjeningen

Postverket bestrides af en Postmästare och Tull-
betjeningen består af en Tullförvaltare jemte
twänne vaktmästare.

8:o Gårdars antal, Källare ~~rne~~ rar, Brunnar, Krogar,
Trägårdar Skepps eller Fartygs Warf, antal Far-
tyg större och mindre med Lästetal.

Gårdarnes belopp efter Numrer är 127 till antalet,
hwaraf finnes, utom några mindre, sju stycken
hwälfda sten källare, fyra stycken Brunnar försed-
de med godt watten, hwaraf därförutan ingen brist
kan uppstå i anseende till den tätt inwid Stä-
den löpande Elf; inga antagna Krogar finnas
utom Gästgifwaren som äger Stadens Källare
frihet, samt ett wärdshus, icke eller äger Stä-
den några egenteliga trägårdar, ehuru träd-
planteringen af en och annan werkställd,
likwäl aldrig lyckats; Dock i stället finnes
härät skilliga Krydgårdar och Kohl samt Po-
tatoes Land, hwilken sistnämnde Plantering
de sist förflutna åren ansenligen tilltagit,
så att afkastningen för år 1814 belöpt sig ef-
ter någorlunda säker uppgift, till emot tre à
fyra hundrade tunnor; Sagde år ägde Staden ett
större och twänne mindre Fartyg hwilka gingo
på Utrikes Orter, utgörande samman räknadt
trehundrade nio en tredjedels Läst; Ett Skepps-
warf hafwer Staden ägt utmed Elfwen hwil-
ket nu mera icke blifwit nyttjadt sedan watt-
net så ägon skenligen förminskatz.

9:o Antal Tullar

Twänne tullar woro wid Staden hwilka sedan de
nu mera icke äro behöflige den ena eller södra
Tullen är så förfallen at den nödgats nedläggas,
men norra Tullen är ännu brukbar.

10:o Beloppet af Land Tulls afgiften då den
upparss per medium af sjö sista åren.

Denna afgift kan icke uppgifwas nu mera, så wida
under sista Riksdagen alla Tull kammaren tillhö-
riga handlingar blefwo förstöngrade.

11:o Sjö Tulls afgifternes årliga belopp.

Desse afgifter hafwa för år 1814 uppgått för in-
kommande varor till twåhundrade åttatio-
twå Rubel 31½ Kopek Silfwer samt för utgående be-
rörde år till fyra hundra sju Rubell och åttatio
fyra Kopek sagde mynt.

12:o Borgerskaps Antal Handlande med eller
utan öppna Bodar, Handtwärkare, Timmermän m.m.

Borgare jemte Enkor som idka Borgelig näring fun-
nos i Nycarleby år 1814 64 till antalet hwaraf
sjutton äro handlande med öppna Bodar, samt de öf-
riga utan; Handtwärkare, twänne Färgare, en Guld-
smed en Kopparslagare, en Repslagare, en Sadelma-
kare, en Glasmästare, en Bagare, En Smed, en Skred-
dare, twänne Hattmakare, twänne Slagtare, Tenn
Skomakare, twå Garfware och tre Timmermän,
de öfriga Fiskare dels och Tunnbindare samtel-
la bofasta i Staden.

13o Utförsell och Import Waror.

Ifrån NyCarleby Stad utföres årligen betydligt tjära och Begh, Bohlstockar, Beckolja, Harts, Timmer och Bräder och annat Trädwirke, samt af vigtigare varor Smör, Talg, Kjött, Fisk och något Spannemål; däremot införes Salt, Tobak, Järn och järn smiden, kök kärl, Kalk och Färg stoffter af åtskilliga slag.

14o Inrättade Wådelds Brandordning och Brand redskap.

Någon Ansenlig skadelig Elds-våda hafwer ifrån Stadens anläggning den samma ej öfwergått och hafwer i manna minne något hus i Staden icke blifvit till grunden af Brand förstörd. Swenska Brand ordningen af den 4. December 1800 för Wasa, Gamla Carleby, Jacob staden, NyCarleby Städerne och Kaskö Staden i Wasa Län, tjenar Staden till efterledning, och är i följe deraf fördelad emellan tränne Brandmästare och fyra Rotmästare hwilka wid uppkommande Elds-wådor jämte Sprutmästarne hafwa befattning wid Eld släckningen, och äger Staden af Brandredskap tvänne Sprutor med Slangar, Bred Segell, Wattn hakar, wattn ämbare jämte Brand stegar.

15o Folk Nummer, Mantals skrefne under ... under Femton år och utan Mantal

Utaf Ständen bestog sig år 1814 Folkmängden till Sjuhundrade Trettio åtta själar, hwaraf Fyrahundrade Tjugu woro Mantals skrifne, under samma år 190, samt utan Mantal Tjugu åtta personer.

211.

16o Matlag och Hushåll.

Vid år 1814 befunno sig i Staden Ett hundrade Sju Matlag eller hushåll större och mindre.

17o Kröno Uppbördens belopp

Kröno uppbördens belopp, inberäknadt med 10de Spannemåls wärde Justitiæ Stadens Procent Tjenstemans penningar, Wattmans wägande afgift, Bränwins Arrendes afgift samt Kronans andel af Sakören, utgjorde sammanräknad Fyrahundrade Fyratio Fyra Rubel Tretton half kopek Silfver.

18o Stadens aflönings Stat med skedde tillökningar och förändringar

Enligt år 1696, den 6 July Kongl. Maj:ts Nycarleby meddelte aflönings Stat erhöll Borgmästaren såsom Lön Twåhundrade daler Kmt, Trenne Rådmän Ett Hundrade daler, eller Tjugu daler hwardera samma Mynt. En Notarie, som tillika förrättade Cassurs tjensten, Åttatio daler, En Organist Tjugu daler, samt en Klockställare Trettons daler sjö öre 16 penningar, allt Silfver mynt, till Publique byggnader Sextio daler, eller tillsammans Tvåhundrade Trettio daler sjö öre 16 penningar Silfver Mynt, Sedermera hafwa med aflöningarne skedt följande tillökning: Att Borgmästaren äger för närwarande Ett hundrade Tvåstiks daler 24 skillingar Swenskt Banco, som utbetalas i motswarande Ryskt mynt, utom Kronans frihets medlen, Fyratio Rubel Tjugu kopek Silfver, samt ett Hemman af den under Staden afskylda jordens hwilket afkastar ett Medium af Trettio Rubel Silfver. Notarie och Cassiurs—

Sysslorne äro nu mera åtskiljde med hwardera Femtio Riksdaler Swenskt Banco årlig Lön, till öh-ta tjenster äro En Stads Fiscal med tjugo fem Riksda-samt inflyttande Stånd afgiften wed [illegible] af marknader-derna som icke kan bestämmas, En Stads Läkare med Etthundrade Riksdaler, En Lots med Trettio tre Riksdaler Sexton skillingar Banco, En Barn-morska med Sexton Riksdaler [illegible], Tvänne Bro-waktare med Trettio Riksdaler hwardera årlig Lön, allt i Swenskt Banco, hwilka walwerade till Riksgälds Sedlar i dåwarande Ryska Banco Assign. efter trettio twå skillingar som utbetalas från Stadens Cassa.

9o Stadens enskilta Medel, Tomtören, Mullbets pen-gar, Åkerskatt, Holm Ängs och Fiske Arrende, Tolag, Sakören, Burskaps Pengar, Stämpel [illegible], Waro och Notaxgiften, Marknads Ständ penningar och Källar frihets medell.

För 1814 utgjorde de till Stadens Cassa inflytan-de Medel bestående af Tomtören Trettio sju Rubel 79 3/4 dels Kopek Silfwer, Mullbetspengar Femton Rubel 33 Kopek; åker skatt åttatio tre Rubel åt-tatio Kopek, arrende medel tjugo twå Rubel femtio twå och en fjerdedels Kopek, Burskaps-pengar trettio sju Rubel, Stadens andel af Sak-ören Fyra Rubel 74 2/3 dels Kopek samt Stand-penningar Sexton Rubel fem och en half Ko-pek allt Silfwer, men någon Tolag för inkom-mande waror har, såwida Stället då war Tull-frit, icke kunnat upgifwas eller beräknas; den öfriga Stadens inkomst hwartill årligen efter behofwerne Taxeras och utgår af Borgerskapet efter deras särskilda handteringar, besteg sig

år 1814, till Sjuhundrade twå Rubel 47 Kopek Silfwer.

20o Fabriquer och Inrättningar Fattig för-sörjnings anstalt med mera.

Några Fabriks inrättningar finnas icke i Ny Carleby Stad, icke eller något Fattighus, utan hafwa sådana [illegible] hwilka åtnjuta Fattigmedlen om de icke ägt egna rum blifwit in qworderade och af någon därtill utsedd person wårdad, denna Fattig försörjnings an-stalt förrättas af Pastoren i Församlingen, Borgmästaren, Tvänne Rådmän och Kyrko-wärden samt twänne Stadens Äldste. Ett Bäck Brukaget åfwen Staden. Ny Carleby den 30 December 1815.

C. J. Stenman
Borgmästare

Relation om Wasa Stad.

1:mo Wasa Stad, belägen i Wasa Län emellan Ny-
carleby och Christine Städer, ungefär en fjärdedels mil
från Salt sjön, har af Glorwördigst i åminnelse Swen-
ska Konung Carl IX. i Örebro den 10 Januarii 1611. er-
hållit sina Priwilegier, och fått till Wapen en Vase,
på twå ställen ombunden med fulla hängande ax,
är sedermera utwidgad sidst år 1780, och efter dess då
upgjorde Grundritning af Glorwördigst i åmin-
nelse Konung Gustaf III Approberad, innehåller nu i
längden ungefär Sextonhundrade alnar och i bredden
Ettusende alnar, indelt på längden, i Söder och Norr,
med sju gator och åter, utom Södra Sagwett gatan
och den såkallade Hof Rätts alléen, i Öster och Wä-
ster uti åtta twär gator, genom hwilka senare gator
Staden fördelas i Sju Qwarter och Tomternes Numme-
tal upgå wäl till 388, men många af dem äro numera
sammanlagde och en del af de nya Tomterne å wästra
sidan af Staden sanka att de ännu icke kun-
na bebyggas, så att de bebodde Tomterne icke kunna
räknas till flere än ungefär 330 stycken.

De i Staden befintelige Publique byggnader bestå
uti en wacker Sten-kyrka, som begagnas och underhålles
af Stads och Mustasari Sokne Församling, klockstapel af
Sten upförd 1624. och inwid den Sokne stufwa af trä för
Mustasari Sokne boer, Hof Rätts Residence Hus med
sine flygel byggnader äfwen af Sten, Rådhus, af trä och
en flygel byggning med rum för Rådhus waktmästaren,
gill stufwa, arrestanter, rymligt wåg och Packhus samt
ett särskilt bygdt Spruthus, Skolhus äfwen af träd, slag-

tornhus med fyra Salu Kamrar ~~hammar~~ och i alla fyra Tullarne stå Tullhusen ännu qwar, af hwilka ett nyttjas till Tullkammar, men de öfriga tre äro genom Militair posteringar illa medfarne.

Källar näringen idkas i nedra wåningen af Rådhus Byggnaden och dessutom utarrenderas wanligen fyra stycken öl krogar. Staden lider ingen brist på watten, utan har tillräckligt antal brunnar, af hwilka en del lämna ett utmärkt godt watten, och ett litet stycke utom Staden begagnas af en Springkälla till brunns Cur, ej eller är någon brist på jordfrukter, synnerligen som det flere af de lägre Tomterne genom påfyllning blifwit inredda till krydd gårdar nyttja de Gårds ägare, som ej hafwa tillfälle till sådane krydd gårdar, hwad de kunna för utrymme umbära af sine Tomter till plantering af jord frukter, men Träd frukter tillåter climatet icke att här alstra och Fiske wattnet är så obetydligt att det icke kan på räknas, men Skäre Bönder sälja färsk och Salt Fisk till Stads boerne nästan alla tider af året.

2:do Donations jorden uppgifwes i äldre handlingar till 15 7/8 dels Mantal och dessutom har Staden wid Reductionen af Kästwesi och Kensor byar fått behålla wissa Hemman till 2 3/4 Mantal, som kallas afhyst jord och för hwilka Hemman Staden betalar till Kronan lika utskylder med andre Skatte hemman i Socknen, men Donations och afhyste jorden hafwa, genom det att äldre Charter och beskrifningar under förra fiendtligheterne förkommit, sedermera skedde Storskiften och andre förefallne förändringar, blifwit så sammanblandade, att de nu mera endast till ~~en~~ en obetydlig del kunna från hwarannan urskiljas, hwarföre all Stadens jord för det närwarande belägges med lika skatt, som dock efter behof ökes och sättes och war för 1814 taxerad för åker till skuldet 64 kopek Tunlandet och för äng, som efter bördighet och läge är fördelt i fyra Classer, från och med 48 kopek till och med 12 kopek Silfwer Tunlandet.
Denne Skatt betala Jordägarene till Stads Cassan hwaremot utskylderne åter erläggas till Kronan för den afhyste jorden.

3:tio Från fordom har Staden warit försedd med egen Domstol, som nu består af en Borgmästare och fem Rådmän; Magistratens betjening är en Secreterare, som 1784 antogs på Stat, en Stads Notarie, en Stads Fiscal, en Stads Cassieur, en Stads Fältskär, en Stads Fogde, en Rådhuswaktmästare, en Stads betjent och en Brofogde. Stadens Råd och Kämnärs rätt, hwilken så långt af handlingarne kan inhämtas redan år 1686 blifwit inrättad, aflönings Staten är af år 1698, men lönerna hafwa sedermera tid efter annan blifwit ökte nemligen

	Efter 1698 års Stats Löne Summa			Nuwarande aflöning efter Rysk räkning	
	R:d	Sk	R:st	Rubel	Kopek
Borgmästaren	300	–	–	576	–
Rådmän à 25 R:d. De Fem Rådmän som nu äro tjenstgörande wid Magistraten	125	–	–	180	–
och den 6:te Rådmans beställningen som sedermera blifwit förändrad till ständig Kämners Preses	25	–	–	150	–
Magistrats Secreteraren, som 1784 antogs på Stat med 50 R:d:r Banco årlig lön				96	
Stads Notarien	100	–	–	120	–
Stads Cassieuren	77	10	6	120	–
Stads Fältskären				144	–

			Rub.	Kop.
Stads Fiscal			72.	—
Organisten, njuter nu årlig Lön efter markegångens lösen för 10 Tunnor spannemål hälften Råg och Korn		50.	50.	60.
Stads Fogden		20.	72.	—
2ne Stads Tjenare	{ Rådhus wacktmästaren / Stads tjenaren	26. 21. 6.	48.	
Brofogden			40.	32.
			24.	
2 Barnmorskor a 24 Rub.			48.	

Desse Löner och öfrige utgifter till Stadens allmänna behof utbetalas från Stads Cassan, hwilkens inkomster efter 1814 års Taxerings Längd bestodo i Silfver — Rub. Kop.

	Rub.	Kop.
Åker och ängsskatt	650.	28.
Tomtören	725.	79.
För näring och wilkor, Handelsrörelse och förmögenhet	906.	90.
Betes haga afgift	433.	46.
Boskaps penning	19.	20.
upodlingar och tillandningar	158.	89.
Borgskaps Penningar	103.	—
arrenden för Stadens Allmänna åkrar ängar, källare, Gästgifverier krogar och Slagterhus	217.	44.
Marknads Stånd penningar	8.	96.
och Hamn penningar för Fartyg Slupar, Båtar och Jullor	31.	65.
S:a	3257.	46.

Skatte frihet njuter Staden 46. Rub. 54 kopek Silfver.

Post Contoiret förwaltas af en Post Inspector med dess Adjoint, Tullkammaren af en Tull förwaltare med 4 Tull Wacktmästare och Gudstjensten af en Kyrkoherde twå Capellaner och en Scholae adjunct. Trivial Scholan war i sin början anlagd i Ny Karleby Stad och dess flyttning

hit till Staden genom Kongl. Resolutionen af den 11 Nov. 1680. afslagen, men sedermera år 1682 tillåten. Wid detta Skolewärk äro fördet närwarande, utom en Ryske Språkmästare, Som Läsare hwilken af Staden, utom sin Krono Lön, erhåller i huushyra 130 Rubel Banco assignationer om året.

Handlande i Staden woro wid 1815 års början Tjuga sex, som utom en hafwa öpna salu bodar, Handtwärkare nittio åtta, af hwilka Skomakare, Skräddare, Guldsmeder, Snickare, Hattmakare, Smeder och Garfware hafwa egne Skrå Embeten samt ungefär 70 Arbetskarlar. Hela Folkmängden i Staden är för det närwarande Fjortonhundrade åttatio nio Mantals skrefne, Ett hundrade tjugu tre öfwer årige och Femhundrade åttatio åtta mindre årige eller tillsammans Twåtusende Twåhundrade Personer, som hålla Femhundrade Femtio nio Matlag.

4:o Staden hade wid sin anläggning en tämmeligen fördelaktig Hamn, men Fjerden utanföre Hamnen och wattn draget derifrån till Staden är nu mera få uppgrundat, att Staden måst wara omtänkt på ny Hamn, som 1789 med wederbörligt tillstånd inrättades på Brändö landet och Smultrön orena ungefär en Mil från Staden, hwarest och Priwilegier erhållits till ett Skepps hwarf samt Pack och Wåghus med rum för Tull betjeningen byggde. Sjöfarten idkas med 19 flyckan större och mindre Fartyg, som utgöra ungefär 1005 Läster. Export warorne bestå förnämligast uti Tjära, beck, Bräder, Saltpetter, Potaska, nötkjött, Smör, Hudar, Kjöttlöter, Säd och någon Råg, då den till utförsel är tillåten och hindra=

pert warorne åter i Salt och hwarjehanda Swenska
Manufacturi och Fabriks waror. I Staden finnes
en Tobaks Fabrik med tillgående Tobaks Plantagie af gwa=
gefad sin Lammelands wid.

5:to Tullinkomsterne belöpa sig förledit år till
2263 Rubel 85 kopek och Stadens krono uppbörd till
1202 Rubel 55 kopek, utom Bränvins brännings ar=
rende afgiften 321 Rubel 24 kopek Silfver och Land=
tulls afgiften åter för år 1806 till 1876 Riksdaler 35
3 rst och för år 1807 till 1910 Riksdaler 40 sk 3 rst Banco.

6:to Ett Fattighus underhålles i Staden, men som
den dertill anslagne fond af arrendet för en i Staden
tillhörig watten qwarn af sedan matwarorne ~~till~~
stigit till att för högt pris mot utgifterne otill=
räckelig; så hafva Fattighjonen måst minskas och
ändå har Fattighus Cassan stadnat i skuld till Stads
Cassan; hwilken skuld i brist af annan utwäg till
betalning måtta afskrifvas.

Aflidne personer hafva och testamenterat
wissa Capitaler af deras efterlämnade förmögen=
heter till förmån för Stadens fattiga utom
Fattig huset, hwilka Capitaler utlånas och de först
deraf inflytande Interesser användas efter Testa=
torernes föreordnande.

7:mo För betydeliga wådeldar har Staden i långli=
ga tider blifwit förskont och de mindre, som wa=
rit å färde, hafva genom wedtagne anstalter
genast blifwit släkte. Staden är försedd med en
större och en mindre watten Spruta, Brand segel,
Läder ämbare, Hand sprutor och Swablar. Den tredje
watten Sprutan underhålles för Kongl. Hofrättens [illegible]
Residence Husets räkning och Stadens Inwånare
äro fördelte en del till Sprutors skötande, en del

till watten körning och bärande samt en del till
annan handlangning; Brandwakterne äro Tolf
till antalet, af hwilka Fyra göra tjenst hwarje natt.
Wasa den 26 Julij 1815.

Eric Lundén
Råd- och Magistrats Secret. Wasa

Oeconomiska anteckningar
rörande Norra delen af Uleåborgs län

Under resor, på Hans Excellence Riks Cancelleren m. m. Grefve N. P. Rumanzoffs omkostnad och Keiserl. Finska Hushållnings-Sällskapets försorg gjorde åren 1814 och 1815 af [illegible] Wentzel

Norra kanten af Uleåborgs län har icke haft den olyckan at anses blott som en lappmark föga beboelig eller otillgänglig at framgå till kärr och odling. Dess gränskap med Polen, afläg[s]enhet från Vetenskapen och handel, folkfattigdom och oädlare [illegible] gifvit ock anledning nog för en sådan föreställning. Och annorstädes [illegible] förebedde och föregående anteckningar. Sjelfva Kejserl. Finska Hushållnings Sällskapet, i anseende om förhållandet, har blott trämma at på 3/4 mil närmast kusten, intet tillräckligt eller [illegible] [illegible] hushåll finnes.

At ock förskjutet bergningsmedel emot [illegible] kan väntas af en skogsbygd, äfven vid vårmånen [illegible] ligen jemn då från år icke inträffa, och tiden hunnit vanmagt hvarunder den i sednare tider [illegible], och som kunnat utträffa en annan önskvärd Regering, år 1810 och 1812 åren uppvexte allena skulden. Förutom hade allmogen, genom Hans Keiserl. Maj:ts mildhet och nåd, af sitt öfverflödande [illegible] så ringa kännning, at den [illegible] derunder försvunnit [illegible] emot de följande årens brister.

Denna Ort genomskäres af 3ne betydliga concentriskt löpande Strömmar som gifva sitt vatten i Bottniska viken, nemligen Torneå Kemi och Ijo Elfvar. De äro af 200 famnars bredd och 2 til 6 famnars djup vid utloppen. Et mindre vattendrag nedkommer desutom vid Simo och 2ne andra utfalla ifrån Kusamo Vatten norr om Landtryggen til hvita hafvet, nemligen en vid Kouda och en annan vid Kemi köping derstädes. Vid kusten är landet jemnt och odladt. 2 a 4 mil i Norr nedtager Skogsbyggden som utom bergmarker, insjöar och träsk består af oländiga Moasar och Myror.

Til desa nordliga orterne höra 3ne Lappförsamlingar, Utsjoki, Enare och Enontekis, 3ne andra Lappskatt men af finska [illegible] boende, Sodankylä, Kittilä och Kusamo, samt 9 à 10 andra vanliga deras moderskyrkor och kapeller. [illegible] ringa [illegible] Torneå eller den af [illegible] allena bebodde [illegible] af Torneå och Kemi [illegible]

Som de förstnämnde til naturförmånen [illegible] och [illegible] betydligt afvika från de öfriga har [illegible] ringa arbete til före [illegible] [illegible] eller [illegible] allenast [illegible] af [illegible] Torneå och Kemi [illegible]

Bolställerne äro anlagde [illegible], och så lämpeligt för åkerbruk som localen möjligen kunnat tillåta. Man kommer och mer erfarit at climatet fordrar en lättare jordmån, hvarföre åkrarne efter hand upflyttas til högre och Stenbune tracter.

Den rådande Jordmån är Sand. Vid Torneå Elf [illegible] med mera Svartmylla och ganska fertil, vid de öfrige något mera stenig och mo blandad. Neder Torneå och Kemi träsk hafva den magraste jord.

Hvad Climatet beträffar går högsta kölden til 40 och värmen i skuggan til 28 grader. Några språng deröfver må icke komma i beräkning. 17 grader är medelhögden af både köld och värma. Elfvarna skjuta i medlet af Maji och lägga sig mot slutet af October. Som dagen til och aftager efter dagjemningarne tiderna ganska hastigt, äro höst och vår föga märkbare. Sommarn börjar med Junii och slutar med September, och är således af 10 til 120 dagars längd. Vid 7 månader af året kan marken anses til frusen, och Snö faller under Vintern ifrån 6 til 8 qvarter. Nordsken och Stjernklara nätter pryda denna årstid, och en ganska lifslig vegetation, samt en Sol så til sägandes utan nedergång utmärka den förra. Barometern håller sig emellan 24 o,50 och 26°. Efter den 20 Maji Sås kornet, går i ax 5 Veckor derefter, och mognar ...nom 10de Veckan, men fordrar äfven stundom 12 a 15 Veckor. Rågen sås i början på Augusti. För än i Junii kan sällan Gorn [illegible] [illegible] slappas på Bete och den mästa altid intages i September. Ibland Natur Phaenomener må nämnas de allmänt förekommande spåren efter Vattuminskning, hvarstädes som då och då framgå efter landsbyggarne och Bergen, samt revalvationen [illegible] floderners lopp. Föröfrigt är Climatet sundt och localen vacker.

Allmogen är medelmåttig til kroppsstorlek och styrka, nöjd för sit stränga Climat, född märka och lidande: til tapperhet i faror, har i sina förfäders vanor, och något vidskeplig i synnerhet i Skogsbygden, trög til företag men outtröttlig i deras utförande i syslor om Fisken eller Resor äro i fråga, högmodig öfver välmag alstrare af obevarande, merendels mistrogen, föga förekommande tacksam hedersam eller medlidande, men fredlig, ofta äfven då han oförrättas: föröfrigt begriplig, slug och tänkande mer än Tafvastlänningen och flere dess sydligare landsmän. Grofva brott begås sällan, men smärre snatterier oftare.

Dess klädedrägt är nu mer formad efter nyare smak i synnerhet i kust sockenarna och ypperligheten begynner så här som alestädes med Qvinnokönet. Hvar bondpiga äger utom några Cattunsklädningar gärna en af Taft, samt kalsklåden derefter stundom nog dyrbar. Klädespelsar med bräm af Björn eller Krimskin, samt taftskappor och kornoys förkläder äro nog allmänne. I Kemi träsk kusane och öfre Pudasjärvi förekommer denna lyx men sällan och blott som en misslyckad efterapning. Bondsöner och drängar nyttja til högtids af godt hemväfdt kläde helst blåa jackor och långbyxor, någongång med mässingsknappar ändå utföre. Äldre af mankönet bruka fotsida kläder af gråtts vallmar; En så kallad Tarki eller Rhenlunds pälsgrått utmärker öfverbyggaren.

Allmogens husbyggnad, i allmänhet ordentlig och snygg, med större fönster där glas kunnat åtkommas, är likväl i de öfre Skogs sockenarne stundom nog öfverflödig och smidd, dock bebos endast et rum eller det så kallade Spöttet. På Torneå Elf utgöras Ladgårderne af Lagnar med rör, men i de öfrige sockenarne merendels af blott vanlige rökugnar med draghål i Taket. Förövrigt förtjänar anmärkas at ehuru allmogen någongång är tvungen at dela föden med sina kräfter, har den dock icke Kreaturens osnygghet at bo i lag med dem.

Utan lifslig medömkan kan landets matordning icke betragtas. Lappens lefnad är et Sybaritiskt lif, framför Bondens, och man kan icke undra at han, vid Rhenkött doppadt i det feta spadet, Rhenmjölk, ost, Fisk, fågel och Björn ister föredrar sina fjäll och därför framför Samhällslefnaden, som han född kanske grannar endast

Climat.

Lefnadssätt.

Inbyggare

(*) i Torneå socken införingar från [illegible]

stamp eller Barkbröd, välling af samma ämne, för mjölk och några sådana löjor at erbjuda. Vanan at nyttja blandadt bröd är allmän, så hos rike som fattige. En välmående bonde i Kusamo yttrade sig: så svagt blir aldrig året at jag lemnar kornet, så vida det aldrig blir så godt år at jag lemnar barken.

På Torneå Elf, i Kemi, nedre halfdelen af Rovaniemi och Pudasjärvi socknar nyttjas fin kornhalm til blandning, som jemte slökornet qvarnt vid Rijan afskiljes och förmales. Vid bakningen tilblandas i degen bättre kornmjöl så mycket, at brödet samman hänger, hvartil sällan åtgår mer än hälften emot stampen. I de öfriga förut beskrefne socknarne öfre Rovaniemi och Pudasjärvi samt Kemiträsk och Kusamo är Tallbark det vanliga til blandnings ämnet. Den tages midsommartiden, yttre skorpan afskiljes, den inre torkas med försigtighet på glöd såt hartzet förbrinner, och förmales. Erfarenheten har lärt at detta slag af nödbröd måste anskaffas til stora quantité, såsom minsta blandning än rent bröd, hvarföre man önskar at kunna aflägga bruket. Vid tilkomningen af skarpa bankalar har den njutna osmälta födan någongång funnits uppgå til vara 1 lb., och sådana olyckligas uttömningar äro af en otrolig groflek.

Under 1810 och 1812 årens Missväxter var elendet i Kusamo öfver all beskrifning. Längs åt vägarne sågos utmattade betlare med uppsvällda ansigten och fötter, som hvarken kunde stå eller sitta. Flere husägare mägtade icke hämta sig erforderligt behof af Bark ifrån skogarne. Mjölet beräknades skedbladsvis på hvar person i huset vid högtider, och barnen längtade med otålighet efter denna lyckliga tid. Man lånte jungfrutals mjöl af hvarann och vid återbetalningen uppstod ofta träta om vågen. På mjölkegräset (Epilobium angustifolium) med syra (Rumex) tagen innan blomningen samt Björkbark voro de läckraste brödämnen. Nybyggarne Kukkia, Moinanen och Majavajärvi lefde en hel vinter af rötterne och stammen til Vattenstaren och Vattenväpling (Menyanthes trifoliata), som gräddades i näfver liknande en brödkaka, åts ofta med en gredtsticka och utgjorde åfven hösten på resor. Förmögnare tilblandade fisk, och benen efter hästkadaver försmåddes icke. 74 personer angåfvos såsom ihjälhungrade

Ön är tillståndet vida bättre, dock i anseende til saknadt utsäde en inträffad Frost emot slutet af Augusti ännu föga begärligt. Bättre tilgång på fogel och fisk räcker dock skogsbyggden i år en hjelpsam hand.

Vid allmogens matordning må vidare anmärkas at man för sommarbehofvet spar så mycket man kan af bättre säd. Salt fisk, som stundom vinterstid saknas, håller då hvar och en. Förrådet förtäres sällan. Färsk fisk om icke på fiskelägren. Kusamo och öfre Pudasjärvi äro dock hemma [illegible] undantag, så vida fisk där är hufvudfödan. Den bakas i bröd eller kokas med rofvor. Endast under fisket förtär allmogen af sin hand; förrådet aldrig hvarken såsom färsk eller saltad, om icke i egenskap af främmande rätt. Kustsocknarna njuta sällan kött, och ingenstädes brukas denna vara (i hvardagslag) annorlunda än som soppa för vällingen. Man använder härtil torkadt får- nöt eller Renkött, saltad Sjöfogel under sommaren, om hösten och vintern färsk, saltad eller torkad Skogsfogel, Ekorn, hare, m. m. i synnerhet i Skogsbyggden. [illegible] njutes en gång i veckan. Til dryck nyttjas surmjölk med vatten, och älskar Kusamo boen den uti [illegible].

Rörande lefnadssättet torde följande reflexioner mig tillåtas.

Vid byggnadssätten påminner man sig Italienarnes rika palats med tillslagna fönster. Til beboelighet äro allmogens postbyggnader och mångfaldiga stugor lika beskaffade. I allmänhet gäller här förrådet den anmärkning, at större ljus gör större idoghet och synes sådant vara enligt med naturen. Sköna fält, sjökuster uppmuntra den enfaldiga; mörka skogar sig uppehållande menniskor äro tröga och dystra, veta föga af nyfikenheten som skapar nya behof, och slumra och kan icke se sig omkring sig. I mörka rum ser sällan någon väfstol eller spinnrock och Qvinnorna nöja sig med at sitta och gifva di åt sina barn. I hela den emot bygges man at finner ovanksam.

Ifrån verldens första ålder har man klagat at yppighet

i kläder, för vanmakt. Om i Politiskt afseende någongång detta vant skal, kunde det icke gälla i Oeconomiskt. Med egna Ma-der följer merendels tygbning. En rå nation förbländas af främmande lysande färger, slutligen upsöker den åfven sådana i inhemsk tillverkning. Utländska tyger och hanskläden gifva tillfället anledning till me-liorations försök i egen tillverkning, och desa vinna efter hand företräde, i mohn af den omtänksamhet [illegible] de kostat med at ord. Man kan anse denna sak så intimt förbunden med kulturen at den [illegible] tydligen står at återhålla [illegible]. I många Byalag saknas ännu spegel, och Quin-folkens finare kläder gå merendels flera generationer i arf. Man torde således ännu kunna anse lyxen dräglig.

Hvad matordningen beträffar vore önskeligt at den einigt samma som mjölkey, som om våtarne ofta har en svår magsveda til följd, kunde utbytas emot rätter af Rofvor och Potatoes, samt at Skogsbygden finge fördnåmlig afsättning på sin fogel, til uppmuntran för fårafveln som häldre borde få fylla allmogens Skedmat. Någon misshushållning med Brän-fisk i Kusamo och öfre Kemiträsk, hvarest den af brist på salt icke allenast otil öfverdrift förtäras utan och gifves boskapen, äger under rumsde goda åren.

Allmogens Bröllop äro en slags assembléer för 2 à 300 personer, hvartil entréen betales med 2 til 5 Rd:r af hvar. Desa lamquäm fortfara i 5 à 6 dagar och hafva den fördelen at vara fredlige. Ungdomen roar sig med någon dans här och där på bröllopsaftnarna. Smaken för brännvin synes dy vär mer och mer tiltaga. Laxfisket, tingsstället och länskrogen fläda af tilgången.

åkerbruk

En flygtig blick på Landets åkerbruk är redan nog för öfvertygelsen at desa binäringsnäring ännu icke består deruti. Oregelbundne och stenfulle åkerlappar som närste vändas med spade, bristande diken, och ogräs af tidig och årlig sådd förråda ännu Skogsbygden. Dock är hopen för denna modernäring öfver alt i tiltagande, til och med i Kusamo, och det vore en orätt visa at förtiga Tervola, Rovaniemi och Kemi boarnes redan verkeligen vackra framsteg deruti. Man finner där åkrarne til större delen fördelade i 3 jemnstora skiften, för Råg, korn och träda, samt gödseln samlingen af granris, bast och tuffjord.

Til uptagning af ny åker brukas en men gräftan. Trist och vändplog för hundor äro okända redskap. Spaden ältskap på våt äfven stenfri åker, för tidig sådd, som climatet tycks fordra. Dock är gaffelplogen det vanligaste åker instrumentet. Diken nyttjas endast där låge och lerjord ovilkorligen fordra det, och de som finnas, kröka gärna för hvarje mötande sten.

Gödseln utsläpas höst och Vår och utlägges med få undantag lassvis, äfven vintern igenom, vanligen då vid utskofslingen bakad som klimpar eller kakor til medvi-kande af snö, samt kåla som besvärar åkern under de vanliga lassen; dock är en sådan spillning aldeles utskölgd och utblåsnad om Våren. At utföra den med kärra om våren eller göra under väg är icke försökt. Några bättre åkerbru-kare i Kemi, Tervola äfven Kusamo utlägga Spillningen på åkerstycket om hösten i större högar. Han den tager vår-ine vid utsläpningen först branden kunna under hålla hela vintern igenom med tilförd granris, bast och gödsel. [illegible]

Detta skall ännu bättre vinnas om en grop lämnas midt i gödselhögen hvaruti man samlar hästspillning, halm m. fl. ämnen hvilka [illegible] bräcte i brand meddela den til den öfriga mas-san. Några få nedköra förrådet genast om hösten. En stor del af allmogen anfägtar nyplog och sandjord med urin, hvar dom äfven nog obetänkt om hösten. Rörande det förmånliga i användningssättet rådes förstört orten ännu mycken villrådig-het. Det förtnämnda allmänneligen vedertagna är likväl det sämsta. I Kemi har Kapellanen Herr Sjuntin gifvit förslag [illegible] af en artificiel gödsel beredning, [illegible] som (Den består i en blandning af förderfliggna mossstrukturer och granris, som läggas under farlen och anfägtas med urin, samt i desa mosstracter allmänt borde vedertagas.) Efter någon verka kommer få [illegible] i brand och en ny dylik massa kan inläggas. Några af allmogen bereda redan 500 lass öfvet Vintern. Den försigtighet är nödig at det sjordes ei i hävid istnsen, samt at medan öfver [illegible] betäcka med vedgranris, så vissa fåran i annat fall taga skada.

På 1 mantal kan öfver hufvud icke räknas mer än 16 til 18 Geometriska Tunland åker. En så ringa åkervidd medgifver

~~[illegible]~~ icke, at man af et år öfver flöd kan spara til det följandes behof, hvarföre ock mio växterna hastädes blifva så kanbare. En annan följd deraf af är den, at åkern icke får hvila (mest at [illegible]) rågsåde icke kan nyttjas; ~~[illegible]~~ man använder fåledes dertil i allmänhet blott några kappland som hallas öfver sommaren instängde under brukspen, ock högst 4:de eller 5:te delen af åkern. Flere skäl uppgifves såsom: at vårkölden skadar (mer) dock at sådant en verkan af sen sådd och dåliga diken; at bristen på beteshagar förswårar trädningen samt at sommaren är kort och biväningarne många. De vigtigaste skälen, som vissligen förtjena ~~[illegible]~~

något afseende är: den icke til gånger på spillning hvarmed halfva åkern årligen kan gödslas, och

fördmånens beundransvärda bördighet. Följande calcul torde ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ – ¼ mantal har ~~[illegible]~~ per medium 4½ Tunl:d öppen åker, hvaruppå 9 tunnor korn utsås, som vanliga (år lemna 3:dje eller 4:de) gifva efter 4 tunnors växt = 36 tunnor. Lägger man dem: ⅔ skifte får åboen i väl gödd åker

(Margin: 18 ~~[illegible]~~ få upptagas til något slags förråd för orterna åkerbruks [illegible])

¾ Tunna Råg (½ T:a på tunlandet) och skördas efter 20:de kornet	15 T:r
¾ Tunnor korn som gifver 4 kornet	12 T:r
Besparadt utsäde	5¼ T:a
	32¼ T:a

En tydlig förlust trädningen besvärar oberäknadt.

Men som han äga spillning för halfva åkern, och således om ⅔ skifte intaga han förmera åker vidden ifrån 4½ til 6¾ Tunl:d bli som calculen följ.

1⅛ T:a Rågsåde gen efter	20:de Kornet	22½ T:a	
4⅛ T:a korn	4:de	18	40½ T:a
Besparadt utsäde			3⅞
hvaraf afgå			43⅞
(Arbetsvinsten til ~~[illegible]~~ gärdning, dikning, trädning = 9 par hursfo			
a 32 ß:r, ~~[illegible]~~ priset för 1 Tunna och således ½			2¼
		Återstår	41⅝ T:a

Vid enkelt 2 skifte kan åkervidden ökas til 9 tunland, men calculen bör densammaoch torde, i anseende til allmogens vigtiga binäringer, ~~[illegible]~~ föga (lockande til kostsam åkerodling ~~[illegible]~~ tåvisa 1 tunland steinig mark ~~[illegible]~~ vidsträckt ~~[illegible]~~ 1½ ~~[illegible]~~ dess kostnad för [illegible]) ~~[illegible]~~ och förbättradt åkerbruk beror på större hö för ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ hö och för hö ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Man har redan ~~[illegible]~~ den erfarenhet at korn ger den bästa skörd efter ~~[illegible]~~ Ty vore

(Margin: för mindre än ~~[illegible]~~)

Skulle man önska at allmogen ville göra sina åkerlappar mera sammanhängande, försåga dem med diken, til undvikande af vårköld, och

trädde flitigare för rågsådet – i synnerhet afseende sela framföd uti Kemi träsken och Kulaens byar som endast nyttja 2:ne plöjningar, och (dessutom äfven) besvärar af ogräs.

Af kornslagen väljer man helst det sexradiga, som skall bättre tåla köld och (mognar tidigare) – 4 radigt, hvarvid först vunnde brukar vänt sig, har längre ax men mognar mera ojämnt och sednare – Det 2 radiga ifrån Savolax eller Archangel som någongång måste begripas, går icke til mognad. Norrskt korn är utmärkt förmånligt, men hvad deraf til utsäde ämnas måste skäras tidigt at icke förlora anlaget.

Kornet fäller oftast med half-höstplöjning är fullbyndt, men vår plöjer man, ~~ide mer än [illegible]~~ någonstädes 2:ne gånger om våren.

(Margin: [illegible] half af [illegible] för som [illegible] blifva vårhafven)

Skörden verkställes både för råg och korn med skära. Sedan bägge i snörre skylar af 6 à 8 band torkade på åkern, hässjas kornet på Torneå elf, men stackas i de öfriga trakterna; Rågen förblir i sina skylar både i Kemi och Torneå, men dels hässjas dels stackas i de öfriga – här och där, i synnerhet i skogstrakterne, upplägger man kornet då väderleken håller sig fuktig på uppräststående quistade granar – all säd aftröskas i rijor af hvilka 2 à 3 finnes på hemmanen. Sådana spillning under bergningen är ovanligen stor, där häsjor brukas, dock uppgår den ingalunda til 39 procent enligt v. Törnes uträkning.

Sommarråg anses som et nödsäde – hvete är försökt, men med ringa förmån – Bohvete och ärter aldeles icke. I Kusamo har et i år verkställdt försök med Engelsk hafra lyckats fullkomligen. Ännu den ⅔ October stod en del til prof lemnad oskuren ~~[illegible]~~ på åkern oskadd sedan kornet länge förut bortfrusit. Rofvor erhållas stora, och lida icke af frost – bägge dessa förtjena uppmuntran i synnerhet i skogstrakten, och skulle tilsammans utgöra förträffliga brödämnen.

Linplanteringar äro fåga pröfvade och af orsaker trefvad. Hampa odlas i Rovaniemi, Kemi trakt, Kulaens och flera järvi, dock blott på hvart 10:de hemman och sällan mera än til 2 à 3 L:b:s afkomst (i Torneå är odlingen allmännare). Orten behöfver skutor [illegible] efter en utvidgad plantering häraf, dock erbjuder dess communication med archangel en lätt fyllnad af behofvet. Tobak af det slag som i Savolax kultiveras, såttes här äfven – humla sällan.

Af alla Jord alster torde Potates växten vara den enda som kunde utestänga Svält och Stamp ifrån Allmogens matredning. Den tålnes allestädes, tål at misshandlas på mångfaldigt vis, uppväxer af grodd bladskott och bitar, och har gifvit til och med i Kusamo (1811) 10 tunnor efter ½ — (de ifrån kusten aflägsnare trakterne blifva de dock (snarare vanligtvis), men lönar altid mödan, så vida växten icke lider af frost som sädesslagen. Genom Kongl. Hushålls. Sällskapets prisvärda omsorg, samt Kronobetjeningens försyn är den nu öfver alt känd och merendels begärlig, och några hafva äfven i Kusamo, under de sista åren bibehållit utsäde. Likväl har odlingen i detta land ännu mycket emot sig. Man är nog okunnig om plantering sättet, i synnerhet om nödvändigheten af rensning och kupning, til och med om kokunings sättet. Det största hindret ligger i förvaringen så vida källare saknas, och gropar ofta misslyckas. — Man förvarar potaterna nu i mjölkkamrar eller nog grunt under golf, hvaraf händer at de skjuta for tidig grodd eller bortfrysa, och til vår har det gifvit men derstödet af utsäde tagit skada under transporterne som altid måste ske på sista slädföret. Sådant har händt så väl med Kusamo [illegible] hvilket fäst forledit år, som med de försök til utdelning på Kejserlig Befallning skedt ifrån Archangel til Kusamo, Kemi nedre grannar. Man kan således med säkerhet antaga at utom nämnde Socken och Öfver Torneå som hvardera erhållit 3 kappor utsäde per rök icke hvar 30:de i Rovaniemi Kemi trask eller Öfre Siikajärvi, samt knappast hälften i de öfriga, planterat växten sistförledit år. — [illegible] manknings vinter är anledningen at de som minst blifvit under största äro de bästa planterare, för som Torneå och Kaunge Socknar och tvärtom, såsom Tervola. Det hittils brukade utdelningssättet tycker jag ock (äfven) skulle vara emot dess välgörande syftemål. Den fattige [illegible] förtär sin årsgröda ... [illegible] Det vore — och den icke lefver den förutan — må hända vidare bättre at utsädet fördelte på färre välmående bönder inom Socknarna, emot vilkor at fördelad lånings [illegible] hålla samma quantum utsäde de fattigare til handa. [illegible] [illegible] — för varsel (efter ålagalegd) sitt utmarckas med premier. — [illegible] [illegible] styrker borde, desperate, närmare, gälle som laga förfall ... befriadt öfver [illegible] kunde til bränvin använde: helst händelse förfrysning eller grodd honom torde göra kinder.

— för [illegible] mindre (i marginalen) [illegible]

ock borde sådane —

— För en almänhet i öfver förötning blott 2:ne tänksamma motiver för några förtagnamlingar påtaglig vinning eller nödvändighet —

[illegible] Äfven Potates Odlingen torde efter denna [illegible] bäst befordras — [illegible] blifver det enda tillåtna ämne för brännvins bränning under förbud af all spannmåls användande dertil. (D. i frågan [illegible] hvarest vara afgjordt, at brännvins bränning af Potates [illegible] förmodeligen [illegible] [illegible] gjordt det til en [illegible].)

[illegible] utöfver en kort tid om våren, samt i sådant fall äfven inga i staden, [illegible] [illegible] brännvin användt, helst kronan sjelf denna sed, hvarken om annors användbara gjöra då ... borde blifva [illegible] äfven vore för öfrig allmogen helst lockande, ... stapp ... hushållspersoner ... undersåten ... redan gjort den uppmärksam på förmånerna. Den sorten bränning borde dejemte vara tillåten utan afseende på [illegible] och tid, och allmogen sanit erhålla en tillförlitlig underrättelse om Potatesens kropning med vattar, tunnaskrning, förfärsen ... användbarhet, d. s. v.

i öfrigt borde odlingen bäst befordras genom obehindrad tillåtelse samt upmuntran at af Potatoes tilverka brännvin utan afseende på stamrum och tid, samt under förbud af at Spannmål för bränning utöfver en kort tid om åhren för at ännu mer vinna i värde kunde växten utgöra någon del af krono tjönden eller ingå i brännvins arrendet, hälst om Potatoes bränningen blefve den enda tillåtna; c

För en allmänhet gifver förrästt blott 2ne verksamma motiver för nyttiga företag nämligen påtaglig vinning eller nödvändighet — ~~i förra fallet kunna afseende~~ Åfven Potatoes odlingen kunde genom dess befordring, i förra fallet ~~[illegible]~~ tyckes det enda utan afseende på stamrum och tid tillåtna ämne för Brännvinsbränning, under förbud af all Spannmåls förbränning utöfver en kort tid om åhren, i senare afseendet ingå i kronotjönden eller utgöra brännvins arrendet, hälst.

i öfrigt skulle ~~[illegible]~~ odlingen säkerligen bäst befordras, genom en allmän och obehindrad tillåtelse ~~[illegible]~~ at af Potatoes tilverka brännvin, ~~[illegible]~~ utan afseende på stamrum och tid, och under något lämpligt förbud med Brännvins bränning af Spannemål utöfver en kort tid om åhren — Åfven kunde Potatoes växten, för at ännu mer ~~[illegible]~~ vinna i värde, ~~[illegible]~~ utgöra någon del af krono tjönden, eller ingå i Brännvins arrendet, hälst om potatoes bränningen vore den enda tillåtna. Köpare af denna för höga Kronan skog omvänd[illegible] vara, ingalunda borde brista. ~~[illegible]~~ af flere Ståndspersoner ~~[illegible]~~ allmogen ~~[illegible]~~ en lockande föresyn. ~~[illegible]~~

~~med tillåtelse få till brännvin använda, så vida enligt [illegible] tiders erfarenhet hvarken gröda eller fördrysning kunde [illegible] gjord kunde. För en allmänhet gifver förrästt blott 2ne verksamma motiver för nyttiga företag nämligen nödvändighet eller påtaglig vinning. Åfven Potatoes växten kunde besitta förmåner för bägge — tvärs i förra fallet ingå i Skatten til Cronan eller utgöra någon ringa del af krono tjönden och köpare eller entrepreneurer för brännvinsbränning af denna för höga Kronans räkning omvänd [illegible] skulle troligen ännu icke brista —~~

~~[illegible] Troligen bäst befordras genom allmän och obehindrad tillåtelse samt upmuntran at af Potatoes tilverka brännvin, [illegible] förbud för Spannmåls förbränning utöfver en [illegible]~~

~~[illegible]~~

~~at hafva är den det samma åfven [illegible] i vårt [illegible] land under hvilka författningen [illegible]. Några Ståndspersoner så i städerne som på landet hafva redan [illegible] [illegible]~~

~~[illegible]~~ Om Potatoernes frossning med vatten, tinnmäkning, ~~[illegible]~~ brukbarhet, m. m. behöfde den lik väl som en tillförlitlig underrättelse.

Potatoes växten har härstädes föga blifvit försökt til ~~[illegible]~~ brukbarhet, ~~[illegible]~~ bröd, och man tycker sakna kunskap om dess [illegible] någon gång nyttjad ~~[illegible]~~. Som upblandning i Smör är den i Kusamo någon gång nyttjad.

~~[illegible]~~

Några ytterligare anmärkningar rörande Brännvinets tilverkning och bruk torde lämpligast had få rum. i Neder Torneå tilverkas varan til afsalu blott i 2 a 3 eller 3 Byalag — i Öfver Torneå något allmännare — Rovaniemi och i synnerhet Tervola hafva gjort den til sin vigtigaste Handels gren. De öfriga tracterne äro sparsammare i tilverkningen. Bränning gjöres hälst med köpt Spannmål ifrån Städerne, och 20 til 30 tunnors uphandling på et hushåll för detta behof är icke en aldeles sällsynt sak. Välmående Bönder och inhyses hjon nyttja fattigare hemmanägare i Skogstracterne såsom commissionairer i tilverkningen och vinningstyftnaden

besegra de nyttigaste författningar.

Det tyckes som hemmansbruket i allmänhet icke särdeles vinner af denna industri. Väl hafva bränvinsbrännare vanligen goda hemman och i synnerhet ladugården, men omen deraf uppkommen vanmaga någongång ger åkerbruket sitt öfverflöd på tid och styrka, finner man likväl de nitfullaste Åkerbrukare ibland dem som icke använda sig häraf. Bränvinsbränningen tyckas stå i närmare förening med landthandeln, och hvar näringar(?) at förmögen tid och eget lynne. Sålunda är vintern härstädes oagtadt dess längd, för en verkelig åkerbrukare dess ycker medeltid(?), men för Bränvinsbrännaren går den förlorad i Mält, vedanskaffning, tillställning vid arbetet, försäljning och resor. Hvad man skulle kunna ommunna(?) till hans nytta(?) är hans sparsamhet hvad brödföda vidkommer, och det vore må hända nog svårt at bevisa honom all respect till förädling af sitt stundom individuelt inträffande spannmåls öfverskott; men för mycket skadar i alt. Landthandeln kringsprider Bränvinet i socknarna och ofta nog öfvertalt(?) – En otrolig quantité upptages i synnerhet i Torneå så för grannskapet med Sverige som den lättare communicationen med Lapparterne. I sistnämnde socken samt Kemi [illegible]derförsamling är consumtion förösvrigt störst.

Åkerbruket är icke så ofarksamt(?) at det bör sättas efter Boskapsskötseln – dess afkastning, den första nödvändighets vara som för aflägsenheten är svår at ersätta, går under en god odling land till 10 Tunnor af Tunnelandet så i Råg som korn, hvarutöfver äfven mildare himmelsstreck, sällan torde hinna. Enligt några äldre Riksdags handlingar skall spannmål hafva blifvit utförd ifrån Torneå – Den quantité som nu inkommer torde icke betydligen öfverstiga sednare tiders tilökning i Bränvinsconsumtion – Våta och kalla år verka lika ogynsamt på bete och höafkastning som på åker. Missväxt af Frost inträffar merendels 2 år af 10 – 2ne räknas goda och de öfriga medelmåttiga – Emot slutet af Juli månad en eller annan kall natt och Thermometern faller 1 à 2 grader under fryspunkten – Äfven stundom emellan den 8 och 12 augusti, då märkes emot Solens uppgång tar rimfrost

Deremot tyckes det vara anmärkningsvärdt at så väl sommar frost som den högsta vinterkölt [illegible] och i allmänhet de betydligaste väderleks-
ändringar [illegible] på medeltiden emellan solstånden och dagjämningarne, ([illegible]) liksom feber kriser i natur oeconomien, [illegible] af temperatur ombytet)

Deremot tyckes det vara anmärkningsvärdt at så väl Sommar frost som den högsta vinterkölt och i allmänhet de betydligaste väder [illegible] leks förändringar yttra sig på medeltiden emellan solstånden och dagjämningarne, såledtes (liksom feberkriser [illegible] natur oeconomien (möjligen af temperatur ombytet) [illegible] at frosten är en natur nödvändighet [illegible] af tillfälliga omständigheter [illegible] undantag eller undantag. Den infaller för ofta då lugn infaller efter stark värme på dagen [illegible] Nordbornes [illegible] ([illegible] vid Solens uppgång, [illegible] luft kyla [illegible] som knappast hinner [illegible] [illegible] blifva [illegible]. Det är bekandt at växterne då äro mest saftige och deras utdunstning starkast, at af den större ymnighet för värme som all fuktighet får vid öfvergången ifrån liquid till ång form dess värme absorberande förmåga ökas, [illegible] de
organiska kropparnes safter kunna stelna och sönderbryta kärlväfven. (Se Vetensk. Acad. Handl. T. 11.) Endast en successif afkylning genom electricitet moln och blåst, äfven från en nordlig himmel, förekommer faran.

och omogen säd skadas. Omkring den 24 Augusti begynner
luften blifva nog sval, hvaraf det finska ordspråket: Päivä
jälken Pertulin päivän ei lähe halla haontaka, eikä
kastet kalvekesta. En träget observator har äfven velat finna
at om värmen den föregående dagen går i skugga till 24°
i Tjeckskifvet i Vattnelkern till närä 26 tum, under
lugn sakta nordan eller nordväst blåst at kölden föreummen
de tider gifver.

Ehuru de svåra åren aftore hemsöka Skogs eller
nordligare bygderne äga dock besynnerliga undantag rum.
1810 erhölls ned om fjällarne vid Pecovnorna den härligaste
växt då hela landet suckade öfver sin. Några aflägsnare
nybyggare såsom Launisjärvi på Tenglis fingo utlåna åfven
till bidrag säd sina grannar. Herr Wahlenberg (Beskrifning om
Kemi Lappmark pagina 093) vill upsöka frostens orsak allena i
Nordanvinden ifrån Ishafvet och anser de locala omständigheter
na endast så vida förtjena uppmärksamhet, som de mer eller
mindre befordra sädens mognad, hvartill hörer at man bonde
undfly Leri och låglänt jord, samt at, såsom mindre lufvud
sakligt, åkern bör ligga vid vatten och äga skygd [illegible]
Nordan af Skog. Det blir likväl svårt at häraf förklara
hvarföre Sydlige orten stundom lida af frost då nordligare gå
fria, och erfarenheten har lärt at Sjövindarne om hösten alltid
äro varma men landtvindarne kalla (dermå komma ifrån hvilket väderstreck [illegible]
[illegible] som helst. (Deremot tyckes det vara an-
märkningsvärdt at så väl Sommar frost [illegible] som den
högsta vinterskold och i allmänhet de betydligaste naturförändringar yttra sig på medeltiden emellan
Solstånden och dagjämningarne, [illegible] i synnerhet vid
infallen efter stark värme om dagen, at [illegible] (at frosten är en
Solens uppgång, hvilket alt synes bevisa [illegible]
nödvändig följd af luftpartiklarnes starkare rörelse och action
under så [illegible] strider emellan köld och värme. Organi-
ska kropparnes ymnighet för det senare undergår åtminstone
vid sådana tillfällen de häftigaste förändringar och någon brist-
ning i detsamma kan lätt uppkomma. Endast en successiv afkyl-
ning genom electricitet, moln och blåst förekommer faran) Utan
at vilja ingå i en så granlaga undersökning, får jag blott an-
märka den erfarenhet orten gifver om olika lägens inflytelse på
Frost. Kringstående skogsåkrar gifva ofta den bästa äring

Deremot tyckes det vara anmärkningsvärdt att frosten synes yttra sig då växterne äro mest saftiga, att frost infaller då lugn infaller efter stark värme om dagen i synnerhet vid Solens uppgång, hvilket alt synes bevisa att frosten är en nödvändig följd af utdunstningen och den större ymnighet för värme vid dess uppkomna större värme absorberande förmågan som all fuktighet får vid öfvergången ifrån liquid till ångform. Organiska kropparnes safter kunna derved stelna och sönderbryta kärlväfven. Blåst, som ifrån den temperade atmosphären medförer varmare luft till de locala afkylningarne, förekommer faran. (Se Vetensk. Acad. Handl. T. 11)

då öpna fält förfrysa, hvaremot solvärme väderväxling til och med luftdrag ifrån norden på andra ställen finnas förmånlige. Således har Kusamo, som i öfrigt endast njuter landvindar, såkert til sin skada affredat skogarne, utan at genom en deremot proportionel afledning af mossor och myror förskaffa sina boningsplatser emot skadliga dunsters tilträde. Vid Kusua i Kemiträsk, Patokoski på Ounasjoki, Parviainen vid Ijo Elf, Tolonen i Terwola och allestädes där kärr, bäcker eller myror med gyttiebotten ligga ofvanför åkrarne, har man til förlust borthuggit skog, men til förmån där större träsk eller flytande vatten til och med emot norden funnits, såsom vid Tapio i Rovaniemi, Lambela i Pudasjärvi, Sivola i Kemiträsk o. s. v.

Höga berg skydda här och där såsom på Laugosari i Öfwer Torneå, (en holme i et lågt och mossigt träsk) men hafva icke förmått sådant vid Autis och Viris i Rovaniemi, (2ne byalag med läge emot middagssolen och Kemi Elf i söder), så vida frostdimmorne åtfölja et vattendrag ifrån öster, och väderväxling saknas. Sankta (Jukki) Leira så på åkern som i dess granskap, stillastående vattenpölar och kärr, nakna fjällar och löfskog tycka frost-gungfly som tidigare uptinar om våren och håller längre värme om hösten, äro icke farlige, och nämnes Riesto hemman i Sombio lappmark såsom ganska frostfritt, ehuru det på alla sidor omgifves af en sådan. Man söker fördenskull icke utan skäl åkerjord på uddar, holmar, nära större träsk eller där flera Elfver sammanflyta, undflyr så vidt man kan dimmor och berg som skymma förmiddagssolen, bibehåller skyddsskogar af gran och tall, dock stundom underquistade om marken är fuktig. Allmogen antager flere slags frost under särskilta benämningar såsom Halla, Packainen, Tuppihalla m. m.

Ängsskötsel.

Emot den åkervidd om 4½ Geometriska Tunland som jag nu antagit på ¼ mantal svarar et höbord af högst 40 vinterlass om 60 ℔. Mycken skiljaktighet förekommer härutinnan så väl Socknar som Byar emellan. Således har Pudasjärvi 50 til 70 lass, då Kusamo knappast hinner til 30. Ängesholmarne i Hietaniemi, vid Rovaniemi kyrka, utloppet til Kemiträsk, flere ställen i Pudasjärvi som af vårflöderna öfversvämmas, och gödes af deras gyttia, gifva i grof Starr (Carex acuta et vulpina) Vattentåtel (Phalaris Arundinacea) Säfving (Scirpus Palustris och Junci) Fräken (Equisetum Fluviatile) hvilka alla stundom uppgå til en mans längd, 3 à 4 lass efter Tunlandet. Andra med nödvärt mygrho eller hvassbladig tåtel, lida af localen frost och torka samt gifva knapt ½ lass eller 30 ℔ af samma jordvidd, såsom i allmänhet i Kusamo, och Skogsbyarne. De måste stundom bärgas på skid, och blott hvart annat år.

Höbergningstiden är i allmänhet följande. Slottern börjar för tidens vinnande redan vid medlet af Julii på myrängar, ofta innan grässlagen gått i frö. Man nyttjar vid kusten korta, men i Skogstrakten vanligen långa liar, hvilka senare hafva företräde där vatten och uppslag tvingar at genast ihopsamla höet. De förra äro på hvarje mark förmånligare, och arbetet lider i allmänhet fortare. Höet uplägges (i Torneå Socknar mera noggrant) i 2 ℔ hässjor (Kokoja) til nattvarie, utbredes dagen derefter och sammanrafsas (i 6 ℔) sedan i stackar (Ruckoja) som inbäras på stänger i lador, eller ihopläggs til större stackar af 2 til 5 lass; sunde om höet är väl torrt, men aflånge om det består af gröfre grässlag och är opålitligt. Vanan råder öfver hälften, och på Torneå Elf göres de merendels runde. Öfverbyggarne samla höet på sina smala strandängar vid Skogsbäckarne, sitt hö i båt och uplägger det rått här och där i aflånga stackar af några få lispund. Ohjelpeligtvis förlorar höet ganska mycket vid stackning. Exponeradt för blåst, regn, boskaps och Renbete, samt kullstjelpning går det förloradt til ¼ del, åtminstone i afseende på styrkan. Lador kunna flerestädes, i synnerhet på holmarne icke bestå för Wårflöden, som stiga til 2 à 3 famnars högd; dock saknar de utöfver nödvändigheten til någon del i Öfwer Torneå och Rovaniemi samt helt och hållit i Öfre Pudasjärvi och Kusamo. En eller annan lada som man i de först nämnde anlaggt för hö fortjena ej at nämnas. Man skyller på brist för taklaggning, som dock med torf eller halm näfver kunde verkställas.

Slottern förrättas, äfven af Qvinfolket, som i de östra Socknarne jemväl befattar sig med åkerplöjning, då mankönet är sysselsatt med tjärbränning.

Sädesgården är allmogens betydligaste Egendom. I allmänhet håller man den större än höbordet skulle tillåta, hvarföre ock så höpriset går til 5 à 6 Plåt Rd. för et Vinterlass. Man räknar 4 lass i Utfodring på en ko, 6 på en häst, ½ dels på hvart får, (hvilket likväl är knappt beräknadt) och föder således på 4 mantal ungefär 10 kor, 1 häst och 15 får. Hjelp i Utfordringen vinnes af Renmossa i de öfra Sockname, och hästgödsel i alla, af kornhalm och agnar, samt i de öfre Sockname, (öfver hvilka ämnen kokning dagligen sker) föder brist af löf, laf, tall bark och quistar (tas från skallen myckit) roten af Vattenklöfver (Menyanthes) och Surmjölk, samt lögor och fiskrök i Kusamo. [illegible] Boskapens dryck består i laget hvars (och bästa födan i afkok innan) ämnet. [illegible] Den påstås at det föga ökar Mjölkens styrka och at ortens rika smörexport är en följd af tarflighet och det goda hôbergningssättet. [illegible] (som lefvde en del af desse) (afbetagit sörjningen, sontan häst spillning [illegible] såsom föder ämne (icke kan nyttjas) [illegible] (frågan) ämne oafgjort — [illegible] Mjölk efter Vaxn Sorjningen (är den man) (erhåller) mera stark och mägtig än efter en Kali; [illegible] Födret närande ämnen såsom Vaxtlimmet och Stärkelsen upplöses afven bättre; men (om behållningen betaler besparit, är ännu oafgjordt) [illegible] dervid i Kustsocknarna torde för Skogsbrist, kokningen snart af sig sielf uphöra.

Sädesgården af kastning är ganska olika — Vid Torneå Elf räknar man på 3 à 4 Rd. (Smör) (efter hvar lad) Til afsalu. Mens de öfriga på föga mer än häften deremot — Om betesmark, Skiftningssätt eller consumtion gör skilnaden, är mig obekant. [illegible] undantag äga dock [illegible] rum, och somliga välmående hemman äfven i de öfra Socknarna afsätta 3 à 4 Tunnor Smör. Det i Torneå tilverkade anses i allmänhet sämre — Man brännar det med hett vattn, låter det länge stå osaltadt, och må händar renar det icke nog [illegible]. Hvad Boskapsslaget beträffar

Ehuru förmånlig (detta) (Rotens) Boskaps skötsel synes vara, klandras likväl den allmänna sed at spöja på hö och halm, m. m. af mangen, och flere åfven i Skogstrakterne, hvarfore aflagt (detta Folk närgitet) såsom en betsfann och skogödande.

likväl klandras ortens allmänna sed att

Hela racen climatets införstelse med de öfriga djuren. Den är således mindre än (Nyländska) ortens, och i synnerhet uti Öfver Torneå Socken framför de öfriga — Sådant torde dock hufvudsakligen härröra deraf, at Qvigor får taga oxe redan första året äfvensom med ägarens vilja eller hjelpande på allmän betesmark, ty hagar finnas icke i Orten; samt at kalfvarne uppfödes illa — och hvarföre skulle då Bonden få sin Makiajuusto och Maitopimä (Tegmjölk) om kalfvarna finge sjelfva råmjölken. Man anser för öfrigt långa kor lika goda som de längre Spärda. Boskapen är mestendels utan horn, dock at den enligt Buffon faller dem årligen i likhet med Renarne, är et misstag. Fåren gifva i 1 klippningar 4 à 5 marker ull. Ecländska finnas icke men för at erhålla möjligtvis i Westerbotten dock möter man vid hvarje tanka på förbättring i oeconomiska affeenden af Bristande Storskiftes, gemensamma hägnader och betesmarker. Får håller man blott för det nödvändigaste behofvet så vida smöret finner säkrare afsättning än ullen — Uppsocknarna hafva likväl något ull och vallmar til afsalu. Det är troligt at förmånligare (ylle) afsättning på grofva tilverkningar [illegible] kunde upmuntra allmogen til större hug för får afveln. 1 Rd. (Specie) 1 mark ull med 16 Rd. smör betalas i Orten med 2 à 4 Rd. Plåt, 1 aln 4 à 5 quarter bredt vallmar med 24 Rd., hvaraf jemförelse kan göras näringarne emellan. 1775 gafs tilstånd til en Fabrik i Torneå (som var) calculerad på Ylle tilagg för Lappmarker nas behof — men blef utan verkställighet — At för öfrigt grunda en Fabrik på den ännu nog otilräcklige ylletilgången, tyckes vara så mycket otjenligare som allmogens långa vinter sysslolöshet fullkomligen tarfvar denna enda inhemska tilverkning.

Boskapen vallas stundom för Björn i synnerhet i Rovaniemi — Den skada dessa odjur göra är ibland nog betydlig — Henric Lehtola i Kemiträsk har inom 6 år förlorat genom Björn 21 kor, 50 får och 1 häst —

Om Boskaps pesten, Kemi Socken och i synnerhet Tervola Kapells bedröfliga egenhet (anmärkes) är namnt [illegible] (gör [illegible]) (Såsom) at den (härleder sig ifrån morass och skogs bäckar med gyttjegrund, hvaraf) Tervola särdeles utmärker sig, och (at den) endast utrotas genom fortskyndad odling, har [illegible] så mycket mer at [illegible] för sig, för som (den) i sednare tider aftagit. Huru informationen som enligt hinne kastigare än et ögnablick skall angripas, är ännu (ett) (hän) [illegible] folkbegrepp.

Ofverhärdaføde kunna ¾ delar anses hemvuxne - at en del uppköpes i Savolax m. m. är en nödvändig följd af Landthandelen, hvilken införsel af Kajanska tiil Tobak, icke öfverstiger den ringa exporten af gäddor sjäder och örlax (Saimen). Hvar kaster omtyckas för öfrigt, men njuta ingen fäd i utförsning. Fordom voro Oxar som dragare men i bruk än nu sedan Skogarne aflägsnat sig, dock kan deras nytta aldrig bestridas.

Getter, nyttiga må hända vid aflägset ängesarbete, måste i anseende til ortens gemensamma hägnader, anses som odjur - Hollmen saknas Bete i Skogarne kunna de förkomma - Kusamo är likväl det enda ställe der afveln vore tjenlig.

Hvad det nyttiga men sällsynta Svinkreaturen beträffa är förhållandet nästan det samma - För den långa vintern bristar för öfrigt födan, såvida Bränvins bränningen icke ad allmän, och drancken nyttjas hälst för Boskapen. I Kusamo hvarest rofvor väl trifvas och småfisket är alla fall värdslöses kunde åtminstone denna afvel vara gagneligast. Fortskyndadt åkerbruk borde göra den antaglig hos alla.

Sikkerhavi, en lätt föd men skadlig afvel förekommer i Torneå Sockn är, men utödes efter hand - För öfrigt har allmogen inga husdjur.

Hvad Landtbruket vidkommer må slutligen anmärkas at upodlingsmark visserligen ännu gifvas öfver alt i Socknarna i synnerhet de öfre; Vid de större Elfvarne där stränderna hafva en jämnare sluttning är odling merendels, dock ofta nog ofullständigt, gjord; men där Vårfloden formadt högre Sandbäddar framför den bakom liggande lägre marken, äro den ännu flerestädes at önska - Här och där i Pudasjärvi samt Rovaniemi har man likväl gjordt diken genom Strandbädden för at inleda den gödande Vårfloden och uptorka marken - grässkogen fälles, och gräsrötten stadgar sig snart til en rik växt. Ännu mera kunde man vänta af rödjning efter ortens omkneliga Skogsbäckar, samt af kärr och Insjö uttappningar, hvartil en rik tilgång skulle gifvas i Öfver Torneå på den så kallade Tenglio tracten, i Rovaniemi norr om Kemi-hara

på Raudanjoki, på Kuolajärvi sidan af Kemiträsk, i Kusamo flerestädes, samt i Pudasjärvi så väl at synnerligen och Simoträsk tracterne som åt Kiimingi och Hätelsjärvi bya sidan. Flera af dem kunde af allmogen sjelf med ringa arbete verkställas; dock möta tyvärr kostsamma Syneförättningar och i synnerhet stridigheter, så vida odlingsbelägenheterna af ålder varit merendels någon Fiske-träsk eller Boskaps bete, ehuru onyttige de nu mera dertil kunde vara. Andra Insjöar och träsk af betydlig vidd gifvas ock, hvilkas afledning öfverstiga enskildt förmåga, men antingen Socknevis eller genom Nådigst understöd kunde verkställas - Sådana äro til exempel: Kitka i Kusamo som åt Skosio sidan kunde gifva 200 lass hö (i händelse den genom 3 eller 400 dagsverken vid Kiveskoski fälldes til någon aln - Kusamojärvi, hvarvid allmogen på några Ståndspersoners inrådan til synbar förmån begynt, hvad, men som ännu med 150 eller 200 dagsverken borde fullföljas - Suolijärvi med dess vatten system i samma Sockn, som til betydlig änges förmering genom den strida Juniska Elfven torde kunna fällas - Kemiträsk, sänkningsbar genom rensning ned om Kusaa af Härjenkurku fall, hvarest redan på framledne Landshöfdingen Joh. Fr. Carpelans föranstaltande någon gräfning skedt - Pellojärvi i Öfver Torneå som afledt genom en må hända kostsam Canalgräfning til Purnuvoja på Torneå Elf kunde gifva flere hundrade lass - Vuornen i Pudasjärvi, (Kulmojärvi syrjämä och) bakom Virio, Miekojärvi på Tenglio, och för öfrigt alla utvidgningar af Elfverne såsom vid Rovaniemi kyrka, Karunge träsk på Torneå Sjö och nedom liggande träsken i Kusamo m. m. som vid Strömrensningar skulle gifva rika änges tilskotter - Förmånen af Myrars och Mossars uptorkning vore vid desse företag en icke obetydlig omständighet.

Med odling af sådana oländiga Marker har ingen

af almogen ännu velat nyttja skaparens verk — troligen s[illegible]
å[f]ven begrepp om de sätt som i nedre landet äro godkän[da]
Man vill påstå at mossorna i orten hafva sandgrund och ej [illegible]
matmylla, hvarföre och några försök med kyttande som [illegible]
järvi för någon tid sedan blifvit gjorde, i stället för gräs g[ifvit]
en fin silkesmossa. Herr kyrkoherden Fellman i Rovan[iemi]
som sökt sitt jordbruk på Mossodling klagar och öfver [att]
jord af denna art (muhoma) som hvarken ger säd eller g[räs]
växt. Äfven har man sedt sig tvungen at nedlägga arbetet på
en Mossa Tornijänkä benämnd vid Kemi Elf 1½ mil ifrån [dess]
utlopp, hvaruppå enligt förberörde Landshöfdinge Förslag
kronans manskap i 2ne år arbetat, dock icke aldeles fru[kt]
löst för de kringboende — Visserligen är äfven Climatet [illegible]
gynsamt för detta slags odlingar, likväl bevises möjlig[heten]
[hä]ten af åkerbruk i Mossjord genom förenämnde Herr Kyrkoher[dens]
lyckliga försök, och några andra som blifvit gjorde dels i Kou[k]
svenska andelen af Öfver-Torneå, dels i Ijo — hvaruti ligger [illegible]
den ringa folkmängden, och i likhet hvaraf torde de ofantliga M[ossorna]
sälten emellan Elfverne blifva oanvände.
Ensamt hushåll förmår ei mycket. Många nyttiga [före]
tager gå förlorade under vanmakten men flera händer [illegible]
lätt arbete — Man ville följacktelingen föreställa sig at all[a]
större odlingsförsök af til exempel oländiga marker s[om]
göra kyla, utdikningar af träsk m. m. borde ske med för[enade]
styrka inom Socknarne. För detta ändamål skulle od[ling]
gar [illegible] af hvarje Sockneman sig til förmån [ut]ses och granskas
af kunniga personer — En eller flere sådana arbeten borde [illegible]
genom lottning väljas för året, och en man ur gården
Byalagen anslås dertil för bestämd tid af ½ eller hel[a]
verka efter kundgjörelse, liksom vid nedre landets så kall[ade]
kyrkstugor samt slotter och skörd på et eller annat st[ället]
åtagit, dock så at hvar och en skulle njuta sin egen kost
Manstyrkan borde härvid beräknas efter arbetets vidd, de[n]
tredskande åkäras vid Tingsrätt, och missbruk eller underst[ödd]
genom tillsyn förekommas. Det biträde man sålunda lem[nar]

~~Den [illegible]~~

Den egna Methoden att genom uppdämning af vatn bereda ängesmark af vida Myrtrakter som ~~[illegible]~~ i Kusamo och Kuusamo socken är öflig, ~~[illegible]~~ en tiifällig upptäckt af et Bondehemmans Ahola i Kusamo, af hvilket en ~~af~~ deltagare i första försöket ännu lefver ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ – Man hade vid anläggningen af en quarndam märkt at af det uppdämde vatnet, de kringstående träden ~~afröttes~~ aflestnar och nedföllo, men sedan försvann och en härlig gräsväxt ~~[illegible]~~ uppstod. Försök man i anledning häraf gjorde annorstädes lyckades förträffeligen och detta odlingssätt är nu allmänt. En omständeligare uppgift häraf torde få upptagas.

Myren bör hafva något aflopp. Där gropar eller stillastående vatensamlingar äro, måste afledningar göras til afloppsdiket, som vanligen består af den bäck ~~naturen~~ naturen sjelf danat. Dammen göres af en stockvägg eller ~~[illegible]~~ liggande träd på Bockar, hvarpå plankor läggas sluttande emot myran, och tilltäpas väl. Denne tildämmer i slutet af augusti och qvarstår på följande år innan vårfloden inträffar. ~~[illegible]~~ Således får man ~~[illegible]~~ med blötan myror 2 år å rad, ~~men~~ mest ~~[illegible]~~ fastare 4 à 5, och beter tiden häraf på den gräsväxt man ser ankstjuta. På mycket fasta myror tilltäppes dammen strax efter midsommar, och vatnhöjden bör vara 2 alnar, hvilken och minskas om man under at gräsroten tager röta af vattnets för starka värme. Träden (pil och vide undantagne) förrutna här under, ~~[illegible]~~ uppryckas jemte mossan af isen om våren, och gräset ankstjuter. Vid dessa arbeten är likväl mycken försigtighet nödig, och ofta misslyckas ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ mossor blifva så blöta at de för längre tid äro förlorade, förbättras dock sedan de nästan ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ – en annan del förloras hela sin gräsrot och svartnar för all tid. De ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ måste någon tid åter uppfriskas ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~. Några ~~[illegible]~~ blott för Sommarflod i synnerhet gammal ~~[illegible]~~ äng. Andra som genom rörsade aflopp blifvit hårde, tåla vinterflod – Några dämmer hvart annat år och bergar deremellan o.s.v. Är myran stor göres 2 à 3 Dammar som öpnas alt efter som man ser at ~~myran~~ den tar hö – I allmänhet anses gungfly och alla blötare myror odugliga för ~~[illegible]~~ detta försök.

At denna lätta ängesförmering i sjelfva verket icke är någon odling, inga utan fvarighet, ty dräcken som gifver vatn at myron håller vid samma höjd, ~~myrorna~~ dessa blifva blötare med hvarje år, frostnäpen bibehålles, och en svagare myrstarr fås i stället för et kraftigare höslag som genom ordentlig afledning kunde vinnas.

grannar skulle åter upsitta af hvar och en i sin tour; och torde den allmänna vinsten öfverväga någras enskilda lidande af en längre väntan, et lidande som dessutom icke kan vara särdeles kännbart sedan deras odlingar utan denna utväg säkert blifva lika så länge ogjorde. Detta förslag hvartil det vanlottade Läusamei sjelf gifvit anledning, torde också vara tjenligast för det samma.

Fiske.

Näst ängsskötseln och det ännu nog ofördelaktiga åkerbruket intager Fisket et utmärkt rum ibland Allmogens närings grenar. Torneå och Kemi Elfs kända härnos laxfänger förrättas i flere af ung björk upförde och til det närmaste kringstängde gårdar med landkarmar, hvarutj laxen upptages med 2 mot hvarandra gående nötter. Fisket i dessa verk eller Pator går en cirkelgång så at hvar intressent flyttas årligen ifrån Pata til Pata tils han återkommen til den hvarifrån räkningen ad började – o.s.v. En kort jemförelse dessa fisken emellan, som upplyser afkastningen torde kräf få meddelas. Man har dessa åren betalt en fjerdings fiske på Torneå och Et Mantals på Kemi Elf i medelräkning efter olika lönande fiske ställen med 70 Rdr R.Sko.

¼ Tunnas Fiske i Tornei Elf	Rd. ß.
Pataandelens utslående accordage för	2.
18 dagars Fiske för	12.
1 L℔ hampa til Nät	3.16.
Laxa Salt och kärl gör	10.32.
Behållningen	32.
	70. Rd

Köparen har dessa åren fått pen med: 2½ Tunna salt lax a 40 Rd R.Sko och någon gång mer så at arbetslönen kan anses väl betalt – Förlust inträffar ock, och Kemi Elfs som mera stridt och besvärlig är mindre lönande. Utom detta allmänna Fisket, lägges äfven försåt för denna dyrbara vårgäst allestädes, såsom i Elfbrinnen med nät i forsarne med Pator och håfning, ja längst uppe i Lapkarne – Fisket är derföre i aftagande efter tiltagande folkmängd, helst troligen laxen icke har sit vinterläger aflägsnare än i Bottniska viken nedan om, hvarföre Naturen stundom

fer sig tvingen at med hög vårflod då flere verk måste hvila, rädda slägtet från total undergång. Den lax som nu erhålles i dessa Elfver, och tilfalla Ryske undersåtare kan icke särdeles öfverstiga 1000 Tunnor. Simo Elf gifver dessutom vid pass 50 och Iijo 100de Tunnor. Fisket är i alla fall en National vinst, äfven omskildt för orten, så länge afsättningen är lika god som härintils. Laxen stiger egentligen 5 à 6 veckor; Som en förlust torde man derföre kunna anse alla nu skeende fiske hemödanden derutöfver. Missbruket af Brännvin är dessutom vid fiskeverken en icke ringa oreda. Anmärkningsvärdt är så väl derföre som för öfrigt at flere som försålja sina fiske rättigheter och hålla sig vid landbruk finna sig bättre såsom Tervola och Rovaniemi på Kemi, och Karjala by på Iijo Elf, hvarimot de största fiskare i synnerhet i Kemi äro vidlyftiga och skyldiga.

Laxen saltas. Då en Tunna håller 14 à 15 RD:r Salt (22 1/2 RD:r färsk lax) som ej genom handel på S:t Petersburg eller Lifland sälja 1 RD:r rökt lax i orten nu icke betalas med mer än 2 högst 3 RD:r. Den som här röker af graf eller ner man lär at rökning icke lönar sig friskaltad fisk, i synnerhet Taimen om hösten, hvarmed en ståndsperson i Kemi gjort försök, är fullkomligen jemngod med Halmstads och öfverträffar vida Luleå laxen som äfven är berömd.

I allmänhet ligger bågen i synnerhet öfver byggarne, riktad åt detta ovälduga ~~[illegible]~~ näringsfång; och en knappare bärgning förödrade följt deraf, emedan det tvål samma Landtbrukets rigtande skäncker. Sommar och höst finner man gärna husbonden vid sina fisken och begningen öfverlåter åt hustrun och drängen. Så vidt det gäller Saiä fisk såsom mört stigande mot fiskar om våren, torsk) fisket (vinter i Muoniosjöki i forsarne och Elfmynningen om hösten, nio, Kusamo och Öfre Mudusjärvi kan ingen hög anmärkas. Löjfisket om hösten i nämnde bäckar, samt på Tenglio, Raudajoki och Kuolajärvi trakterne är förtjenstfull öfver så väsendtligt som lönande, så vida en fiskare understundom kan afyttra 8 til 12 RD:r Löj allenast. Äfven strömmingsfisket i Torneå Simo och Kuivaniemi skärgårdar, ehuru sällan fruktande emot de kostsamma nätar och den dyrbara Sommaren som det ditåtgår, samt fisket efter gäddor om våren med Ryssjor och nät i skogs

träsken, som ehuru gifvande endast 10-20 RD:r torkade, likväl är ofta den enda utvägen til penningar, måste således anses för et nödvändigt ondt. Dessutom betala sig och någongång Lekpator och Notdrägt om vintern. Men alla öfriga Wårfisken med Nät, Notdragning om Sommaren, fiskerättigheter til aflägsna träsk, öfubyggdena Ivarpator för Lax äro en olycka för Jordbruket.

De bästa fisken äro Jeriojärvi i Muonio, Miekojärvi med flere på Tenglio, Misijärvi norr om Kemi hara, Onsama i Kuolajärvi, De flästa Kusamo träsken, Tyräjervi, Sirnio, Kostojärvi, Simo och Kätetjervi vatnen i Mudusjärvi.

Af förnämde fisken försäljas til Städerna nas handlande, Lax, Salt och frusen så kallad Kufvelsik, torra gäddor. Den öfriga försäljes eller spridas inom Allmogen sielf. I synnerhet Torkneå försäljes gäddor, Lakor och neijnögon, tagne i forsarne om hösten, färske, de sistnämnde äfven rökte.

Som Sockne gränserne merendels äro obestämde förefalla dagliga tvister om fiske träsk så väl i Socknarne som emellan Kuolajärvi och Akkala Lappbyggdar. För öfrigt förekomma de ofta nog aflägse ifrån sina innebyggare. Turtola by til exempel på Torneå Elf har sina tyngste fisketräsk i Kolare, Näcki by har fiske rättigheter på Tenglio, nära Rovaniemi gräns, såsom i Palojervi. Rovaniemi boare nära Tervola gräns hafva sådana träsk norr om Kemi hara, icke långt ifrån Kemi träsk. Alla på 9 à 12 mils afstånd. För sådana fisken betalas nu mera ingen Taxa.

~~Laxen~~ för Naturkunnige må nämnas at man af laxslägtet flere varieteter ~~[illegible]~~ mer af den så kallade Taimen skiljaktige namn. Jokkala är den största af slägtet, derpå följa Tammacka, Hauikfilmä, Näätfilmä, Nokinocka, och Pukomier, dessa sistnämnde foga öfver et quarter. Vähinkenbörde til någon del Harrorn af ålderne. De uppstiga merendels på olika tider.

Perlfisket förtjente icke at ibland Allmogens nä=
gar nämnas, om det ej såsom en (måhända i hela Europa) fast sällsynt egenhet skulle utm[ärka]
dessa nordliga orter. Det idkas på
ska många ställen, såsom emellan Autti (i Kaitinajoki) och Viri i Rovaniemi;
Kunsu tracten; i Listimojoki, Saukoja, Jumisö, i Kemiträ[sk]
i Aska och Mäskusjoki samt vid Pousu i Kuusamo och
nästan i alla skogsbäckar. Ryska handlande Bönder be[tala]
de små med 8 a 16 s. och större (ungefär som en ärt) med 2 R[d.]
De flesta bortbytas emot hampa. Rätt klara äro likväl be[lla]
de små. Perlsnäckorne hålla sig under små forsar och fin[nas]
vadar naken i Vattnet (Ett bättre fiskesätt får framdeles omnämnas) och af flere 100de som uptagas träffas i
en, ofta ingen, Perla i djurets kött, och man klagar at det ofta

X männe af nordeliga åmhet för den blifvande ofverman –

slapper sin skatt under uptagningen. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Det är n[ästan]
omöjligt at utröna den fördel som denna näringsgren gi[f]=
ver, så vida man gärna döljer sin mistalent. Dock är tro[ligt]
at då 2ne karlar til detta fiske använda som vanligt 1 til [2]
veckors tid andetid, går inkomsten til 10 Rd. Wo. Sa[llan]
någon funnen perla ensam kunnat hafva detta värde, [och]
par man at finna guldgrufvor och for[t]ser.

Djurfånge.

Jagt och djurfånget befinner sig i ett ögonskenligt
tagande. Rönn i mannaminne kunde ett godt jagtlust
i Sodankylä årligen afsätta 5 til 600 st. Ekornskinn;
[illegible], 10 til 15 stycken Vildrensh[udar]
50 à 100 st. Hermelin och Harskin, (2 a 3 st. Räf, mård, utter och Väfverskin samt) en eller annan Björn=
hyra; fördelen efter ungående pris skulle göra 150 Rd. Wo. (för
ämnet oberäknadt som derjemte vanns) samt 1 til 200
få väl Sjö som Skogsfågel. Sedan förflutne åren har knap[t]
något, och nu med möda större delen deraf kunnat erhållas
Kuolajärvi och Kusamo hafva (försvunnit i synnerhet dylikt) närmast Sodankylä
[illegible], därnäst öfver Torneå, Rovaniemi, Kemi Trask ... Pudasjärvi

Rhenbetet i Socknarne är vida sämre än i Lappmarkerne.
Man har anmärkt at Rhenmossan då den til större
skapa bete afrycker icke återväxer förrän i mindre än 20 år men
längre när ... annan vid så länge lemnas hvarjemte den aldrig blir så grof.
Kusamo som af Rhen afvel vore i det största behof, har
dock genom trägit hvarjande förderfvat sitt Rhenbete och
öfverflöd, ty värr af ungrön där mossan icke växer.

Rhenarne lemnas vid Torneå (Elf altid) under tilsyn af
Lappar, som (i de öfriga Socknarne vägtas de ofta af Allmogen Da de om hösten skola ... tilslagt uptagas fångas ... Väsja) (som alltid hafva den skinnsitsrengi ...)
själf ... (med en ramm från Halaan=
dig kastad på hornen ... [illegible] som en lodes ... uppe efterfölja ...
Hösten efterlåtas de dagligen öfver vintern, och
släppes åter i fisket om Våren. Sydleges
... at få afvelg snöd til ... Det vore likväl i sådant nödvändigt at besöra vården genom Finnar, emedan Lapp=
der vidsträckta ... fängas, vore vid möjligt
... för vorg och hundar ...
... Lappen skulle fingra för Soldatskrift, Beroende, samt skatt
bis svala och vilda hemnbygd; ... i Södra
(Trifsing ... Lappar ... i anseende ...)
Vesterbotn, och hans Excellence m. m. Gref Rumant=
zoff, som ibland de flera välgörande Stiftelser hvar=
med han utmärkt afskedet ifrån sin politiska ba=
na, äfven sine ädelmodiga interesserade sig för den aflägna
fjällbygden ... kännedom, torde själf 1780 på
Degernäs vid Umeå besett detta för oss Noachider,
främmande slägtet?

Rhenarne hafva flera förföljare. Utom Rhenbrom=
sen Wargen och Filfrassen, fällas de ock af aflägse
Boende Nybyggare och Backsittare, som på näringar
af sådan art grundat sitt sjelfbestånd. Det är för=
öfrigt en olycka at hafva Rhenar där nästgränsande
Socknar äro dem förntar. I Kusamo ville man derföre
noj mycket klaga öfver närboende gamla Ryska undersåtares mång=
åriga våldsamheter, såsom Tirolainen, Vuorinen, Tuikala
Laitasalmi och Vartiolambi m. fl. Byamän, hvilka
afledt inbyggarnes hjorrar skadkvis och vägrat
rättelse. Man skall derföre vid 2ne häradsting redan för=
gäfves anmält klagomål.

Af Renskafvelns försäljes köttet, eller saltas och torkas för eget behof – Hudarna försäljs råa til Städerne och Ryske Bönder [illegible] som återföra dem beredde [illegible] – Af hornen kokas lim (och at et hushåll [illegible]) och 10 000 – horn exporteras. Vildrenens är icke [illegible] förorsakt [illegible] Den nyttiga Renskafveln förtjente at [illegible] väga ofta 2 [illegible] [illegible]

Bärslagen utgöra den ersättning en mild natur gifvit orten för nekade skänker af Pomonas hand. De berömda åkerbären äro egentligen hemfödingar i Torneå. – En kanna åkerbär kostar i orten 8 ß., och af hjortron 4 ß. – Stundom lida de af blåst och Regn under blomningen och blifva då dyrare. – At exportera med förmån kunde ske bevisa Westerbottens städer, hvilka förse Stockholm så väl med syltade åkerbär som bilade hjortron, [illegible] har icke tyckts (man icke) [illegible] på denna handels grenen. En fjerding af de förrnämnde betalas i orten med 3 Rdr. Rio (2 [illegible] svenska Pala [illegible] (ty här silas de icke) och i Stockholm har gränsande med 6 til 8.

I afseende på öfriga smärre slöjder och tilverkningar hindras allmogen (til någon del vintertid) af sin Boskapsskötsel samt Sommartid af spridda mödosamma hö- och vedslåttning, och aflägsna ängesarbeten samt fisken. – Äfven brista både industri och kunskap, hvarföre [illegible] de flesta likväl ämnen utgå råa och oförädlade. – Åtskilliga tilverkas dock för behofvet. – Snickare och Smeder finnas allestädes – äfven hade [illegible] förfärdiga ganska goda spånrockar. [illegible] någon Sal- och Urmakare i Torneå Socknar. – Kalk brännes i Torneå och Kemi [illegible] samt på något ställe i Rovaniemi hvarifrån den [illegible] af Köparne hämtas [illegible] 20 mils afstånd äfven til Uleå Stad. Kalksten finnes [illegible] flere ställen, [illegible] troligen at där landtbyggarna framgå. Tegel slås [illegible] och där, [illegible] til afsalu [illegible] i Hannus By at Neder Torneå Sockn, och äfven där nog mödosamt (genom transport af Leran) och dåligt, hvarföre man [illegible] vid större behof [illegible] hämtas ifrån Stockholm. [illegible] Stenar med Qvarn och slip- Stenar [illegible] begagnas äfven [illegible] som gifves i Södra Kyla Kemiträsk Kusamo, samt på Torneå Elf nedom Uuojan [illegible]

Slöider: [illegible]

hadro

vid Juoxängi By, på Tengeli m. m. Spånaden [illegible] af ull, [illegible] som [illegible] Bomull lin och hampa förrättar väl allmogen vid sina spinnbloss hemma, de sednast nämda dock otillräckligt för de prämier som af Riksens Ständer utdelas i Jordbruksbygden i sådana afseenden äro denna ort (icke ännu) meddelade. – Några goda Spånerskor [illegible] Ordinari [illegible] eller Kopala i Kusamo [illegible] samt 3 [illegible] neder Torneå Socken [illegible] Den förrnämndes Spånad skall [illegible] för 14 à 1500 sked, så vida härfvan om 15 gafvar 4 aln omkring väger 3½ lod. [illegible] Sophie [illegible]

En qvinnoslöjd, verkligen förtjenst, må här icke förtigas. Man brukar allmänt på ylle (en skön hemfärgning med Sten mossa, utan all tilblandning [illegible] dock som jag tror mest på Torneå, en rödbrun på Bomull och linne af granrot med alun (dock mycket ofärgad): En blå och gredelin på ylle af Bresilie [illegible] (at undvika den [illegible] indigen) Rågmjöl och alun (Stadigare) [illegible] Blått och gredelint (med Bresilie [illegible] på ylle [illegible] dyrmindiga Rågmjöl och alun, [illegible] grönt och gult med hundlok (Chaeroph. Sylvestre) samt rödt med Ranunkler, bägge på linne och bomull (den sednare ofta [illegible]), gult med Björklöf på ylle o.s.v. Insamling af landets många färgande saker kunde i en framtid gifva barn och fåfälliga föräldrar en för landet nyttig sysselsättning.

Här och där öfverraskas man af artiga uppfinningar hos allmogen, såsom räfflor och gaflar af jern at samla och på lass bära höet vid åkeradling, Stocklafvor hvarpå [illegible] holt (med trädstakar [illegible] til gardsplantningar o.s.v. [illegible] mystrallers [illegible] til [illegible] o.s.v.

Man hade väl [illegible] af en qvinna [illegible] det uppfunde [illegible] de kringstående [illegible]

Smärre skogs tilverkningar må [illegible] Kar och Laggkärl [illegible] De förra göres för ortens vida fisken allestädes, utom i Kustsocknarne, men til afsalu endast i Tervola och nedersta delen af Rovaniemi, ungefär 20 à 30 laster på hushållet. – Dessa arbeten, så prisvärd industrien än är, löna icke

besparet sädeen — En lapsk halftunnor eller 12 styken betales med 2⅔ Dlr och hvar half tunna upptager, och dagsverke utom virket, fåning — Annan kärl göres ock, såsom skålar ock eljest göra icke Torneå Ryska eller Lappska — Rep slås både af gran och Tallrötter, uprispade strickte och kokte i lut — Rötter af Lappska björkarna tycker vara fast och lång, men nyttjas ej härtill — För korg tilverkning är qvinkönet icke fallet, och i almänhet skulle sådana arbeten obetydligt löna sig —

Pottaska är en tilverkning, hvaruti alla skogstrakter borde finna sin räkning — Saknaden af löfskogar kunde rikeligen ersättas med vindfällen, ljung och mors, som man nu icke begagnar. De mäst vidsträckta myrtrakter äro dock åtminstone med lappsk björk bevuxne. En enda bonde i Rovaniemi har haft det infallet att försöka Potaske calcinering, men af hvad anledning är obekant.

Saltpeter, om dess production i de långa vintrarna icke finner hinder, kunde i det folkrika Neder Torneå hvarest ännu nog ringa bruk göres af boskaps urin, vara en tjenlig näring.

Hvad hud och skin beredning, den synbart vigtigaste med de näst efterlätne af landets naturliga näringsgrenar, beträffar, torde större vidlyftighet mig förlåtas. All den befattning allmogen härmed tager, är sarklägning af ko och kalfskin samt beredning af fårskin till pelsar och af några harskin till täcken, dock blott för det mäst tvingande behof — Det stora öfverskottet af skinvaror säljes dels till Ryske handlande bönder dels till städerne, och återköpes som sämskt, saltmakar arbete, Skodon, pelsbräm m.m. Landets beredningsätt är följande:

Fårskinnen tvettas rene med ljumt vatten och såpa, skrapas rene från fett och torkas väl — Sedan beredes en deg eller tjock välling af Rågmjöl, jäst och vatten, samt litet salt, som smetas på skinnet, tjockare eller tunnare efter skinnets fetthet — Det sammanlägges sedan till betning, torkas med beten på, stående, gnuggas och sträckes i ett vridt vägfast järn samt räckes på bänk med handjärn och litet mjöl — Detta kallas Bänkipeito, och anses bättre än umbipeito, som består af skinnens inläggning i ett kar med tunnare välling — Dessa skinn tål icke sådeles emot väta, och mindre ju mera salt man lagt i deg.

Harskinnen beredes på samma sätt dock afteras bladfläckarne efteråt med kornmjöl och en kard. Degen bör fördenskull vara tunnare och skinnen omskurna. Man upplägger dem vanligen i en korg 40 a 50 till antalet, under taket, och agtar att de ej taga för myken värma, i hvilket fall de åtskiljas at svetta. Då håret lindrigt lossar och degen dragen sig till botten, har betan nog angripit. Den afskrapas sedan med järn mycket väl och skinnet smörjes med smör samt gnuggas till det synes torrt, hvarjemte [illegible] efter det ordentligen fått torka — Slutligen stryker det på ett bågjärn — Till 40 skin påräknar man 1 Ltt mjöl och 2 mkr smör — Harskinnen äga en oväntad styrka.

Renkalfskinnen bereda Lapparna med albark och fiskflott (på samma sätt använd som smöret vid harskinnens beredning) till ett slags sämsk, hvaraf handskar göres. Samma bruk är äfven vedertaget i [illegible]narna. I Kusamo och Öfre Uleåträsk bereder man af fler utnötte Renshudar till säckar som väl äro hållbare, men tåla icke torka i Eldrum och [illegible], och göras nog fördenskull trånge — Beredningssättet är följande: Man lägger skinnet i Kalbarkning af al björk och Vide — En del deraf strös på huden, vek och fälles, förvaras till en annan del slås i vatten, hvaruti skinnen i en början 1 a 2 veckor ligga veckla de — De efterses sedan, beströs åter med torr bark, lägges å nyo i Barklaget, omröras ofta, och insmörjas slutligen med salt vatten. Några tillägga qvart salt i laget, som dock skall vara sämre. Det almänt kända Svinklippningsarbetet i Torneå är nu mera icke en enda persons sak, så vida uppfinnarens son anlaggt verkstad i Uleåborg — Större almänlighet är således att vänta — Genom nådigt afseende hos Regeringen skulle konsten säkert stå att lösa, och att blotta den gissning om rigtig dock i alla fall otillräcklig, man derom äger, vore kanhända en åtkomlig visa emot en gifven förtjenst. I alla

händelse kan tillverkningen icke bliffva särdeles större för brist
på skinn. I Torneå slagtas väl Rhenkalfvar, men använ-
das till så kallade lapp-muddar och [illegible] skjordar (äro obeg-
liga emot Lapparnes hvilka endast förytten skinn af sjelfdöda
kalfvar.

Angående beredning af Pälsverk, har man uppgifvit
at Rhenkalfskinn och Mårdskinn bäst handteras som harskinn
samt at beredningssättet af hund-, björn och varg skinn, är lika med
med hvad som är nämndt om. För [illegible] äfven är skinn efter Ekon[illegible]
och Heimelin först rentvättas med ljumt vatten och såpa,
omvrides som linne (2 à 3 i sender) eller omslås med någon
duk till torrhet, beströs sedan tunt med 2 delar alun och 1 del
salt, samt sammanläggas till betning: Dess tillräcklighet
skall igenkännas deraf at alunet smultit och något hvitt
skum visar sig då skinnet lindrigt drages eller spännes.
Det torkas sedan, gnuggas och räckes.

Denna gifver [illegible] Beredning af Skinvaror en knapp
[illegible] till
bergning [illegible] garna förbehåller sig arbetslönen
och exporten [illegible] Vårt anvarande Moderland
industrie är likväl en priovärd föresyn; och utaf nya
slöjdegrenar som i allmänhet äro svåra at väcka hos
en fattig menighet, vore denna säkert den lättaste.

Skogar.

Landets Skogar äro likväl de vigtigaste af dess
tillhörigheter, och mishushållningen med dem den vådligaste
af alla; så vida de här städer icke ersätta sig inom mans-
åldrar, och den förutan ingen bebyggelse kan [illegible]
Ty vän finnas de nära kusten vedan så medtagne at
bränved måste sökas på 1 à 2 mils afstånd, och den öfra
byggden har endast sin folkfattigdom at tacka för hvad de
äro i behåll. Vid kusten klagas man at förstörd sina sam-
färdigheter.- i Skogsbyggden saknar man begrepp om förde-
lar af sitt läge och affättning.

Denna skogsmarker finnas icke. Skogsbergen hafva öfver-
små träd och buskar. Lägre ned på hedarne växer den dugliga furu
samt någon gran asp eller björk, uppti glesst, ned till tätare. Rhenmossan
håller sig på furor, men björnmossan på sednare stället. Ännu längre ned
eller vid laggarne af myror förekommer granen, och i sjelfva myr

47

någon nyttig. Stundom träffar man där en liten landholme
eller hed med furu som dock ej vill fort. Smärre löfs-
skog finnes både vid vattendrag och på ymnige bredior [illegible]
Efter hand [illegible] för finnen den begärliga furun; dess ställe uptages
på torr mark af tall och qvistig gårtall som aldrig för-
bättras ty på fuktiga ställen i den mån de upptorka,
af granskog och någon björk.- Uthuggen granskogen stå
stammarna länge qvar oförmultnade och stället bevuxes
med gårtall, enris och björk.

De bästa skogarne finnas i Öfver Torneå i högt ofvan
om Pello by, i Rovaniemi och dess granskog Kittilä, Sodanky-
lä [illegible] samt vid Simo Elf.- Det allmännaste bruket
af dem består i Tjärbränning.- På Torneå Elf använ- Tjärbränning
des dertill endast rötter och stubbar af sjelfdöda träd.
Man upphuggen dem i October, slagas om Vintern, klyfvas
om Våren och afbrännes dem i Juni efter sådden.-
En hafva kan gifva 100 Tunnor, dock tillverkas där sällan
fåd gången mer än 40 på hushåll.- I Rovaniemi är
förhållandet lika dock nyttjas mera Katning eller skal-
ning.- Kemiträsk och Kusamo hafva ingen Tjärbränning,
för afläggenheten skull och svår communication. På
Ijo Elf börjar den väl och nedan om Taipaleskoski
20 mil ifrån utloppet fortfar hela Elfven utföre genom
Katning, och tillverkningen är ifrån 20 till 100 Tunnor på hemmanet
samt det är derstfeen [illegible]

Ehuru denna näring i sednare tider betalt sig väl,
beror den dock för mycket på conjuncturen för at kunna
anses lacksam. Man vill räkna 7½ dagsverke på tillverk-
ningen och en dag på nedforslingen af hvar tunna. Om den,
såsom detta ären vanligt betalas med 7 eller 3½ R., är
knappt de dertil använde Sommardagarne ersatte. Där
Katning är vedertagen har man dessutom den smärta at se
icke qvistig gårtall allena som man föregaf, utan ock ung
lefvande Skog öfveralt skalad som Lik. Dock har Torkan
dunn ty vän icke något förmånligare sätt at begagna [illegible] till skog
[illegible] hälst en såg eller Tunner
stock nedförd köpes för 8 à 12 ß:, en 4 famnars Bjelke

för 24 à 32 s:r, En fjärdingkalas tjära för 4 s:r, Et 11 famnars mastetræ (längre fins icke) med 4 R:dr, at priser faktiskt under besväret – Som någon binäring och nödvändig [illegible] måste således denna tålas – En obegagnad skog förödes sig sjelf, men med försigtighet nyttjad tilväxer den förtare – Om tjäror [illegible] till exempel vid katning en stad gallring [illegible] at något träd på 2 à 3 famnars afstånd lemnade [illegible] [illegible] vaxt, blefve denna näring [illegible] Skog förödande och vore uthållande hälst så mycket lättare upptäckt, som man helst väljer för de skogar som ligga närmast vattendragen. Detta gäller i synnerhet hvad Pudasjärvi beträffar – På Torneå Elf kan till tjäru tilverkningen icke klandras – Den uppgår och förösakt [illegible] öfver 2000 Tunnor, hvaremot Ulea Elf allenast minst 10000 –

At inrätta Beckbruk tyckes i alla fall blifva en stor räckling melioration i denna näringsgren – den tjocka Tottjäran är en duglig dertil tjenlig, så vida den finare efter katning ofta betalar sig bättre än beck. Kokningen i stort erfordrar kostsamma kärl och til belopp är allmogen mägta anskaffa sig och är för en ovan farlig, hälst några vatndroppar derunder tilkomna gör lätt en farlig explosion. I Pello by har man försökt kokat beck i smärre grytor.

Om [illegible] tjärubränningen således är nödigt nog kan godkännas är åtminstone Svedjandet et näringsgren skorsyrke som [illegible] och tordes [illegible] – Det föröder de yppersta skogarne både för nu och framtiden, hälst den växligaste mark måste väljas, förvandlar dem til ofruktbar hedar, bortjagar skogsfogeln, alt villebråd, samt försvagar til och med fisket i närliggande träsk, ger anledning til vådeldar, afleder lägen ifrån åkerbruk och odling, fordrar omåttligt arbete, och mislyckas ofta derunder af obetydliga tilfälligheter såsom en regnskur eller ogynsam blåst vid antändningen. Slutligen brister åfven svedjemarken och den nu näringslöse skogsbyggaren vet nu icke hvart ut han skall vända sig. Kusamo är härtil uppå et bedröfligt bevis. Visserligen gaf den tid då någon bonde därstädes kunde äga 100 Tunnor säd i sin bod af flera års lyckliga svedjen, men denna tid är förbi, och nu likt Ceilons brända dalar, det torknen åfven alla fjäll byggdens brister. Den som förestäler sig,

Svedien.
[illegible] närmande tidsbegrepp i brukets ringen [illegible] kan gifva

at Climatet förbättras af dessa skogs Eldar, må jemföra denna socken med dess nordligare grannar. Skogen är otvifvelaktigt et skydd mot morasernas ångor – och den afbränd, hvad förhindrar deras utbredande öfver alt. I Ofra Pudasjärvi älskar man och denna förderfliga närings metod. Resenen därstädes en Republik af 40 personer folkstark har stadnadt vid 6 a 7 geometriska tunneland åker; men [illegible] förbränt [illegible] flere 1000:de. At förädla Svedjebruk framför åkerskiftet är en belysning för vilka som [illegible] som medför [illegible] lider af fuktighet och torka mer än åkern, af frost lika mycket, fordrar för sig föga plöjning at obränd botten jord eller [illegible] ut tages, och ger oftast mindre än annan råg säd. – Är förösigt i hög grad arbetsamt, ty ännu björkskogar kunna afbrännas änd efter sedan skogen blifvit fälld. *

[illegible] måste svedjebrännaren (nu vanligast likväl användas 2:ne år för at få begynning för det 4:de, sällan något år til) – [illegible] Man räknar af [illegible] ungefär 112 Dagsverken på et tunneland til beredning och sådden och hemflyttningen fordrar åtminstone ännu hälften dertil – Blir det nödigt at förmedlas sin användning första året använda ännu et dertil, samt vakta de lågande Eldbränderne öfver landet (som är en lika ohygglig som farlig förrättning) åtgå vida flere. Skogarne [illegible] öfver landet [illegible] Om man kan haft öfver 1 quarters matnytta fram sticker gräs i några år, som dock oftast jemte den upkommande småskogen afbetas eller nedtrampas, derefter instäler sig en svag rhennmossa. Vid 10:de året är den för Ahenbete tjenlig – I detta tilstånd stadnar en vegetation til 40:de året då den tilkomna löfskogen kan gifva någon skugga och Björnmossa med Sphagnum instäler sig – Vid 50 året skall stället ånyo kunna svedjas, dock icke med den fördel som på en förut obränd mark. At fördela Jorden i lotter til anställande af regelbundna Svedjen, torde icke gå an innan skog och utmark blifvit skiftad. Så alltsånd ifrån Elfvarna hafva Svedjen [illegible] i synnerhet kring upp för hagen [illegible] [illegible] och minder

Brädsågning

olägenhet, huru duglig skog icke skall finnas inåt ödemarken.

Den fördelaktigaste nyttigaste skogsförädling är Brädsågning. Blott 3ne fimbladiga sågverk finnas i orten för det närvarande vid hvar och en af Hafvets Elfvernas, 8 a 12 mil ifrån utloppen, hvaraf obetydlig allmogens förtjenst ännu är, af dem kan man draga den slutsats, at priset på en sågstock af 8 a 10 tums diameter icke på 10 år blifvit ökadt. Med handsågning har man gjort någon början på Ijo Elf, såsom vid Oinanoka fors, Loukusa joki m. m. Åfven på Simo Elf vid Kärppälä; i Rovaniemi på Ounasjoki och Kemihara, i Tervola o. s. v. At sågning äger företräde framför tjärbränning finnes af följande calcul. 2ne man fälla och med en häst nedslepa på ¼ mil ifrån vattendraget 20 sågstockar om dagen, som desse bärdar vid jemt arbete med handkraft såga minst 4 bräder om dagen, til deras sågremmen eller vid pass 4 bräder om dagen, til de 3 tunnor af hvilka 3 st. tages af hvar stock, upkommer en tiemning af 5 tolfter på 16 dagar och hvar tolft fordrar således 6½ dagsverke. Priset för den är i orten det samma som för en tunna tjära eller 3½ Rikdaler. Den senare fordrar likväl 7½ dagsverke och borttager flere dagar af den korta och dyrbara sommaren, hvaremot sågningen kan vara en ren vinterförtjenst. Bräders användbarhet til golf och ladutak är derutom en icke obetydlig förmån, hvilken handlandenne vinner af Vasa. At arbetet är tungt kan ennellertid icke nekas, och äga vattenverk ombyte. De förstnämnde äro stundom förmånligare med de bladiga vårtiden och allt som är kallat hvarför de likvisst ej därför kunna vid alla fall föredraga, dock, ej at räkna äfven grofbladiga i alla fall företräde, til påtagna utländska Platser såsom i Portugal endast grofsågade bräder efterfrågas. Til sådana anläggningar gifvas här nästan öfverallt både skog och tjenliga Biälfver, såsom i Öfver Torneå Martimojoki, Naamijoki, Tengliöjoki både och Kuomakoski och Karanäs. I Rovaniemi Raudanjoki Kemsa och Kuusungijoki, samt Kaihua och Vantausjoki; I Pudasjärvi flere förträffliga: Siurua hirvas och Livädijoki, Loukusa och Kostojoki, Jauratas och Kortima joki m. fl. I Tervola Narkaus, Louvet, och Waajoki o. s. w. En del af desse kunna nyttjas för fimbladiga sågverk, dock gifvas deribland flere bättre lägenheter såsom Jatilan pudas i Rovaniemi med tilgång på skog ifrån både Kittilä och Kemiträsk. Simo Elf som

har rika orörda skogar efter hela sin längd; Taifvalkoski på Ijo Elf hvarest det aflägsna Kusamo kunde affatta något af sin skog m. m. Hvad öfverviset de flere 1000de tolfter utskeppningsbräder som härnedt erhållas, skulle gifva orten så lätt at aftaga. Uti Vesterbotten hvaridylika anläggningar redan en viktig binäring som mycket skattar (x) byavis kunde de icke öfverstiga förmågan, dock til sin egen industri lemna skall allmogen länge underlåta desse sina fördelar. Handsågningen kunde dock blifva, om den blefve nyttad förmånlig, genom en eller annan utdelad såg lätt upmuntras förbruken af Gran eller Björk har orten hvarken skog nog eller utsigt til affattning, hälst såsom icke kunna användas til någon byggnadsärten.

Erfarenheten har väl visat at 30 lästers fartyg byggnaden kunnat passera utfor Landets forsfulla floder, dock anses sådana företag äfven af de ditsagsnaste smen mera så äfventyrliga at de utan strömrensning sällan icke försökas vidare. Allmogen nedhämtar dock årligen 9 til 13 bords storbåtar byggde på klinck, utföre Ijo och Torneå Elfvar, hvaraf Städerne betjena sig til vedtransporter och inlastningar. Landets smärre båtar hafva ansvarlig längd emot sin bredd, hvarigenom de kunna sällan styras i forsarne. För Städernas behof nedföres skeppsvirke och Masteträd som sällan hinna öfver 11 famnar längd. Flere sådana borde ännu finnas vid Simo Elf, för Kronans räkning hämtade af Herr Professoren nu Statsrådet af och Ridd. Schultén. Bjelkar nedföras stundom til utskeppning.

Löfskogarne äro såsom troligen vanligt i ödebyggder icke rika, och virke til slöjder fölies stundom med möta. Dock finner man här eller der Björk och asp af ½ alns diameter. En trakt bakom Juoksengi by på Torneå Elf har et större förråd af de sistnämnde men rendels ruttne inuti och af sådan orsak begagnade til skeppspumpar. Tilgången på löfskog skulle flerestädes möjligen ock tillåta Potaske tilverkning i synnerhet i Kusamo hvarest man utom denna binäring torde förvägas ~~hoppas at af skog endast fäld för detta ändamål tilverka potaska torde icke vara någon uträkning.~~

(x) ~~man gör nu i Skelleftå[illegible] början til en sågantäggning med Ed och häst [illegible], samt i Sund [illegible] [illegible]~~

Som Skogarna äro vasfertrinde Allmänningar, möta någongång hinder vid deras begagnande. Vid et försök til handsågning i Rovaniemi upstod för några år sedan en rättegång som kostade bonden minst 1000 Rdr, och hugen för denna näring försvan. Misshushållning och Skogs Elder äro äfven deraf ofta stragna följder, och så mycket kännbarare som en timmerskog härstädes icke ersätter sig på mindre än 100 år. Climatet tyckes för öfrigt hafva en menlig verkan på Skogarne, så vida det grofsta Talla slag af allmogen kallat *aihkimändy*, hvaribland Masteträd väljas, allmänteligast är Sprickit och Väderslaget.

En betydlig misshushållning med nedre byggdens knappa Skogstillgång må här icke lemnas onnämd. Man har i sednare tider företagit sig at för behofvet af höstned, våren förut efter skenfärdiget nedfalla den ringa granskog som kan finnas och fullkomligt, där den grofva skogen är utblugga, hvaraf för framtiden en fullkomlig Skogsbrist är säker. Månne ei det förbud emot en sådan hushållning vore nödig?

Varu afsättning och Handel.

Som en följd af näringarne må slutligen varors afsättningar och allmogens handels resor omnämnas.

Då Elfverna flyta om Våren och Midsommarstiden, nedföras öfra landet, tunga Skogsproducter såsom Stockar, Bjelkar, Bräder Skeppsvirke samt Tjära dels i flottar dels med båt, samt något vinter smör. Emot hösten nedkommer Sommarsmöret torra gäddor och fjäder, och laxen förytras. Vintertid ske nedresorne både til Uleå och Torneå kort före Jul och i början af Januari, då Renkött, får och oxkött, Fogel, färsk eller så kallad Skafvelfisk, salt fisk, Korn, fjäder, talg, hudar, lin och horn medhafves. Dessa varuror försäljas vanligen til Städernas handlande som exportera största quantiteten deraf til Stockholm. Man äter kryddor, Salt Spannmål Tobak kram. Matpersedlar betala sig bättre i Torneå, men Tjära och Planckor i Uleå i anseende til dess större Segelfart på utrikes ort. ~~England~~. Sådan är nu allmogens vanliga varuafsättning.

Landthandeln är vidsträcktare. ~~Bondsöner och drängar med något lite capital~~, genomresa byggden på alla håll, både Sommar och Vintertid, uppköpa smör, torrfisk, fjäder, Kött varuror, kalfskin, förytra dessa varuror stundom til hvarannan, och nedföra dem i större partier slutligen til Städerna. Sålunda til exempel besökes Kusamo och Sodankylä efter alla Biëlfver af Kemi träsk och dessa försälja sina förråd sedan til Rovaniemi Bönder eller andre. ~~Tobak och bränvin~~ Tjära eller andra tyngre Skogsproducter uptagas af Landthandlare.

En del af dessa aflåta sin fisk nedkomna förr åt til Städernas handelsmän – och taga i utbyte ~~en annan del~~ hel kram tobak och brännvin – salt eller allehanda varor, ~~påsen~~ [illegible] salt, spannmål och jern – En annan del ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ skickar fisk och sina varor

rum på Torneå handlandes fartyg, samt öfverfara ~~i September~~ til Stockholm ~~derifrån~~ hvarifrån de åter skicka ~~[illegible]~~ ~~til forsäljning~~ ~~[illegible]~~ ~~sina commissionairer~~ salt, spannmål, kram m. m. taga sjelfve åter resan genom Finland, ~~[illegible]~~ och besöka dess marknader ~~besöka~~, samt ~~at~~ åter komma ~~[illegible]~~ (i Januarii med flere hästlass hampa, lin, hampa, härfler, Tobak m. m. ~~[illegible]~~ utom de förnämnde ~~[illegible]~~ och under tiden afsätta til betydligt handel ~~[illegible]~~ vid pass i medio November ~~[illegible]~~ til nedre landet i synnerhet Tafvastehund, dels utan export vahror, ~~[illegible]~~ (Torneå boar) ~~[illegible]~~, dels med torra gäddor och fjäder ~~[illegible]~~ (Öfver Landshandla re) dels ock med någon fjerding af den sent fångne svagt saltade och derföre väl smakliga Laxen ~~[illegible]~~ (Kemi bönder) samt efter uppköp af förut nämnde varor, Stulden m. m. återvända i början af Januarii – Under dessa resor uppköpes häster för Transporten, och någon oreda vid utfodringen torde längs åt vägarne förefalla. En del fortsätter ~~[illegible]~~ sedan resorne uppåt lappmarken med Stulden och hampa til salt, samt Tobak och Brännvin, hvilket rikeligen betalar sig, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ja ända til Norrige med Smör, Tel ock med Tjära som kantals försäljs nog skall löna besväret. Man skaffar sig öfvrigt då och då Spannmål ifrån Ulleå som ~~[illegible]~~ mer ~~[illegible]~~ ~~Brännvin~~ förbrännes – Den största Landthandel ~~[illegible]~~ sker i Torneå Socknen och den minsta i Pudasjärvi. Fordom ägde allmogen egna fartyg i synnerhet i Torneå, men nu mer icke.

samt öfverför til nämnde kantor gråsiskorna lin och hampa m. m.

Om landthandeln dömmer man olika efter skilliga tänkesätt – At, ~~[illegible]~~ olikasom vid annan näringsfrihet, tåflan äfven i denna väg, afskjöljer det långvariga missbruket af Städernas monopol, hänbar i synnerhet i så aflägsna landsorter som denna, ger landtock Stadsmanna varorne at jemnare förhållande sin emellan, lifvar rörelsen, och må hända icke ad utan fördelaktig verkan på Industrien, kan tagas för afgjordt. Den ad speciell nytig i det afseende, at den uptagen fattige Skogsbygges ringa produkter, presterar dem contant ~~[illegible]~~ genast, och förekommer kostsamma nedresor; och elima Credit på ¼ eller ½ år, ofta betydlig nog begagnas med riktan hustrålen, hvad man dem sällan klaga öfver förlusten.

Den anskaffar för öfrigt nödvändighets varor, som i annat fall dels icke stå at erhålla, dels uptrifvas i pris efter conjunctur och framför alt motverkar creditshandeln i städerna som alltid är en [illegible] omständighet. — Man påstår deremot, at landthandeln skämmer sederna, arbetsdrifter och krigsspirder bränvin [illegible] [illegible], ger ofta lägre varupris, samt genom förskotter lemnade til fattige åstadkommer misshushållning — at den beröfvar landtbruket både händer och hug, [illegible] exempel af [illegible] [illegible] med jord blifvit fattige, i synnerhet i sednare tider, och at bondsöner och löst folk hvilka anstänga sig som drängar men handla för egen räkning, endast rigta sig til dess de köpa hemman då de åter ofta gå under. — Man tillägger at om landthandeln sträcker sig til egen segelfart ([illegible]) ord således [illegible] [illegible] bör förbindelse med de större eller [illegible] städerna [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] at [illegible] et faktist [illegible] — Om alt detta är [illegible] erfarenhet man i desse orter kan samla otillräcklig, [illegible] [illegible], doch torde man kunna påstå at sjelfva landt [illegible] vid fisken, [illegible], på tingsställen och allestädes där folksammankomster ske, än af den ensamt vandrande landthandlaren — at städernes varupris rättar sig efter landthandlarnes, och de fordigtiga af dem, åfven som städerna ännu [illegible] sig [illegible] det tycker som öfverdrift hämtas nog af sig sjelf borde [illegible] och at landthandeln emedlertid är för den säljande al[illegible]

[illegible]

Frågan har således den mångfald i afseende på moraliskt som politiskt at den af [illegible] enskild knapphet kan [illegible] bedömmas. Som likväl landthandelns inskränkning [illegible] emot hemvarande stad [illegible] är så stor at denna utan en nödig Regerings[illegible] skilda hänsyn och beömmande icke kan rädas, må några ord om landthandeln orsaken vigas. Desse är 1:o En oemotståndelig allmogens böjelse för densamma af [illegible] [illegible] emellan säljaren i staden och köparen på landet. 2:o Bondens rättighet at [illegible] hvad dess skinvaror vidkommer. 3:o Läget som gränsort icke rätt förstådt, [illegible] sjelf ägnande för bondseglation. 4:o Brist på kredit å fysikaliska orter [illegible] [illegible] hat, hug och speculation — hvilket ännu bidrager at vissa förmoner för dess invånare således ej vid förändrad handels conjunctur åfven förändring bör ske.

[illegible] skeppsfart på afslägsnare utrikes ort, upmuntran för skogsproducter, skeppsbyggeri — något manufactur fiske (til ex: af sill) [illegible] utbytas handeln på gränsen m. m. kunde efter hand öka styrkan och besegra den smärtsliga landthandeln, som af sin egen öfverdrift snart borde uphöra. De fö[r]mögna åsigter och vinster på landtbruket må för öfrigt förtigas. Dessutom kunna ännu til en del samma til en annan öfverdrifva — Emedlertid är säkert, at den för den sälsamma allmogen ännu vist för nyttig samt at [illegible] för landet är [illegible] hvarje man [illegible] at för sina egna producter söka de lyckligaste utsigter [illegible] landtmanna rörelsen åtminstone til en viss grad kunna försvara.

Ryska handeln som af ålder blifvit idkad genom bonderne under Archangelska Gouvernementet, på denna sidan om hvita hafvet åt i tiltagande, så i städerna som på landsbygden, och dess art bevisar at ryske allmogens industri ännu i hög grad är underlägsen. De allmännaste bondbehof, rep, [illegible], selmakare arbete, mössor, handskar, skoplagg, lin, tråd, hampa, tåla mer än 100 mils landtransport.

Denna handels gång är följande. Af nämnde eller dylike varor upköpas hvitt lin, hampa, talger, tråd hvarom, Rhenhuds handskar och selmakare til vederkännande på [illegible] marknad innom Petrovskoi Gouvernement, vid Onega, som hålles den 25 Martii g. styl, samt grått lin, åfven hampa, Romor och tågverke både ifrån Kemi stad och Archangel. — En ellaremåni varg-skinspäls och sälskinn sibirisk tulubb medföljer också. Archangel besökes så väl vintertid som med sinnerade fartyg. Med öfvan berörde varor sker ankomsten til Uleå eller Torneå almänligast, i början af Januari, men och i slutet af Martii och September. Bägge de förra gångorna går varutransporten igenom Kemi, sam eller kajana til det mesta med häst stjutis, sedan dragande i Kusamo hvarest Rhenar nyttjas. I September skall resorne med båt upp efter [illegible] och [illegible] til Kusamo — dess ström [illegible] pasmar-Båtarna drager sedan öfver landtryggen vid Pernu eller Ijo träsk, och med resorne til kusten vid Bottniska viken göres såsom om vintern efter Kemi och Ijo Elfvan. I städerna hafva dessa handlande bönder egna quarter och uplagsbodar, om möjligt likväl [illegible] för returen upköpes sillfvar, som nu mera [illegible] icke intages, alla slags skinvaror, goda Rhenhudar, [illegible] använs til underlag i fängar, men utnötta upgörag til [illegible], handskar m. m.

Höstetid och om vintern genomvandra en ansenlig hop andra til fots, lappfolksmannar, [illegible] Kittilä och Enontekis efter alla vinklar och vrår,

[illegible] hvilka likväl för [illegible] drages [illegible] at myckjet [illegible] — resultat af [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] at [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] borde besegra [illegible] segelfart, [illegible] byggen [illegible] [illegible] [illegible] at [illegible] [illegible] för landet [illegible]

försälja kram och uphandla Skinvaror.

Något nytt har under de från åren inkommit ifrån archangelska sidan til Kusamo [illegible] långt bättre pris än hvad det kostat här vid kusten; och Salt som i Kowda och på flere hvite hafvets platser tilverkas, införes och vid behof.

Landets handel i öfrigt synes fordom blifvit beräknad [illegible] Städerne til förmån. Man finner ännu bevis derupå i Credithandeln och [illegible] terminer.

Derföre at nu allmänn så i Uleå som Torneå, och egen Borgare egna Bönder före komma som vanliga uttryck. Orsaken ligger troligen uti den aflägsna allmogens behof af [illegible] i Städerna, och det at naturligt at de bäst tagas hos Borgaren som dessutom af gammal vana håller dukadt bord. Vid Valens lefvereringen uttar Bonden gemenast någon del contant til utskylder och andra nödvändiga behof, [illegible] pris och lofvar jämkning [illegible] ej efter försäljningens fördelaktighet [illegible]

samt spisar flitigt med hustru och barn. [illegible]

Slutligen blir detta trottsamt för Borgare som Bonden — räkning yrkes och uppgöres — Som handeln möjligtvis icke vant lycklig måste priserna nedsättas. Tack och expenser komma i fråga och Bonden [illegible] mer med [illegible] skuld. [illegible] slutet af Maj då isen gått upp, inställa sig [illegible] handlande at upköpa Tjära och Trävaror som nedkomma. [illegible] contant gifs som vanligt på hand, men återstoden dröjer til vintern då allmogen nedreser at hämta salt. Emedlertid försäljes Tjäran med fartyg til Staden. Som ingen vrakare håller på uphandlingsstället, förlorar Bonden åtminstone det som bortlakar eller bortrinner innan varan hunnit Stadens Tjärhof. Smöret emottages på äppet köp efter bestämdt pris i Stockholm, tunnan tagen til 15 Rd. Underwisten annoteras vid utslagningen men [illegible] icke, såframt den icke går til 5 Rd. At smöret

Så väl Bonden som Borgaren finna en sin räkning vid detta ömsesidiga förtroende och lejeiden dröjer, åtminstone til vintern då Bonden nedreser at hämta salt, dock stundom 1 a 2 år. Slutligen blir detta trottsamt för bägge — räkning yrkes och uppgöres — som handeln möjligtvis icke vant lycklig måste priserna nedsättas — Tack och expenser komma i fråga.

och Vinten som under oafbrutit tilstånd [illegible] af för mycket påräknat [illegible] ressourcer bekommer med [illegible] som Lefsbok och Skuld — Så uphandlingsstället utom Städerna är försvarande [illegible] — Tjäran emottages [illegible] stundom utan räkning och Smöret på så kallade äppet köp efter bestämdt pris i Stockholm Tunnan tagen til 15 Rd. Naturligtvis måste efterräkning om aldrig få rätvis dock altid beswärlig har blifvit oundviklig.

efter [illegible] vintern [illegible]

48

antleriker betydligen, ~~är otvifvelaktigt.~~

Det är anmärkningsvärdt at alla agtningsvärde bå- handlande och Bönder ogilla Predikhandeln såsom menlig för bägge. ökad Skeppsfart på utrikes orter skall troligen göra än- dring härutinnan. — Välståndet söker oberoende. ✗/

Marcknader

i Orättstälde marknadsterminer är säkert orsaken hvar- före som af våra näst agtade författare i allmänna hus- hållningen ansedt de flästa Marknader öfverflödige och skadlige. Kajana och Kuopio vintermarknader, hvaruti til- loppet ifrån aflägsnaste orter är så stort, at goda handelshus afsätta kram och skinvaror för flere 1000de Rdr, visa ovedersägligen at de äfven i ödebygder lifva rörelsen. Detta landets marknader är ej af sådan art. Den som hålles i Torneå den 9de Martii är i egenskap af frimarknad en Chimer, och allmogen nedkommer då som annors fina Smörlass til Borgaren. En annan utsatt den 8 September är nödig för Skeppsfarten om hösten, men för öfrigt lika beskaffad som den förenämnde. Kemi Marknad den 16 Augusti och Ijo den 30 under den brådaste arbetstiden gifva de närmaste Byalagen lägenhet för lefve- ring af Lax, bequämer med Borgaren och förträffliga supgillen, samt besökes för öfrigt af dagdrifvare och kärleks flickor. Öfverbyggaren begagnar ~~den~~ desse marknader aldrig. Han nedkommer först i medlet af September då inga andra äro til handz än Borgare, utom någon vaksam Landthandlare som smyger sig til deras gårdar och fjäder, förutbyte af ~~[illegible]~~ Rics ~~[illegible]~~ i Savolax.

Otvifvelaktigt synes at höstmarknader med Segelfartens bestånd som är öppen säkert til medlet af october, kunde dröja in uti September. Concurrencen vore gifven och fartyg som afgå i September återkomma i den ~~[illegible]~~ sena tiden om hösten. Således då Uleå marknad ins- faller den 6te Sept. Torneå den 8de, kunde Kemi utsättas til den 12te, Ijo til den 17 eller 18de och Cajana må handa skjutas litet längre fram. Uleå Vintermarknad kort

under Julhögtiden eller den 20 December, har åfven den olägenhet, at aflägsnare i denna ort samt Savolaxare ej kunna infinna sig til direct utbyte af varor i synnerhet spannmål – 2:e veckan förr eller (om bättre vore) senare, skulle gifva handelen et helt annat utseende.

Under den förestallning at illa valda termi[ner] täcka icke helt och hållit utesluta marknader ej, skulle jag tveka at förslå nya.

I Öfver Torneå har af ålder på 2:ne ställen hållits marknader den 5 och 15:e December, af mera betydenhet, så vida de blifvit besökte af Norrskar, Lappar, samt Österbottningar til och med på 40 mils afstånd. Bägge dessa ställen är inom Konungl. Svenska området; hvarföre några på denna sida borde utsättas, såsom i Pello, i öfverbyggden, det större byalag eller Juoksenki där en ny kyrka uppföres.

Det afstående Kusamo behöfver åfven lofvet på någon salt. En marknad där ställes kunde tilföra, ifrån Archangel hampa, lin, hurst, mjöl, salt Tobak och kanske jern; ifrån Uleå och Torneå (landthandeln obevakad) kram och manufactur varor; sedan Kyla, Kuolajärvi samt Akkala Lappmarker och jemte Socknes sjelf äga (at afsätta) Ko och Ren hudar, kalfskin, lefvande Renar, fisk, fågel, kött, fjäder, lin, gråverk och någon björnhud, kanhända små trädkärl. I händelse betäckning i anseende til Socknens gar holmar, potaske och samt tilverkningar m.m. kunde i en framtid öka näringarna, är ingen tvifvel at marknaden blefve efterfrågad. Förtjensten af varutransporter til staden, hvarmed salt och spannmål kunde åter hämtas, vore icke heller at förakta. Pitkäniemi, en holme i Kusamo träsk, hvarest vägarne sammanstöta ifrån Uleå, Torneå, hvita hafvets hamnar, Kemiträsk och Rovaniemi, med 17 hemman i närbelägenhet, synes enligt uppgift vara det fördelaktigaste stället, och i Januari äro vägarna mest körda, träsken farbara och Renarna samlade.

49

Folkmängd

Til upplysning om landets tilstånd torde i korthet få nämnas om Folkmängden jemförelsevis Socknarne emellan

Folkmängden består af personer

	På quadrat Milen	Mantalet	Rök	ar åker Tunl.
i Neder Torneå	750.	42.	8 a 9.	3 a 4 (staden 65 pers. oberäknade)
Carl Gustafs	135	52	7 a 8.	3 a 4.
Öfver Torneå	32.	59.	8 a 9	4.
Muonio	13.	61.	5 a 6.	5 a 6. (nybyggstagen tilräknade)
Kemi	332.	39.	9	2.
Tervola				2.
Simo	38			2 a 3.
Rovaniemi	20.	45	9.	2 a 3.
Kemiträsk	29.	185.	15 a 16.	4.
Kusamo	31.	83.	12 a 13.	5.
Pudasjärvi	22.	68.	12 a 13.	3.

Häraf inhämtas at Neder Torneå täflar med de folkrikaste orter i Finland, samt at Kemi, som på 30 år icke ökat sin folkstyrka har den största skatt samt jemte Tervola det högsta odlade åkerbruk. I det hela är folkmängden likväl ganska ringa, och om Afskrämål i alla delar Romo Tidehvarf omsorgsfullt befordrades, tycker detta ödeland med ännu större skäl behöfva all upmuntran dertil. Climatets stränghet och närsökt bergning förmenar icke lång lifstid, så at 70 år redan räknas för en sällsamt hög ålder. Folkmängden lider ock af den allmänna ovanan at uppföda barn med illa kokte vällingar och surmjölk i horn, hvarföre större delen dö inom första året. De fattigares olycka at nödgas gifva bröstet til 4:de året är lika så menlig. Barnen hällas redan i det 11 och 12:te til tyngre arbeten. Kopporna hafva aftagit och vaccination, ringa använd i skogstrakterne, har visat sig synbart skyddande i Torneå och Kemi. Den möter för öfrigt i detta folksparda land flera svårigheter, hvaribland kostnaden för skjuts icke är den ringaste. Veneriska smittan, den förfärligaste af menniskligheten fiender, skulle nog i Torneå förtjena et eget tempel.

Malmarter.

Om Bergsrörelse kan bära sig inom jordbruket med
ökad folkmängd och tillgång på lefnadsämnen, blifvit bragt
till någon höjd, är osäkert. Kengis Bergverk härstädes inom
Svenska området har, oaktadt rik malmtillgång, och betydliga för-
lager samt forna Regeringars (icke kommit bättre) understöd, som possessoren
dess brist på malmer dock förde Kengis till antänkta [illegible] denna
våg, är orten så mycket mer angenäm ingenting, som flere för-
sök och skärpningen vetan ärn gjorde. På Kolare Träsken vid Tor-
ne Elf angifves Roma och Juckasjärvi vara, et berg på Åkasjoki öfver
om Pettha, Ylitornio, Jesse och Sjekkavaara vid Naamijoki
såsom Järnmalm förande Berg. Större delen af dessa hafva
varit (insynte) nemnade under Kengis Bruk. På Kartajapuikka (?) jämte
tillgång samt sjö och myrmalmer grundlades kanaar en ma
I de lämnade Masugn i öfver Torneå. Vid Kemihaara i Rovan-
iemi skal Kivalon ofta hålla Järnmalm af framledne Bergmästare
Printzenskiöld profvadt till rapport; Men vill och förr ende
som i det när mark belägne Kaihuavaara, vid Raudanjoki
inom Rufan funnits Silfver. Näränge och ireinäwaara må of-
nämnas såsom ansedde af ädel metall halt, till och med Guld.
Som är belägen på gränsen emellan Kusamo och dess öster granna
Den sednare ligger åt kanten sidan (bägge) inom Gouvernementet
Archangel. Et annat litet berg är vid åsynen inom fordna Ryska
gränsen, väster om ifrån Kuva Lappmark skall hafva en
gul droppsten som man anser vara mineraliserad Silfver. Och
vara åfven inom fordna Ryska området, samt Talvenoja eller
Vrostimansari hälla, i Kemi träsk, bägge hållande en eller
[illegible] (väg formig) Glansande (med granitit insprängde [illegible]) [illegible] skulle och förtjena
någon undersökning. I all mänhet tron man på Guld och
Silfver i bergen, som dock tyckas vara bevakade af osynliga och
ogina (Bergsrå) ([illegible]), ehuru de stundom förvilla med nat-
liga Eldar (här och der i ödemarkerne). Åfven elaka menniskor
och egennyttiga Städer skola (hafva) motverkat upptäckten, enligt allmogens tanke.

* som är eldfast och likvärl sammansatt sig.

Kopparanledningar äro undersökte, vid öfre Jääskö
i Rovaniemi af framledne Bruksspatron Weinholtz; vid inåt
vara Pudasjärvi af Mästare Toppelius i Uleå; samt fundne så
i Lohi- och Mustavaara (som i) Pavorofva på Tenglio i Öfver
Torneå. Dess
halt och beskaffenhet äro obekante.

På Myr- och Sjömalmer har orten et rikt förråd.
Vid Kaukas, i Kittilä och Kelloojoki ? Sodankylä skall ovet-
orlig tillgång gifvas på Myrmalm; åfven finnes den ym-
nigt vid Korpiniemi, åt Suiningi träsken af Kusamo;
vid Mickojärvi och Nalojoki, samt på Kartajapuikka jänkä
i Öfver Torneå åt Tenglio sidan. I Rovaniemi vid Nor-
vajoki, Karvonautio, Kostoniemi m. m. Sjömalmer af
alla formationer förekomma i synnerhet på förnämde
Tenglio i de stora träsken, åfven i Sivettijärvi samt Rau-
danjoki träskerne af Rovaniemi, Suiningi och Kuolijärvi i
Kusamo o. s. v.

Säkert skulle sådana Malmers smältning i gropar,
som Karelarne skall bruka, eller som bättre är, i smärre Blåster-
ugnar, vara på flere ställen härstädes en hvarken tron eller
otacksam Landtmanna näring, endast allmogen derom
finge begrepp. Dock som et Sommararbete, vore öfver drift
denti en skuld hos Modernäringen, som den endast längz
samt kunde åter betala. För Bergverk bryta fal öfverst
i orten hvarken Skog, nybyggeslägenheter, Fiske
eller Vattendrag.

Af mineralier finnes Skölsten till Masugnar vid
Mellajärvi och Kolva i Öfver Torneå, samt en Lerskiffer vid
Taifuna Koski på Kemi Elf, tjenlig till Tak, (och golf) täcken taflor m. m.
Men den icke begagnad till annat än Slypsten.

Emedan den öfversigt af Ortens näringar som i det föregå-
ende är gifven, redan anvuxit till volume, nödgas jag med den
anledning Kejserl. Hushållnings Sällskapet mig tillåtit lem-
na, gjöra någon reflexioner om Landets allmänna brister.

? Kelontekämä

Ström ränsning.

Den betydligaste af dessa, som til nådigt afseende på det enträgnaste anmäles, angår Landets vattuväg. Som hela Ortens bergning i synnerhet det öfre, (Landets) föder sig mäst på Skogs producter, hvilka och naturen icke förgifvet [illegible] Skogs och Bergs finner man lätt [illegible] hvarföre någon Ström rensning har intet ske[tt] [illegible] ligger mindre i svårigheten än deruti: at i äldre tider Lappar allena bebodt orten, samt at flere forsfaller och vattn[…] [illegible] strömfallen mer och mer, och äro årligen grafvar för flera menniskjovarelser som för sitt uppehälle nästa våga det yttersta. På Torneå Elf gemensam för både Svenska och Ryska Kronorne, förekomma 2ne grofva forsar Gylhä och Matkakoski, på Kemi Elf äfven 2, nemligen Taifvalkoski och Naskakoski, samt på Ijo 3ne Rasaska, Ukonen och Taifvalkoski som mäst fjättra rörelsen och fordra den snaraste hjelp. Desutom har Torneå Elf 6, Kemi 7 eller 8 och Ijo ungefär et lika antal, där båtar årligen sönderslås, Trädflottn. Skingras och altid några tilfälle lifvet, ehuru de anses mindre än de förenämnde. De små forsfarnes antal som flodtiden, då största rörelsen sker, föga märkas, samt vid lågt vattn blott bestående af krökningar och obetydlige forsstenar, går til 200ne. Rummet tillåter icke fullständige förslag til Rensning, dock må något rörande de förutnämnde beskaffenhet anmärkas.

Gylhä på Torneå Elf har utom sitt ¼ mil långa och steniga affall, egentligen endast 200 famnars längd, hvarest högst 10 stenar behöfva sprängas, de flästa utan at bortföras. Til vattnets afledande under arbetet borde det ofvanföre befintliga inloppet til Liakka Elf genom gräfning nästligt fällas, och vatten brister sedan afhjelpas med rensning och ändring vid Kalliomska strax ofvanom forssen, hvarest djupet sommar tit blotrad ¾ aln. För uppgående båtar behöfde en af allmogen igenom hällorne på stranden brand Canal förbättras.

Marginal:

att communication förofrat tå i djerfsemanna som ensker väg, at de stridigt [illegible] hamn

Hvarigenom landet lider derav, at de i anseende til sina orena forsar äro föga försökt.

Emedlertid äro de nu med sina forsar och stenbundna forsar besvärande.

Matkakoski har blott en 20 alnar lång, hälften bred och 4 aln hög häll, som åstadkommer alla der skeende olyckor. Den är i synnerhet flodtiden farlig, då den ad under vatten färdig, få vid den öfvan sidan man fåra åt sig. Om sprängning här ansågs för kostsam, skulle redan en betydlig båtnad vinnas om dynamit at en mindre hälla, derinvid at djupet, samt några lösa stenar bortlåges. För uppgående kunde på östra stranden låta [illegible] en farled af 4 til 500 alnars längd genom et sten fritt land lätteligen gräfvas. I sammanhang med denna fors förekommer Vuojenkoski ofvanföre ¼ mil lång, grund och stenig, dock mindre farlig än den förenämnde.

Taifvalkoski på Kemi Elf är icke farlig och bred flotten slappas då at utan ledning nedgå sedan man stält dem på rätt kosa. Med svårighet passeras man dock stundom med båtar upföre, äfven vid lågt vattn. 2ne smärre canaler på västra strand, kitinrako och Somerstudas kallade, hvilka ock äro de enda farleder hvarutan någon rensning vore möjlig. Det stora fallet är fullt af klippor, har ¾ a 400 famnars längd, och är ryggligast af alla kringvarande forssar.

Naskaus delar sig i 2ne fall af hvilka den man begagnar kallad kiickenväsla försvåras af 3 eller 4 sten uddar, hvilka likasom tänder skjuta in i hvarandra och lyfta en förfärlig våg. Man tror at sprängning af sten til 4 a 5 famnars vidd, samt borttagning af några smärre vid nedersta affallet, vore den enda behöfliga åtgärd för at aflägsna all fara. Som bevis på allmogens vårdslöshet i sådana fall må nämnas, at Osang fors ¼ mil nedanom, som besväras af en enda sten, där för några år sedan et båtlag af 12 personer förolyckades, och hvilken en entreprenant man erbudit sig at borttaga för 4 st. Svenskt Riksgäld af hvar rök i Rovaniemi församling, dock ansågs icke nog äfventyrlig för en sådan kostnad.

Rasseika på Ijo Elf är kort men krokig – Som i fal-
dets man vid nedflötning nödgas hålla sig nära västra s-
för at undvika en på den östra nederst uti framskjutande st-
udde, hvarest båtar och träflottar stöta, krossas och skingras; men
passagen tages emellan en strandhäll, kallad Pörytä kalio, [illegible]
en stor sten midt i farleden, [illegible] benämnd, där många ifrån kommi-
it för all tid. På dessa 3 ställen borde någon del af klipporna
sprängas eller afskiljas och kostnaden, som väl kan blifva be-
tydlig, skall dock icke öfverstiga nyttan. En liten canal på västra
strand passen ~~[illegible]~~ [illegible] är vid hög flod om våren. med b.

Ikko forss grenar sig omkring en holme. Hajanniska[illegible]
den västra grenen kan aldrig begagnas: den östra ~~grenen~~ har stora hällar i sin början
~~i sin början~~ af hvilka Hajanniska norra kallio borde bort-
sprängas – Midt i fallet förekommer en stor sten kallad Harma-
kivi som äfven lätt nedsprängs men nu gör stället nog obe-
ligt. Nederst uti besvärar stengrund som behöfde rensas u-
uppmuddras.

Taipalkoski, äfven på Ijo Elf, grenar sig såsom
förenämnde omkring en holme, men ingen der grenen kan
passeras – Den östra skulle dock genom en obetydlig sprängning
af 3 eller 4 smärre stenuddar samt lika många lösa stenars
borttagning från farleden, blifva flottbar til största förmån för
ofvanboende Kussamo och Pudasjärvi boars näringen. Så vi-
dare som den föregående kan arbetet lättas af sinsla dämbyg-
naden til vattnets afhållande åt de andra grenarne, under arbetstiden.

De 3 sistnämnde hafva knappt 100 famnars längd hvar-
ra, och fallet i alla tyckes vara af 2 til 5 famnars lodrät hö-
floden om våren stiger til 2 a 3 famnar.

Om strömrensningens möjlighet i dessa floder tviflar i[cke]
en gång allmogen. Stenarnes ställen borde ~~[illegible]~~ märkas om hösten
och isskorpan sprängas samt borrning och bortsläpning ske
emot Wåren då Elfvarne äro ~~[illegible]~~ [illegible] – Äfven emot hösten
kunde ~~[illegible]~~ rensning ske ~~[illegible]~~ med tillhjelp af sluttande

dammar af enkla stockverk lagde på stockar och mossade.
Med sådana äro Kussamo och Pudasjärvi bönder icke obekante.
På dessa grunda Elfvar kunna de i synnerhet göra nytta om
anläggningen skedde neråt de träsk som Elfven genomlöper
de undre anlagde någon dagen sednare än de öfre med Canaler
~~[illegible]~~ och slussar i synnerhet där sistnämnde voro i öfrigt vidsträckta öfver
fladdar, ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ m.m.

Elfvarnes nybyggare såsom vore vid dessa strida vatten
drag fäster äro de, ~~[illegible]~~ genom hvilka nämnda rensningar bäst kunna besörjas dock
en verkställas, öfverstiga sådana större företag förmögenheten
mågan. Emot vilkor at få någon tid befrias från vissa utom-
till vid kusten ~~[illegible]~~ borde väl (desse nybyggare) [illegible] de som fordre ut, at
med dubbelt så många dagsverken biträda, som han til vägs
underhållet är skyldig at använda; äfven nybyggare kunde
dertill anslås af hvilka Kronan har ringa eller ingen inkomst
vid den ofta nästa afstånd; ~~[illegible]~~ Också borde dagsverksägare
~~[illegible]~~ samt nära boende Landtmän, de som i anseende til närmare
för bisorande uppgrundningar skulle, ~~[illegible]~~ kunna intresseras för
denna goda sak; men allt detta blir likväl overksamt, och
hoppet hvilar allena på en kraftig öfverhets omvårdnad för dessa aflägsna orter
~~[illegible]~~ väl och förkofran.

Passagen i de farligaste forsarne för prämar af olaga,
ofta fåfängt förbjudna flata byggnader, af hvilka de våga
flerande antingen tvingas i den brinnande forssen, eller
til sin fattiga undergång äfventyra at stöta på dessa ryslige
fiskeverk. Stundom nedrasa ifrån dem och stora stenar ~~[illegible]~~
öfver de framgående båtarne – Sådana hinder af menniskjo
hand förekomma i synnerhet vid Matkakoski, på Torneå,
äfven Gyltiä samt på Kemi Elf vid Taipalkoski och Mar-
kaus. Här och där äro äfven sjöarnas byggnader nog hinderlige
anlagde – Man har dessutom ofta nog den vårdslöshet at på
på stället nedsänka fiskeverken stensamlingar ehuru de
borde afföras.

[illegible] förrän [illegible] skulle [illegible] med uppskjut [illegible] och en [illegible] skepps [illegible] förrän af förslaget [illegible] ofta [illegible] vill man alt efter dess rådsnings [illegible] hastigt [illegible] användas.

Vägar.

Sommarvägen är ock at räkna ibland de vigtiga mål som Landet saknar. De ersättas illa af de båtleder som gifva vinter vägarne rörelsen, så såsom at af den korta Sommaren fall någon tid måste til resor användas. För hästskjuts är Sommarvägen ojämförligt lättare at begagna än Elfverne, til ex. Spakare vatten [illegible] icke mer än 4 timmar åtgå på för 2ne män, gifver dock häll af 2 til 4 mil som fordra mera dygnet för 4 män, såsom emellan Jurmo och Taivalkoski på Ijo Elf, Virio och Autio i Rovaniemi m. m. Äfven vid mindre grofva varu transporter hafva häst och båtskjuts med hvarandra förhållande. En båtresa af 12 à 14 mil fordrar fram och åter 1½ à 2 veckor tid för 4 män. Man kan då utföra 7 à 10 Tunnor tyngd eller 120 Lℓ det vill säga 4 hästlass, men uppföra icke mer än 10 Lℓ utom kost och tilbehör — Emedan samma tid torde åtgå för hästskjuts blir likväl full retour för en gifven vinst. Upp efter Elfdragen är linien för Sommarvägen upgången och å Charta lagde, nemligen ifrån Ijo til Pudasjärvi Kyrka 9 mil, ifrån Kemi til Rovaniemi 10 mil och ifrån Torneå til Pello By 12 mil. At desse i betydlig mån skulle öka rörelsen är ostridigt, men [illegible] folkskaffningen och af flere år oundvikliga [illegible] hand [illegible], hvilket våren flod otroligt vid Bielfverna och således behofvet af många färjor bror måste fördröja anläggningen. Billigheten tyckes fordra at så väl Städerne som Landet, äfven Kuopio Län som under anläggningen til Kuopio stad, njuter desse trakters biträde lag i kostnaden.

är men [illegible] billigheten bör omöjlig för detta

Hvad communication med hvita hafvet och Kemi Stad genom en sommar landsväg vidkommer, blefve den utan all fråga lättast at vinna igenom Kajana, men i detta fall mindre förmånlig för inre rörelsen i de trakter som mäst deraf äro i saknad. Så väl innom Kola district af Gouvernementet Archangel som Uleå Län — i detta sednare afseende synes mig en väg igenom Kusamo blifva mera båtande.

Särkiniemi 5½ 20¾

[illegible]

Raistakka 1. Jakkinen 1½.

Polojärvi 1½ irninifka

Posio 1.	Säkkinen 2.
Perno 1.	Taivalkoski 2.
Autio 3.	Jurmo – 2.
Virio 2¾	Tindano 1½ Parviainen 1.
Körkö 2	Korendo 2. Väteleinen 2.
Oikera 1.	Leskolä 1. Solka – 1½
Antila 1.	
Rovaniemi Kyrka ¾.	Pudasjärvi Kyrka. 2.

Uleåborg 10½.

Torneå 15

69¾

Kemi kyrka 10.

Torneå 2¼

64¼ mi.

Ijo kyrka. 9.

Torneå 11. Uleå 4

70½ 63½

Te Kajana

ock
Som så väl i Commerciell som i cosmographiskt affseende m. m. ... kunde vara nyttigt at genom en sommarlandsväg förena Bottniska viken med hvita hafvets kuster, tror jag förslag hämtningen upptagas. — Kortast blefve otvifvelaktigt [illegible] en väg emellan Uleåborg och Kemi Stad (vid hvita hafvet) öfver Ustjärvi, Jurolanga, Suomussalmi; i Uleåborgs Län samt Wiena eller Vuokkiniemi och Jyskyjärvi innom Archangelska gouvernementet. [illegible] 45 mil ... hvarifrån ... [illegible] 10 mil ... öfver Kajana ... lättare ... så vore man med hjälpen kan komma fort til Sotkamo, hvarifrån ... 10 eller 12 mil ny väg behöfde ... til förenämnde gränse ... [illegible]

... til det ... landet ... en väg ifrån Kemi ... Kuusamo ... Muldijärvi ... förenämnde Jyskyjärvi, ... 64 mil ... i anseende til Ryska ... handeln vore denna ... begärligast, och med denna kunde til ... inre landet, som förenas väger förbindas så väl uppåt ... ifrån Posio eller Käsämiemi vid ... nedåt genom Karvonen ... efter Kostraan ... Pudasjärvi och Uleå. Afven ... Kola district af Gouvernementet Archangel, befintliga orter, ... nästan i behof af ... [illegible] ✕

Bygge kalen den bäst, at de i det ... landet vore för inre rörelsen ... förmanlige ... Archangel ... ledig öfver hitkommande

anläggning ...

Foge i Kostnaden.

Hvad communication med hvita hafvet och Kemi Stad genom en sommar landsväg widkommer, blefve den utan all lättast at vinna igenom Kajana, men i detta fall mindre förmånlig för inre rörelsen i de trakter som mäst deraf äro i saknad, så väl innom Kola district af Gouvernementet Archangel som Uleå Län. — I detta sednare affseende synes mig en väg igenom Kusamo Kyrka vara bäst.

Detta torde kunna, såsom ... ställt ... fram på Sällskapet fråga ... 5. 3.

Följande uppsättning af vägar dem handlande Bönder ifrån hvita hafvets kuster (ned åt Bottniska viken) taga, torde gifva som någonslags ledning til et vägförslag.

Kemi Stad til
- Uomando — 1½ Sv. mil.
- Repäävä — ¾. afandalir
- Panajärvi — 4
- Suopassalmi — ¾.
- Jyskyjärvi 1.

Kowda til | **Kieretti til**
- Kowtajärvi 1. m. | Ustkyla 4.
- Kanaser 6. | Qelettijärvi 4.
- Onto — 1. | Ahonlahti ¾
- Ruwa — 3½ | Majärvalahti 2.
- Kentikylä ¾. | Oulangasun 4
- Oulangasun 4. | Vartiolambi 1.
- Vartiolambi 1. | 15¾ mil
- 19½ mil.

Panajärvi 1. gränse

- Piomalahti ¾.
- Nokeus — ¾.
- Kimasjärvi 1.
- Luuvara — 2.
- Mina 2.
- Finska gränsen 24½ mil.
- Lehola 1¼
- Kalliojärvi ¾
- Saven ... ¾
- Vuonajoki 1¼
- Kulemoniemi ¾
- Salmi 1½
- Katelma 1¾
- Rackomä 1¼
- Kalmäniemi 1.
- Sotkamo ¾
- Juminkorva ¾.
- Kajana 1¼
- Säresniemi 5½ 20¾
- Uleåborg 10½.
- Torneå 15
- 69¾

Til Torneå igenom Kajana ...

- Niemilahti 3½
- Luusalmi 1.
- Ukkua ¾.
- Pistojärvi 6.
- Suando 1½
- Kokssuando ½
- Muldijärvi 2. gränse
- Kortesalmi ½
- Muosalmi 1.
- Sotkoniemi ½
- Kandoniemi 1.
- 4? mil.

- Jumajoki 2. | Kuoringi 1.
- Kilpiojärvi 1. | Heikilä 2.
- Käsämiemi 1½ | Sotkoniemi 1.
- Posio 2½ | Kandoniemi 1.
- Rovaniemi 11¾ | Ijo 26½
- Torneå 12¼ | Torneå 11. Uleå 4.
- 30 mil. 41¾. | 43½. 36½

- Kusamo Kyrka 1. | Toussa 1.
- Oivangi 1¼ | Soivio ½
- | Karvonen 1¼
- | Irniniemi ¾

- Kataja 1¼. | Kuontijärvi 1¼
- Karvonen 2. | Käsäniemi 1½
- Raistakka 1. | Takkinen 1½

Polojärvi 1½ Irninishka

- Posio 1. | Säkkinen 2.
- Pemo 1. | Taivalkoski 2.
- Autio 3. | Jurmo — 2.
- Vino 2¾ | Tindamo 1½ Parviainen 1.
- Korko 2 | Korendo 2. Väteleinen 2.
- Oikara 1. | Losskolä 1. Sotka — 1½
- Antila 1.
- Rovaniemi Kyrka ¾. | Pudasjärvi Kyrka. 2.
- Kemi kyrka 10. | Ijo kyrka. 9.
- Torneå 2¼ | Torneå 11. Uleå 4
- 64¼ mil | 70½ | 63½

At afstånden antecknade efter allmogens uppgifter äro dessa beräknade är så mycket troligare, som bättre underrättade vilja påstå at Kusamo kyrka ligger endast 24 mil ifrån Uleå eller Torneå (äfven ifrån Paldamo och Kajana) och at en bebodd vinterväg emellan Kusamo och Torneå vore möjlig att uppgå endast 15 mile lång. Afstånden gående finnes likväl at vägen genom Kajana blir kortare at öfverfara; men om man antager at de projecterande ifrån Ruskt Landsvägen til Rovaniemi och Pudasjärvi kyrkor ovilkorligen uppföras återstår en ny sommarväg til Archangelska gränsen då uppgår af 20 mil inom Uleåborgs län, hvilket hälst man hälst må välja. För de flesta så kallade handels Ryssar är vägen genom Kusamo begagnelig, och kanske och begärligast i affseende på handeln. Ifrån den kunde och sommarvägar med det inre landet förenas uppgå til Kemi träsk ifrån Posio eller Kätämiemi vid Kitka, samt nedåt genom Kavonen på landkalen vid Livojärvi efter Kosto- och Uuttijoki til Pudasjärvi kyrka, o.s.v. vägar som nu endast vintertid begagnas. Kännare föreslå en genare väg ifrån Kemistad til Kusamo än den som nu allmännast tages, nemligen

Kemistad.	
Panajärvi	8½ mil eller Strafila.
Kutsi	¾
Kiisijoki	4.
Varakylä	1.
Surijärvi	1½
Jutkola	¾.
Kokspundo	1½
Mulldijärvi	2.
gränsen.	22. ¼

Den directaste communication för Kemistad med Östersjö kusten skulle vinnas öfver Mina Suomussalmi Paltamo. Uleå-järvi och Uleå- De nyttjas stundom af fotgängare, öfverstiga icke mycket 40 mil, men blifva såkert kostsamma och föga nyttiga för handels inre rörelse. Således är bäst at väg göres antingen öfver Kajana som lättast, eller Kusamo och Rovaniemi som för inre rörelsen nyttigare eller genom bägge, då vägarne skulle sammanträffa antingen vid Jyskyjärvi 12½ eller vid Panajärvi 8½ mil ifrån Kemistad. Osäkert är likväl om man den korta sommaren kan ifrån ...

at begagna dessa vägar – Anläggningen af körväg vore icke omöjlig, så vida landtryggar dem de til betydlig del skulle följa äro lätt rödjade (dock snart nog besvär af Sand) och sanktare ställen enligt erfarenheten utan särdeles vidlyftighet kunde stadgas med faschiner.

Durchfarter vore nögligen vägen ~~kunde såkert gjöras til förmån~~ förmånlige för rörelsen. ~~på några ställen~~ Om en vattenledning emellan Kitka och Livojärvi i Kusamo gifves, såsom Baron Hermelin Charta öfver Uleåborgs höfdinge döme synts utvisa, är mig icke såkert bekant, men en sådan vore otvifvelaktigt rätt nyttig. För Kemiträsk skulle en dylik canal emellan Tiiniojärvi eller Suolijärvi vattnen och Posiojärvi icke heller vara utan ~~förmån~~ gagn. Een nog flygtigt på stället gjord undersökning gaf dock icke hopp ~~derom~~ om möjligheten. Den strida Tuuniitsko Elfven skulle derutom förhindra ~~framligt~~ begagnandet. Lättare är sannolikt föreningen af Sierno och Koppelojärvi hvarest nu båtar dragas öfver landtryggen ~~för~~ då man ifrån Kusamo ville nedkomma på Kemi Elf. – Af privat industri hafva Livojärvi Byamän i Kusamo gräfvat sig en kanal ifrån detta träsk genom Kellilambi til Hietajärvi på Kostojoki, hvarigenom icke allena deras utan ock hela Kitka tractens äfven Kuusamo boarnes vattumexport med båt, efter Kostojoki och Iijo Elf ~~til Uleå~~ kunde til Uleå ~~Uleå~~ nedkomma ~~til Uleå~~, ehuru den annan brota af Livojärvi boar begagnas. Den klagan Sirnio Byalagen, såsom derigenom beskrifvade af vatten, som, är troligen icke grundad; och i alla händelser kan olägenheten lätt afhjelpas genom rensning af något vattenfall nedanom dem. ~~Denna kanal~~ Kostojoki är icke blott föröfrigt för exporten utan ock för dess rika skogar och fisken af sådan vigt, at den framför hufvud Elfven ifrån Iijo träsk förtiente rensning.

Til befordrande af Communicationen med Kemistad anser man en förening emellan Kusamo vattnen och Jovi icke svår.(x) Joukamo som utgör en del af de förra, och namnga som ger sitt vatten til den sednare borde i sådant fall förbindas med hvarannan genom en kanal af ¼ mils längd, gräfd i en myrtract på landtryggen: nu dragas båtarna som efter Pistojoki upkomma, med kostnad öfver mossa

(x) äfven Mina och Kuhmoniemi vattnen skola kunna förenas genom Alandijärvi och flere små gölar på landtryggen, ~~som ...~~ Kiwijoki är svår hvarföre båtresor hälst ske genom Kusamo.

öfver Landtryggen något längre fram eller emellan Kusamo- och Yäjärvi. Äfven kunde dessa sistnämde vattnen öfver Vantaja träsk möjligtvis förbindas. Man fruktar dock at i sådant fall de emellanliggande smärre träsken såsom högst belägne skulle uttorka. I Yjo träsk förekommer en smal landtunga Jontiniemi som för dem hvilka passera träsket bringer til 1 mil omväg, och som det smalaste stället där den utgår, om 16 mil i bredd, borde och kunde läte af bonden sjelf genom skäras, så väl egen som resandes och handelns beqvämlighet.

Det är förut anmärkt at Ryske handeln ifrån Kemi sker genom Pistojoki som utfaller ifrån Kusamo vattnen. Det bör nu tilläggas at denna Elf på sina ställen, i synnerhet vid Rovanda och Vuotsar, båtarne ovillkorligen måste dragas öfver land. Man nyttjar derföre hälre gångväg om sommaren, som afviker ofta betydligt ifrån Vattudraget, höga och bergiga stränder. Vintervägen bör högst skall vara ordentligen uphuggen. Byalagen äro på 4 til 6 mil aflägsna ifrån hvarannan, men bestå af så mycket flera hemman såsom Ahtua, Lippojärvi, Jennajärvi m. fl. af 50 til 70 gårdar.

Vintervägar tagas i socknarne efter Vattudragen, såsom Posseu Muonio, och Torneå Almoge, Torneå Elf — Kittilä boar Ounasjoki, Kemiträsket efter Kemi hara til Torneå, men öfver Kitka-Livo- och Pudasjärvi til Uleå, dels genom Kiiminki (hvart ifrån sommar landsväg redan är til Uleå) dels genom Yjo — Kusamo och Öfre Pudasjärvi bönder efter Kostojoki, Yjo Elf o. s. v. Utom Olägenheten af djup snö äro dessa vägar på sina ställen förknippade med största äfventyr — nämnligen fårande ställen förekomma på hela emellan Autti och Vitry på Kemi hara, hvarest flödande Brefs i synnerhet vid Sassöniska, och en isbro vid Sonvun korfva med rymning och lifs fara måste passeras. Man önskade för derföre en vinterväg ifrån Ulkuniemi i Kemiträsk öfver Misijärvi til Autila i Rovaniemi, hvilken beskrifvits som ... en dag kunde tillryggaläggas, och såledee borde uphuggas, samt försedd med något nybygge; eller om vägen måste åtfölja Elfven at den ifrån Autti komme at gå öfver Autinsnando at södra stranden vid Sassäniska, sedan på samma sida öfver Stichtinenaja, den sista til den norra öfver Sonvunkorvanniska, vidare til Matoija ofvan om Vantauokoski, Pesonen och Koisuula til Virio. På detta 4 mils ödelända är ock för resande oumbärligt nybygge, Päkkala belägit, som utan fördelar underhålls svårt går i ödesmål, för åboer, för dem och bonder

Vid alla dessa bondevägar finnes gästgifverier med Reserv hemman dock utan biträde af Häll- Kronoposten besörjes af dem, hvarföre skjuts de 4 öre för milen. Posten til Kusamo går nu genom Kemiträsk fram och åter.

Skjutsen är alla landsvägarne betydliga långa, och i synnerhet där hvarest den sommartid besöres endast med båt, skjutsen förefalla dock ... men 2 ne i månaden. Legan är obestämd och betalas derföre olika; på Torneå Elf affordras för en båt med 2 man dubbel skjuts, på Kemi enkel, halfannan, dubbel och mer alt efter den skjutsandes godtycko, i Kusamo stundom ingen, för öfrigt enkel, i Pudasjärvi til det mästa enkel under trägen klagan. I Yjo är den genom Landshöfdinge resolution bestämd til 35. K., i Sarinkyla til 30 k.s. Synes obillig är vid så mödosamma och äfventyrliga skjutsdigheter resandes påstående at skjutsa för enkel lega, men kanhända äfvenså den skjutsandes om 2 och ½ dubbel. Som per medium 5 timmar kunna åtgå på milen för 2 man, det vill säga 2/4 dagsverke för 1 man, tyckes 40 kopek och på de strideste hålen 33⅓ kop. tilsyn blefva den jemnaste beräkning.

Afvitringar och Storskiften saknas kännbarligen flere ställen. Neder Torneå Byalagen äro sig emellan genom rålinier afskilde, men af dem är ej mer än at endast storskiftet. Någon mätning til afvittring skall för några år sedan hafva skedt i Öfver Torneå; men är ännu förrättningen affärdat. På Kemi Elf hafva Rovaniemi och Tervola emellan år 1790 och 1800 blifvit til några skifade och Storskiftet af Kemi Moder församling är nära at slutas. Kusamo och Kemiträsk blefvo i grund af 1788 års Soldate contract med

Skjuts

Ägodelning.

Kajana Län, hvarti dessa Socknar delloge, perpetuell frie för all Landtmätare åtgärd och äga frii skog och utmark i egen disposition. Pudasjärvi njuter ännu tills vidare ~~förmodligen~~, i följd af sin fordna Lappskatt, en dylik frihet. Carl Gustafs och Simo Kapellen hafva troligen icke undergått annan Landtmätare befattning än Skattläggnings mätningen. Skog och Utmarken äro öfveralt oaffattade.

Denna saknad af ägoskiften förswårar at tänka på förbättradt jordbruk äfven i de mindre tätt bebodda Socknarna. Gemensamma lägenheter, hinder för fritt val af brukningssätt, spridda ängslappar, åverkan och vårdslös Skogshushållning, ägoblanning m.m. förekomma alestädes. Man skyndar sig at ei syna trakter som aldrig odlas, och vårdslöser dem man odlat, såvida de afbetar... tregningsreforms om... genom flere andra Byalag äros verkliga Korsförder. Nybyggen och kronohemman tillkomma dagligen, skatteköpas, och förorsaka trångsel i Byarna, hvarföre utmark och skog i Neder Torneå redan så brister at vid framdeles skeende afvittringen de näste folkas utsockner. Backsittare finna lägenhet at nedsätta sig alestädes til ringa nytta för landet.

Men som Storskiften uptaga oberäknelig tid och kostnad, ~~[illegible]~~ Landtboken derunder ~~[illegible]~~ vanvårdas, och skogs utbytningar falla allmogen til kännbar tunga, söker den ~~[illegible]~~ gärna at undgå dem. Exemplet af Neder Torneå Socken storskifte som i 40 år påstått, åberopas ofta och är i sanning föga upmuntrande. Bristen på Landtmätare, men i synnerhet medhjelpare och lärlingar, och som det tyckes på upmuntran för denna verkeligen svåra tjenstevag gör ock sitt til. I sådant afseende torde mig tillåtas nämna at äfven sjelfva mätningen visserligen betalas sig väl, äfven dagtraktamentet för de öfriga Landtmätare gjöromålen, är betydligt, för Landtmätaren föga förräkningsvärd at fortskynda arbetet så länge han enligt författningarna icke äger rätt at contrahera med Landtmännen om sin drift och flit. För ¼ mils skogslinie påräknas en dag, som uppår på ... dess dag. Öfver arbetet är fruktlöst, så vida Arbets dagar förräkning icke spela til. Således nödgas at följa Saxans långsamma gång, rättar han sig derefter eller offrar sin förlust med kostsamma skjutser emellan flere förrättnings ställen. – i

Hvem [illegible] i denna [illegible] ~~[illegible]~~ för bönderna? At ifrån annat, Landtmätaren i följd af författningarne [illegible] dessa arbete är bunden, vid sitt arbete på dygn, kan icke annat än lägga hinder för ~~[illegible]~~ fortgången om den [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ ... för [illegible] ... i arbete ... [illegible] ... at arbeta [illegible] gemen kostsamma [illegible] emellan flere förrättnings ställen. För ¼ mils skogslinie til ej påräknas 1 dag ehuru den kan uppgå på 2 dagar. [illegible] ~~[illegible]~~ ... förlust. Saknar i Staket för at fortskynda gjöromålen genom antaget biträde nödgas han ersätta sin förlust genom kostsamma skjutser emellan flere förrättnings ställen.

Kunde ei betingas ~~tillåtas~~ omflere ... sådant under publike auctoritetens granskning – skulle är

~~vore deremot något högt betingt landtmätaren at~~ ... ~~tillåtas~~ annan handel ~~[illegible]~~ at 2ne Storskiften ~~[illegible]~~ kunde fastländas på den tid taxan nu anslår för ett ... efter nu gällande ~~[illegible]~~ författning ~~[illegible]~~ Landtmätaren ansvar ~~[illegible]~~ reciprokt emot sakägarnes tröttsamma lidande, såvida han ~~[illegible]~~ ... ~~[illegible]~~ obehindrad ~~[illegible]~~ ... ~~[illegible]~~. Det vore mer löst at någon afverkes nu skedde skeer hänti; så til landtmäns som landtmätares förmån, dock vore allmänlighet bättre än ofvanriktornas – ... för som icke kunna underläggas publika auctoritetens granskning. Om sådan accord under Landshöfdingens pröfning kunde tillåtas, anvordt blott til en del emot borgen under pågående arbete färdigt lyftas, och alla fördröjande obefogade skyldigheter ~~[illegible]~~ Landtmätaren alltvarigen afskaffas, skulle ~~[illegible]~~ förrättningen ~~[illegible]~~ förmärkas. Som snart en skild uppoffringar förestående betyda emot allmän nytta, torde man kunna påstå at Storskiften, äfven i denna ort, anstaliande, icke borde bero – allena på Nybyggarnes frivilliga begäran.

amslag

för ~~[illegible]~~ äfven ... gruntt ... sakägarnes och landtmätarnes godtycke ... ~~[illegible]~~ förebrig ej en taxebestämning efter ... uteund, [illegible] för ... slag af mark, för mätning och fördelning, dock icke at förstärka ... vore den naturligaste?

Med högre kronans förmån, vore det säkert enligt, at de vidsträckta krono allmänningsskogarna som emellan och vida utom Byalagen förekomma, afmättes och på Charta lades. Deras värde, Landets geographiska kännedom, öfversigt af odlingslägenheterna för nybruk, vattudrag och malmanledningar, kunde derigenom närmare upplysas och utrönas. Dessutom torde dessa ortens dyrbarheter under tilltagande folkmängd nog ovarsamt tilgripas, i synnerhet om ~~productionen~~ ~~afskog såsom blefva befordrad~~ exporten af skogsproducter (genom ström rensning) ~~[illegible]~~ blefve befordrad; kännedom och tillsyn ~~[illegible]~~ blir så mycket nödvändigare.

Storskifts grunderna i Torneå Socknar äro skiljaktiga ifrån de öfriga och Finlands i allmänhet. De föra sig på skatt, och innehafvande ägor komma blott såvida i fråga at upodlings kostnaden ersättes eller de fråga – såsom har saknad för den fattigare hemmansägaren större olägenheter än skattejämkning. Bestämda ägodelnings rättigheter finnas icke, men afvitterings domstolar hafva enligt Kongl. Instruction af år 1780 vardt tilförordnade – Afvitterings Landtmätaren började 1782 skilja Kronans och Skattemäns ägor hvartil kronan tilsköt halfva kostnaden.

i allmänhet är Byalagen på besynnerligt vis inblandade i hvarandra – Kuiffrakangas til exempel i Öfver Torneå har 2ne hemman i Kontajerfi bakom Pello By, på 8 mils afstånd. Kurtakko hemmanen ofvanom Kolari By höra til Pello 10 mil nedom. Sowio hemman i hjertat af Kulsanio hörer til Pudasjärvi kyrkogård – Simotråsk räknas enligt Jordeboken til Kemi men i ecclesiastikt afseende til Pudasjärvi. Besynnerliga råtegångar hafva af detta anledningar uppkommit, och oredan kan förmodligen icke utan [en allmän] Jord ransakning afhjelpas.

Ymnigheten af Backsittare och inhysingar utan afgifter och jord, (i Teuvola til exempel hvarest man räknat 87 hushåll eller et större antal än skattlagda rökar) ersätter för ingen del, med den ringa tilgång på tjenstehjon, och det dyrleida biträde de någon vecka om sommarn lemna [illegible], olägenheten af deras tiggeri. De uthugga förödsligt skogarne, föda sig med åverkan på äng, fiske och betesmarker, samt andra skadliga närings grenar såsom brännvins bränning, försäljning, transporteringar m.m. Storskiften äro troligen de enda hjelpemedel för detta onda.

Hemmans Klyfningar.

Hemman mindre än 1/16 dels mantal finnas näppeligen – äfven sådana äro få – de största gå til ½ mantal. Om hemmans klyfningar tänker [författ.] ganska olika – ~~[illegible]~~ ~~i detta fall [illegible] landet~~, ~~väl~~ [illegible] ~~[illegible] allmän [illegible] tycker~~ ~~välmåga, [illegible] den som tala~~ för klyfning den [enskilda välmågan] [illegible] [efter] sammanläggning – Et försök at framställa dessa ~~begrepp~~ efter den erfarenhet orten gifver, lärer ej anses som et onödigt afsteg – Anlaget för sjelfberoende och ägtenskap, idogheten som ogärna svettas för den ofta [illegible] lättjan, och lusten til samarbete, föranleda til klyfning. ~~[illegible]~~ [bägge] Nu måtte ~~[illegible]~~, af nybyggnaden, inköpet af häst, fördubblade inrikes skyldigheter och barn; dock af tränget at förmera sin ringa åker och änges vidd odlas den idoga stundom beundransvärdt – äro bägge så beskaffade, och ingen olycka tilstöter, uppkommer täflan, och efter några år är hvar afstyckade del så stor som det hela var – blir enden frag, inlöser han hemmandel af grannar, eller inköper af en främmande, som med ny styrka och drift ersätter det hvarutinnan den förra äboen brustit.

Hemmans klyfningar ske allmännast i Torneå, Kemi och Kemiträsk [illegible] Byn i Sodankylä [illegible] har därigenom inom 20 år ansvuxit ifrån 4 til 20 hemman

Bulagen ske [illegible] 2ne bröder (emellan)

Någongång förbises bägge frage i hvilket fall likväl skulden är at söka i et vanlottadt läge och bristande odlingsmark. ~~Allmännast klyfver hemmanen i Torneå, Kemi och Kemiträsk. [illegible] inom 40 år [illegible] 4 til 20 hemman. At klyfning [illegible] til [allmän] [illegible] [illegible] gifver exempel at [illegible] et af de klyfta hemman befinner sig väl~~ – ~~Det~~ [Deremot] at välmågan ~~icke~~ ~~[illegible]~~ ~~som~~ vid samvistanden i större hushåll och sammanläggningar ~~[illegible]~~ ~~här~~ besparar ingen löser – Inrikes afgifterna äro okänbare ~~och~~ sammanboendet fordrar mindre hus – flere händer göra lättare arbete och en ledigare tid användes til enskild industri, handelsresor m.m. Lyxen, behof och goda anlag verka vid klyfning, utrotas här anmärkningar och begylle – ~~Det är~~ ~~[illegible] at välmågan [illegible]~~ I sy vara ~~[illegible]~~ dessa välmåga ~~[illegible]~~ syndes ~~[illegible]~~ ringa nog til Staten, ännu mindre til landets upodling, och minst til de kring boende grannarna, af hvilkas svett och ~~[illegible]~~ [fraghet] [dänne] den oftast njuter frukten af näring. – Det är ganska förtönt at giftermål och population tilbakahålles, at mortaliteten ökas, och at et republikanskt tvång med uppkommer som förstörer samman lefnaden. Brisjelsen för sådana samfundigheter är allmän ~~(de [illegible] i Torneå [illegible])~~ hvarföre hithörande exempel icke saknas. Reisenen i Pudasjärvi bestående nu af 38 för 50 år sedan af 60 personer hvarifrån inom mannaminne ingen utflyttat, utom någon [enda] qvinnsperson, har 7½ Tunland åker och 18 kor, då det klyfta Taipaleenkoski i dess granskap ~~[illegible]~~ på hvardera andelen [~~[illegible]~~ föder] 17 kokreatur. Det förnämsta ~~hemmanet~~ ~~[illegible]~~ näring är sorlad på svedjan och fiske, idkade af flere gråhårige bröder som har dömt sig til et evigt celibat – Oulola i Kemiträsk förödstet en god åkerbrukare med flere sammanlagda hemman, har förmått sina bröder til en ogift lefnad – Lahtinen [illegible] samma ställe förlorade för något år sedan af 24 personer folkstyrka så många i en smittosam feber at utom 4 enkor och några barn endast husbonden återstår. Mattila i Simo af 3 hjonelag och 23 personer husdräll, har mycken handel men svagt åkerbruk – Pulkama

i Rovaniemi en framför andra stuten Jock skat är utan att fordrande hållande ensam styrka och nedlagdt arbete på Jord-Torkö ett kloster af missnöjda Syskon – o. s. v.

Klyfning

att det ... skulle tala för hemmans klyfning ... Om kello By vid Uleå som til qvarska fria andelar är styckad nu upvisar, idel fiskare, och några ställen i Skogstrakten hvarest klyfning skedt äro svaga, beror sådant, dess, af för trängt utrymme, det, af ogynsam lokal, frost, myrlöyor m. m. Men fullkrika åker enforenhet torde dock vara för sammanläggning, hvartil skälen (som här icke göra rum) äro flera i synnerhet tilgång til Torparnes – Et vigtigt skäl för klyfning härflyter af lösen til samarfva, såsom menlig för både Tagaren och gifvaren. Den förra förtär sin obetydliga penning snart – Den sednare sätter sig i skuld som en Bonde sällan betalar.

[illegible] dock, torde de ofta sökas på svaga ställen [illegible] personligt afseende til [illegible] ernas [illegible] noggrannaste pröfning af ställets [illegible] (hvarvid myror och mossar icke må tagas som odlingbare). Dessutom borde hemmanstagaren (åtnöja sig) med den hälften inne haft [illegible] gravera åboerna. Afven så kallade Sytningar äro [illegible] tunga för svaga styckade hemman som icke utan särskildt [illegible] borde godkännas.

Som hemmansklyfvaren har något at börja med, är denna odlingsväg i alla fall bättre än dåliga nybyggares anläggningar.

Nybyggare.

Nybyggares öde är svårt. Under den tid de lägga hand vid byggnaden och en jordlapps upbrytning, nödgas de hålla sig til de sinkfulla näringsgrenarne jagt och fiske – Bär i skogen och halm til bröd som på släta skogar gräddas utgöra hämmer flera mans näring. Synen förvärras nu i den nybyggda stugan, (fordom efter nybyggarens upgift allena, hvarunder händt, at andre [illegible] [illegible] som på sedler icke stå at odla) och skatten fastställes provisionelt enligt 1800 års Riksdags beslut. Nu tilgriper Nybyggaren sina glest bevuxna myrfläckar, anmäler sig til underståds

spannmålen hvaraf landtmätaren för [illegible] besvoret (tagit hälften), hvilket med Björnen om sin enda ko och förlorar sin vanligtvis dåliga häst. Bärnhopen ökas, missväxter inträffa tidt och ofta och ingen biförtjenst är för aflägenheten at tilgå. Då tar han af Kronan och enskildta njutit näste med ränta återbäras. Efter 15 års sådant tillstånd påkommer halfva grundräntan och Socknen samt prästerskapet äga at uttaga sina rättigheter. Hans åker kan vid denna tid vara 2 geometr. Tunland och ängen gifva foder för 4 kor och 1 häst, hvarmed han vid 20 året möter af sin skatt, Rotevarens afgift, en öfverfrämning af ursökte skyldigheter och kappstagare, och måste således ofta, olönt öfvergifva et arbete hvarpå han tilsatt sina vackraste dagar. Denna utgång är i synnerhet allmän i de socknar som af äldre tilhört Uleåborgs län, och orsaken är hufvudsakligen den, att skatten af framledne Landshöfdingen D: Fr. W. Carpelan provisionelt bestämdes til 1/4 mantal hvarunder ingen antogs. I Torneå Socknar som underlydde Westerbottens län har en lindrigare princip vunnit följd och de flesta Nybyggare bärga sig. Genom trängt torde det sällan lyckas at uphjelpa näringarne. Som för öfrigt deras trefnad är säkraste grunden för Statens inkomster äro alla fördelar skenbara som hindra deras upkomst och flor.

Erfarenheten har lärt at Landets uppodling icke sällan vinner af den ovilkorliga frihet hvart hjonelag äger at som nybyggare nedsätta sig i aflägna skogar. Större delen af sådana bygga en koja, gräfta för sin skull en liten åkertäppa för at återkomma under större spannmålen, underhålla sig i öfrigt med [illegible] i andras fisker och fogelfängen samt genom Renskjutsar, och då skatten skall åkomma, lemnas stället i en slags öde. Jag kallar det en slags, ty nybyggaren nedsätter sig gärna i närmaste granskap [illegible] i tysthet så länge [illegible] någon (hobergning [illegible] gårdesgärdarne stå uppe) Kronan och Kulturen til förlust.

At förekomma dessa olägenheter torde några lagar [illegible] auctioner [illegible] eller skatte förmedling [illegible] utvägar lära icke gifvas. I alla fall vore det billigt at nybyggaren åtnjöte frihet för ursökne afgifter och skyldigheter til viss grad, så vida han betalar den [illegible] Socknen eller rättelsen Kronan, genom [illegible] Kulturen verkar til Climatets förbättring – någonstädes är han ock nödvändig för [illegible], såsom Pelkola i Rovaniemi hvarom förut är nämndt.

I Kemi Härad voro 1813 – 58 kronohemman och nybyggen öde.

Skatt.

Skatten har här som annorstädes den allmänna obequämlighet at de höga markegångs priserna falla på de svåraste åren, och bördan är således störst då styrkan är minst at bära den. Man skulle således föreställa sig at den med större lätthet utgjordes i Valuta, men som naturligtvis endast goda emottogos, och de båste icke kunde finnas felfrie, voro följderne lätt deraf, at valutan, efter en lång och besvärlig transport blefve casserad at återföras eller till vanpris försyttras. Af sådan anledning anse sig Indelnings hafvare mera vanlottade än andre. Äfven Kronans förlust vore at befara, genom vanvård och bristande valuta afsättning.

Skatt och utskylder äro för öfrigt icke at öfverklaga. Den mäst kännbara af dem (i synnerhet som allmogen ännu icke hunnit hämta sig efter sina svåra missväxter) har varit Soldate Torps arrendet. Man kan ei neka at denna utskyld medtagit det redbara som var öfrigt, och föranledt till skuld, men en lyckligare tid och allmogens sparsamma lefnadssätt ~~[illegible]~~ skola (åfven göra) denna dräglig. I allmänhet är denna utskyld at anse tyngre här än annorstädes så vida Soldate Torpen icke kunna utarrenderas, emedan Bräckligheter alle städes finna lägenhet at nedsätta sig utan ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ någon tyngre.

Mycken olikhet förete sig både Socknar och hemman emellan, i afseende på Skatten. Socknarne vid Torneå Elf njuta fördelen af en lindrigare indelning efter Westerbottns stat, än de öfrige. Äfven är Jordmånen bättre. Anmärkningsvärdt torde vara, at neder Torneå boen, oagtadt dess betydliga andel i Laxfisket samt större rörelse, liquidera sig svårare än öfverbyggarne som äro gansk noggrann med sina utskylder. Ibland de öfrige Socknarne bär Rovaniemi och i synnerhet Pudasjärvi lättast sin dryga skatt ~~[illegible]~~ hvartre i synnerhet goda ängeslägenheter och låg rotering torde bidraga. Kusamo med hög mantals beräkning kan ei särdeles vara graverad af den obetydliga Lappskatten. Kemiträsk har den lägsta skatteberäkning, men deremot nog dryg rotering nemligen 15 Roter på 9½ mantal. Vacance afgiften är derföre kännbar och dåstädes. Kemi tycks vara den mäst betungade af sina ~~[illegible]~~ utskylder. Såväl åkerjordmån som ängeslägenheterna äro mindre fördelaktige. Laxfisket i den strida Elfven gör men besvär men löner sig mindre än man skulle föreställa sig. ~~[illegible]~~ an Bonde är skyldig och Folkmängden har icke ökat sig på 40 år.

Hvad de nordligare Socknarne beträffar må här anmärkas at Sodankylä förd 100 år sedan skola endast Lappar funnits. 1738 äro 31 Nybyggare anmärkte. Kemiträsk och Torneå blef mycket förr bebygdt, hvarföre de ehuru i folkrikhet och uppodling vida företräde framför Sodankylä, altid saknat förmånen af lappiska privilegier, i bägge berörda ut...det afträffer &c.

I nån af hemmans lägenheternas fördelar förekommer ~~[illegible]~~ ~~realt~~ mycken olikhet, hemmanen emellan. Orsaken ligger till en del i beskattnings grunden, lagd på naturförmåner som af sig sjelfva försvunnit eller frångått genom författningar. Flere hemman vid Torneå Elf hafva lidit genom förlusten af sin Strandrätt då Regala Laxfisket 1791 kom allmogen till handa. Fiske för öfrigt och tjärubränning hafva flerestädes uphört såsom i Carl Gustafs Socken. Kronofogde Kocksi -Storkning ~~[illegible]~~ 1806 gjorde betydliga förändringar. Sålunda förlorade Jarko och Kalpi i Rovaniemi all sin åker, och Körkö derstädes 6 kofoder äng, hvaremot hjelta längre ned ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ vunnit lika så mycket af uppländning och nedförd... Lapinniemi och Kaakola byar anses högst skattdragande så vida ängarne tagit mossa, någon ersättning är njuten i lag rotering. Flere hemmans åboer draga bördan af sina förfäders lättja, andre af den fordom tillåtliga sedan at såsom hemgift afskilja äng och åker. Sålunda föder Heikkuri hemman i Raumo by af ½ mantal 8 kor, och Kangas i Kakama om ¼ mantal 4 kor, bägge belägne i Neder Torneå, hvaremot andra ¼ hemman i samma Byalag hålla 10 till 18 kor. Et af skälen till de nyare hemmanens vanmagt ligger (i synnerhet är mindr) i felagtiga syner och den åsatta Provisionella Skattens öfverdrift, hvilket är synbart af ödesmålen i Pudasjärvi, en Socken som för öfrigt har goda fördelar och lefver bättre än de öfrige ~~[illegible]~~.

Olikheten är troligen störst i Torneå Socknar, hvilket är en naturlig följd deraf at sedan 1667, då sista skattläggningen skedt, ingen skattejämkning eller ordentlig förmedling, utom vid enskilda ödesmål, för sig gått. I Kemi och Rovaniemi hafva ordentliga Skattläggnings commisioner såsom i Finland för öfrigt, blifvit hållne, hvarunder förmedlings resterne ifrån 1747 till 1786 afskrefvos. Kemiträsk och Kusamo

borde vara

fria för all åtgärd i sådant fall.

En skatt upbäres til Kola fästning af Kusamo Kuolajärvi och Sodankylä, upkommen förmodligen den tid, tracten beboddes blott af flyttlappar som ömsesidigt om gränsen idkade näringar. Nu under Hans Kejserlige Maj:tts Regering har den afstadnat. Skatten utgjordes mäst i skin af Bäfrer, som icke mera finnes.

Magaziner.

Nu är Gud i vare lof, nöden öfveralt genom en lycklig årsväxt temligen afhulpen. Dock kunna Magaziner ej annat än anses oumbärlige i et land hvarest misväxter så ofta beröfva almänheten sin bergning för det närvarande, och med utsädet äfven hopp för det kommande året. I anledning af 1735 och 1739 årens Kongl. Resolutioner, erhöll allmogen i Torneå 1760 tilstånd at lösa Krono Spannmålen efter 1736 års lindriga markegång til enskilda Sockne magaziners inrätning. En sådan skedde äfven då, hvaraf några Tunnor efter 1809 års fredsslut ännu i Öfver Torneå ock Kalume voro behålne [illegible]. Om en sådan inrättning annorstädes varit gjord är mig obekandt.

Frugtan för Byggnad af Sockne magazin och misstroende til förvaltningen, torde vara desse helsosamma inrättningars [illegible] Vestigia terrent är Bondens Motto. [illegible]

På några ställen vill man anse Krono Spannmålen endast den upläter tilräcklig; helst crediten under svår år i alla fall blir nog svag. I Kemi träsk öfverblefvo 10 Tunnor i Krono boden af sådan anledning sistförledit år, oagtadt det mäst trängande behof.

Med de vilkor som allmogen sett sig kunna antaga Regeringens omsorgsfulla förslag om Sockne Magaziners inrättning, är befarande at de icke komma i stånd. Kemi träsk ansåg sig kunna bruk få i början at behörig quantité icke stor at samla. I Torn[eå] Kemi, Rovaniemi och Muonionjärvi antogos de til en fasad [illegible] af ½ til 1 Tunna på mantalet efter 3 à 5 års påföljande lyckliga Skördar. Endast det nu blottade Kusamo insåg behofvet hvarföre Makande förslag til en bod med 2 golf är upgjordt och Spannmål påräknas ifrån de näst gränsande Socknar. Et Kron Spannmåls magazin i samma afstånd ifrån [illegible] Öfre Muonionjärvi på 3 mils afstånd, där förläggas är så mycket länge sen, som transporter fram och åter under de här [illegible]

tidt och ofta städse inträffande misväxterne således undvikes.

Som Kronobodarne vanligen rymma 3 års intägt, några nya förmodligen komma at upbyggas vid Torne Elf, och en eller annan socken sedan har egen Cassa Bod, torde desse til allmogens lättnad jämkas för ifrågavarande behof, [illegible] åtminstone til en början, at sådant tilräckeligt för några Kappor [illegible] af rågen. [illegible] [illegible] icke hvarföre allmogen [illegible] förr än i [illegible] tiga föreskrifter at verkställa [illegible] i sådant fall

Krono Magaziners Föreståndare äfven hafva vården om Socknens förråd [illegible], under lika rätt och ansvarighet. [illegible] En utdelnings sätt et af [illegible] faktigen åkas blott med en utdelnings resa om våhren, som afvärken för året kunde ersätta och utmätnings kostnaden blefve den förnämligste [illegible] så at det borde ske genom lån eller köp, hvarvid [illegible] det sednare [illegible] lindrigare och allmogens egen bespararing til behöfvelig stund, då den faller den fattige mer dyr at lösa. Man borde förnuftigt föreställa sig at helgden af et nödbröd vid alla tilfällen blefve respecterad.

Tiggeri

Tiggeriet är snart den svåraste af landets oredor. At öfverbygga desse äro nödvändiga [illegible] De första hafva äfven återgått i räkning på rikare Skogsafvel. Men de som skyddas ock en vandrande sysslolöshet af allmogen sjelf. Om någon kan af arbetshus är öfverflödigt at namna. I Wester botten skall man hafva vidtagit at genom underhålls auctioner försörja en del Sockens fattige som icke få rum i Rotorne, och anslagit der til 6 Kappor Korn af Röken, [illegible] då den genom redlighet och arbetsamme kostnad är mer än måttlig [illegible] vinnes.

Tjufnader.

Äfven äro tiltagande Tjufnader på gränsen en betydlig olycka. Med et slags öfverseende bemöttes, vandra våldsverkare af detta slag oupptäckte gårdarna emellan. Antingen den kända phrasen: Inne Tua rex agitur &c, fruktan för revon vankända, öfverflöd på löst folk under tiden vid bristande bevisning, [illegible] tidigt en spåstraff som ögonskenligen, förvarar det onda genom afslägsenheten. Många prester icke kunna åga rum för våldsverkans grymande fasom för odjur, de förra äro för ingen del bättre. Redlighet genom främst uppfostran lär alltid och i alla stater blifva blott en lycklig dröm. Allmogen är dess förnöjelse processgirig af advocaturen förledde til upphof, insvängningar, plägt och andra ting hafva flere processat sig fattige.

Stads anläggning.

Om anläggning af en Stad emellan Uleå och Torneå skulle böra [illegible] ... – production är ännu i [illegible] linda, som den till största delen beror på folkökning, skulle förmodeligen afsättnings tillfällen [illegible] långsamt båta. – Sedan Bond handelen nu blifvit [illegible] och skeppsfarten på utrikes orter ökat, vill man anse [illegible] för landtmannen icke obillig [illegible] för aflägsenheten – [illegible] [illegible] ... gjorda skulle genom passen Uleåborg [illegible] Spannmål. [illegible] ... med säkerhet kunde önska, vore, at i kusten flere skeppsbyggnads platser såsom vid Alhawa, Kuifvaniemi m. m. men tråkigt blefve begagnade åfven af främmande; hvilket [illegible] för at köppa [illegible] ...

Vid valet af stället kunde ock vidrigheter möta. Om i et af Konung Gustaf I. bref 1531, Ijo nämnes såsom en laga hamn i Norrland, kunde dermed icke förstås Ijo Elfs mynne, åtminstone icke sådant det nu är: redden är öppen och så grund, at då 4 til 5 fots jagter inlöpa i Elfven, nödgas de vid upkommen storm qvarstadna och afvakta upsjö för at utgå. Olhawa en by af 6 hemman, vore så til hamn som lastnings tillfällen vida bättre. – En liten skogs Elf framlöper där som förofrigt är grund men i mynnet djup at 12 til 15 fots fartyg kunna inlöpa och ligga säkre. Den närbelägna byn Utmarken [illegible] för en stads anläggning tillgänglig. Ifrån 1/2 mil afstånd ifrån byn hafva större fartyg derstädes blifvit byggde. Dock har stället den olägenhet at det ligger 2 mil ifrån Ijo Elfs utlopp hvarifrån största tilförseln vore att påräkna. Ehuru på Carl IX befallning år 1605 anstälter började til köpstäder inrättande i Vasa Uleå Torneå och Ulencå, nämnes åfven Kemi; men så väl då som ännu hade den vand och vore nyss för nära Torneå. [illegible]

Enligt någon författning skola Stapelstäderne [illegible] at hafva köpställen vid kyrkorne – Det monopol [illegible] kunde [illegible], gör dess nytta ovisst – at allmogen vid behofvet kommit vore nöjda lika för sig men betala mycket för köpman, är gifvit. Ymse varor emottages troligen icke, tilföres åtminstone sällan eller aldrig, täflan vore förekommen, och bonden skulle slumpa bort det ena efter det andra för at slippa nedresa – Det är bemödedet at [illegible]

61

man så litet begagnat denna rättighet – Hvad vore icke bränvins bränningen för en rigtande inrättning, och 1800 års förbud emot det minnet förstämmer på 4 nära kyrkorne kunde så mycket lättare glömmas, som i aflägsna byggder en Vestergårds behofven sig en Sup, så väl som någon annan. – Ifrån der voro Kittilä och Kusamo förnämligaste ställen. [illegible] kampa hur salt Spannmål Tobak spik stål Salt kand blefve begärliga varor och skinhandelen säkert indrägtig.

Kyrkor.

At kyrkors anläggning få til upplysning som sväd emot vinn ... insokne bjurstenän och landtbrukets förkofran torde vara ... skåla vid Simotråsk för derföre upgifvas som et ... en sådan, så vida det är vid pass 10 mil ... kyrkor med [illegible] från ...

Det ena man således til önskan; besynnerligen med säkerhet kunde önska (at vore) kusten flere skeppsbyggnads platser – vid Olhava, Kuifvaniemi Ijo m. m. men tråkigt blefve begagnade, åfven af främmande – hvilket dock [illegible] för det närvarande förgör at köppa såvida de noga kusterna åfven att uthjerra sådana.

Stads anläggning.

Om anläggning af en Stad emellan Uleå och Torneå skulle bära [illegible] production är ännu linda, och som den till stor del beror på folkökning, skulle förmodligen afsättning tillfällen nog blott långsamt båta – Sedan Donat hande me blifvit [illegible] allmän och skeppsfarten på utrikes ort ökad vill man ännu valorera [illegible] för Landsmannen icke ob[illegible] [illegible] för aflägsenheten – [illegible] öfvers almoge till exempel [illegible] [illegible] skulle genom [illegible] Uleåborg [illegible] Spannmål [illegible] med säkerhet kunde önska, ej kasta flere skeppsbyggnads platser såsom, vid Altawa m. m. men tvägit blefve begagnade äfven af främmande hit [illegible] de [illegible]

[illegible]

man så litet begagnat denna rättighet – Hvad vore icke Bränvins bränningen för en vigtande inrättning, och 1800 års förbud emot dess införsel [illegible] på 4 nära kyrkorne kunde så mycket lättare glömmas, som i aflägsna byggder en Besparing behöfven sig en Dryck så väl som någon annan – Härstädes vore Kittila och Kusamo för månligare Ställen, [illegible] Hampa Lin Salt Spannmål Tobak Spik Stål Ull Kläd blefve begärliga varor och Skinhandelen säkert indrägtig.

Kyrkor.

At Kyrkors anläggning [illegible] få till upplysning som står emot vinnighetsne insokne Tjenstemän och Landtbrukets förkofran torde varas afgjort – Sätskala vid Simotrask får derföre uppgifvas som et tjenligt ställe för en sådan, så vida det är vid pass 10 mil aflägse ifrån alla omkring liggande kyrkor med ganska svår communication – Ehuru Ofver Tornea äfven [illegible] kunna för öfverbyggarne i detta affseende – dock utan höga [illegible] Sävonnud bitrade kunna läsarne pro intedem stället vara bär gade.

Näringar allmänhet.

Hvad förbättringen i äldre och tillägg af nya närings grenar beträffar, må summariskt anmärkas, at en för morgondags brödet bekymrad allmoge hälst väljer sådane som gifver afsättning med minsta utdrägt af tid [illegible] säkert vatter[illegible] Pottaske tilverkning framför de enklaste vattnverk, för den af Saltpeter-handsfagen framför de enklaste [illegible] produkter af all hävd än af af hampa och Lin – Olika loral och naturförmåner komme och i fråga [illegible] Öfver Tornea till exempel och Pudasjärfvi Sockar längre trakter, Bjelkar, Plankor, Master, Skeppsvirke [illegible] Skenihan i Röd malms smältningar, med tiden Bergverk; Skenihan i Pudasjärfvi, Simo menig det samma, må hända af rikare art – Pudasjärfvi, Simo Tervola Skönd Läglägenheter; Kemiträsk, efter Skeds Ströms renovering (snarare fartygsbyggnader; Kusamo endast tilverkningar för Landtransport, såsom Pottaska, samt grofva kläden, Terpentin m. m. må hända bränvin på arkangelskt mjöl, Kräsafvel af Dyrbar race etc. De öfriga Landtbruk och kanske Saltpeter – Det torde knappt behöfva tilläggas, at Bondens arbetsamhet ä om Sommarn okändelig,

nästan beundrangvärd, och at det egentligen åt hans vinter sysslolöshet som tarfvar et ömt hänseende; hälst hvardags giöromålen då, såsom en aktningsvärd författare om Finland i allmänhet anmärkt, består uti at på morgon stunden hemsläpa et lass ved eller hö, slumra vid et nät, lappa sina skor, eller spjelka pertor (?) til afton.

Prämier.

Hvad Strömrensning och ökad afsättning på utrikes orten skulle göra för skogs til verkningarnes och Storskiftens fördelaktiga bruket förkofran, kunde inflyttningen och Prämier, dock även nog svagt uträtta för slöjderne – ~~Om~~ inflyttningens förmånliga verkan ~~både~~ skulle orten för ... är ... någon erfarenhet ... Prämier hafva i den allmänna ... föresatta, en sådan fullkomlighet som åtminstone närmaste efter tid icke bör kunna klandras, och såsom ... vår någon gång skenbara dygder i verkligheten ... fått at lemna förtjensten ... ~~dock gifvis icke~~ åndra ... någon grad af medborgares välvilja, ... orten har verkligen saknat uppmuntran i detta afseende – Om Prämiers vanagt hos en mindre hyfsad nation kunde befaras, torde det kanske ... blifva at länge dem närmare efter opinionen, såsom, at genom et distinctions tecken utmärka förtjensten med något hedersrum vid allmänna gudstjensten – ~~Det kunde blifva ...~~ ... ~~förtjent kunne~~ ...

Som norra delen af Uleå län, Tyrvis (?) med dess kapell inbegripne, i Oeconomi och kostnadsfält betydligen afviker ifrån den öfriga icke sändeles vidsträktare delen af Fastebygden, ville jag förmoda at et Sällskap af Landthushållare i Orten med den förmåga en högre inflytelse gifver, närmast kunde uppfylla Kejserlige Hushållnings Sällskapets välgiörande afsikter och åsigter för orten.

I föregående anteckningar, den Kejserlige Hushållnings Sällskapet täckes med godhet upptaga blott såsom en enskild mans begrepp om allmänna angelägenheter ~~hänseenden~~, har jag sökt at förena praktisk fullständighet med en lärd korthet; men olyckligtvis hafva bägge syftemålen förfelats och den strängaste nödvändighet allena tvingar mig at lägga dem under Kejserlige Finska Hushållnings Sällskapets ögon.

Torneå den 9 Martii 1815

Henric Deutsch (?)

Hemställan till Högloft. Kejserl. Finska Hushållnings Sällskapets nogare ompröfning, huruvida följande Tem uti Project Läroboken i Landthus...

Sällsk. d. 1. Julii. Berättn. Utsk. d.

Välborne Herr Lagman och Profes,

och

Högloft. Kejserl. Hushållnings Sällskapets

Samtelige Herrar Ledamöter.

Uppå Högloft. Kejserl. Sällskapets anmodan har jag nu å nyo genomgått den till mig insända år 1803 tryckta Project Läroboken i Landthushållningen för Finska Bonden. Jag har derefter i anledning så väl af de anmärkningar Herr

nästan beundrang värd, och åt det egentligen åt hans vintersysslolöshet som tarfuer et ömt hån seende; hälft hwardags gjöromåle då, såsom en agtningsvärd författare om Finland i allmänhet anmärkt, består uti at på morgonstunden hemsläpa et lass ved eller hö, slumra vid et nät, lappa sina skor, eller spjelka pertor sid afton.

Hvad Strömrensning och ökad afsättning på utrikes orter ... Storskiften för Land...

Främier.

Directeuren Grevesmöhlen och jag vid nämnde Lärobok långt förr detta insänt, och hvilka anmärkningar uti Högloflige Sällskapets år 1807 tryckta Underrättelser finnas införda och mig nu äfven Gunstigt blifvit meddelta, som äfven af några mina egna nu under detta arbete gjorda observationer, äfven föreslagit en hop ändringar, att innan denna Lärobok's omtryckning och slutelige utgifvande till det allmänna undergå Högloflige Sällskapets ytterligare granskning.

Att fullkomligen svara emot detta mig gjorda så smickrande uppdrag hade alltid varit för mig alldeles omöjeligt, och nu så mycket svarare, som Högloflige Sällskapet alldeles icke behagat lämna mig något det allraminsta yttrande hvarken öfver de critiserade ställen i Läroboken, eller öfver de därvid förut gjorda anmärkningar. Jag har därföre icke annat kunnat föreställa mig, än att dessa anmärkningar förefallit Kejserl. Sällskapet icke alldeles obehöriga, men dock behöfvande ytterligare granskning, jämförelse och jämnkning, i synnerhet på de flera ställen, där Författaren och granskarena sins emellan varit af alldeles stridiga tankar: och hvaruti decision efter min tanke hade tillkommit en tredje, oväldig, erfaren person att projectera. Detta har föranlåtit mig att under Rubrik af Hemställan uppgifva mina skäl till den af dessa olika meningar, som jag nu igen antagit, och till de ändringar jag på sådana ställen föreslagit, i hopp att därmed underställa Kejserl. Sällskapets erforderliga slutelige pröfning.

Hemställan till Högloflige Kejserl. Finska Hushållnings Sällskapets nogare ompröfning, huruvida följande som uti Pinnet Läroboken i Landthus-...

nästan beundransvärd, och att det egentliga af hans vinter-sysselsätt-
het som tarfvar et ömt hänseende; hälst hvardags gjöromåle
då, såsom en aktningsvärd författare om Finland i allmänhet
anmärkt, består uti at på morgonstunden hemslapa et lass
ved eller hö, slumra vid et nät, lappa sina skor, eller spjälka
pertor sin afton.

Främier.

Hvad strömrensning och ökad afsättning på utrikes orten...

Hemställan till Högloftl. Kejserl. Finska Hushållnings Sällskapets nogare ompröfning, hurvida följande...

Såsom icke mäktig i svenskt har jag icke
kunnat begagna de insända 2:ne Finska af-
handlingarna, hvilka nu åsven återfölja, jemte
1807 års af trycket utgifne Underrättelser från
Kejserl. Hushållnings Sällskapet: Sjelfva projectet till
Lärboken med Nummer och Notisstafver i bradden,
som hänvisa till de för hvart ställe deruti
föreslagne nya ändringar, införde uti 2:ne
nu vidfogade sårskilta pappers häften.

Slutligen hoppas jag att min uprigtiga
bekännelse uti ingressen till mina förra gån-
gen insända Anmärkningar vid denna Lär-
bok, att nemligen icke äga någon egen erfaren-
het uti åkerbruket: och mindsedan den tiden
visst icke tilltokts, utan genom olyckor, ålder
och en högst plågsam sjukdom dageligen afta-
gande kroppens och själs krafter för mig skola
utverka Högloftl. Kejserl. Sällskapets benägna
öfverseende med det feltaktiga uti mina Förslag;
men för Lärboken en så mycket strängare gransk-
ning, som min lydnad för Högloftl. Kejserl. Säll-
skapets befallning hvarken åsyftat eller kan
tillvinna mig annat beröm, än att jag efter
min ringa förmåga ännu en gång sökt gagna
och tjena mitt Fosterland.

Med djup vördnad framlefver

Välborne Herr Lagmannens och Presidis
samt
Högloftl. Kejserl. Hushållnings Sällskapets

Bennvik den 26. Martii
1814.

ödmjukaste tjenare
Peter Johan Bladh.

nästan beundrangsvärd, och at det egentligen af hans vinter-sysslolöshet som härflyter et ömt hänseende; hälst hvardags gjöromålet då, såsom en aktningsvärd författare om Finland i allmänhet anmärkt, består uti at på morgonstunden hemsläpa et lass ved eller hö, slumra vid et nät, lappa sina skor, eller spjelka pertor för afton.

Præmier.

Hvad strömrensning och ökad afsättning på utrikes orten ... för skogs tilverkningarne och storskiften för land...

Hemställan till Högloft. Kejserl. Finska Hushållnings Sällskapets nogare ompröfning, hurvida följande sem uti Project Läroboken i Landthushållningen förekommande ställen böra bibehållas eller ändras: Jemte Förslag till ändringar, i fall de skulle finnas nödiga.

1:mo Ehuru den okände Auctorn till Läroboken pag. 40. så positift yrkar, att Stor-diken böra dragas längst ned at sluttningen på en jämt hällande åker; och ehuruväl han, emot andra Landthushållares kända föreskrifter, stöder denna sin Sats på åberopad egen erfarenhet; har jag dock, oacktadt mindre kännedom och erfarenhet uti åkerbruket, antagit och förenat mig med Herr Öfver Directeuren Grevesmöhlens motsatta, och pag. 11 och 12 uti dess tryckta Anmärkningar vid Läroboken anförda påstående, att nemt:n diken böra dragas tvärs öfver en sådan hällande mark. Ty utom det att Öfver Directeuren Grevesmöhlens föreskrift så påtagligen instämmer med Theorien och med den med dikning påsyftade afsigten; så har jag under mina resor här i orten omkring Värdsaningstiden ögonskenligen funnit, att nedra

andarne af alla efter sluttningen dikade åker tegar, i synnerhet om de varit långa, icke allenast ännu varit sura, utan till och med alldeles vattu-dränkta, då samma tegars öfra ändar redan dambat af torr-ka. Många förståndige åkerbrukare här på orten icke allenast bland Ståndspersoner utan ock bland Allmogen, äro äfven alldeles öfvertygade om en tät tvärdiknings förmoner på sådan mark.

Likvist torde detta diknings sätt allestädes icke vara lika nödvändigt; utan äfven det andra sättet på sina ställen äfvenså, om icke ännu mera förmonligt. Mer eller mindre stupande sluttning: mer eller mindre myckenhet tillflytande ofvan-vatten gör härutinnan mycken skillnad. En åker, som ganska litet håller; men vår- och regn-tider är utsatt för öfversvämning från ofvantill belägna högre och större Land sträckor, fordrar naturligtvis flera och större diken långs efter sin obetydliga sluttning, än tvärs öfver densamma. Hvaremot mycket stupande åkrar tvärtom böra med många och tätt intill hvarandra dragna tvärdiken vara försedde, om de ifrån syra skola kunna befria de emellan dem liggande tegar. I enlighet med denna Theorie är ändringen Lit. A upsatt, som underkastas Kongl. Sällskapets högtupplysta ompröfning.

2° Herr Öfver Directeuren Grevesmöhlens påstående (pag. 12 uti dess anmärkningar.) att Skog på norra sidan kan tolereras helt nära åkergärdet, har jag icke antagit; utan, efter det jag emot Skog på Betesmark och äng förut anfört, anser jag den ännu skadligare tätt invid åker

äfven på norra sidan. Den hindrar ju den välgörande morgon-Solen ända intill kl. 9. på Förmiddagarna, och börjar redan kl. 3 på Eftermiddagarna att gifva skugga åt de närmaste åker-styckena. Ja äfven under de sex timmarna midt på dagen, som denna trakt obehindradt af Solen upplyses, så återkastar visst icke Skogen, som en mur eller en vägg, Sol-strålarna mot åkern; utan tvärtom insuper dem och afkyler sitt grannskap. De stora Snö-drifvor, som med Sydlig Vind om Vintern samlas uti Skogslaggen blifva också där längre in på Sommaren qvarliggande, än de mindre drifvor, som invid Gärdslegårdar tillkomma, men hvilka dock redan i sin mohn äro nog skadliga för under- och bredvid-liggande åkerstyckena.

Min tanke är därföre att auctors Text på de fyra öfversta raderna af 42a sidan uti Läsboken bibehålles oförändrad; därest icke den ännu tydligare sålunda kunde uttryckes: "Endast i Norr, och det på något afstånd från åkergärdet, kan en på högland och torr mark växande tät Barr-skog vara nyttig såsom skjul emot nattfroster och de kalla Nordan Vindarna." Ty en sumpig och gles Skog gör icke engång detta accidentela gagnet.

3° Sedan var auctor på 49de sidan uppräknat alla hos oss förekommande ämnen, som göra till åkerns gödslande, anför han förnämligast trenne sätt och trenne ställen att samla dessa ämnen, nemligen: Först uti vanliga Gödsel-stackar af den Boskaps spillning, som faller under den tid kreaturen födras inom hus: För det andra af samma slags spillning, där Boskapen hvilar öfver Sommar Nätter-

na under bar himmel invid eller uppå Ladugården, förö-
kad och upptagen af en därtill tjenlig underbädd: och för
det tredje af i högar på utmarken uppkastad matmylla.

Då den om Vintrarna samlade Boskaps Spill-
ningen öfver hufvud visst utgör Sju åttonde delar af all
den gödsel, som Finska Allmogen använder på sin åker:
Denna gödsel-hop således, såsom auctor säger, utgör Bon-
dens Gull-Grufva; Så tyckes mig oförgripeligen sagt, att ha
gått för lätt öfver denna angelägna Samlings tillbörliga
vård och formerande: åtminstone hade han hafft stört
skäl att på detta ställe yttra sig öfver den ibland Landthus-
hållare i vårt land omtvistade frågan: Hvilketdera är
bättre, att samla Vinter-spillningen uti ett täckt rum, eller
att på Ladugården utkasta den i en hög under bar him-
mel? men denna fråga upptages icke hvarken af vår
Auctor eller af dess Granskare Öfver-Directeuren Greves-
möhlen. Att den förras tanke dock är för öppna
Gödsel stackars bibehållande, visar sig tydeligen af 15:de
raden på 50:de sidan, där han säger: Stället, där gödseln ut-
kastas. Med den andras Principer tyckes däremot
täckta Gödsel samlingar mera öfverensstämma: och jag
för min del har ocksä icke allenast vidtagit detta sena-
re sätt; utan äfven, efter framledne Professoren Kraftmans
på hofvets Egendom vid Björneborg lämnade efterssyn,
hos mig gjort en sådan inrättning, att all den af Horn-
Boskapen både hela dygnet under 8 vinter månader och
alla nätter under de öfriga 4. Sommar månaderna fal-
lande så torra som våta spillningen samlas under

sjelfva Fähuset, där den ligger icke allenast täckt, utan ock
nästan tilltäppt på alla sidor, intill dess den sedan årligen
utköres.

Med fullkomligaste öfverlåtenhet till Högloflige Sällska-
pets ompröfning vågar jag därföre vid detta ställe uti Lär-
boken föreslå ungefär en sådan ändring, som L:a B. utvisar.

Beträffande åter Auctorns föreslagna bädd under Bo-
skapens hviloställe öfver Sommar-nätterna; så, ehuruväl
nyttan af en sådan inrättning icke kan bestridas, fordrar den
dock påtagligen så mycken kostnad och så drygt Sommar
arbete, att vår Allmoge hvarken mägtar eller hinner där-
med. Mig synes därföre att auctor uti beskrifningen
öfver detta andra, ibland Allmogen föga practicabla gödsel
samlings sätt åter varit för mycket omständelig, hälst knap-
past han sjelf eller någon den driftigaste Landthushållare,
bland Ståndspersoner i Finland någonsin torde göra sig den
mödan, att med den accuratesse som auctor föreskrifvit,
planera bottnen och därpå anlägga en af tre särskilda strata
bestående underbädd för sin Boskaps natt härberge blott un-
der den varmaste Sommartiden, som hos oss är så korrt:
ännu mindre att hafva en omgång af tre sådana bäddar,
hvilka, långt ifrån att mogna och förbättras under tre
års liggetid uti fria luften, tvärtom, genom för starke ut-
dunstning den ena tiden, och för öfverflödig väta desse-
mellan, mera torde försämras, än om de redan första Vin-
tern eller andra Sommaren sedan de legat under Boska-
pen, blifvit på åkern utkörde.

Kejserliga Sällskapets godtfinnande underställes

därföre vördsammast hurvida jag lyckats att härjemte under L: 6. uppgifva ett enklare och antagligare sätt att öka gödsel förrådet med någon del af Boskapens Sommar utgifter: Och anmärkes ytterligare på detta ställe, att vår Finska Allmoge öfver Sommar nätterna fållar sin boskap under bar himmel egenteligen i den afsigt, att befria honom ifrån de besvärliga flugor och bromsar, som den tiden öfverallt på landet men i synnerhet till en hisklig myckenhet svärma uti bondens merendels täppta, låga och i jorden nedsjunkna Fähus; men att detta ändamål vinnes ganska ofullkomligen genom fållning, äfven med biträde af de flera Stock- och kytt-eldar, som i samma afsigt på sådana ställen hela nätterna igenom underhållas; emedan röken af dessa eldar uti lugn stiger gerad upp i luften, och uti blåst har åter blott ett eller annat kreatur, som ställer sig närmast uti tjockaste röken, någon nytta däraf. Däremot lida de allesamman ganska mycket af det ymniga och kalla regn, som den årstiden vanligen faller; oftare om nätterna än om dagarna, och hvilket regn de fattiga kreaturen utan minsta skjul i sådana fållor måste uthärda. Deras inlåtande och fast klafvande uti Fähusen äfven öfver Sommar nätterna synes mig därföre i alla afseenden vara det minst kostsamma, bequämligaste och indrägtigaste sätt och ställe.

4° Herr Grevesmöhlens pag. 15 i dess tryckta anmärkningar emot vår Auctor anförda stridiga tankar

angående kornets tidigare eller senare sådd, har jag trott mig icke kunna säkrare begagna, än att jag på ett enda ställe uti Landboken (pag. 65. 4:de raden) blott föreslagit att tillägga följande Sex ord: som dock ännu har tillräcklig must.

Herr Grevesmöhlen ger sjelf god anledning till denna varsamhet, då han säger sig med säkerhet icke kunna dömma öfver Finska klimatet: Ännu ledes åriga erfarenhet utvisar nog tydeligen visar; att Kornets mer eller mindre framgång hos oss mera dependerar, dels utaf den straxt efter sådden intraffande väderleken, dels och förnämligast utaf den påföljande sommarens värma och långvarighet, än utaf den lyckan att kunna träffa och begagna rätta såningstiden, (jag hade så när sagt: ögnablicken:) som hos oss är lika så hastigt öfvergående, som musten i jorden däremot den tiden gemenligen är långvarig: underhållen af den djupa kälan, som våra kalla och långa Vintrar lämna efter sig uti en till största delen våt och sur mark.

5° Ehuru vår Auctor uti Titteln på 6:te Capitlet i Landboken pag. 47. tyckes göra skillnad imellan kärr och mossar, sammanblandar han dock värkeligen i sin Afhandling dessa olika vattusjuka vilda Trakter, hvaraf vårt Land ännu beklagligen är så mycket uppfyldt. Ty hvad han anför ifrån Capitlets början till sista raden på andra sidan eller pag. 48, angår mossar, hvarföre jag ock detsamma, med några ändringar, uti mitt project bibehållit. Men däremot har jag uteslu-

til förenämde ställe, och de därefter följande fem raderna öfverstr. på 19de sidan; emedan endast små buskar; och de äfven ganska glest, växa ut på mad far, men ingen sådan skog där förekommer, som kan tjena till Ved och behöfver från stället bortföras utan finnes så grof skog endast uti kärr. Därfö har jag åter intill Capitlets slut i det mästa bibehå til auctorns föreskrifter, dock äfven till dem fogat sådana ändringar och tillägg, som mig blefvit med delta af en kunnig Landtbrukare, hvilken nu öf ver tjugu år i stort jämt idkat kyttlands bruk, och så väl funnit sig därvid, att han däraf ännu årligen hämtar tre gånger mera säd, än af sin där mot svarande ringa åker på fast mark. Och som alla dessa många, men små, föreslagna förändringar uti detta Capittel, särskildt uppgifne, skulle blifva be svärlige både att förut granska, och därefter vid Landbo kens omtryckning, att vederbörligen i agttaga och införa: Så har jag under L.a D. omskrifvit hela detta Capit tel, och slutligen därtill fogat några egna uppgifter om uppodlingar på kärr, och huru lågland här med här på orten till åker och äng snarast uptages och bringas att bära säd: Hvilket allt, jämte med all min öfriga åtgärd vid den ansända Landboken, Kongl. Sällskapets upplysta ompröfning ödmjukast under ställes att förkasta, antaga eller förbättra.

L.a A: pag 40 r. 9 – 15.

Är åkern jämt hällande åt någon sida, så att något afloppsdike icke behöfves; så ledas skärdiken i allmänhet hos oss längst ned åt sluttningen; men böra rätteligen dragas tvärs öfver den hällande marken. emedan uppmärksamheten, i synnerhet på långa utföre sluttningen dikade åker-tegar, ögonskenligen visar, att, om de än vore att äng så smala, nedra ändarne dock alltid äro mycket länge våta och sura sedan de öfra fullkomligen upptorkat, till ett sådant be vis att ändamålet med en så beskaffad ehu ru tät dikning dock icke fullkomligen vinnes öfver hela åker-fältet, utan förlorar dängenom, i bördighet den nedra åkern mer än den öfra däraf vinner. Om hösten, efter ymnigt regn, likesom alltid om våren kan dessutom en sådan lång och utföre sluttnin gen dikad åker-teg på en gång icke brukas och besås; utan att antingen den öfra ändan redan skall vara för mycket torr, eller den nedra för mycket våt. Men är sluttningen ringa, och åkern utsatt för öfversvämningar ofvan ifrån; så böra äfven tillräckliga aflopps-diken göras längs sluttningen.

L: 13. pag 49-50.

2. Ved det vanliga samlings sät-
tet af Boskaps-gödseln under den tid
kreaturen fodras innom hus, erindras
först och främst, att den musstgifvan-
de urinen med mer omsorg, än van-
gen skier, borde af våra Landtmän be-
gagnas och användas till gödselns
förbättring. En del bönder i Wasa
län samla den sorgfälligt i kar, ned-
gräfda under Stalls- och Fähus golfven,
tänkande att idogt därmed begjuta och för-
bättra sin både åker och Saetpeller-jord.
Arbetet därvid betalar sig snart mång dub-
belt.

Men fruktar du för denna möda,
så gör åtminstone någon sådan tillstäl-
ning i ditt Stall och Fähus, att denna
dyrbara spillning icke förgäfves i jor-
den bortrinner, utan fast mer, att nå-
gon del däraf med den öfriga gödseln
inblandas och utskoflas: Eller och
inför under dina Ladugårds hus så my-
ken för din åker tjenlig torr och lucker
jord som där kan rymmas; då den
innom några år af den genomträn-
gande urinen ofelbart skall blifva

lika god för din åker, som den bästa gödsel.

I stället för att utkasta den fallande
gödseln på Ladugården, där den ofta af ymnigt
tillflytande regn och snö vatten utlakas,
och dess mustigaste delar förflygar; men in-
sekter däremot uppfylla de öfra och yttra si-
dorna med sina ägg, hvaraf skadliga maskar
uppkomma, som på åkern tillika med gödseln
utföras: anmärkes vidare, att det vore myc-
ket förmonligare, där belägenheten så med-
gifver, att emellan Stallet och Fähuset, och
en aln ifrån hvarderas gafvel vägg, uppbyg-
ga ett särskildt täckt hus, bestående af fyra
egna väggar och försedt med en dörr öppning
på hvardera gafveln, en tillräckligt stor ut-
körs-port, som med klabbar, likt en vanlig
ängs-ladu-dörr, efter behof kan igenfyllas
och öppnas, samt på andra lång väggen
en emot porten svarande aflång öppning
såsom på skiör är brukligt, till en sakta vä-
der vaxlings befordrande. Innom det ena
emot Fähuset vettande hörnet uppbygges
tillika ett väl högt afträde; och uti det
andra hörnet kunde gräfvas och underhål-
las en öppen grop, hvarifrån den utur
hela samlingen tillrinnande urinen kun-
de uppkastas för att därmed befugta den
öfversta massan, som bör blandas och ökas
med alla ifrån hela hushållet efterhand
ditförda tjenliga ämnen;

Men där belägenheten eller andra omständigheter förbjuda en sådan nyttig inrättning, och man därföre ännu nödgas utkasta Vinter gödseln på Ladugården under bar himmel; så bör åtminstone ett upphögt, torrt ställe därtill utses eller enkom beredas, och högen efter hela Vintern, men i synnerhet om Våren sedan Kreaturen äro utsläppte, formeras så spetsig och ofvantill kullrig som möjeligt är, samt därjemte täckas med fönit hemkördt grannis eller öfverblefven lång halm, på det den starka Vår-torkan och ymniga höst-vatan eller andra hastiga de orsaker icke måtte för mycket skada en sådan för all slags åverkan utställd gödsel-samling.

L. G. pag. 52. r. 14.

efter orden: i alla fall.

uti sjelfva Fähusen, där inga andra förändringar därtill då behöfva göras, än att under varmaste tiden, dörrar och fönster borttagas och gle duk uti passande ramar i deras ställen insättes till nödig frisk lufts intagande, men Flugors och Bromsars utstängande, sedan dessa besvärliga gäster genom stark rökning först blifvit utdrifne. Granskas saken, och det äfven blott för en kort tid, äro våra Finska Sommar-nätter så varma, att Boskapen däraf plågas innom hus, alldraminst om Fähusen äro nog rymliga, höga och tillräckeligen försedda med öppningar genom väggarna och genom taken. Hvarjemte den lilla tillökning i kostnad, som denna inrättning förorsakar, rikeligen ersättes genom Boskapens trefnad och all den Spillnings besparing, som eljest under Kreaturens natthvila under bar himmel till största delen går förlorad..

Men skulle dina gamla Ladugårds hus vara så illa belägna och illa inredda, att din boskap där icke kan bärga sig öfver de varmaste Sommar-nätterna; Så tillred för honom ett enkom lägerställe eller en så kallad fålla just in på eller så nära din Ladugård, som belägenheten det medgifver. Ett om icke högt, så åtminstone torrt och luftigt ställe bör därtill utses och instängas; samt på sätt, och på de skäl, som förut om fållor på trädesgärdet äro anförde, Boskapens lämningar alla morgnar sammanskotas och betäckas: till hvilka skäl ännu kommer att Boskapen uti en

sådan liten täppa ej fast snart skulle komma att ligga uti sin egen orenlighet. Tillåter den tid, råd och arbets-styrka, att, innan Boskapen inlåtes uti en sådan fålla, medelst gödsels, matmyllas, torfjords och alla ifrån hushållet fallande och till gödselns förökande tjenliga ämnens införande och hvarftals läggande eller och sammanblandande bereda en hög, jämn och fast bädd under dessa kreatur; så befordras en sådan samling af Boskapens urin ofelbarligen satt i jäsning och så långt befordrad på förruttnelse-vägen, att den genast, eller efter någon ytterligare liggetid hälst under tak, med sommon kan utköras på den åker

Lª D: Cap: 6.

Om Måssars, kärrs och annan låglänt marks uppodling.

Att till hyttland och äng uppodla de vidsträckta måssar, hvaraf vårt land är så mycket uppfyldt, är ibland de alldranyttigaste Företag i vår Landthushållning. Den skadeliga verkan af dessa vår Sädesväxt förstörande Frostnätter varder därigenom icke allenast efterhand undanröjd; utan och deras ställen af fruktbärande fält intagne. Låtom oss därföre på

följande sätt begagna sanna kännares erfarenhet, och uppgifter huru dessa uppodlingar lämpeligast böra verkställas.

1° a. Innan något arbete på en måsse företages, bör först noga, och hälst genom ordentlig afvägning utrönas, huru vida man med drägelig kostnad för vattnet därifrån kan få säkert och beqvämligt aflopp. Därpå undersökes grundens eller bottnens beskaffenhet, och med huru djup mer eller mindre fast, och förvandlad moss-jord den är betäckt. En sådan måsse öfver fast ler-grund är väl den bästa, och den som säkrast och i längden bäst lönar sig, först i många år som åkerland, och sedan som äng; men en djup och eljest väl belägen måsse äfven öfver sand eller annan hård grund kan också genom flera Sädes-skördar väl kunna betala den därpå nedlagda kostnaden, och ändock till slut blifva en skäligen god äng, om den därtill rätt beredes.

b. Sedan man förvissat sig om tillräckligt fall eller aflopp för vattnet och känner geradeste och bästa vägen därföre, börjar man nedifrån med flera Drag- eller Utfalls dikets grafning, hvilket bör vara omkring tre alnar bredt och två alnar djupt, mer eller mindre, efter måssens storlek, djup och aflägsenhet från närmaste sjö, å, bäck eller annat tillräckligt vattudrag. Ifrån detta stora Utfalls-dike drages därnäst perpendiculairt åt båda sidor mindre diken af halfannan alns bredd och djuplek, samt i förstone, om måssen är stor, ända till omtrent 200 famnars afstånd ifrån hvarandra. Skulle vid denna första eller påföljande grafningar, Lera möta innan föreskrefne djup erhålles; så stannar grafningen mot leran och diket göres då i förstone icke djupare. Imellan dessa ifrån hvarandra aflägsna tvärdiken upkastas sedan täta Stör-diken, lika djupa och breda med de förrnämda, men blott tre

Sex famnar afstånd från hvarandra: Så att Tegarne
blifva parallela med utfalls-diket, endast Sex famnar
då, men ända till 200 famnar långa, hvilken längd sed-
mera efterhand medelst tegarnas afskärning genom ny
diken efter behag kan förkortas om så fordras. Lag-
eller Back-diken näst under de massen omgifvande
högder blifva de första att upgräfva till förebyggande
af de närmast belägne tegarnes besvärande af därifrån
kommande Back-sjpra.

Att diken på en massa böra vara raka och ä-
fenligen bredare upptill än i bottnen tarer vara onödigt
att erindra, då hvar Landtbrukare förut vet, att alla
diken, äfven på fast mark, böra hafva en sådan skapnad.

Äfven säger detta sig sjelft, att dikning på massa
bör förrättas midt om Sommaren, då vattnet är minst
ymnigt och minst kallt för de arbetande att vada uti.
Om imellan Hö-bärgningen och Skörden någon ledig tid
erbjuder sig, bör den därföre icke försummas att till detta
angelägna arbete användas:

(Dikningen på sanka massar underlättas myc-
ket genom enkom därtill gjorda tre-uddiga järn-krattor,
hvarmed arbetarena, lättare än med spader, på dikes
bräddarna updraga de lösgjorda och uti det underlig-
gande vattnet och äfjan nedfallna torfven, utan att
sjelfve behöfva nedstiga i diket. Men på så ytterst
sanka massar, som under torraste tiden om Sommaren
icke bära Dikarena, förrättas detta arbete på senaste
hösten så snart mass-skorpan så mycket hunnit frysa, att
den bär folk och dragare, men innan djup snö ännu
hindrar arbetet. Man lossar då efter det utstakade dikets
sträckning den öfversta jordskorpan så bred diket öfverst bör vara
och så djupt den då frusit: sönderslår och borrför detta dikes
lock: låter vattnet och äfjan åter några dygn frysa, och bort-
för därefter ock så detta andra hvarf, samt fortfar således, om
snö icke mellankommer, till dess diket fått dess tillbörliga
djup. Hvad man af dikning, på ett eller annat sätt företa-
gen, det ena året icke medhinner, fullföljes ett annat, alle-
nast man icke tager för mycket i gången för sig, och att man
arbetar efter en viss och fattad plan, så att nedlagt arbete icke går
förloradt, utan fremdeles kommer till pass.

c.) Gräftningen börjas midt på stycket och fortsättes
midt efter tegens längd till ungefär 6 alnars bredd ända fram
till bägge ändarna. Ifrån denna upgräftade rensa vänder
sig arbetaren med sin 9. tum höga och 6. tum breda vassa gräfta
tvärs ned åt, och upgräftar sedan på båda sidor ända ned till
diken hela stycket, som därigenom straxt blir något högre
in på stycket än vid diken: och gifver denna lutning än
nu större och någorlunda jämn med den på renarna lig-
gande utur diken förut upptagna mass-jorden, som ännu
högre upkastas och utbredes uti dälderna in på stycket.
Torfven behöfver nu icke mycket fint sönderhackas, icke
heller tegen mycket slät göras, ännu mindre plöjas,
om första gräftningen skedt samma vår: ej icke en
gång harfvas om därpå finnes något förråd af tuf, rötter,
stubbar eller andra torra vegetabiliska ämnen; emedan,
när dessa eldfängda saker blifvit sönderhäggna, och, utom
rifvet, som får ligga i små högar) samt utbredda på fältet,
desamma, och de till öfversta delen uptorkade torfvorne,

efter en uti torr väderlek förrättad lyckelig bränning ändå lämna efter sig en så kraftig aska, att fast den icke utgjorde half tums tjocklek öfver hela stycket, den dock är till ändamålet mer än tillräcklig. Men, om mossan hösten förut blifvit uppgräftad, måste den om våren dessutom nödvändigt harfvas eller plöjas; emedan de om vintern nedplattade och genomdränkta moss-torfvorne eljest icke kunna af luften genomtrangas och så mycket upptorkas att åtminstone någon del af dem kan till mull eller aska förvandlas. Denna harfning eller plöjning kan ske tidigt ~~om våren~~ om våren medan tjälan ännu är i jorden emedan ingen plöjning på mossar, och allraminst den första, bör förrättas till större, än högst sex tums djup å sänder. Bränningen verkställes sedan omkring midsommars tiden på följande sätt.

d. f. Vid torrt och klart väder nemligen, samt under sakta blåst, tändes den något upptorkade ytan hvarken på flera ställen i bredd på en och samma teg; ~~hvar~~ men emot vädret; hvarigenom elden går långsammare, djupare och bättre kan skötas, samt ifrån Tir-högarne kan bäras eller utkastas dit den behöfves, så att ingen fläck på stycket blir obränd, hvilket så väl icke kunde undvikas, om elden undan vädret hastigt skulle få löpa öfver hela tegen. Men skulle af långvarig regnaktig väderlek detta första bränningsförsök alldeles icke lyckas; så harfvas stället upp, vädras några dagar och tändes så på nytt igen: hvilket arbete till och med tre gånger samma sommar kan förnyas; om tid och omständigheter det fordra och medgifva. Som imedlertid vår-torkan i

vårt Nordliga Climat är så ganska stark, händer dock detta ganska sällan hos oss på väl handterade goda nya uppodlingar, där elden finner för sig meras brännbara ~~och~~ ämnen, hvilka tillika lämna en starkare aska efter sig, än på gamla kyttländer, därest icke en all för stor myckenhet Hvit-mossa skulle finnas på dem.

Denna skadliga växt utgör det svåraste och segaste hinder vid nya uppodlingar på mossar. Som en tjock svampaktig fäll står den hårdnackadt emot allt arbete på dess förändring. Den vill hvarken torka, brinna eller rutna. Man har därföre ingen annan utväg, där den till stor myckenhet finnes, än att bortbära eller på frusen mark med skrindar, så noga möjeligt är, bortköra detta i stackar förut hopsamlade förtretliga påhänge. Förekommer den däremot endast i mindre myckenhet, så försökes att lämna de däraf besmittade dikade styckena ett eller annat år orördt; därefter gräfsla och bränna dem; men dock icke besår dem förrän detta impediment någorlunda försvunnit; emedan det ändå allt framgent skadar och minskar fruktbarheten i mohn efter dess qvarlämnade myckenhet. Skulle åter den mosse man föresatt sig att uppodla, igenom sitt läge, vara så sank och vattusjuk, att dess skorpa, oaktad all dikning och gräftning, ännu första sommaren icke vill torka och brinna; så är bäst att låta den, för att sätta sig, ännu ett eller par år stå orörd, och imedlertid endast hjelpa att diken, och i synnerhet det stora afloppsdiket, hållas väl öppna; så går bränningen och det öfriga bruket ofelbarligen sedermera så mycket bättre för sig.

e. f. Så snart det första gången afbrända fältet kallnat, harfvas det ganska starkt med en treskantig eller af flera

leder sammansatt Svinag harfvas, för att få de öfra lederna endast litet skadda skära torfvorna uppvända, hvarpå de med grafstan fint sönderhackas, och den däraf erhållna torf jorden ganska väl blandas med askan, samt hela fältet så mycket möjeligt är jämnas. Sker detta så tidigt om våren, att något ogräs hinner visa sig innan såningstiden infaller, bör landet, till ogräsets förgörande, efter behof ännu en eller twå gånger harfvas. Men om ock intet ogräs visar sig, bör landet i alla fall harfvas näst före sådden, som bör ske åtminstone innom medlet af augusti månad.

Det är en ren olycka, om att Torf första gången upbrinner. Det är däremot ganska nyttigt om smärre stycken däraf kunna bibehållas obrända och oförmultnade till andra och tredje sådden, emedan den efter hvar bränning tillkomna askan alltid bör vara upblandad med tillräcklig ny torfjord, som sedan den första och bästa torfven blifvit uplöst, ifrån renar, dikes kanter och dikes-bottnar på stycket upföres och till förstärkande af den andra upplöjda svaga och lätta moss-jorden därmed sammanblandas. Alltid bör man ~~ock~~ noga akta sig att ingen utur dikesbottnarna upkastad lera, om någon sådan där finnes, kommer på stycken, ännu mindre att den där utbredes före bränningen; emedan den icke allenast där är hinderlig för elden, utan ock, sedan den blifvit dödbränd, alldeles ofruktbar: Ett nytt kyttland behöfver den icke heller; men på gamla kyttland däremot, som betäckas af gammal aska öfver en på djupet allt—

svagare mossjord, gör en ifrån diket upkastad eller ifrån längre håll ditkörd lagom portion lera god gagn, då den efter bränningen utbredes och inblandas med den lösa jorden.

f. Ehuru den så kallade Rot-Rågen, som egenteligen brukas på Svedjor up i landet, mycket berömmes för sin egenskap att från en rot skjuta flera utskott; nyttjas dock nu fortiden till utsäde på kyttländer merendels vår vanliga Vinter Råg, hvaraf ungefär Tie kappar, — mer eller mindre efter markens beskaffenhet — utsås på Geometriska Tunlandet. Ty liksom en svag åker fordrar mera utsäde än en väl gödd och bördig; Så bör ock en mycket vattusjuk, af alldeles oförvandlade eller ganska litet förmultnade vatten-växter bestående hvit-blek mossbädd tätare besås, än en fastare och tätare mossjord, hvaruti den glest utsådda rågen finner bättre fäste och mera föda: Hvarföre, äfven ju bättre och ju mera förmultnad en moss-jord är innan den brännes, desto större afkastning har man ock att förvänta både efter utsädet och efter dess areala innehåll. Utsädet nedharfvas sedan på vanligt vis; hvarefter vanliga vattufåror, i synnerhet på äldre kyttländer upplöjas och ledas till diken, samt slutligen Skörden äfven därpå förrättas som på annan åker. Följande anmärkningar vid kyttlands bruk böra dock ännu här anföras:

g. En ofvantill mycket våt Mosse bör ej upgräftas; emedan de upkastade af vatten genomslopta torfvorne gemenligen torka så hårdt, att man sedan icke får dem vederbörligen sönderhackade: i synnerhet händer detta med vissa slags mossor.

Sädesväxten har lika liten framgång på mossar då de äro antingen för våta och sura, eller för mycket torra och lösa. Lagom tät dikning och lagom djup plöjning befordrar bäst denna medelmåtta emellan för litet och för mycket: och därföre äro 6. famnar breda tegar i detta afseende de tjenligaste, nemligen hvarken för breda till dikes torfvens och mullens upkastande in på stycket, och därigenom en lagom höjnings vinnande: eller för smala, som blefvo för mycket höga midt uppå, hvilka i torr väderlek för mycket uptorka; Ty har säden endast 4. till 6 tums djup upröd jord, och dessutom 12 till 18 tums någorlunda torr jord under sig; så får den underliggande bädden vara hel sur och vattudränkt: Hvarföre det icke heller är alldeles nödigt att diken öfverallt skola stå torra ända intill bottnen.

Af detta skäl låter det sig ocksä göra, att om ren i utstakade tegar genast grafta en ofvantill väl torr-Masse: af-flå och in på styckena upkasta torfven ifrån de tillämnade dikens renar och lock: så bränna teganne därefter först dikta: låta dikesmullen sedan något torka därpå utbreda, sönderhacka och genom harfning väl blanda den med askan: samt slutligen samma år besa de så tillredda stycken. Men har graftningen på dessa ställen skedt om hösten förut; så böra de upgraftade teganne tidigt om Våren därpå väl upharfvas, innan bränningen, dikningen och det öfriga nyss beskrefna arbetet verkställes, hvilket ock likså väl lyckas som på Vår-Graftland.

Däremot, sedan en väl utdikad masse med tiden hunnit mer vattna sig, bör man, då torra och varma somrar inträffa, noga passa på att jorden hvarken allt för djupt upröjes eller för djupt får torka innan bränningen anställes; Ty i sådant fall kan elden taga för mycket för sig och förorsaka antingen jordbrand, som med ens förstör all den öfriga moss-jorden, eller åtminstone för djup bränning på en gång, som minskar den tid en sådan masse eljest kunnat till Kyttland användas; hälst man af erfarenheten funnit, att 2 till 4 tums djup bränning hvartannat år gör tillfyllest, när det öfriga vid detta jordbruk noga i agttages.

Den nyssbrända askans fullkomliga blandning med torf-jord, half förmultnad Svartmylla, eller i brist däraf med den på stället uppplöjda underliggande moss-jorden, är ock ändteligen af högsta nödvändighet. Ju fullkomligare denna blandning göres, och ju bättre de därutinnan ingående ämnen äro, desto större afkastning har man ock att vänta, då andra orsaker ej vålla misswäxt. Hvarföre åtskillige erfarne Landtmän ifrån närmast belägne ställen köra torfvor och tufvor på gamla Kyttländer till utblandning med askan, samt god Lera till stadigare botten-jords utgörande, än den på djupet liggande svaga moss-bädden vanligen lämnar. Däremot lyckas alldrig någon Kyttlands skörd väl, när säden ströes uti oblandad öfverst i dagen liggande aska, emedan brädden går ut om Vinteren, eller växer och frodig den om hösten kan visa sig.

th.) Efter första skörden upplöjes fältet åter Våren därpå i Kal-lossningen, harfvas, torkas, brännes och askan blandas därefter med den sönderhackade torfven,

eller annan mylla, såsom här framman före beskrifvit är, samt besås därpå samma Sommar för andra gången; hvarmed många år å rad på lika sätt, allt efter massens större eller mindre djuplek, kan fortfaras. Erfarenheten visar likväl, att de första årens skördar alltid äro ymnigare, än sedermera då fruktbarheten, oaktadt lika sorgfälligt bruk, årligen så aftager, att femte skörden redan är föga lönande.

Flera orsaker bidraga härtill: Askan är i första kraftigare af det ris, rötter och färska vegetabilier som på ytan förekomma, än den sedermera bakas af den på djupet liggande vattudränkta lätta massan. Den ~~årligen~~ hvart annat år förökade och årligen utlakade gamla askan bör ock efterhanden med sin myckenhet mera hinderlig än gagnelig för Sädes productionen: och ändteligen trifvas ock ett kyttland, liksom all annan åker att hvart annat år, utan att erhålla någon verklig gödsel, bära ett och samma Sädes slag. Eftertänksamma Jordbrukare hafva därföre vidtagit tvänne medel att någorlunda bibehålla bördigheten på sina kyttländer. De hafva nemligen, skiftevis på dem sått Råg och Korn, hvilken senare Sädes sort man länge trodt alldeles icke skulle trifvas på massar; men som där, då Väderleken är gynnande, icke är vanskligare än på annan åker-marken har därigenom, i stället för hvart annat, endast hvart fjerde år kommit att bära samma slags Säd. Emot Kornets allmänna införande på kyttländer strida dock tvänne omständigheter: Svårigheten att hinna bereda och i rättan tid med Korn besås kyttländerne om Våren, då Landtmannen är öfverhopad med så många andra sysslor: och Kornets större

ömtålighet för köld, än Rågens, som ofta däraf så ofta lider.

Det andra säkrare och lättare verkställbara medel till bördighetens bibehållande på kyttländer är att släppa dem i linda; låta dem några år bära hö: därefter åter upptaga och bränna dem: då de återgen på nytt till Sädes växt i flera år med förmon kunna användas.

i.) Men då man omsider kommer på ¼, ½, eller en hel aln nära till alfven eller bottnen, bör en massa icke längre nyttjas till åker, utan till äng beredas och användas. Har massen en god ler-botten och bestå[r] den ända ner till leran af en stadig half-förmultnad moss-mylla; så brännes den ända till ¼ alns afstånd från alfven; men är den understa moss-jorden lös och mindre god, så lämnas däraf en half alns tjock bädd obränd: Och om grunden är Sand eller grus, så bör man därföre lämna ända till en hel alns tjock bättre eller sämre moss-jord ~~därföre~~, hvaraf ändå med tiden endast blifver någon tums tjock matjord. Skulle dessförinnan moss-växt åter vilja taga öfverhanden öfver en så tjock till äng ämnad lös underbädd; så måste ytan åter upplösas, brännas och en spannmåls skörd däraf tagas innan den slutteligen åter till äng beredes och lämnas.

Men alltid innan ett kyttland släppes i linda, antingen detta då sker för att genom några års hvila åter upptagas till åker, eller i afsigt att för alltid blifva äng, bör det efter sista skörden upplösas, brännas och askan med öfversta jordhvarfvet uppblandas; samt med ett ord, lika sorgfälligt beredas att emottaga de gräs frön, hvarmed det kommer att besås, som för en vanlig sädes sädd här framman före är beskrifvit; emedan gräset icke kommer bättre fort uti oblandad

ofvanpå liggande aska, än Säden. Till gjörning hö vexts
fördrande på en sådan sent väl jämnad ojupen, kyttlands
jord, dit fås då frön af sådana inhemska förmånliga gräs
slag, som man under de föregående åren förmärkt där vilja
sjelfmant in-nästla sig, såsom ängkafsten, ängkampen och
Tåtelen: Frönas nedharfvas ganska lätt: Den nya ängen
fredas några år från allt betande och Boskapens tramp, samt
behandlas och förbättras sedermera efter behof på samma
sätt som annan hårdvalls äng.

2° Hvad nu Uppodlingar på Kärr åter beträffar; så
är därvid likväl så angeläget, som på Mossar, att i förhand förvissa
sig om tillräckligt affall för vattnet: om Kärr-jordens mägtig-
het: och om grundens beskaffenhet. Grofva Alar utvisa djup
och god Kärr-jord: Små Alar, Björkar och andra Löfträn under
djup mylla: Granar växa däremot uti ännu sattigare Kärr: och
Tallar endast på Sand och Sten-grund, hvarpå det alldeles icke
lönar mödan att använda mycket arbete, därest icke lägen-
heten elljest är desto fördelaktigare, och bättre uppodlings ställen
skulle saknas. Vattnets bortskaffande genom dikning är
sedan ett förutgående nödvändigt steg vid Kärrs uppodlingar,
innan den därpå varande Skogens afrödjande företages, som
bör ske med ens genom rothuggning, på sätt uti Andra Capitlet
vid fråga angående förbättrande här framman före är sagdt. Detta
är här så mycket nödigare, som qvarlämnade stubbar och
rötter på torr och hård mark vanligen ruttna innom 20 år;
men uti fuktig Kärr-jord ruttna de sent eller aldrig; ty Kär-
rens läge uti de djupaste dalder utsätter dem alltid om icke
för öfversvämningar, åtminstone för mycken fuktighet,
därest icke vatten aflopppet är desto bättre och dikningen desto
talarie: Hvarföre ockso af ett Kärr sällan fås någon god åker,

men så mycket bättre äng, när det därtill blifvit ve-
derbörligen uparbetadt. Att lätta det mycket arbete
de med grof skog bevuxna kärr således fordra, lämnas väl
elden och vattnet tvänne [behändiga] utvägar; men den förra, som vår
Allmoge i allmänhet ändock för mycket betjenar sig af,
är ganska vådlig både för skogs stället och för omlig-
gande trakt: Den andra åter är ofullkomlig och blott
en hastig nödhjelp. Jag vill dock här anföra dem bägge.

När ett genom fullkomlig dikning sjelf är väl
uttorkadt och uptorkadt kärr vid tjenlig väderlek midt
i Sommaren antändes, uppbrinnas med ens alla tufvor af-
vensom den halfförmultnade myllan till ansenligt djup,
med alla däruti befintliga smärre rötter, jämte trädens barr
löf och små qvistar, och det så fullkomligen, att all Skog
kullfaller som ett med yxa nedfälldt Svedjeland, så att den
uprensade marken, sedan de af elden qvarlämnade grofva
sta trädens balar och rötter blifvit bortkörde, genast därefter
som en gammal åker eller ett kyttland med tjenliga frön
kan besås.

Medger åter belägenheten att öfver ett gjordt Kärr
så högt updämma och öfver Vintern qvarhålla det om
hösten tillflytande vattnet, att det står par fot öfver alla
tufvor och trädens rötter; så skola efter en sådan öfver-
dämning redan den påföljande Sommaren all fördränkt
Björn-mossa och alla tufvor befinnas upplösta, och kärret
vara färdigt att i flera år lämna en förmånlig hö-vext,
om tjenliga Gräs-frön af Vädren eller af menniskohand
ditföras. Men hålles det updämda Vattnet ett eller flera
år öfver Kärret; så utdör ockå all i djupt vatten
stående Skog till trädens öfra delar; men stubbarne

och i synnerhet rötterne förblifva däremot friska så länge de få stå uti vatten eller uti myckiet fuktig jord. De blifva därföre allt framgent hinderlige vid plöjningen och långt svårare att sedan bortskaffas, än om sådant straxt skedt genom vanlig rothuggning och uppbrytning tillika med sjelfva träden.

3o Ändteligen har man ock i Österbotten i senare åren äfven börjat lindrigt kyttla nya gräsland på sådana flacka, låglända ängar, som uphört att gifva lönande hö-växt. Och som Vand-plogen, hvarmed denna uppodling vore mycket underlättad, där ännu icke kommit i allmänt bruk; Så upgräfves och uphackas om hösten eller om våren så mycket man med hinner af sådan mark. Tegarna göras endast som famnar breda, och gräftningen upkastar endast torfven och ganska litet af den underliggande matjorden eller svartmyllan, som på sådana ställen allmännast är endast tre, och ganska sällan sex tum djup. Vid denna första gräftning aktar man sig noga att ingen lera kommer på stycket. Man harfvar sedan flera gånger stycket; men lätt, allt eftersom det hinner torka för att få landet slätt, och låter så en hastig eld löpa däröfver: utbreder därpå litet gödsel, som förut blifvit till den andan ditkörd: harfvar och sår genast därtill korn, om vår-såningstiden dessförinnan ej förlupit; men eljest råg, och får gemenligen straxt första gången en ståteligen god skörd: Hvarefter landet djupare upplöjes och hålles några år öppet som åker, innan det åter lägges till äng.

Genom kyttlande och gödande första året vinner man således icke allenast ansenligen i tiden, hvilket här på orten är så mycket förmånligare, som Hafran (eljest det vanligaste första utsäde på Ny-plögs-land) i dessa nordliga trakter sällan hinner mogna, och därföre också sällan och ganska litet nyttjas; utan får man nu äfven härigenom, i den umbärliga hafrans ställe, straxt första eller andra året skörda en ädlare och i orten behöfligare säd, som på en sådan nyss upptagen jord, utan askans och gödselns biträde, alldeles icke hade kommit fort.

Men består det fallt man vill uppodla af stora tuvor och tjocka gräs-torf öfver djupare mat-jord: så behöfves ingen gödsel därpå; utan behandlas det i alla delar, som om Mossar är föreskrifvit, helst en sådan mark i sig sjelf verkeligen icke annat är, än en uptorkad, stadig och på förruttnelse vägen längre hunnen mosse.

Föreslagne Ändringar och Tillägningar uti den till Kejserl. Finska Hushållnings Sällskapet år 1801 inkomna och år 1803 tryckta Project-Läro Boken i Landt-Hushållningen för Finska Bonden.

Nummer i Manuscriptet	Stället i Läro-Boken, där ändring föreslås: pag.	rader	Auctorns Text	Föreslagen ändring eller Tillägning.
1.	2.	2.	Kunna hitta på något än bättre.	Antingen sjelfve kunna hitta på, eller af senare tiders upplysta och erfarna Landthushållare lära sig något än bättre.
2.	2.	10.	Sjelf följt och följer i mitt Jordbruk:	Lärt mig, sjelf följt och följer i mitt Jordbruk.
3.	3.	4. till och med 15.	Glest utgallrad —— —— Skog tegen.	Alla träd och buskar med så många rötter, som man utan hela gräsmarkens förderfvande kan åtkomma, böra alldeles bortskaffas; och de därefter till äfventyrs uppkommande telningar efterhand utrotas. De spädare afslås under Slottern med den vanliga lian tillika med höet: de gröfre åter afhuggas efteråt med en enkom dertill gjord kortare och stadigare så kallad ärfvings-lia: och hvad man om hösten ej medhinner verkställes tidigt om våren så snart ängen blir bar och medan kälan ännu är qvar i

N:o	Pag.	rader:	Autor: Text

jorden, då alla öfriga den tiden ännu friska och sköra årsvingar med trä-klubbor eller yx-hammar afklappas, hvarefter de, såledés färgade, icke mera så lätt slå ut nya skott, som om de med vassa verktyg blifvit afhuggne.

4. 3. 17.18.19. Akta — — åtkomst.

2. Akta henne likaledes sorgfälligt i synnerhet för allt Vår-bete, då hon bör vara heligt befredad för all Boskapens åtkomst: Samma förskoning &c.

5. 3. 32 — 4. — 2. Hela detta 3:e moment utgår:

3. Börja icke Höbärgningen för tidigt om Sommaren innan gräset hunnit stadga sig; ty ett för ungt afslaget hö faller för mycket tillhopa och förslår för litet i ladan till vinterfoder: Och på en efter-slotter bör hos oss alldrig tänkas. Uti vårt Land och under våra korta ostadiga Somrar hinner ju Allmogen som knappast en enda gång bärga sina merendels vidlyftiga och aflägsna ängar, hvilka därjemte alldeles icke löna mödan att två gångor om året afslå, om ocksä tiden sådant skulle medgifva. Men på det hö-växten äfven på sådana ställena och utan all förbättring lämnade naturliga ängar icke måtte alldeles utgå, är rådligt att hålla en viss ordning vid deras bärgning, så att den äng, som ena året först afslås, blir den andra i ordningen det påföljande året, och Sommaren därefter den tredje: och så vidare. Innom ett omlopp af fyra eller fem år hinna då de olika ört- och gräs-slag, hvaraf sådane naturliga ängar gemenligen bestå, åtminstone en gång fälla mogna frön; och kunna dessa ängars vanliga gräs-forter och ringa äring såmedelst någorlunda vid magthållas. Men bättre gör den Landtman, som genom sina närmast belägna och af bästa jordmon bestående ängars förbättrande, samt ett

N:o	Pag.	rader

enda eller några få förmonliga sådana inhemska gräs-slags införande på dem, som man af erfarenheten funnit bäst trifvas på hvart ställe, får till Skogväxt, med bete eller betes hagar utslappa eller använda sådana aflägsna ängar hvaraf han förut på en hel månad knapt, och det ändå med största möda, kunnat erhålla så mycket uselt hö, som han nu innom en vecka makligen får ganska godt af en många gångor mindre vidd ifrån sina upodlade ängar, hvilka ocksä, om raden icke tillåter att, på sätt i nästa Capitel läres, uppplöja och å nyo omså dem när de det behöfva, jemte annan försigtig skötsel, åtminstone böra tour-vis bärgas, på det att ock de goda gräs-slagen någon gång måtte hinna fälla mogna frön på dem.

6. 4. 8 — 32. 5. Är — — insaller.

5. Är Hårdvalls ängen fri för syra och så belägen, att du utan vidlyftiga och kostsamma anläggningar kan därpå uppdämma Vår-vattnet; (allenast det ej är för mycket mineraliskt, eller med ochra och fin Sand upblandadt.) Så försumma ej denna utväg att öka ängens bördighet. Ett sådant mustigt vår-vatten uppdämmer dock, (om man det gå kan) icke högre än till halft quarters högd öfver jordytan, och aftappas så småningom sedan det hunnit sätta sitt sediment och vattnet blir ljumt samt frostnätterna äro förbi. Om höstarna däremot böra alla ängar, i synnerhet dem man vill beta, hållas så torra som möjeligt är; ty de blifva eljest endast uttrampade genom Boskapens tramp, och därefter utsatta för en djup Käla, som länge hindrar och

No.	Pag.	rader.		
				mycket minskar grasväxten den påföljande våren.
7.	4.	32.	Dikesmullen	Därnäst äro Lagg ~~diken~~ eller Nack diken lika så nödvändiga, i synnerhet på den sidan, som stöter mot någon högd, Skog, Berg eller Backe. Från Lagg dikens lägsta ställen, hvilka det uti dem sig samlande vattnet utvisar, dräges åter erforderliga tvär- eller Skär diken till ~~antal, bredd och djuplek~~ utsatts diket. För öfrigt inrättas alla dessa diken till antal, bredd och djuplek efter markens beskaffenhet. Och som vanliga dikens vidmagthållande, särdeles uti lösa jordmoner, ger ett årligt och trottsamt arbete, så gör den Landtman både sig sjelf och efterkommande ett ovärderligt gagn, som genast inrättar sina diken så breda och med så lång sluttande sidor, att de hvarken af vattnets utskärningar eller Boskapens trampd igenfalla. Öfver sådana breda Skärdiken behöfvas inga broar: och äro de dessutom lätt upprensade när de i bottnen börja igengro. Uti fast mark böra dessa diken vara tre gånger bredare uppetill än de äro djupa midt uti; men uti lös kärrjord behöfs väl Sex gånger större vidd än djupleken i början är. Sådana breda diken borttaga ingen mark för gräsväxten, ty de valla sig snart och bära gräs, som med lian väl åtkommes, ända ned till bottnen: och man kan både Sommar och vinter med häst och släda beqvämligen köra öfver dem. Den myckenhet uppkastad dikesjord hvarigenom erhålles, köres genast med Skott kärra, mullsöla eller vanlig arbets släda i dälderna eller midt på tegarna och där utbredes, för att få dem jämna och kullriga. En sådan dikning &c.
5.		1 à 5.		
			Ladugården.	
8.	6.	21.	Lafbrännes,	medan kala och fuktighet är i jorden, så att Skogs-eld däraf ej kan uppkomma.

No.	Pag.	rad.		
9.	8.	16. 17.	med råg och hafrai. Sedan rågen däraf blifvit bärgad, lämnas fältet att för	med råg. Sedan rågen däraf blifvit bärgad, uppköres, jämnharfvas och besås fältet samma höst eller påföljande vår med tjenliga gräsfrön och lämnas att för framtiden &c.
10.	8.	29.	Äng — Kör	Äng, som består af lös kärrjord eller gyttja på lerbotten; Kör m. m.
11.	9.	2.	ett helt annat lynne;	men försök för all del denna uppgift först på ett eller annat Kappland, innan du vidtager den på större fältet.
12.	10.	16. 20.	Vill dock —	Besås marken sedan med höfrö, samladt utur ängs- och foder-lador, Stalls-skullar, samt Fähus- och Stalls-knubbor; så skall en sådan ny rödjning säkert taga gräs; om ock ingen äng till dess besåande vore närbelägen. Ännu bättre är dock att upplöja och några år hålla marken öppen medelst hafras och rågs besående däruti, och att därefter jämna, besås och igenlägga den till äng, på sätt förut beskrifvit är. Den möda och kostnad skola då med tiden visst rikeligen löna sig. Ty liksom på den bäst skötta åker, utan vederbörlig sådd, ingen båtande skörd är att förvänta; Så växer icke heller något gräs-strå på jorden utan af sitt frö eller genom rötternas plantering. Därföre har ock Skaparen försett alla växter med sina egna frön, och många växter icke allenast med så lätta frön, att de af vädren blifva ganska vidt kringspridda då de utur sina fröhus mogna utskakas; utan hafva ock en del frön därjemte fått lätta fjun, liksom vingar, hvilka tjena till deras ännu längre kringförande. Största delen af dessa frön förgås fruktlöst, emedan de falla på så otjenliga ställen, att de där hvarken kunna gro eller uppväxa.
			— löna sig.	

No. Pag. rad.

Deras mängd uppfyller dock Skaparens afsigt. Men oacktadt detta Naturens välgörande biträde befordras dock ängarnas afkastningar ännu bättre och fetrare af den idoga Landtman, som följer Naturens anvisning, och samlar och sår just sådana frön, som bäst trifvas och löna sig på hans mark.

13. 11. 29 — 12. — 4. Att samla — intrampas: , och när det derefter är väl halftorrt, samlas det emot natten i stora två till tre alnar höga, täta och spitsiga såtar, att ett eller flera dygn, efter höets fetma och sönt ägande tänkas samt efter väderlekens beskaffenhet således stå och taga till sig så mycken värma, att den med handen tydeligen kännes; då ett sådant svettadt hö åter utkastas, och otroligen hastigt, ja ofta innom par timmar uti tjenlig väderlek antager så fullkomlig torka, att det aldrig mera slår sig eller blifver dämbigt ehuru hårdt det ock i ladan intrampas. En sådan såte innehåller minst fem lispund torrt hö; och om den är rigtigt gjord af väl redigt med räfsan kambadt hö, den ena kämban lagd, utbredd och packad tvärs öfver den andra, så kan den uthärda åtta dygns mäst fördärfvande Rötmånads väder, utan att mer än det yttersta höet till ett, högst två quarters tjocklek därof skall blifva urblekt. Det inra skall befinnas lika grönt och förträffeligt som om ingen regndroppa därpå hade fallit; då däremot de små högar allmogen på sina ställen ovärdigt hopsöser, knappast emotstå några timmars måtteligt regn utan att blifva alldeles genom blötta.

14. 12. 15. 25. Att förvara — oskadadt. Ehuru ett väl ansadt hö fullkomligen väl förvaras vinteren öfver under bar himmel uti rigtigt gjorda Stackar, dock som deras aktsamma görande onekeligen upptager mera tid under den bråda höbärgningen, än att kasta in höet uti lador; så bygg dig, om du har god råd på Skog, rymliga hölador på alla aflägsna ängar, minst half aln upphöjda från marken på hörnstenar eller på glest underlag; men med täta golf till höfröens samlande, och täck sedan dina högröstade lador hällre med bräder eller såg bakar, än med näfver eller halm; Ty om öppningen ej är dess större, skadas aldrig hö under sådant enkelt brädtak: då däremot näfvertaks äro dyrare att anlägga och vara kinkiga för läckor, som svårare igenfinnas, och under hvilka höet äfven alltid mer eller mindre fördärfvas. Uti starka Skogsorter utgöra dock tätt intill hvarandra fogade rät klufna stum stockar de varaktigaste Ladu tak; hvarvid den flata eller något urhjelkade sidan vändes uppåt, men den rundare afbarkade sidan däremot in åt Ladan.

15. 12. 28. lägg. — torr lägg, om du har så tillhands, torr

16. 15. 4. — 1. Att barrskog — — grässbärande. All Skog utan undantag uthugges genast utur dessa hagar, utom några lummiga granar, som undergrenade lämnas på något fritt högländt ställe till skygd mot stark sol-hetta, regn, broms och mygg.

17. 16. 11. — 15. 1. Fähuset — varmt. 1. Fähuset, som minst 4. alnar högt och 12 alnar

N°	pag.	rad.		
				bredt, att invändigt, samt längre eller kortare efter boskapens antal, bör till dessas så mycket bättre trefnad, vara ljust, rymligt, varmt, väl upphögt från marken och torrt.
18.	16.	21_24	i hvarje — baddningar:	I hvarje bås, som för fullvuxna kreatur bör vara sju qvarter bredt, införes ifrån fodergången sörja och baddningar uti en vattentät låda eller balja, som sedan samma väg kan uttagas och rengöras: och litet ofvanom &c
19.	17.	5_9	dyrbara samling — godo.	dyrbara samling egenteligen till Saltpetters tillverkande däraf; så bör dock icke tillåtas att urinen alldeles förgäfves förspilles, utan efter belägenheten så tillställas, att åtminstone någon del däraf kommer åkren till godo.
20.	19.	7.	hus under en takssträckning,	hus, utom Svinhusen, under en takssträckning.
21.	19.	15.	Stallet däremot fordrar sin	Stallet fordrar och sin särskilda &c
22.	19.	19.	så tätt sam—	så tätt sammanspantadt
23.	19.	26.	användas:	användas, helst efter Österbottningens erfarenhet, hvarest urinen är den förmonligaste till Saltpetter jordens beskickande.
24.	20.	7. 8.	rask Tjur i sitt 4:e år och en Qviga af lika ålder, bägge	rask Tjur och en Qviga, bägge &c
25	20.	31. 32	om dagen, antingen i baljor eller — tillbringas.	om dagen i baljor tillbringas.
26.	21.	22.	kan askas:	kan askas. Utan skada för afveln kan både Tjurens och Qvigans sammanparning ske vid två års ålder, om de elljest samt blifvit rundeligen uppfödda; men Tjurens hemskjörning bör icke tillåtas längre än till dess han blifver som, alldrahögst sex år gammal.
27.	22.	11.	i Fähuset.	i Fähuset. Ovedersägeligen är det dock alldraförmonligast att genast så inrätta både Stall och Fähus, att alla uti dem innestående kreatur utur ständigt fyllda vannor eller såår kunna få dricka hvadslagit rent vatten så ofta de åstunda. Man skall då med nöje få se huru både hästarne och Hornboskapen, under det de äta, esomoftast taga en liten dryck vatten för att underhjelpa nedsväljningen och matsmältningen.
28.	22.	23_26.	Skulle juföret — mjölkas:	Skulle juföret näst för kalfningen af tillflytande ymnig mjölk för mycket uppsvälla, då hon genom ständig trampning med bakfötterna gemenligen ger sitt lidande, jämte orsaken därtill, tillkänna; så hindras hon genom sakta mjölkning efter behof. Men kommer svullnaden af klämning, förkylning eller någon annan orsak, så nyttjas varma baddningar och andra botemedel. Hvar mjölkande ko bör alltid mjölkas åtminstone två gånger i dygnet. Där betet &c
29	23	10.	däri, — är	däri, eller att en stund förut ställa den med grädda fyllda kärnan uti en varm spis; för att påskynda smörsamlingen, är alldeles &c
30.	31.	7.	ypperlig.	ypperlig. Detta arbete går dock både lindrigast och efter alldrafullkomligast, om 2ne plogar nyttjas, den ena efter den andra i samma spår.

No.	pag.	rad.		
				Den första afskär sjelfva torfven till 3 tums djup. Den andra upptager den underliggande mullen till 3 à 6 tums djup, och vänder den öfver sjelfva gräs torfven. Den torf, som sedermera ur nästa fåra uppvändes, skil-jes då bättre i den nyss upptagna fåran, som är djupare än gräs torfvens tjocklek, och marken är då genast färdig att emotta-ga hvad slags annat bruk som åstundas. Då behöfves icke eller någon särskildt rist, utan är nog, om en krokig knif sät-tes i sjelfva dragstocken på främsta plo-gen, något framföre spetsen af Billen, så att ristning och plöjning ske på en gång. Om den öfra marken är Svartmylla, och den underliggande leran kan med an-dra plogen åtkommas, så är ändamå-let bättre och på en gång vunnit, än om leran framdeles skulle uppköras med Trä-des stock; men att ett annat år vilja göra samma arbete med plog, blefve än mer be-svärligt, och plogen kunde då icke ställas till nödig djuplek utan att förorsaka myken tyngd för dragarena.
31.	34.	16.	-stad. – Sålunda	-stad. Dess utstående kanter eller långsidorna af Triangeln böra ofelbart ligga alldeles horizon-telt, och icke utgöra något stigande. Sålunda ve-
32	34.	29.	vändas.	vändas, och bör då köras blott med en enda häst: ty paret trampar för mycket i det färdiga, men enbets arder uppmjukar alltid den mull, som hästen tram-pat.

No.	pag.	rad.		
33.	35.	23. 24.	jemtinsvar, — — för att	jemtinsvar i förbund i 2ne rader på 8 à 9 tums afstånd ifrån hvarandra, för att
34.	36.	15 – 17.	En rund — — tjock	En rund två till tre alnar lång och 3/4 til fyra quarter eller däröfver tvärs igenom tjock Ek-
35	36.	32.	lättare och.	lättare, längre och obeslagen slät Vält
36.	37.	3.	ländernа.	länderna. En sådan Brädd Vält göres beqvämligast af ett par gamla hjul, som öfver lötarna be-klädas med en fodning af bräder; til utseende af en Cylinder: och han behöfver icke vara tung.
	40	9 à 15.		L. A.
	42	1 à 4.		2° !
37.	42.	16.	vedertagen.	vedertagen; ehuru Tre skiftet, i anseende till en mindre strid säd och mera ogräs, som det gifver än tvåskiftet, är verkeligen mindre förmonligt, än man det föreställer sig;
38.	44.	22.	Upplöj derföre — — den åker;	Upplöj därföre, och med Trädes stock lägg i djupa Vinter fårar med höga ryggar den åker, som
39.	45	10.	plogen: – kör	plogen, och bör åkern genast därefter också tvärköras; hvaraf förmonerna äro ganska många. Kör bet:a
40.	47.	21 à 27.	Den del — — Vinterfår.	Vill du nödvändigt bibehålla tre skiftet och till vårsäde nyttja den åker, som nyss burit Råg; så använder du därtill med mästa förmon de lägar, som året till-förene hafvit väl gödde under Rågsädet; och

N:o	pag.	rad.		
				bora de om hösten förut, och det helst i torr väderlek medan jorden än väl reder sig, upplöjas och på sätt här framman före lärt är, läggas i vinterfår. Jorden blir deraf &c.
41.	49.	26, 17.	detta —— godselämne	denna förträffeliga, men i vårt land hartilles nog sällan funna jordart.
	49.	28 —		
	50.	— 33.		
				3:o L:a 13.l
42.	52.	7.	förfragas: —— Boskap	förfragas; därest den icke hvar morgon, sedan boskapen dänfrån bortgått, samman skottas i en hög och väl betäckes med förut till den ändan. det först mull eller andra tjenliga ämnen.
	52.	12 —		
	53.	—	}	
	54.	— 31.	}	
				3:o L:a 6.l
43.	55.	17, — 24.	Den mull —— tilbland:	Den mull, Torf och Tufvor å utmarken man å på förenämnde sätt kunner använda, uppkastas vid läglig tid på stället. Mat- och Svartmyllan behöfver endast torkas och vädras innan den på åkren utköres; den lägges därföre i mindre och uppstill spitsiga högar; men Torf- och Tuf-högarna göras större och ofvantill alldeles platta, till nödigt regn- och Snö-vattens emottagande, som jämte luftens fria åtkomst, befordrar deras förmultning. Efter några års förlopp, då desse högar kommit åtminstone så långt på förruttnelse vägen, att de frön och rötter som finnas uti dem förlorat deras groende kraft, kunna de med fromon och utan vidare tilbland: &c:a
44.	56.	4 och 5.	hvilka —— godo.	Gödseln med all sin behållna must kommer då åkern, utan någon förskingring till godo.
45.	56.	34.	Kornland, sedan	Kornland, om treskiftet bibehålles; sedan
46.	57.	17 à 20.	Att goda —— hopp.	Att goda, under Ärterna är alldeles icke rådligt, om de utsås så tätt, som vanligen sker; emedan de då endast växa på skaft och skidor; men fordrar landet nödvändigt gödsel; så böra Ärterna därpå sås ganska glest, då de ofelbarligen gifva en ymnigare skörd, än på magrare åker.
47.	60.	23. — 24.	händerna. öfverhufvud sagt-	Att så i torr jord är alltid farligt. Ock så är det bättre att så nyss efter regnet, än att så i torr jord och därefter afbida regnet. Rågen gror ändå icke förrän regnet kommer; men om därmed länge dröjer, förmultnar den utsådda rågen till en stor del.
48.	63.	32.	brodd. — är	Andre påstå dock, att nytt hvete, som man erhållit efter jämmalt utsäde, skall til utsäde vara lika godt som årsgammalt; allenast det förut väl torkes. Och att som Hvete-Kornen äro större än Råg-Kornen, fordrar den vidd, En och En fjerdedels Kappa hvete, som man med En Kappa råg skulle beså; hvilket lämnas till framtidens afgörande. Är &c:a 4:o
49.	65.	7.	varm jord, — än	varm jord, som dock ännu har tillräcklig must, än
50.	66.	25.	dor. — Sakrast	dor; därest icke, såsom förut är anmärkt, Ärterna utsås mycket glest.
51.	67.	midt: 19: och 20:e	fördelse. 3. Kon:et	Ärterna böra alltid väcktas. Vid åker Är=

N:o	pag:	rad.		
				ter kan den allmänna regel antagas; att hvar och en sort som icke blommar vid Midsommarstiden, och icke gifver alla blommor på en gång, utan följaktligen mognar både sent och ojämt, är oduglig och bör afskaffas.
52.	68.	im: 2:o och 3:dje	skjuta. Sedan	En del Jordbrukare plaga alltid några dagar efter säddén med Bill uppkiöra så väl Ert- som korn-landen för att derigenom något uppehålla gröddan: och påstå att skörden därigenom om hösten skall befinnas blifva ansenligen rikare, än om utsädet jämt fått ligga orubbadt i Jorden.
53.	73.	im: 5:te och 6:te	skörd. Sedermera	Potatsernas så väl kupning som rensning ske dock lättast och begvämligast med enbets-årder, om landet genom harfning blifvit slätt efter planteringen; men därtill fordras då en glesare plantering uti helt rakta linier, en aln mellan hvar fåra och äfven en aln mellan hvar planta i fåran, så att årdret kan gå både längs efter och twärs öfver stycket utan att skada någon potatoes rötter.
54.	74.	8. 9.	till vid pass en alns högd	åtminstone till Sex quarters högd eller ännu mera öfver &cet:
55.	74.	15.	med granris öfvertäckas; medelst	med något slags afhällande tak betäckas, hvarföre vid första tillgång, så mycken snö skottas, som man begvämligen kan åtkomma; medelst
56.	76	20. 21.	hvarf gran eller al-ris, till	hvarf gammal halm, till &cet:a
57.	77.	10. 11. 12.	ligen ——— —— öfvertäckes.	ligen halmen först blifvit upptagen, hvarpå marken åter med halm öfvertäckes.
	77 à 81.	24 —— —— 11.	}	1:o 5:o L:a D: l
58.	83.	17. 18. 19.	men hvetet —— råghalm.	Men hvetet, kornet och hafran böra bindas med gammal råghalm: Hvetet äfven dämed täckas; men om kornet och hafran endast snesas eller krakas, behöfver man sällan, medan de stå ute, någon täckning öfver dem.
59.	84.	25.	insattas: De	insattas; det undra hvarfvet stående: det öfra horizontelt liggande. Stora Seminarier, i synnerhet där Skogbrist är, bygga dock sina rior med så kallade dubbla parfor så höga; att två hvarf stående Råg halm, jemte det liggande hvarfvet näst under taket uti dem kunna uppställas. Men uti sådana höga rior fordrar säden längre torknings tid, och är mera utsatt både för lönn-maltning och förbränning, än uti de lägre med enkla pärfor.

Uti Läroboken i Hushållningen pag. 72. nästefter stycket som slutas med orden: eller i öppen jord pro-jeteras följande Tilläggning:

I stället för att efter vanligheten öfver hela Landet ut-breda och nerköra gödseln, ~~kan~~ må den läggas i fårorne med Jordpäronen och tillika med dem nedmyllas, hvari-genom det blifver möjligt att, utan förlust i afkastningen bespara hälften eller tvådredjedelar af den gödsel samma land eljest fordrade. Med minsta tidsspillan kan denna gödsling hvarvid välbrunnen torf ifrån Ladugården är ganska tjenlig, verkställas sålunda: att det mustgif-vande emnet, sedan landet är tillredt, utköres och af-stjelpes invid diksbreddarne, hvart lass för sig samt på något afstånd emellan, för att på alla ställen af vägen vara till hands vid planteringen; Och då dermed begynnes, åtföljes tvänne barn som utsätta jordpäronen, af en äldre person försedd med en stark pertkorg, hvilken hen ifrån nemsta lass ifyller, och efter hand som jordpä-ronen nedsättas, öfver dem utströmmer, i det han gående utmed fåran lutar på korgen och derunder skakar ymnigare eller sparsammare, allt efter antalet af (de) på vägen lig-gande gödsellassen, hvilka böra vara använde, då den samma är fullsatt.

Något mer än åtta dagar derefter, eller så snart här och der någon potatoes planta begynner framsticka utur mullen, öfverfares landet med en lätt spadd, ~~eller~~

kunna uppodlas med stor lätthet om

utan att man behöfver frugta det växten därigenom skadas, men det förderfliga ogräset utrotas och förekommes på sådant sätt lättast

Då plantorne hunnit till vidpass ett quarter högt öfver jorden, köres emellan de gröna raderne med trädstock eller gaffelplog utan ~~vingar och~~ vänd=skifva. Om plantorne härigenom skulle till större delen öfverhöljas med jord, gör sådant föga hinder i växtens trefnad, hvilken tvärtom ögonskenligen befordras genom den samedelst skeende rensning och kupning. Det ogräs som ännu quarstannar på kammarne emellan stånden bortrifves med händer och bör en person på sådant sätt kunna rensa minst ett halft Geometriskt tunneland om dagen, i fall den förut omtalte sladdringen icke blifvit försummad. Om landet är ovanligen orent, eller en förnyad kupning anses nödig, kan körningen med trädstocken en gång till verkställas; dock får härmed icke lang dröjas; ~~och bör alltid en ren plogbult nyttjas som går jemnt i fåran, i annat fall måste den bedas.~~

För att kunna rensa potatoes landet med häst, hvarigenom ganska många dagsverken besparas, och hvarutom denna förmånliga växt ~~alldeles~~ svårligen kan odlas i stort, ~~bör noga iakttagas~~ bör merendels isynnerhet iakttagas, att emellan hvar sära der jordpäronen sättas må vara åtminstone en aln afstånd. Men vill man plantera dem tätare, eller har man ~~kastat~~ lagt dem så vårdslöst i jorden att de ej något så när i raka rader uppväxa, blifver det nödigt att med små jernskodda skoflar uppkasta den mellanliggande

mullen omkring potatoes stånden, så att de derigenom komma att vara likasom i uphöjda ryggar eller balkar. Till detta arbete åtgår väl många dagsverken, men de kunna och mestadels af qvinnor och barn åstadkommas, och mödan lönas säkert af så mycket rikare skörd, hvaremot hela planteringen förderfvas om ogräset får taga öfverhand.

Då potatoes bladen om hösten förlora sin ~~höstliga~~ mörka grönska och begynna få en ljusare och gulaktig färg är växten merendels mognad, och bör man då icke dröja att innan blad och stjelkar af kölden skadas afslå dem, hvarefter de uphängas att torka, antingen i täckt hässja eller andre för väder och luft öppna skjul, så väl till en god vinterföda för boskapen, och utspisning i dessa beddningar, som isynnerhet till en begärlig spis för svin kreaturen. Men gifves ej tillfälle att under tak torka potatoes stjelkarne, kan vid tegarne i hast inrättas smärre hässjor af gärdsel hvarpå de hängas, ~~och~~ ~~tjena~~ för att sedan så färska och saftiga de äro tjena till ~~dagligt foder~~ ~~de~~ foder för boskapen under de första dagarne den hålles inne.

Emedan man bör kunna antaga som säkert, att jordpäronen icke växa sedan stjelken äro afhuggne, men till smaken försämras om de länge derefter ligga i jorden, är det bäst att begagna den första torra väderlek att uptaga frugten, som sker med spade om landet är litet, men med tillhjelp af en lätt vändplog eller årder på ~~större~~ vidsträcktare plan.

teringar. Om jorden är lös kan man innan plöj-
ningen sker uprycka stubben då de fläsla jordsvå-
rorne åtfölja, och falla på landet, hvarifrån de
bequämt upplockas af barn, hwilka sedan åtfölja
plogen, och försedde med små tvågreniga ~~grepar~~
trädgaflar eller grepar (för den öppnade fåran ~~upkastade fröet~~ fortsätta upptäckningen. Derefter harfvas landet, då allt
hvad i ~~förr~~ kammarne varit gömt, blifver synn-
ligt. medgifver tiden att ännu en gång plöja
och harfva kan man var viss att ganska litet
quarstannar af denna kostliga jordfrugt; hvil-
ken sedan hen ifrån landet intages och utan
all mehenkommande teckning etc etc.

NB. I fall denna tilläggning och ändring antages, utesluttes stycket som börjas med orden: då plantorne kommit till vid pass, samt pag. 73. ända till 6te raden nedifrån.

pag. 3. A.

Nyplog som man slöpt i linda bör de första de för-
sta tre åren vara alldeles fredad för Boskapsbit och
~~uppå~~ uti ~~[illegible]~~ ängar som äro belägne på grunde sjöstränder
med lerbotten bör sådant aldrig tillåtas, ty skall då få de kunna
Hvassen (när dess rötter i sönderträmpas) arligen går att längre uti i sjön och gräset
småningom följer efter, så att ofta inom 30. år 50 al-
nar kunnat af sjön till äng inkräktas; Der
kvass ej finnes kan den planteras om mogna frön
inknådas i lerboller som utkastas i sjön eller om
rötter nedgräfvas

pag. 4. B.

Nyodlingar kunna äfven, ~~med större förmån~~ bättre än det ~~annars vanliga~~ med gräfta ~~göras~~ verkställas med spade, ungefär så som
det sker med plog; detta sätt är särdeles tjenligt på stenbun-
den mark ~~äfven som~~ och för fattigt folk som ofta ej äga tillgång
på Dragare (Häst, Oxar), och tillgår sålunda, att, sedan Tegarne blif-
vit utpålade till 20. eller 25. alnars bredd i utmarken
midt åt ~~den förman~~ hvarje teg en rygg ~~och~~ af en alns bredd, hvars grä-
torfva ~~affkäres~~ till 3 tums tjocklek med spade afskäres och stjelpes omvänd uti samma
fåra hvarifrån den blifvit uptagen, på hvardera
sidan af ryggen afskäres en torfva till halfaln bredd och
3 tums tjocklek, som ~~och~~ upplyftas och stjelpes ~~dubbelt~~ med gräsidan ~~ned~~

kunna upodlas med stor [illegible]

~~gräsfälen~~ nedåtvänd på ryggen, dit mull ifrån fa
ytterligare upsöfes, så att denna blir ett qvarter
djup, uti ~~detta halfalns bredo~~ ~~[illegible]~~
~~qvarter djupa~~ hvarefter, och sedan denna blif
vit ifrån sten och rötter väl rensad en half
alnsbred torfva åter afskäres och uti fåran in-
krampas samt slutteligen med mull ifrån den 24.
fårans bebäckes, ~~[illegible]~~ på samma sätt ~~[illegible]~~
fortfares ~~uptagen~~ uppå hvardera sidan af rygg
öfver Tegens hela bredd, och då de närmaste 27.
gamle på samma sätt blifvit vände up-
kommer, utan vidare åtgärd ~~[illegible]~~ alns
bredt dike emellan Tegarne; ~~hvilka~~ ~~[illegible]~~ 31.
~~nog~~ brukas såsom ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ (insertions above: "en sådan Nyodling", "för ofrigt", "om")
Nyplog ~~och äger ämne~~ förskrifvet finnes och
äger framför denna den förmån att med
störe lätthet kunna brukas.

C pag. 10.

som lättast samlas om topparne af dess på 44.
åker renarne växande höet med handskärd
aftagas och införas uti Ria att torka sam 45.
dereftir aftröskas. De hö frön som samlas
vid lador äro sällan pålitlige, sär der

de dem har de jemväl den olägenhet att utsä
starr äter jemte de goda grässlagen utsås.

D. p. 12.

med lutande väggar, så att ladan uptill blifver
vidare

E. Likväl bör man dugeligen mjölka kon ~~för~~ (insertion: "försåt") att se om
kalfven ~~fåt~~ (insertion: "noga") dragit ut all mjölk, som och ~~för att~~
på det kon ej må afvänjas ifrån att låta mjölka sig

F. Fåren ~~bör kunna dageligen~~ (insertion: "böra") vattnas, (insertion: "en gång om dagen") men (insertion: "icke") oftare,
~~bör detta aldrig~~ ske, i ~~detta afseende~~ ~~i hvarje Kätta~~
~~bör~~ för ~~detta~~ (insertion: "hvilket") andamål ~~finnas~~ en hobsjönna i hvar kätta

G. Sstandmärsan ~~är äfven~~ ~~för~~ en ganska ~~[illegible]~~ (insertion: "födande") spis (insertion above: ~~äfven~~)
för Svinen; den nyttjas kokad eller rå med påströdt
Kli eller blandad i drank; ~~äfven~~ Ahlöf för Kanna
begagnas vid deras utfodring. (margin: "ochså")

H.

I. eller upföra dem där grunden icke är tillräckeligen
fast

~~Hvart fjerde eller femte år bör de göra denna~~
K. Uti de orter där Vändplogen är känd bör man
icke försumma att hvart fjerde eller femte år ~~och~~
sta nyttja denna till första plöjningen på Trädes=

kunna uprodlas med stor lätthet om

gärdet, antingen den sker höst eller vår; derigenom
bibehålles Tegens kultring, och den bördiga jordsp
~~kunnat~~ spinkit ner vändes up i dagen; i synner
het är detta nödigt där ~~man kört~~ sand förut
förbättrande blifvit påförd, emedan
till förbättra jorden, ~~och denna~~ sjunker altid ned.

53. l. Då ~~Den~~ ~~jus~~ ~~...~~ & åter vinder ~~består~~ af lerjord bör uti gö
sel samlingen inblandas sand och kärrmylla, äfvensom
åter åkern af sandjord, kunna leraktiga jordslag me
myken förmon tillblandas.

65. m. men liknan vara sig att blifva som bör man va
ytterst sorgfällig att ike vårmusten må gå för
~~fåden~~ förlorad; som ~~vad~~ landet bör då ~~ike~~ upkoras förut så
~~först då~~ såden skall ske.

6te Cap.

Om Måssars upodling och Kärr-bruk.

Hvar och en kännen, huru de vattensankande och ike allenast onyttigt uptaga myken mark, utan och sjuka trakterna af vårt land äro orsaken till de froster, hvaraf Finland så ofta hemsökes, och ~~han~~ de dessutom medföra flere andra olägenheter ~~för ...~~ för ~~...~~ ~~och om~~ Att uttorka dessa träsk, + är ike allenast ett lönande, utan och så ett patriotiskt företag, emedan Climatet derigenom förbättras, och det swaraste hindret för säd samt gräs bortskaffas därigenom, merendels undanrödjes. ~~näsktu boren~~ derför hvar redlig Finne göra till sin högsta önskan, och derföre ~~arbeta att hans~~ han förmån, på lediga# mellan tider från oumbärliga göromål ~~mellantider från andra angelägnare~~ ~~arbeta~~ ~~bete~~ ~~om än~~ han själf ike kunnen få draga vinst af ~~länge fortsätta~~ odlingen ~~att ...~~ ~~...~~. Hans barn skola välsigna hans oegennyttiga arbete likasom vi våra fäder, och Finland en dag ~~...~~ komma så långt att hungern för~~...~~ ~~...~~ derifrån aldeles förvises.

~~Skogskärr~~ & Sumpiga med Skog bewäxta kärr har man hos oss, sedan långa tider, ditåt röjat och upodlat, men på de flesta ställen fruktar man ännu i denna dag att angripa de flata, sanka måssarne, förmenande dem antingen ike kunna upodlas, eller åtminstone med så stort arbete och kostnad, att en Bonde ike kan mägta dermed; detta är likwäl stort ett ~~ibland~~ de olyckeligaste misstag; Österbottniska Bondens exempel visar, att sådana ~~...~~ ~~ett sätt ...~~ ~~...~~ ~~är~~ Måssar i sällan kunna upodlas med stora lätthet och

verkligare vinst än han, och att ett
rätt drifvit måssbruk
är likaså stundom ej mindre lönande än det
förmånligaste åkerbruk;
hvem som vill lyssna till detta råd
och riktigt gripa sig an med måss-
uppodling eller det så kallade kyttlands
bruket, † skall säkert prisa sin klokhet
och derifrån icke återvända.

Du vill uppodla en måsse, så undersök
först noga
om vattnet kan hafva sä-
kert afflopp, och hvart det lättast låter sig
ledas; är måssan
vidsträckt, bör detta
[illegible]
[illegible]
[illegible]
af landtmätaren ge-
nom afvägning utrönas, ty ögat bedrar
sig lätt,
[illegible]
[illegible]
Derefter undersökes grunden, botngrund
med jordborr, eller ock så med en stöt
spetsig stör, på hvilken en
skåra när till spetsen inskäres, deruti × något af åt-
jorden kan fastna, när stången ned-
stötes och derefter kringvrides. Med det
samma får man ock så veta huru djup

† ock derwid fogir de fuestig-
ter han lemnas, skall icke få
anledning att ångra sig, eller
ock sig nöda ock kostad för-
lorad.

× eller någon annan kunnig
person

× ock försigtigt upptages.

† måssan med kärrgräs [illegible] † Måssa med hår grund eller med Porcat, sand blå
måssan är [illegible] är väl den bästa till kyttland,
men då måssan är tillräckligt djup, kan den grund
den åtminstone på sandbotten & icke allenast
igenom många skördar flerfaldt betala
kostnaden, utan ock slutligen gifva en
fullkomligen god äng. ändtligen bör du
ock gifva akt på, hvarden skilfva måssan
är, och först företaga dig
uppodlandet af dem, som snarast gifva god
skörd; Ett vandt öga kan lätteligen ur-
skilja detta. till dess ändan upptages en klimp
vidpass × alns djupt och torkas
af måssan,
botten
den [illegible], så fått
torkat; är den faller
de sönder och liknar ett spetsfärgadt snus,
så är den af sämsta slaget äger för
den samma färg, men hårdnar starkt och liknar
ungefär tallbark, då är den bättre en Måss-
sa; som utan att särdeles hårdna, faller
uti stora flagor, likaså blå, (skörv-ögas)
är icke väl, om den genast besås,
icke bättre än de förnämnde, slag, men
förvandlas [illegible]. Den
bördigaste slags måssa blir när den torkas och faller
mörk som mjöl, och utan svårighet
faller sönder till småna stycken. Sådan lättare och med större säkerhet
Eljest kan man likväl döma till Måss-
sans beskaffenhet utaf de växter den
bär. Alla våra Måssar bestå utaf
Hvitmåssa,
[illegible]
[illegible], som öfverst är grönaktig
och växande, samt på djupet men

och mer förmultnad, till den nära alfven
finnes förvandlad till Svartmylla;
är Mossan på tufsigt samt rödaktig, då är den
och svårbränd, och bär den dertill endast
hjortron och tranbärsris, samt här
och där någon Myrbjörk, ~~och~~ ~~[illegible]~~ och
några usla strån af Fågelstarren
[illegible], då är den af sämst
beskaffenhet; Växer där ~~[illegible]~~ Pors och
Tallar ~~då är~~ till någon mängd, då
är den bättre, men skall den vara
rätt duglig så bör där och synas
någon björk; finnas dessa till någon
mängd, ~~och~~ eller bär mossan något Björnmossa eller ~~[illegible]~~ [illegible]
då är mossan utaf det fruktbaraste
slaget. Detta ~~bör~~ må de dock ej förstå,
som vore de sämre slagen af mossa till
Kyttlandet odugliga; de äro visserligen
dertill tjenliga, men böra dikas och
få stå att mogna i längre eller kor-
tare tid, alt efter deras beskaffenhet;
de skall då få se huru de efterhand
taga sådana växter som utvisa
större fruktbarhet, och sålunda sjelfva
säga till när tid blir att börja
~~med dess~~ med deras upodlande.

När de ~~[illegible]~~ sålunda lärt sig kän-
na mossans fruktbarhet och grundens
beskaffenhet, samt hvar utfallsdi-

ket bör dragas, börjas ~~[illegible]~~ så med
~~[illegible]~~ detta, och gör det
två eller tre alnar eller djupt ~~[illegible]~~ bredt,
och två alnar djupt, eller ännu djupare ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ om mossan är vidsträckt och vida
~~[illegible]~~ vattnet måste ledas långt bort. #
~~Man Dikar derefter Kantdiken och~~ ~~6. qvarters bredt och lika djupa~~
~~Skärdiken på 100 eller [illegible] dagar~~
~~[illegible]~~
~~mossan [illegible] vattnet [illegible]~~
~~[illegible]~~.
~~Skärdiken [illegible]~~
~~[illegible]~~ på 100.
~~eller 200 famnar [illegible]~~
~~[illegible]~~ ~~af lika djuplek och bredd som skär diken~~
~~man lägger [illegible]~~
~~aldeles~~ att desse upodlas så att de sträcka
sig åt samma led som backarne nämligen ~~[illegible]~~
~~mossan~~, eller ~~[illegible]~~ gå tvers före stätt-
ningen, ~~hvilket för Kyttlandet är~~ [illegible]
~~[illegible]~~ såsom ~~[illegible]~~ redan förut är ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ föreskrifvet för all dikning.

~~Tegarne Skärdiken böra [illegible]~~
Tegarne kunna göras ända till 200. famnar långa men
Erfarenheten har visat att ~~6. famnar~~
de icke böra vara mer än 6. famnar breda;
~~bredd [illegible] för en Kyttlands~~
~~tegar~~ är mossan ~~[illegible]~~ myckit vått eller
af sämre beskaffenhet, ~~[illegible]~~
så att den ~~[illegible]~~ bör likasom få stå
någon tid för att ~~[illegible]~~ sig sjelf,
~~är det nödigt att den dikas så tätt~~

\# dika derefter 6. qvarters breda
och lika djupa Skärdiken, samt
kantdiken, till alfven möter;
Sedan mossen sålunda är
kring dikad läggs den ~~[illegible]~~ ind
lika djupa diken; tegarhvar-
vid det noga tillses

¶ ~~Det bonde man[?] [illegible] att~~ ~~anmärka del~~

~~man gör de~~ [tu göra] tegarne 19. famnar
breda så att hvar och en sidorner
kan ~~få~~ [klyfvas i] trenne Kyttlands tegar.
Måsans förbättrande gå skyndas
mycket om ~~man~~ [de], sedan den blifvit
sålunda sönderdikad, ~~[illegible]~~ [och fått något upbrukad]
låter eld en gång om året ~~[illegible]~~
~~vinden~~ [illegible].
¶ ~~Att [illegible]~~ All [måste börjas medifrån]
dikning på måsar, ~~[illegible]~~ på det vattnet,
som samlas i diket må ~~[illegible]~~ [kunna] efterhand
~~kunna~~ afrinna, ~~och att [illegible]~~
~~af [illegible]~~, ef-
ven ~~[illegible]~~ [bör] dikningen, så vidt sig gör
låter, ske den varmaste tiden, då vattnet [det minste]
~~icke~~ [ock] ~~kan~~ [det] ~~icke~~ [helles] med sin köld [kay] skada
Arbetarnes hälsa #.

Alla diken i måsar böra ~~[illegible]~~ [näster]
gräfvas med uprätt stående kanter, lika
breda nedtill som uptill, och underlåtas
detta arbete gansko mycket om man
gör sig en stor och tunn bila, med
väl starkt skaft; ~~hvarmed man~~, sedan
den öfversta, ~~växande~~ måsan blifvit
med gräfta afflådd, ~~hugga kan hugga~~
~~upp dikes kanterna mycket bättre än~~
~~med spaden~~ huggas [med denna]. Jorden ~~så djupt~~
~~man förmår~~ där dikes kanterna skola
~~framgå~~; mindre rötter afhuggas deraun-
der och jorden kan från diket med

lätthet upkastas i stora stycken; för stora
rötter måste man likväl förse sig med
en vanlig hugg yxa. Uti mycket
sank mark ~~bör~~ dikningen ~~företages~~ [är]
sedan måsan så mycket frusit att
den bär; [sjelft sig] man hugger då, såsom förut
är nämndt, up dikes kanterna och upta-
ger ~~med~~ den frusna skorpan, hvarefter
diket lemnas ~~att åter frysa~~ tills en ny
skorpa hunnit frysa, som åter löshugges
och upptages; ¶ ~~dette~~ ~~[illegible]~~ arbete, äfvensom
all dikning i sank mark kan ~~[illegible]~~ mycket
lagin underlättas, om man gör sig tre-
uddiga järnkrattor för att ~~[illegible]~~
ifrån bottnen uphämta den jord, som med
Bilan och spaden blifvit lösgjord.
Sedan dikningen är verkställd och
~~man~~ [du] anser måsan vara i det skick
att dess vidare upodling kan ~~[illegible]~~ [ske,]
företagas, [följer] gräftningen, för hvilken
~~man~~ [du] bör ~~[illegible]~~ [vara försedd] sig med en 9. tum
hög och [6.] tums bred gräfta, hvars
blad är [på tvänne] något bördt, så [att] ägget ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ utgör en bugt#, ~~[illegible]~~ som altid hål-
las väl hvasst. Gräftningen börjas midt
på tegen, och fortsättes ~~längs~~ utefter
hela dess längd, till 6. alnars bredd; med
[ett] Dikesbilan hugger man kring hvart [mindre] tråd
på ungefär en half alns afstånd, därot-
terna afskäras och en stor jord[-]klimp kommer i dagen
~~[illegible] kommer i dagen~~ då tu-
det hjelpes ~~kommer i dagen~~; ifrån

& hvarmed fortfares tills di-
ket fått tillbörligt djup.

mycket

~~den~~ [Den bör] stålsättas ~~ifrån för att kun-~~ [af]
na

~~Träd och rötter huggas ifrån denna~~ Se
Når ~~Landet~~ en Jadan ormsa blifvit ut-
efter hela tegen upgräftad, ~~vändes~~
~~bägge~~ efter ända dig ~~man att sig~~ ~~och gräften~~ hers-
förr och gräften, till dikes breddon
och ~~sand~~ upkastat alt f torrsta, dervid högt
~~man kan~~ på stycket; derefter dessförinnan sam-
las alla träd och ~~buskar~~ och rötter
~~i högar~~ midt efter stycket, deti hö-
gar, på ~~det de må~~ att torka. Det är ~~eldn~~
torcke nödigt att ~~man~~ ~~som sig moda~~ tor
~~med~~ att hugga den upgräftade måssa-
svålen mycket fin, ännu mindre att till sifatt sönderbacka den upkastade
~~sandat vid~~ dikesjordens ~~upkastand~~
~~söka få den sönderhackad;~~ ~~hufvud~~
saken är att få rötter och stubbar
noga upbrutna. ~~Hx~~ Sker gräftningen om våren
sasom bäst är, ~~om våren~~, rör man icke
vidare ~~med~~ mässen, utan lemnar den
att torka; ~~till bränn~~ för att kunna
brännas; men har man gräftat om
hösten då måste kyttlandet om våren
antingen medan kålan ännu är i
jorden, ~~aga~~ till quarters djup upplöjas,
eller ~~och~~ åtminstone med en tung,
halfs trekantig, eller af flere leder
hopsatt långtinnad harf öfverfaras,
på det den af vätan nedtryckta torfvans måssa
må ~~ß~~ upresas och kunna torka.

Derefter följer Bränningen: Så
skadlig elden är för alt ~~bergjord~~ redan förwandlad matjord eller svartmylla,
~~buskjord~~, så förträffligt gagn gör den
på alla mäsar, ~~at kan~~ hvilka ge-
dass igenom dess tillhjelp kunna gö-
ras fruktbara. kyttlandet Bränningen fordrar
~~man~~: torr och klar väderlek; ~~då~~ ~~litt~~ Nå-
gon blåst är nödvändig, men är ~~mull~~ växande
kyttland eller torr mark nära, bör
man akta sig att ~~antända~~ up elden
under dessför stark blåst. ~~Kyttlandet~~
~~antända först och~~ De delar af kytt-
landet, åt hvilka vinden blåser, eller
som äro under vinden, antändas först, emedan
man ~~skulle~~ annars af röken hindras att
vederbörligen sköta elden; Man ~~fullföl~~-
~~ler derefter antändningen~~ tänder eld
på stackarne och gör sig ~~af~~ trefvor
deraf och där högar ~~som sedan~~ af trif-
vor, som, sedan de fattat eld utkastas
för att åter antända andra; ~~at saker~~
~~få tillsamans~~ erfarenheten skall snart
lära hum hett ~~elden bet~~ man bör sti-
da elden, alltefter mässans och väder-
lekens beskaffenhet. ~~Hx~~ Sedan elden
slocknat, måste man, derss icke regn mellan
kommer, gröfen luga nött genom harfning blandas askan
med ~~jo~~ ~~mossa~~ torfven, på det den icke må af
vinden bortföras. ~~Där kinkmässa icke~~
~~finnes i all för stor mängd, tyckes på~~
~~en nyodling första bränningen medelst~~

Hand angde
Lärsboken
för första
Kvinden

Asken utaf träden är för-
delis kraftig, på en nyodling, som sådan
finnas i mängd;
är derföre en bränning
ofta tillräcklig ehuru mycken
stor massa ännu
kan blifwa obränd; men finna den-
na massa till större mängd, bör man, sedan
kyttlandet efter hackningen fått
torka i några dagar, åter antända
det, och dermed fortfara så många
gånger, som nödigt synes, samt tid och
väderlek medgifwa; Om kyttlandet är
mycket besvärads, af
i synnerhet af den mot
är swaktig, eller
så gör man
bäst att lemna ett sådant kyttland
ett eller annat år osådt,
för att kunna genom flere förnyade
bränningar men bringa massan
til förruttnelse; Har en tid och
tillräckeligt folk, och
kyttlandet för öfrigt är af god be-
skaffenhet, kan # de
de råaste torfwor i samlas högar
där de lemnas att förruttna.

Förän sådden sker måste noga
askan väl blandas med torfen
och i synnerhet med dikade
jorden, hwilken, så vidt möjligt är

of massa

\# detta upptagas utan de råaste undwikas
massa torfwor samlas i högar för
andra år för att ruttna.

bör för eldensaktigt
amedan den, såsom man mogen
är tjenligare, till rot att säden än den
massa för som ännu vid första odlin-
gen kommer i dagen.

Till att förekomma, det dikesjorden icke
må förbrinna, är det derföre bäst
att på en massa, som något är ställe sen
derdikad uti 19. famnarsbreda tegar,
tegen, såsom förut är förslagit,
eller som ej
ännu är torrlandt, först gräfta och bränna tegarne, så-
som här förut är nämndt, förän man före-
tager dikningen ytterligare; både gräftning och dikning
ske sålunda begvämare och bör
derföre det sig gö-
ra låter alltid väljas denna ordning.

Sedan kyttlandet är tillräckeligen
brändt och asken blandad med torfen,
besås det utsås före medlet af Augusti med 10 kappar på kalltida-
antingen Rotråg eller
vår rau-
tyska Råg, till 10. kappar på Tunlan-
det, eller mere, om marken är minde
bördig; utsädet nedhackas på vanligt vis

Efter första skörden upplöjes kytt-
landet, antingen om hösten, eller ock
om våren fören kalas ännu gått alde-
les ut ur jorden, # samlas upkommande grästorf i högar
torkas och brännes

\# de uppkomna torfwen samlas i högar
hwarefter den torkas och brännes

Kostnaden af ett tunneland sådan mosse odling, dikning, gräftning och bränning inberäknad, räknas vara något lika med värdet af två tunnor råg

såsom sönt är beskrifvet och fortsättes så länge hvart annat år, hvar eller ide, bränna och beså kyttlandet. Vid äldre kyttlanden måste man akta sig, att bränningen ej sker för djupt; en fjerdedels tums aska är tillräcklig blott den är jemnt öfver allt; ja, man har funnit att kyttlanden kunna efter en bränning bära tvenne råg-säden då blott om undan det andra lika såsom vanliga bruks-gården, läggas i vinter-säd och harfvas, till förekommande af ogräs.

Kostnaden af en kyttlands upodling kan räknas emot 2 tunnor råg för ett tunnland sådant gräftadt dikadt och brändt; är mossen så mager, att den första gången gifver full skörd, så är hela kostnaden dermed till fullo betald; med en andra plöjning och några få dagsverken till dikes rändning, harfning och bränning har man sedan i flera år rika skördar; dessa aftaga likväl småningom i hvilket fall man åter tvenne utvägar att bibehålla deras fruktbarhet; den första är att låta kyttlandet skiftevis bära råg och korn; korn trifves förträffligen på kyttländer blott landet får god tid på våren upptorka, och köld ej inträffar; den andra utvägen är att med första skäd-

för slags 8. a 9. Lass hvarje stalltwad kappland, som lemnas att vittra öfver vintern, akttas vid bränningen och derefter utbredes, hvarigenom man för flere år öker fruktbarheten; det tredje sättet och som man ändå alltid slutligen måste vidtaga är att för någon tid lägga kyttlandet i linda, hvarvid förfares såsom sönt om ny plog är nämndt; när sådan igenlagd äng aftager i bördighet, upkörs det å nyo med vändplog och nyttjas åter som kyttland, då det i flere år gifver en härlig skörd.

Vid all kyttlands bruk äro goda diken en hufvud sak; de böra tid hållas rena i bottnen, hvilket lättast sker med en stor gräftskaped ungefär som en spade och försedd med ett långt skaft; med denna uphamtas jord och annat som medfallit så att bottnen blir jemn till fritt aflopp för vattnet. När en mängd multnar och blir mera mull utan, kunna dikes kanterna icke men bära sig såsom upprätte utan börja rasa; detta inträffar vanligen uti vår sådet de äro ute, man måste då från ofvan

† eller ifrån dikes bottnarne, om der finnes uppkastas

† då aktandes framför allt, hvad som måste uttas i försummas detta strax efter rågen; försummas detta, tager marken måste förän hövåaten hinnen taka den.

~~dikes~~ dikfåra kanterna tages att spadtag så att de blifva uptill bredare; ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ denna upkastade jord är, likasom förut om dikesjorden ~~sagt är~~ nämndt, tjenlig att upfriska kyttlandet, och bör ~~[illegible]~~ derföre först efter bränningen upkastas. Det är icke nödigt att kyttlands dikena skola stå aldeles torra, ty om endast 2 eller tre qvarter ~~[illegible]~~ af jorden äro något så när torra må det öfriga vara hvarm vått som helst; deremot vore det skadeligt om kyttlandet alt för djupt uttorkades, ty utom det att vid bränningen jordbrand ~~[illegible]~~ kunde upkomma så fordrar Säds-växten uti en så lös jordmån mer än vanlig väta.

När du ~~man~~ slutligen ~~[illegible]~~ hunnit aftorka så nära, att endast en half aln öfver bergrund, eller där sandgrund finnes, en aln af mossjorden återstå, †
~~bör man~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ måssan ~~till kyttland~~ ~~bör den~~ ~~[illegible]~~ utan läggas den till äng så ~~[illegible]~~ sått ~~[illegible]~~ förut är sagt; ~~[illegible]~~ skall då med en rik höväxt ~~[illegible]~~; ~~[illegible]~~ tiden ~~skall~~ löna ~~[illegible]~~ omtanken, att icke hafva gått altför nära sig, alltsom, hvarmot den som af en fikenhet girighet försökt att taga ut det

† bör en sådan mossa icke [illegible] genom bränning förminskas,

yttersta, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ skall hafva den ständiga harmen att ~~[illegible]~~ för sig och efterkommande aldeles förderfvat en god jord.

~~Är det åter att skogbevuxet kärr~~

~~du vill upodla~~

~~Skogbevuxta kärr upodlas~~

Sättet att upodla skogbevuxta kärr är i det hela enahanda med det förre mossar förestående; att tillverkligt utfalls dike och goda laggdiken äro det första, som fordras; derefter lägges kärret i tegar, hvarvid likasom förut är föreskrifvit nog tillses, att dessa gå tvärsöfver sluttningen; ~~[illegible]~~ på samma tid som diknings arbetet förrättas, kunna de större löfträden fällas till nafver och löfstägt; den öfriga skogen afrödjas och rothugges om hösten, med spaor och grafter, och träden stiflas så [illegible] förut uti kapitlet om svaga ängars förbättring är lärdt; det som till ved och gärdsle kan nyttjas, samlas i högar, att på vinterföret hemköras, det öfriga, jemte stubbar och ris lägges i särskilda högar. Vänn derpå, i kullorna ningen hvarvid de släta flackarne emellan rishögarna, med en hvass trinnad jernharf, på hvilken en tyngd sten lägges att den må göra så mycket bättre verk

i särskilda högar.

kan. När ~~de~~ altsammans hunnit tillräckeligen torka, antändas Rishaforna ~~en~~ vacker dag, vid måttligt blåsväder ~~rök~~ samt, hvarifrån elden med vädret snart sprider sig och öfverfarer hela fältet; ~~vid~~ vid slutet af Julii eller början af Augusti bör säden ske till 8. a 10. kappor på tunland: det; Säden nedharfvas med åker eller Rishasf, men där större stub- bar måste qvarlemnas i jorden att ruttna, särdeles af gran och tall hvilka icke från roten uppskjuta nya skott, kan Svedjekroken nyttjas.

Vid kärrs odling bör bränningen ske med ännu större försiktighet än på mossar; ~~så att blott~~ de fordra icke så mycken aska, som dessa, och äro lättare utsatte för jordbrand, hvarföre utfallsdiket bör förses med en ~~lyc~~ lucka hvarigenom något vatten kan qvarhållas i diken, till nödig fuktighet för alfven; ~~Man måste~~ X ~~och noga se till att de~~ i god tid till Äng utläggas, ~~medan~~ så att ~~åtminst~~ på de grundaste ställen åtminstone 1. qvarter mylla ännu återstår. Under ett sådant klokt och försiktigt skyt- tande, kan kärret genom goda säds skördar och slutligen som ~~g~~ Äng väl

X Sådana kärr måste ock

betala den dryga utskuggnings kostnaden; likväl gör den, som har tillfälle till val, bättre att hålla sig till mossarne och ~~något och~~ lemna ~~Mo~~ kärren, sedan de något blifvit utdikade, att bära skog.

Utdrag af Protocollet, hållet i Landtmanna Sällskapet i Umola den 16de April 1815.

S. D. föredrogs ett af Secreteraren i Kongl. Finska Hushållnings Sällskapet Herr C. C. Böcker till Herr Candidaten Hackzell aflåtet och nyligen ankommet bref, deruti välbemälte Herr Secreterare anmodar Landtmanna Sällskapet, att enligt sin ägande erfarenhet granska det Project till Afhandling om Kyttlands och Kärrbruk, som Herr Secreteraren författat, och än ämnadt att införas i en snart genom trycket utkommande Lärobok för finska Landtmannen, hvars utgifvande Kongl. Finska Hushållning Sällskapet föranstaltar. Detta Project blef nu uppläst, och befants äga all den fullständighet, som ämnets vigt, och Författarens vidsträckta insigter och erfarenhet lofva. Likväl ansåg Sällskapet sig böra derved göra följande anmärkningar:

1o pagina 7. Att de 19 famns tegarna delas i trenne, behöfva och böra vidda tvärne mellandiken, ej vara större än half aln djupa, och en aln breda, emedan om de göras större, de fördraga den nödiga vätan, som marken till växternas näring fordrar;

2do pag. 10. Om mossan brukt nedåt med

med glest småskog, nären ock utan skogväxt, kan gräftnings kostnaden helt och hållet undvikas, om marken endast harfvas med järnharf, flera resor, hvarefter dikesmyllan utbredes, och bränningen verkställes. I förra fallet rothuggas blott den växande småskogen, före harfningen; erfarenheten har visat, att bränningen går detta sätt gått väl som sig;

3o pag. 13. Det frågas än, att kwarva dikesmyllan, att den ej må brinna, bör detta förstås om den mylla, som erhålles genom dikens framtida rensning, [illegible] marken kan nytt hafva brännas. — Sedt dikenes rensning bör ske aften verkställd bränning är ganska rätt, men låter sällan verkställas sig, emedan i detta fall arbetet vanligen infaller den brådaste höandstiden. Om utan marken ofrånvarat, och, ifall ifrån diken uppkastad, håller sig i stora klumpar, måste dikesrensningen ske före bränningen, och ofvan denna jord undergå förbränning;

4to pag. 13 & 14. [illegible] vanlig väg [illegible] i [illegible] med 8 à 12 dagar på Sommarlandet; och erfarenheten har visat, att [illegible] hafva äro skadligt, i den händelsen [illegible] inträffar, [illegible] i detta fall fyra dagar på Sommarlandet vara tillräckligt;

5to pag. 14. En fjerdedels tums aska öfver allt, är ej nödigt, och kan ganska sällan er-

6te Kap.

Om [illegible] [illegible] och [illegible]

[illegible]

[illegible] att [illegible] [illegible] att [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] och [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] och [illegible] utom med [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] att [illegible] utan att [illegible] att [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] och det [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] att [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] till [illegible] vi våra [illegible], och [illegible]

~~land en dag komma så långt
att hungern drifwer utdelas
förnyas~~

Dunsiga Mossar med Skog beväx-
te hwar man hel och hållen
längre tider [illegible], mäktigt
och ugodlat, man gå de flesta
skulle fruktar man kunna
i samma dag att [illegible]
slutet [illegible] Mossarna, före-
nämnde [illegible] utan
kunna uppodlas, eller åtmin-
stone [illegible] på stort arbete och
kostnad, att en [illegible] utan
kan [illegible]. Detta
är likwäl ett stort och oligen-
ligt misstag. Österbottniska
Bondens Exempel wisar att
sådana Mossar ej allenast
kunna uppodlas med större
lätthet och [illegible]
[illegible] och att det
wäl drifwit [illegible]
[illegible] förmånligaste
utbruket.

Hwem som will lyssna till
detta råd och riktigt will gif-
wa sig an med Mossarnes uppod-
ling, eller det på [illegible]

landtbruket, och derwid följer
de föreskrifter som lemnas, skall
icke få anledning att ångra
sig eller [illegible] och kost-
nad förlorade.

Till att uppodla en Mosse
på [illegible]
kan [illegible] och
[illegible]
[illegible]. Om mossen [illegible]
detta [illegible] eller
någon [illegible]
genom [illegible]
thy [illegible] sig [illegible]
Derefter [illegible]
[illegible] med jordbruk, eller och
[illegible]
hwilken [illegible] till
[illegible]
[illegible]
[illegible] derefter
[illegible]
[illegible]
[illegible] huru [illegible]
mossen med.

Mossar med lergrund eller
med ler och sandblandad grund,
är wäl den bästa till uppodl-
ning. Men om Mossen är till
[illegible], kan den [illegible]
[illegible]

igenom mänga [illegible] skörd [illegible]
[illegible] kostnader, utan at
NB [illegible] gifwa en [illegible]
god [illegible] hvar du
at gifwa [illegible]
mästan är, at först [illegible] dig
[illegible] af den som [illegible]
gifwa god skörd; Till [illegible]
[illegible] dito. Till
den [illegible] en [illegible]
mästan vid [illegible] ½ aln djupt
at [illegible], hwilken den där [illegible]
at [illegible]
[illegible], så är den [illegible]
[illegible] för den samma [illegible], men
[illegible] at [illegible]
[illegible], då är den
bättre. [illegible]
[illegible] eller
uti [illegible], [illegible]
(Skånska) är väl, om den genast [illegible]
[illegible] bättre än de föregående
de man [illegible]
den [illegible] slags mästan
[illegible] som [illegible]
[illegible] at [illegible]
[illegible] till [illegible],
[illegible] at med [illegible]
[illegible] ditt [illegible]
[illegible] till mästan-[illegible]

[illegible] utaf de [illegible] den bästa
[illegible] mästan [illegible]
utaf [illegible] mästan [illegible]
är [illegible],
[illegible] djupt [illegible]
[illegible], till den [illegible]
[illegible] till [illegible]
[illegible]. [illegible] mästan [illegible]
[illegible], då är den at
[illegible], at [illegible]
[illegible] hjortron at [illegible]
[illegible] at [illegible]
[illegible] at [illegible]
[illegible] (Sara [illegible])
då är den [illegible]
[illegible] där [illegible] at
[illegible] till [illegible] mängd, då
är den bättre, men skall den
[illegible] rätt duglig, ~~då~~ [illegible]
där at [illegible]
[illegible] i större mängd,
eller [illegible]
[illegible] mästan, eller [illegible],
då är mästan utaf det
[illegible] slags [illegible]
[illegible] af [illegible]
[illegible] mästan
till [illegible] duglig. De
äro [illegible] dertil tjenliga

man bör ditåt at fuska uti
magra i längre eller kortare
tid, allt efter deras beskaffen-
het. Du skall då få se hvars de
efter hand taga [illegible]
som likväl större fruktbar-
het, och småningom sjelfva sagan
till ängs tid blir, att begynna med
deras upodlande.

När du småningom har kunna
märka fruktbarhet och
grundens beskaffenhet, samt
hvar utfallsdiket bör dra-
gas, så begynn med detta och
gör det två, tre eller fyra al-
nar bredt, och två alnar
djupt, eller ännu djupare,
om mossen är vidsträckt
och vattnet skall ledas
långt bort. Dito drager
Sex quarters bredd och likadju-
pa skärdiken, samt skall di-
ken tills alltsom mossen. Då
den mossen sjunkande ökning
dikas, lägges den med lika
djupa diken i tvärs hvar
vid det noga tillses att dessa
uppdragas så, att de skulle

sig åt samma led som ännu
i 7 delar, eller på tvärs före
skärningen, hvilka sedan föres
in förskrifvet för all dikning.

Tagarne kunna göras än-
da till 200 famnar långa, men er-
farenheten har visat att de icke
böra vara mera än 6 famnar
breda, om mossen mycket sent
eller af samma beskaffenhet,
så att den bör få stå längre tid
för att likväl mer inbetar sig sjelf.
görs tagarna 19 famnar breda,
så att hvar [illegible] sådan kan
[illegible] i trenne kastlands
tegar; Nº mossens förbättrande
påskyndas mycket, om du sedan
den blifvit sjunkande sänder dig
[illegible] och något [illegible], en
tor [illegible] en gång om året
på dessa tegar.

All dikning på mossar må
ske börjas om hösten, på det
vattnet som samlats i diket
måtte kunna efter hand
afrinna; hvarvid bör dikena
[illegible] så vidt sig göra låter
den varma tiden, då det
minsta vattnet finnes och det
icke hindrar med sin köld samt
de arbetandes helsa.

Alla diken i mossen böra gräf-
vas med upprätt stående kan-
ter, nästan lika breda ned till
som uptill, och underlättes
detta arbete ganska mycket om
man gör sig en stor och tunn
lie, med att väl skära stuff-
[illegible] den öfversta [illegible]
mossen blifvit med gräftan af-
skurit, huggas med denna i jor-
den så djupt man förmår,
där dikes kanterna skola vara
gå; sedan rötter afhuggas
därunder och jorden kan från
diket med lätthet upkastas i
stora stycken; för större rötter
måste man likväl förse sig
med en ordentlig huggyxa. Uti
mycket sank mark bör diknin-
gen fortsättas, sedan mossen så
mycket tillfrusit att den bä-
ra kan. Man uphugger då,
sedan fördel är vunnit, dikes-
kanterna och uptager den
frusna skorpan, hvarefter diket
lämnas tills en ny skorpa hun-
nit tillfrysa, som åter bortgräf-
ves och uptages, hvarmed
fortfares tills diket fått till-
börligt djup; detta arbete äf-
ven som all dikning i sank

mark, kan mycket underlät-
tas, om man gör sig tvenne [illegible]
järnkrattor, för att ifrån
botten lätt upraka den jord som
med [illegible] och Spaden blifvit
lösgjord.

Sedan dikningen är verk-
ställd, och då mossen kommit
uti det skick, att dess vidare
upodling kan företagas, följer
gräfningen, för hvilken då bör
vara försedd med en 9 tum
hög och 6 tum bred gräftan,
hvars blad är en tvärs ut-
got böjdt, så att [illegible]
en bugt. Denna bör skarpslipas
och altid hållas väl hvass. Gräf-
ningen börjas midt på
tegen och fortsättes efter teg-
ens dess längd, till 6 alnars
bredd; med dito lika hug-
ger man kring hvart nindra
tvärs, en [illegible] en half
aln ifrån, då rötterna
afskäres och en stor jordklimp
kommer i dagen då [illegible]
det skjutes.

— När en sådan ruta blif-
vit ut efter hela tegen upp-
gräftad, så vänd sig [illegible]

föra och gräfla till dikets bredden
och igenkastas derwid att torfjor-
den dit mullen, så högt gräset
tål den föreras. Derefter sam-
las alla trän, buskar och röt-
ter wid efter skyllet uti
högar att torka. Det är icke nytt-
digt att hugga den uppgräfta-
de mossjorden mycket fin,
ännu mindre att til smått
sönderskära den upkasta-
de dikesjorden; tvärtom sy-
nes det att små kokor och stub-
bar något uppbrutna (No 1). Sedan
gräftningen [illegible], så
som bäst är, när man ska
[illegible] mossen, [illegible]
kommer den att torka för
att kunna brännas. Man
[illegible] man gräftat [illegible]
[illegible] mossa [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] är i jorden, til quarters
djup [illegible] [illegible], eller [illegible]
[illegible] med en [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] eller af flera lador [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] så [illegible] den [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] och kunna torka (No 2)

Derefter följer Bränningen:
Så snart [illegible] är för att en-
dera förmedelst [illegible] jord el-
ler [illegible] ~~[illegible]~~, så
[illegible] [illegible] gör den [illegible]
mossen, hwilken [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] kunna göras [illegible]
[illegible] [illegible] Bränning-
[illegible] i torr och [illegible]
[illegible]; [illegible] blifwer [illegible]
[illegible]; [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] eller torr [illegible] [illegible]
bör man [illegible] sig att [illegible]
[illegible] [illegible] att för [illegible] blifwer
de delar af [illegible] ut
hwilka [illegible] blifwer, eller
som äro [illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] först, [illegible] man [illegible]
af [illegible] [illegible] att [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]; man kan
[illegible] [illegible] [illegible] och [illegible]
[illegible] och [illegible] högar af [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] för att [illegible] [illegible]
[illegible]: [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] man [illegible]
[illegible] [illegible], att efter [illegible]
och [illegible] [illegible];
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
man [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible]

Uti att genom Bränning blanda
myllan med torfven, gå det der
icke an af vinden bort föras
och kan utaf bränden ur jorden
los kraftig. Gå en utgallring eller
fördelning finnas i mängd är
derföre en bränning ofta till-
rådelig, ehuru mycken hvit
mylla derunder kan blifva obrännd.
Man finner genom myllan till
större mängd, bör man, sedan
kyttlandet efter bränningen
fått ~~torka~~ starka, mogna dagarnes
motlande det, att derunder fort-
farit så många gånger som
nödigt synes, samt tid att ej
dertill medgifva. Om kytt-
landet är af myllan mycket
bespännadt, i synnerhet af
den rödaktiga, så gör man
bäst att lemna att sådant
kyttland eller mannen är
afsedt, för att kunna genom
flera föregående bränningar
bringa myllan till förnuft
nytta. Men hvar den tid att
tillräckligt fått, att kyttlan-
det för öfrigt är af god be-
skaffenhet, kan detta ugsket
underlåt

underlåtas, om de närmsta nästa
tufvor bränts i högar, förutan
undergå förvandlingen.

För att så denna skall nästa sorts
egna till att vara väl blan-
dad med torfven, och i synnerhet
med diket gjordes, hvilken så vidt NB
möjligt är, bör utkastas för alltid
emedan den, såsom minst brokan
är skadligare till rot at sådana
den mylla som annars vid första
Odlingen kommer i dagern.

Till att förekomma det diket
gjorda icke kan förbrinnas, är det
derföre bäst att gå en mylla som
något ersatt sänka dikena uti 19
sommars brända dagar, så som för
det är förnämligt, eller som utgöst
är mera torrlandt, först gräfta
och bränna sedermera såsom hvar
förut är nämnt, för en vinner
företager ~~[illegible]~~ dikningen.
både gräftning och dikningen så
ömsevis begynnanes, och bör der-
före hvar det sig göra låter
denna ordning alltid iakttagas. (No. 3) NB

Sedan kyttlandet är tillräck-
ligen bränndt och myllan blan-
dad med torfven, besås det först
under slut af augusti månaden med
på kullad Rofsång eller vanlig

Råg till 8 à 10 kappar på tunnlandet, eller mera om marken är mindre bördig, utsådt med harf wal på wanligt vis. (No 4)

Efter första skörden uplöjes kyttlandet, antingen om hösten eller och om wåren för att kunna lemna godt utdrag ut ur jorden, de upkomna rötter samlas i högar, hwarefter landet harfwas och bränningen såsom förut är beskrifwit, och fortfares sålunda hwart annat år med bränningen och besåendet. Wid utdrag kyttländer måste man akta sig att bränningen ej sker för djupt, emedan det tunna mullagret är till wanlig blott den är jemnt öfwer allt. (No 5.) Man har funnit att kyttländer kunna efter en bränning bära twänne Råg säden, blott under det andra, lika som wanligen brukas göras, lägges i winter säd och harfwas till förtärande af ogräs.

Kostnaden af ett tunland sådan mosse-odling, dikning, gräftning och bränning inbegripen, anslås ungefär lika med wärdet af twå tunnor Råg. (No 6.) Der mossen är mogen

att den första gången gifwer full skörd, så är och hela kostnaden dermed till fullo betalt. Genom nedplöjning och gödsel få dugt wärdet till dikrensning harfning och bränning hwar ... wid skörden; dessa upplega likwäl försiktigheten i hwilket fall man mer lärer utmärka att bibehålla deras fruktbarhet. Den första är att låta kyttlandet skiftewis bära Råg och Korn, emedan Korn trifs wäl dess fortkraftelingen, blott om det i god tid på wåren uplöjes och köld ej inträffar. Den andra (och bättre) utwägen är att med första snödörn slagen, eller i stället bottnarna [illegible] om den finnes, tiokogla 8 à 9 lass lera på hwart tunnland som lemnas att wittra öfwer wintern, utan wid bränningen och derefter utbredas, hwarigenom man förflerar deras fruktbarheter. Det tredje sättet, och som man nästan alltid skulle begagna, måste widtagas är att för någon tid lägga kyttlandet i linda, hwarwid förfares såsom förut om nyodling är nämndt den förmån för att, höfro måste utsås straxt efter Rågen. försämnas

16

med dessa tages mycken
möda, förän hö växa der hvar-
ne kunde dessa tufvor en sådan
ängsmark mig aftager i bördig-
het, ty förr än ny med
vändeplog och ryssthjul utur
rytlandet, eljest den ej flera år
gifver en tjenlig skörd.

Vid att rytlandet bruka måste
goda diken en hufvudsak, de böra
alltid hållas rena i bottnen, hvil-
ket lättast sker med en skarp [illegible],
[illegible] ungefär som en [illegible]
försedd med ett långt skaft; med
denna uppkastad jord och
[illegible] från grafkanten, på att
bottnen blir jämn till [illegible] af-
lopp för vattnet, men om möjligt
[illegible] och blir [illegible]
[illegible], [illegible] diket [illegible] icke
[illegible] [illegible] igenfylla,
utan [illegible]. Detta [illegible]
[illegible] [illegible] med 3dje [illegible].
[illegible] måste ock [illegible] dit
[illegible] taga att [illegible] så att
de blifva [illegible] [illegible]
[illegible] jord [illegible] [illegible] förutan
[illegible] jordens [illegible]
att [illegible] rytlandet, och bör
derföre först efter [illegible]
[illegible] det är icke rådligt

329

att rytlandet [illegible]
[illegible], ty om de endast 2
eller 3 qvarter af jorden är [illegible]
gjort [illegible], som det öfri-
ga [illegible] vall [illegible]
[illegible] det [illegible] om
rytlandet att för [illegible]
[illegible], ty utom det att vid bränning-
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] jorden [illegible]
lig [illegible]

[illegible] slutligen [illegible] att
[illegible], att [illegible]
[illegible], eller [illegible]
[illegible], [illegible]
[illegible] jorden [illegible], [illegible]
[illegible] icke [illegible]
bränning [illegible], utan
[illegible] till [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] i lång tid kunna
[illegible], att [illegible]
att för [illegible]
[illegible]
[illegible] att [illegible]
det [illegible]
[illegible] att för sig och efterkom-
[illegible] [illegible] fördärf-
vat en god jord.

Dessutom att [illegible] skogs-

beväxten är, när i det hela
ansvarande med det nu för-
nämnda förestrafven; Ett tillräck-
ligt utfallet dike och godan änga
dikar är dock det förste som for-
dras; derefter lägges kärret
i trägår, hvarvid, liksom förut
är föreskrifvet, några timmar att
detta gå bort förr sluttningarne
då samma tid som dikningen
arbetat förrättas, kunna de stör-
re löftvänder fällas till ränsor
och löftvagt. Den öfriga skogen af
rödjas och rothuggas om hösten
med yxar och grafter och trä-
den skjälgas på som förut uti
[illegible] om samma [illegible] för
brättning [illegible]. Det som till
[illegible] och [illegible] kan [illegible],
samlas i högar att om vintern
föras [illegible]. Det öfriga
[illegible] stubbar och ris lägges i
~~[illegible]~~ högar och [illegible]
~~[illegible]~~
[illegible] de [illegible] [illegible] med
[illegible], med en [illegible]
[illegible], på hvilken
en tjock lager [illegible] att [illegible] som
göra på [illegible] bättre [illegible].
— När [illegible] [illegible]
till [illegible] [illegible], [illegible]

ved [illegible] en [illegible] [illegible] vid
[illegible] blifva [illegible], ~~[illegible]~~ afvärn dem spridas på
[illegible] med [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ och afvärjes [illegible] hela [illegible].
Vid slutet af Julii, eller början
af Augusti bör [illegible] till
8 à 10 [illegible] på [illegible] (No. 7) x [illegible]
den [illegible] med [illegible]
[illegible] [illegible]; Men [illegible] större
stubbar [illegible] [illegible] i
jorden att [illegible], [illegible] af
[illegible] och [illegible], hvilka [illegible] från
[illegible] [illegible] [illegible], kan
[illegible] [illegible].

Vid [illegible] odling bör [illegible]
[illegible] med [illegible] [illegible]
försigtighet [illegible] på [illegible] de
[illegible] på [illegible] af [illegible]
[illegible], att [illegible] [illegible]
[illegible] för jordbruket, hvarföre
utfallet dikt bör först med
en [illegible], hvar [illegible] något
[illegible] hvar [illegible] i de
[illegible] till [illegible] för
[illegible]. [illegible] [illegible]
också i god tid ~~till [illegible]~~ [illegible]
~~[illegible], så att~~ på de [illegible]
[illegible] [illegible] 1 qvarter (No. 8.)
mellan [illegible] [illegible] [illegible]

att på [illegible] skulle ock [illegible] [illegible], han [illegible] [illegible] [illegible] på det [illegible], och slutligen [illegible] [illegible] [illegible] med [illegible] [illegible] [illegible] kostnaden; [illegible] går den som har tillfälle att med [illegible] att hålla sig till [illegible], och [illegible] [illegible], såsom det något blifvit utdelande, att bära skog.

hallas. Två à tre bränningar på gammal bytta, och en bränning på ny, äro tillräckligt.

6° pag. 14. Kostnaden af att [illegible] odling, så att mosken äro färdig till säd, uppgår i Umeå till värdet af tre Tunnor råg; 7° pag. 19. Hvad gäller om utsädet det samma som förut vid pag. 13 och 14 är omnämndt;

8° p. 19. När kärrbruk anläggas, lyfs uti två quarters mylla öfvern alfven, böra återstå, om icke mandens framtida bördighet skall minskas. Men äger kärret sand botten; så fordras en alns matjord, hvarje förr första bränningen, i brist på hvilken, lika mycket sand, som han förut om bra är sagdt, kan påföras.

Härofver skulle Protocolls Utdrag till Herr Secreteraren Bäcker expedieras.

Tid och ort som ofvan.

In fidem

[illegible]

Landtm. Sällsk.s n. v. Secreterare